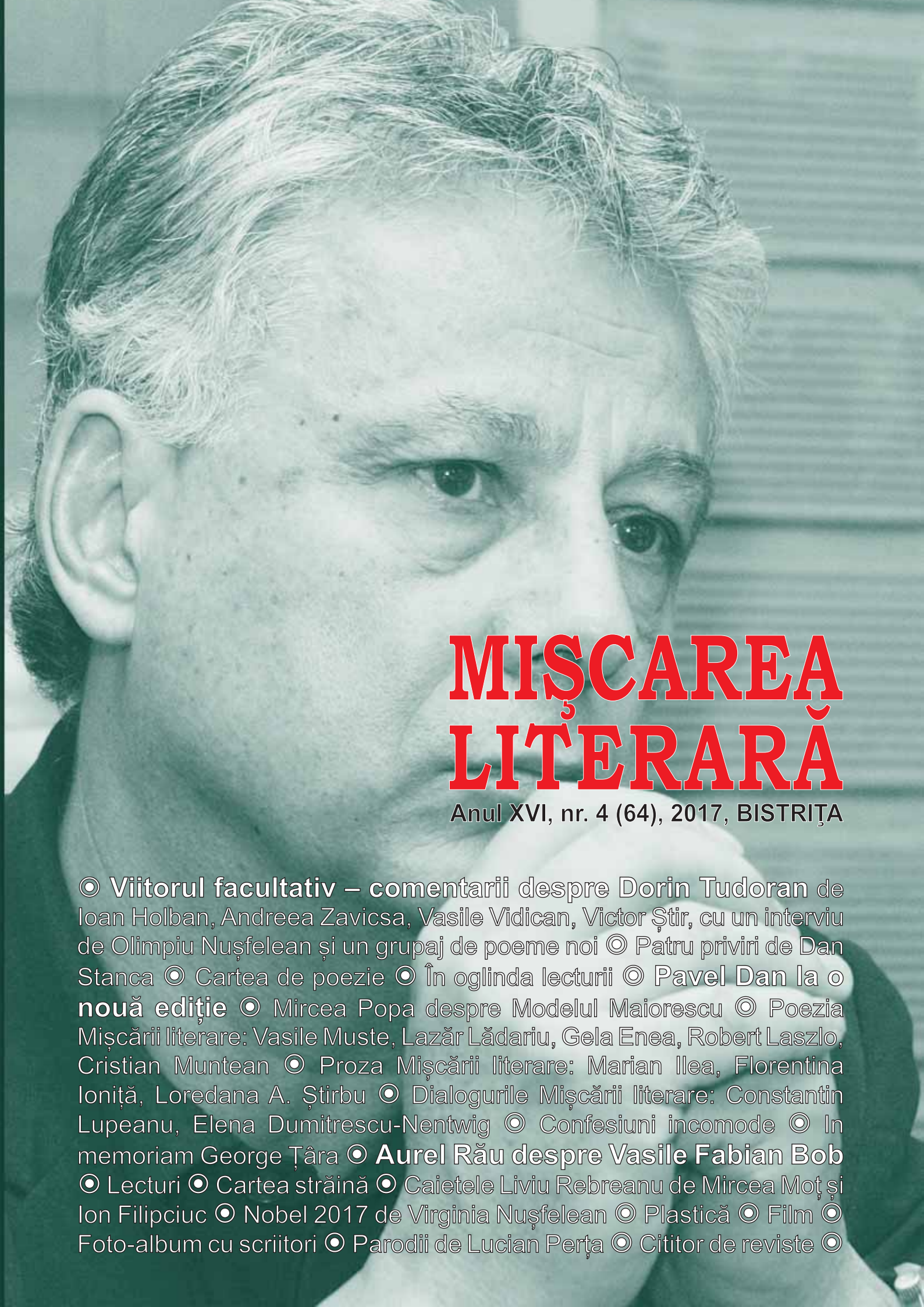

MIȘCAREA LITERARĂ

Anul XVI, nr. 4 (64), 2017, BISTRIȚA

© **Viitorul facultativ** – comentarii despre Dorin Tudoran de Ioan Holban, Andreea Zavicsa, Vasile Vidican, Victor Știr, cu un interviu de Olimpiu Nușfelean și un grupaj de poeme noi © Patru priviri de Dan Stanca © Cartea de poezie © În oglinda lecturii © **Pavel Dan la o nouă ediție** © Mircea Popa despre Modelul Maiorescu © Poezia Mișcării literare: Vasile Muste, Lazăr Lădariu, Gela Enea, Robert Laszlo, Cristian Muntean © Proza Mișcării literare: Marian Ilea, Florentina Ioniță, Loredana A. Știrbu © Dialogurile Mișcării literare: Constantin Lupeanu, Elena Dumitrescu-Nentwig © Confesiuni incomode © In memoriam George Țâra © **Aurel Rău despre Vasile Fabian Bob** © Lecturi © Cartea străină © Caietele Liviu Rebreanu de Mircea Moț și Ion Filipciuc © Nobel 2017 de Virginia Nușfelean © Plastică © Film © Foto-album cu scriitori © Parodii de Lucian Perța © Cititor de reviste ©

CUPRINS

Revistă de literatură, artă, cultură
Serie nouă
Anul XVI, nr. 4 (64), 2017, Bistrița

Apare trimestrial
sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Editor: Consiliul Județean Bistrița-Năsăud
prin Centrul Județean pentru Cultură
Bistrița-Năsăud

Director fondator: Liviu Reboreanu (1924)

Redacția:

Olimpiu NUȘFELEAN - director
Ioan PINTEA - redactor-șef
Virgil RAȚIU - secretar de redacție

Coperta: Marcel LUPȘE
(În imagine - Dorin Tudoran)

Număr ilustrat cu lucrări
de Daniela FRUMUȘEANU

Tehnoredactare: Adrian NĂSTASE
Corectura: Ionela-Silvia NUȘFELEAN

Adresa redacției: Bistrița,
str. Arțarilor, nr. 46/A/16, 420069
Telefon/fax: 0749.248708, 0263.233345
E-mail: olimpiu49@yahoo.com
ioanpintea2002@yahoo.com
Web: www.miscarealiterara.ro

Marketing: Alexandru CÂȚCĂUAN,
Casa de Cultură a Sindicatelor, Bistrița.

Aparițiile inițiale ale revistei au fost sprijinite
de Casa de Cultură a Sindicatelor
și S.C. Aletheia, Bistrița.

Revista apare cu sprijinul Asociației Culturale
Liviu Reboreanu – Mișcarea literară.

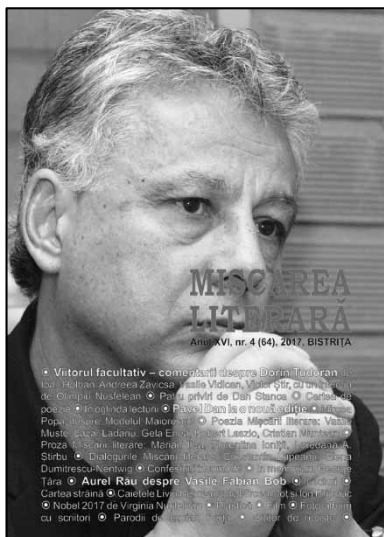
Revista Mișcarea literară este membră A.R.I.E.L.

Tiparul: SC Revox International Prod SRL Bistrița

ISSN 1583-1957

Redacția respectă grafia autorilor.

Olimpiu NUȘFELEAN: Literatura ca biblioterapie/	1
Ioan HOLBAN: Akheronule! Akheronule!/	3
Andreea ZAVICSA: Recitind un volum de... după debut/	6
Vasile VIDICAN: Despre noblețea argumentului/	8
Victor ȘTIR: Tudoran – poetul și Todoran – sfântul/	10
Olimpiu NUȘFELEAN: O împăcare cât o Patagonie/	12
Dorin TUDORAN: „România fără de care nu pot trăi o port în suflet, oriunde m-aș afla. România fără care pot trăi o las celor care se pot preface atât de bine că le pasă de România.”/	14
Dorin TUDORAN: Poezii/	22
Dorin TUDORAN: I. Unchiul meu – Geo Bogza/	28
II. Pantofii și viitorul facultativ/	29
Referințe critice (Selecție)/	30
Note biobibliografice/	34
Fotoalbum Dorin Tudoran/	36
Dan STANCA: Patru priviri/	37
Andrei MOLDOVAN: Petru Cârdu și sufletul său străvechi/	43
Ionuț CARAGEA: Ochiul cu care poți vedea cât cu o mie de ochi/	46
Eugenia ZEGREAN: Poeme într-o limbă nemaivorbită/	48
Iulia MURARIU: Cincizeci de ierni pe Muntele Fuji de Dorin Ploscaru/	50
Adrian LESENCIUC: Trei tinere poete. Confluente/	52
Menuț MAXIMINIUC: Ieșirea poetului în lume/	57
Ion Radu ZĂGREANU: Aripile poetice ale prozatorului/	59
David DORIAN: Delicatețe și tragism/	61
Iulian DĂMĂCUȘ: „Flori cu abur de legendă”/	63
Virgil RAȚIU: Măcelăria Kennedy, roman de Radu Țuculescu/	65
Vasile VIDICAN: Scrierea în timp real/	67
Vasile V. FILIP: Mari cupluri ale iubirii în istoria literaturii române/	69
Iacob NAROȘ: Avatarurile literaturilor române postbelice/	74
Andreea ZAVICSA: O scrisoare prin timp de pe str. Lungă/	77
Icu CRĂCIUN: Daniel Săuca, un gazetar de veghe în lanul democrației/	79
Iacob NAROȘ: Analize pertinente/	82
Diana MOȚOC: În duhul blândeții/	85
Icu CRĂCIUN: Pavel Dan, la o nouă ediție/	87
Mircea POPA: Modelul Maiorescu/	89
Vasile MUSTE: Poezii/	94
Lazăr LĂDARIU: Poezii/	97
Gela ENEA: Poezii/	101
ROBERT Laszlo: Poezii/	103
Cristian MUNTEAN: Semne de carte/	105
Marian ILEA: Povestea vieții trecutului rapsodului Gherasin scrisă de el însuși în colaborare cu Duhul Sfânt/	108
Florentina TONIȚĂ: Ploaia nu vine niciodată singură/	111
Loredana A. ȘTIRBU: Bărbatul cu pălărie gri/	115
Constantin LUPEANU în dialog cu Adrian GRĂNESCU: „Să traducem în așa fel încât să lăsăm impresia că autorul a creat direct în limba română”/	117
Cântăreața de operă și scriitoarea Elena DUMITRESCU-NENTWIG în dialog cu Radu Sergiu RUBA: Când lumea se deschide la cântecul privighetorii/	123
Mihaela AIONESEI: Un bocet de fluture/	130
Diana Adriana MATEI: Poezii/	132
Ghiță GEORGIAN: Poezii/	134
Zorin DIACONESCU: Jocul pe mize mici/	136
Lucian PERȚA: Cuvinte despre George Țăra/	138
Aurel RĂU: Vasile Fabian Bob – analiză și evocare/	139
Iacob NAROȘ: Cuvinte, culori și galaxii poetice/	148
Adrian LESENCIUC: Noaptea caruselul nu funcționează/	151
Mircea DAROȘ: Poetul timpului/	153
Adrian LESENCIUC: Despre asumare sau, mai precis, despre ceea ce școala nu educă/	155
Virgil RAȚIU: O țesătură de maestru/	158
Mircea MOȚ: Apostol Bologa sau despre libertate/	160
Ion FILIPCIUC: De la calvarul lui Liviu Reboreanu la „calvarul” lui Niculae Gheran/	162
Virginia NUȘFELEAN: Kazuo Ishiguro – nobelizatul cu două patrii/	167
Diana MORAR: Metafizicul texturilor Danielei Frumușeanu/	171
Vasile VIDICAN: Despre proscrisi și visele lor imposibile/	174
Fotoalbum cu scriitori/	176
Lucian PERȚA: Parodii pur și simplu/	180
Aurel PODARU: CITITOR DE REVISTE/	182

Literatura ca biblioterapie

Reală sau nu, criza cărții se menține dinamică pe agenda discuțiilor despre fenomenul literar actual. În această realitate scriitorii se comportă ezitant, nu și cartea. Cartea, ca o ființă vie, își promovează în continuare o condiție autonomă și funcțională. Autonomă chiar față de propriul autor – pe care îl poate ignora sau îl poate include în cele mai neașteptate referințe ale ei –, cartea se menține stăpînă pe propriul destin, situație probată de altfel prin secole de izbînzii și restriști. Ca obiect de suport al scrisului, înveșmîntată în atîtea mitologii, poate să-și schimbe unele caracteristici, poate să se metamorfozeze, dar nu-și falsifică rostul și nu-și oprește înaintarea prin lume. Cartea-obiect tipărit mai are multe legături cu lumea noastră. Își descoperă rosturi pe care nu-i sînt bănuite întotdeauna. Și poate dovedi că lectura este, totuși, salvatoare.

Dincolo de discuțiile despre criza în care s-ar afla, cărții i se recunoaște – deschis și explicit – un rol sanogen, terapeutic. Prin lectura pe care o mijlocește, cartea poate să vindece. Scriitorii și cititorii cunosc (și exprimă) de multă vreme rolul terapeutic și salvator al scrisului și al cititului, dar numai din secolul trecut actul cititului, al cititului cărții de imaginație literară, a fost așezat, desigur încă timid, într-un cadru să-i zicem formal. Recunoașterea funcției sanogene a literaturii nu se consumă doar într-un spațiu metaforic printr-un demers ce ține de orgoliul scriitoricesc, ci și într-un spirit strict științific, printr-o practică medicală. Vorbim în acest sens de biblioterapie, adică de vindecarea unor maladii cu ajutorul cărții, al lecturii „dirijate”, ajungîndu-se, în unele cazuri medicale, la prescrierea, pe rețetă, de către „doctori” (în înțeles strict „biblioterapeuți”) a unor titluri de cărți. Începutul unor asemenea preocupări e situat în anul 1916, cînd, în plin Prim Război Mondial, la un spital militar din Alabama (S.U.A.), medicii și librarii au folosit cărțile pentru a ameliora tulburările post-traumatice ale soldaților aduși de pe cîmpurile de luptă. Prin anii 50 se dezvoltă preocupări de aplicare a biblioterapiei în domenii diverse, precum îngrijiri medicale, asistență socială, școală, în care sunt implicați și bibliotecarii, în America de Nord, Anglia, în unele țări europene. În 1961, Webster International dă o definiție a biblioterapiei, formulînd că „Biblioterapia este utilizarea unui set de lecturi selectate ca instrumente terapeutice în medicină și psihiatrie; și o modalitate de a rezolva problemele personale printr-o citire dirijată”. Un asemenea „instrument” terapeutic va fi aplicat unor persoane de vîrste diferite, care suferă de tulburări dintre cele mai variate. Textele literare sunt alese în funcție de anumite stări emoționale, iar bolnavul este implicat „activ” în lectură.

Editorial

Olimpiu NUȘFELEAN

Cei preocupați de biblioterapie își vor (re)aminti desigur că, pe vremea lui Epictet, Platon sau Epicur, „practica” filosofiei era asociată cu asigurarea unei bune sănătăți mentale, sau cum cărțile sacre (*Biblia*, *Coranul*) contează în sprijinirea vindecării unor maladii. E invocată însă inscripția aflată deasupra intrării în camera unde regele Ramses al II-lea al Egiptului își păstra cărțile, și anume „casa vindecării sufletului”, socotită a fi cel mai vechi motto de bibliotecă cunoscut în lume. În argumentarea rolului cărții se face trimitere și la eseul lui Marcel Proust *Sur la lecture* (1905), unde scriitorul francez afirmă că „*Ce qu'il faut donc, c'est une intervention qui, tout en venant d'un autre, se produise au fond de nous-mêmes, c'est bien l'impulsion d'un autre esprit, mais reçu au sein de la solitude.*” Este vorba deci de ajutorul dat de impulsul unui spirit „exterior”, care își produce efectul în străfundul ființei noastre și cu care relaționăm într-o strictă singurătate. Potrivit lui Proust, cu ajutorul unui impuls exterior, dat de un „*autre esprit*” oferit de lectura cărților, învingem inerția interioară, care ne stăpânește, și ne stimulăm voința. Putem spune că, înaintînd într-o lectură, înaintezi în cunoașterea și vindecarea bolii sprijinit și de forțe proprii, dar ajutat în același timp de forțe spirituale puternice. Citind, te citești pe tine însuși, cum ar spune Paul Ricoeur. Lectura te coboară în sine și în același timp te smulge din anxietate. Dar există părerea specialiștilor că biblioterapia nu se adresează doar bolnavilor, ci tuturor acelor care înțeleg ca, asistați de lectură, să plece în cucerirea sinelui, a celorlalți, a lumii.

De prin anii 2000 se consideră că biblioterapia a început să cunoască forme instituționalizate, mai ales prin apariția unor „cabinete” de consultanță biblioterapeutică, unde se practică o terapie de sprijin, pentru persoane care urmează o terapie specializată, lărgind astfel practica medicală și relația cu pacientul. S-au stabilit și trei categorii de cărți care susțin o asemenea activitate și care dovedesc o mare putere terapeutică: cărțile de literatură (romane, povestiri, poezii, BD), lucrări de psihologie și cărțile de „auto-tratament” (self-help books, cum li se spune). Navsaria, directoarea unui proiect, Reach Out and Read, pediatri și bibliotecară pentru copii în Wisconsin, spune că le propune părinților rețete pentru copii, care în realitate sunt liste de lectură, apelînd mai degrabă la bibliotecile

publice decît la farmacii. Dr. Perri Klass vorbește despre relația copilului cu cartea-obiect, de la cea mai fragedă vîrstă, cînd încearcă să o „guste”, să arate cu degetul desenele din ea, pînă începe să asculte poveștile citite... Doctorul francez Pierre-André Bonnet, medic generalist, realizează în 2009 o lucrare solidă pe tema biblioterapiei, el clasificînd și cărțile folosite în domeniu. În 2008, filosoful, jurnalistul și scriitorul Alain de Botton deschide *School of Life* în cartierul Bloomsbury din Londra, cu programe și ateliere axate pe cunoașterea de sine și unde dezvoltă și un serviciu de biblioterapie. Régine Detambel, scriitoare, maseur-fizioterapeut și lector la Facultatea de medicină din Montpellier, prinsă, în treacăt fie zis, și într-o poveste de plagiat (!...), ține cursuri de formare în biblioterapia creativă la care participă librari, bibliotecari, animatori de ateliere de scriere, psihologi, psihiatri, profesori ș. a. Régine Detambel spunea că, pentru un bolnav spitalizat, o lectură cu voce tare, seara, înainte de culcare, este ca o plimbare în parc. Bibliografia temei se îmbogățește mereu, „ședințele” de biblioterapie se diversifică și se extind continuu. La noi, domeniul e abordat timid, dar există șanse de dezvoltare.

Am făcut acest foarte scurt itinerariu prin informațiile legate de biblioterapie pentru a semnală exercițiul, poate fenomenul, prin care cartea are inițiativa de a-și demonstra – pe o cale inedită – rolul și puterea. Da, fenomenul lecturii vindecătoare e în continuă creștere. Persoanele care se ocupă de biblioterapie trebuie să aibă o pregătire filologică, dar și medicală. Cărțile nu pot fi alese la întîmplare, iar „rețeta” trebuie alcătuită pentru fiecare consiliat în parte. Specialiștii își îndreaptă atenția spre biblioteca de spital sau biblioteca publică, unde bibliotecarul nu se ocupă doar cu împrumutul de cărți, el se poate specializa sau poate colabora cu terapeutul. Puterea cărții este, în cele din urmă, demonstrată medical, științific și angajată într-o practică specifică. Oamenii de azi, trăitori într-o lume modernă sau, mă rog, postmodernă, peste care apasă atîta stres, au nevoie de o asemenea putere. Și, cum spunea cineva, un bun roman face cît toate cărțile de dezvoltare personală, cu toate rețetele lor, adesea simpliste. Colosala energie sufletească latentă în cărți, la care se referea cîndva Mircea Eliade, rămîne la dispoziția noastră.

Akheronule! Akheronule!

Ioan HOLBAN

Până în 1985, de când, după „rețeta” cunoscută a despărțirii românilor de români, n-a mai fost voie să se scrie nimic, în țară, despre Dorin Tudoran, nici măcar să i se pomenească numele în vreo înșiruire oarecare de autori români contemporani, volumele *Mic tratat de glorie* (1973), *Cântec de trecut Akheronul* (1975), *O zi în natură* (1977), *Uneori, plutirea* (1977), *Respirație artificială* (1978), *Pasaj de pietoni* (1979) și *Semne particulare* (1979) fixaseră în lirica noastră de azi profilul unuia dintre cei mai importanți poeți ai noii generații, alături de Mircea Dinescu, Ion Mircea, Adrian Popescu, Dinu Flămând, Virgil Mazilescu: „Poezia lui Dorin Tudoran e paradigmatică pentru acest proces de trecere de la exultanță la intransigență și de la candoare la exasperare. Ea este chiar un grafic al transformării unui limbaj de mătase într-un limbaj de șmirghel și al saltului dintr-o realitate conceptuală ca utopie a limbajului într-una asumată ca infern existențial”, scrie Al. Cistelean, iar Nicolae Manolescu vorbește, și el, despre o „asprire” a discursului liric în *Respirație artificială* și *Pasaj de pietoni* față de primele patru cărți. Acesta era poetul Dorin Tudoran, între debutul din 1973 și excomunicarea sa din spațiul literar românesc, în 1985. Plecat în exil după ce va fi spus tot ce se putea spune dictatorului și instrumentelor sale, Dorin Tudoran a făcut parte, în cadrul larg al diasporei noastre, din categoria intelectualilor activi, în continuă ofensivă împotriva sistemului totalitar comunist. Asemeni „francezilor” Paul Goma, Mircea Iorgulescu, Dinu Flămând, N. Balotă

ori „nemților” I. Negoîtescu, Pavel Chihaia, Emil Hurezeanu, Gelu Ionescu, din generații diferite, dar colegi în ultimul val al exilului românesc, acela al anilor '80, „americanul” Dorin Tudoran a fost o *prezență* reconfortantă pe unde scurte sau medii, în revistele „Agora” și „Meridian” pe care le-a condus și editat în S.U.A.

Pentru spațiul literar românesc, însă, Dorin Tudoran a fost, vreme de aproape un deceniu, la fel ca toți cei ce și-au retras, de la fostul regim, scrisorile de acreditare, o prezență prin absență, astfel încât apariția, în 1992, a antologiei *Ultimul turnir* trebuia să răspundă unei întrebări tranșante pe care autorul prefetei, Mircea Mihăieș, n-o ocolește: „Părăsind România (și, totodată, creația poetică) la mijlocul anilor '80, Dorin Tudoran rămâne, fatalmente, poetul acelei perioade. Însă adevărata întrebare la care răspunde o astfel de antologie e alta: cât din ceea ce constituia excelența poeziei lui Dorin Tudoran în momentul publicării a trecut cu bine proba timpului?”. Așadar, cât din poezia lui Dorin Tudoran rămâne după ce va fi trecut, o vreme, prin proba „tăcerii” și, mai ales, unde se află azi această poezie într-

Viitorul facultativ

un câmp cultural căruia i se pot aproxima cu destulă dificultate liniile dezvoltării viitoare? Să începem cu ceea ce pare datat în experiența lirică pe care o dezvăluie antologia realizată nu de autor, ci de un excelent critic literar, foarte bun cunoscător al actualității noastre literare. Foarte puțin, trebuie spus de la început. Poate doar accentele expresioniste,

sarcasmul și „cruzimea” care se datorează impactului prea direct al biografiei cu bibliografia, din poeme precum *Ce așteptați de la cântecul meu?*, *Un sărut în amurg* sau *Acolo*, unde ecranul poeziei se sparge pentru a lăsa acces la o realitate aspră, e adevărat, dar care, odată cu modificarea ei, duce în uitare și textul literar care a „reflectat-o”: „Nu! Acolo nu s-a născut o emisferă de smoală/ Nu! Acolo nu e/ nici măcar/ un întuneric trecător./ Acolo a crescut/ prea mult jeg/ pe sufletele oamenilor” (*Acolo*).

Ceea ce rămâne este *examenul condiției umane* din această parte de lume, al ființei care viețuiește fără a avea acces la orizontul destinului, sau poate – spune poetul – destinul său e chiar nefericirea și suferința, uneori,

peste marginile suportabilității. Această explorare începe chiar cu poetul: „Se știe/ eu pot eșua/ imaginea mea –/ niciodată./ De aceea toate aceste scrijelituri” (*Pro domo*). Înfășurat în „doliul mașinii de scris”, poetul – eu și ima-

ginea, viața și icoana ei – asistă neputincios la transformarea realității, a tuturor faptelor tragice în *motive culturale*: căci una e moartea și altceva „motivul” morții, una e disperarea și altceva „tema” ei. Ceea ce frapează în ordinea acestei structuri de profunzime a poeziei lui Dorin Tudoran e recurența unor *nume proprii* care semnifică *victima* ori *suferința*. Ioan (Botezătorul? Fără de Țară?): „mă numesc Ioan și sunt chiar așa/ n-am nimic să vă spun/ eu n-am văzut bicicliștii spălându-se noaptea/ în culori scoase din fântână/ mă numesc după cum v-am spus Ioan/ și-am văzut delfinul vecinului meu/ îmblânzind o lacrimă rostogolită peste casele noastre/ și vă repet:/ mă numesc Ioan” (*Mă numesc Ioan*). Apoi, *Francesco D’Assisi*, figurând asceza, imensa dramă care apasă destinul și simpla existență de aici și acum: „Asemeni vouă/ am străbătut și eu Assisi/ gol pușcă./ Privirile ignorantilor/ se lipeau de mine/ ca mierea;/ înțelegerea

celor înțelepți/ îmi ciuruia carnea./ Puținele pietre ce m-au nimerit/ sunt cunoscute azi/ sub numele de Monte Subosio./ Da – ucenicia mi-a fost floare la ureche” (*Ucenicie*). În decoruri expresioniste răsună tânguirea de la trecerea Akheronului, a fluviului mocirlos peste care Charon transportă în luntrea sa sufletele morților: „akheronule! akheronule!/ vietate fără de trup și trup fără de viață,/ această zi fecioară mângâi-o cu tainicele semințe ce le porți,/ așează-o dincolo de orizontul cast și tânguitor/ unde numai arderea trupurilor virgine naște lumină/ și învaț-o, akheronule, că moartea e nemișcatul obraz de zână,/ tulburatul măr a cărui viață rotunjindu-se s-a stins/ înainte de-a fi râvnit, akheronule,/ akheronule, lespede lustruind rădăcinile ierbii rătăcitoare,/ această zi fecioară ascunde-o în undele lethei/ ori du-o pe câmpul/ unde cavalerii adorm pâlپând precum se topesc/ preatimpuriile plămuii cerești tremurând sub presimțirea/ nopții” (*Trupul pierdutului fluviu*). În fine, *Lethe* – cu uitarea propriului trecut –, *Caracalla*, ucigașul de frate, *Danai-dele* – asasinele soților lor – conturează reperele amintitei explorări a condiției umane: în istorie ori în mitologie (care e tot istorie), Dorin Tudoran caută simbolurile dramei, ale disperării, ale plecării, când *facta* și *melancolia* poetului se sting în tânguirea ce petrece umbrele peste apa întunecată a lui Charon.

Metafora obsedantă a cărții este aceea a „akheronului” care trimite, deopotrivă, spre realitatea unei biografii (în care momentul plecării a fost placa turnantă dintre o viață de dincoace de bine și o alta, de dincolo de rău) și spre irealitatea unui spațiu poetic foarte personal. Iată un poem, absolut remarcabil, unde se poate citi atât *poezia*, cât și *viața* celui care scrie: „atât de perfectă pleoapa ta mă desparte de lume/ numai trestiile stărnind sâni de apă/ mai tulbură acest ultim exil clătîndu-mă/ întind mâna în care vocea fiului meu a săpat/ scânteietoare prăpăstii întind mâna/ cumpănă subțiată de coapsele nopții/ dar malul tău akheronule nu se adevărește/ ochiul se închide alungându-mă/ doamne cum ai uitat în mine/ ca o ramură de măsline/ atâta tăcere?/ se leagănă pământul și nu știu dacă tânăr sunt/ sau bătrân întrebân-

du-mă pentru ce m-am oprit/ dacă țărături
plăpânde atins-am/ ori dacă norocosul meu
cântec s-a destrămat/ descoperind cel de-al
doilea trup al apei/ rotund armăsar/ ochiul
zilei se arată trufașului cântăreț/ a cărui mână
nu se mai poate înălța pe harfă/ decât spre a
vesti că el/ orbul cântăreț nu-și mai amintește
nimic/ poate murmurul unei vâsle de-argint/ o,
dac-ai ști măcar o rugăciune de copil/ o, dacă
n-ai fi amăgit cetățile cu cântecele tale
neprihănite,/ o, dacă undele lethei logodnă
ți-ar purta și/ dacă apa pe care o cauți ar avea
cu adevărat malurile/ spre care întinzi mâna,
o, dacă leagănul în care/ ai înnoptat ar fi mai
mult decât o aripă însângărată,/ abia aș
îndrăzni să-ți spun: sub fruntea ta de va
lăcrima/ vreodată patria, întoarce-te, trufașule,
încearcă să te apropii din nou/ o, dacă toate
acestea, și mai ales pleoapa akheronului,/ n-ar
fi atât de desăvârșite, o! trestii! trestii!...”
(*Atât de perfectă*). Într-o altă ordine, un
exemplu de ceea ce s-ar putea numi „poem
patriotic”, dacă sintagma n-ar fi atât de
compromisă de aproape cincizeci de ani de
„uz intern”, exclusiv, al culturnicilor.

Sunt, însă, și altfel de poeme în *Ultimul
turnir*, în care insurgența lasă loc muzicalității
și șoaptei, amintind de Eminescu: „De lipsa ta

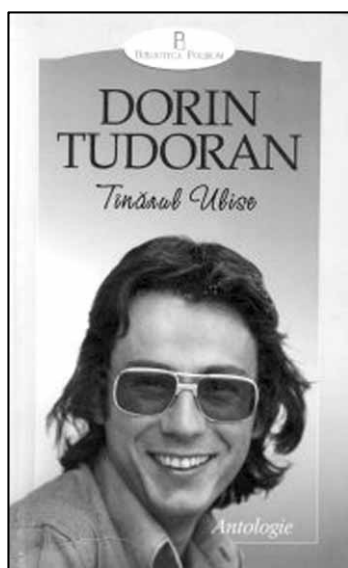
aproape mă cutremur,/ de parcă viața-mi fuse
doar adaos –/ plutesc, mă-ndepărtez, m-adaug/
în legea marelui repaos./ Căci nu te-aștept și
nici nu tremur,/ când mă stropești cu aromatul
paos –/ plutesc, mă-ndepărtez, m-adaug/ lumi-
nii mumă risipită-n
haos./ Degeaba mă
înfrunți dezvălu-
indu-ți sâni/ precum
Elena îmbunând pe
Menelaos –/ plutesc
– ți-am spus –
mă-ndepărtez,
m-adaug/ vultur de
scrum – **zbor** de
repaos” (*Repaos*).
Într-o poezie a in-
surgenței, sarcas-
mului și tânguiri,
care nu face econo-
mie de mijloace
expresioniste, apariția unui text atât de
eminescian e aproape o ciudățenie, una dintre
acele „ciudățenii” care fac destinul unui poet
adevărat, pe care circuitul valorilor literaturii
noastre contemporane trebuie să și-l
reintegreze neîntârziat.

Cuvinte care zidesc

Recitind un volum de... după debut

Andreea ZAVICSA

Apărut la numai doi ani distanță de volumul de debut, *Cântec de trecut Akheronul* (1975) continuă tradiția poeziei care transcende cotidianul, plasându-se într-un topos și o mitologie proprii autorului. După cum afirma și Nicolae Manolescu în *Istoria critică*, „deși unele lucruri se repetă, rareori un volum al lui Dorin Tudoran seamănă cu precedentul”. Așa se face că în cea de-a doua publicație, „poezia lui își îngroașă vocea, se sistematizează pe două-trei mari teme, capătă amploare

retorică, încercând să imite ritmurile clasice”. În fond, volumul din 1975 se concentrează asupra unui scenariu simbolic, propunând un discurs ritual funebru, organizat în jurul metaforei-cheie: Akheronul, „trup de vietate prefăcută”.

Chintesența temei mortuare din *Cântec de trecut* o constituie călătoria inițiată a cântărețului „fără frică și prihană”. De fapt, volumul în sine este poemul unei singure călătorii fără de sfârșit. Înlănțuirea poeziilor, cu întâmplătoare digresiuni, prilejuiește citirea volumului ca pe un poem amplu sau ca pe un roman liric. Insumând 26 de poeme, fiecare dintre ele cu un ritm interior, în lipsa rimei, volumul gravitează în jurul unei singure întrebări obsesive: „ce așteptați de la cântecul meu?”. De aici se desprind mai multe necunoscute: de ce cântec? al cui cântec? de ce o călătorie? încotro? Akheronul, fluviu al infernului, pare a fi răspunsul și totodată o

întrebare în sine. Invocarea sa în mai multe rânduri este semnul unei rătăcirii constante a sufletului cântărețului: „akheronule! akheronule!// vietate fără de trup și trup fără de viață,/ această zi fecioară mângâi-o cu tainicele semințe ce le porți/ (...) și învaț-o, akheronule, că moartea e nemișcatul obraz de zână,/ tulburatul măr a cărui viață rotunjindu-se s-a stins”. Asocierile lui Dorin Tudoran sunt dintre cele mai insolite, imprezibilul domină versurile lui: „întunericul lovindu-se de întuneric/ precum soldații adormiți în timpul marșului” sau „întunericul lovindu-se de întuneric/ precum visele unui orb de tăblia patului”. Oricât de criptic ar fi limbajul artistic, poemele refuză să fie cu adevărat ermetice. „Se observă în definitiv că sub aspectul manierist, șocant analogic, chiar extravagant, se ascunde o simțire melancolică, anxioasă, deși gata oricând să braveze, serioasă, fără a disprețui farsa, având parcă permanent ceva sfidător în candoare.” (N. Manolescu, *op. cit.*)

„A rămâne” și „a aștepta” sunt, poate, verbele cu cea mai profundă conotație din întreg limbajul poetic al autorului volumului de față. Cuprinse în diverse exclamații retorice, de pildă: „așteaptă-ne! așteaptă-ne duh al sângelui fără întoarcere”, „unde se mai poate călători ochii mei de porțelan nu-ți pot spune decât:/ rămâi! rămâi! rămâi! akheronul e mereu lângă noi”, verbele acestea nu fac altceva decât să întărească ideea de moarte în stare latentă, apropierea de thanatos, niciodată deplină. De altfel, numeroasele aluzii mitologice din volum, precum Acheron, Lethe, Eleusis confirmă încă o dată nevoia de a se desprinde de timpul concret, de cotidianul obiectiv și de a recupera un timp mitic, pierdut, care, de fapt, nu i-a aparținut niciodată.

Peisajul hibernal, zăpada, ceața, gheața sunt elemente complementare ce-și găsesc

semnificații profunde în interiorul mesajului poetic. Poeme ca „n-avem atâta zăpadă pe frunte” sau „abia murmurata zăpadă” trimit la ideea de mantie albă protectoare sau călăuzitoare, căci urmele lăsate-n zăpadă sunt speranța vieții, pașii aparținând unei mișcări care, în mod paradoxal, este întreruptă succesiv de ample momente de așteptare, de... nemișcare: „departe și pereții de aer ce ne despart se înroșesc/ n-avem atâta zăpadă pe frunte pentru a scăpa teferi/ urmele apei nu se mai văd”, „rămâi! rămâi! rămâi! akheronul e mereu lângă tine,/ întâmpinarea florilor de gheață trebuie s-o faci fără durere”.

Trebuie trecute în revistă și vocativele des întâlnite de la jumătatea volumului până la final. Adresările directe către „prieteni”, „frați” adâncesc confuzia receptării poemelor, căci, inevitabil, se nasc următoarele nedumeriri: care prieteni? care frați? Este greu de crezut că poetul ar apela la cititorii săi, ci mai degrabă ar trimite cu gândul la entități necunoscute nici măcar de autorul însuși: „prieteni, cred că a venit iarna și mi-e dor de voi/ locul în care am poposit/ nu e decât un ciob de porțelan peste care burțile lupilor alunecă putrede” sau „pentru a nu vă umili prea bunii mei frați/ nu v-am adus daruri folositoare nici buruiana de leac/ dar toate mărturiile mele puteți a le pune-n ferestre/ oricum vă vor devora liniștea care v-a degradat”. Din toate citatele extrase până acum, este limpede că Dorin Tudoran a adoptat scrierea fără niciun semn de punctuație, cu minuscule, chiar și în titluri, iar rimele sale, dacă sunt prezente, par a sta sub semnul întâmplării, întrucât poetul tinde a fi preocupat mai degrabă de calitatea discursului retoric în sine, decât de procedeele artistice ce contribuie la construcția acestuia. Așa se face că preponderent versul este alb, cu o metrică inegală, dar ritmul interior al poemelor este dat de reluarea obsesivă fie a versului-titlu, fie a principalei idei poetice. În mod paradoxal, oricât de asimetrică și dezinteresată ar părea poezia lui din acest punct de vedere, își găsește formula potrivită tocmai în ciclicitate: „dar văd că a sosit încă o dată vremea plecării/

și eu nesocotind faptele zac de boala poezilor melancolici (...)/ dar văd că a sosit încă o dată vremea plecării/ murmurând noaptea se limpezește purtată pe brațe de copil.” În acest sens, Mircea Iorgulescu afirma în 1976: „Caracteristică pentru Dorin Tudoran, unul dintre cei mai înzestrați poeți apăruiți în prima jumătate a acestui deceniu, este discreția, de natură însă nu sentimentală, ceea ce ar duce la inhibiție și la mărunț intimism, ci intelectuală, de unde o încredare acerbă, fără totuși aparență de efort, a versului, totdeauna plin și de o densitate lirică neobișnuită. (...) Organizată pe scheletul unui motiv mitologic, a doua carte a poetului are alcătuirea unui fastuos cântec funerar, cu o închidere a durerii în falduri somptuoase și solemn melancolice amintind în chip surprinzător de umbroasa, mareașă nostalgie a *Crailor...* lui Mateiu Caragiale.”

Cu greu se poate trage o linie la final pentru a-l încadra pe Dorin Tudoran într-un stil sau curent anume. Multitudinea de elemente moderniste, postmoderniste, uneori chiar clasice conferă poeziei sale un caracter eclectic. Al doilea volum al său, intitulat sugestiv *Cântec de trecut Akheronul* (ca semn al unei armonii pierdute, de nerecuperat), surprinde prin imaginile neobișnuite trezite în conștiința receptorilor săi, iar asocierile nebănuite trimit la un univers sau imaginar poetic propriu autorului, la o mitologie creată anume pentru a-i folosi ca topos în creație. Cântecul lui Dorin Tudoran este un cântec care și-a pierdut muzicalitatea inițială și pe care nu și-o mai poate recupera, ci trebuie să recurgă la un nou proces de creație întru restabilirea echilibrului, timp în care „Akheronul e mereu cu noi”.

Despre noblețea argumentului

Vasile VIDICAN

Ideea publicării în volum a textelor preluate de pe *Certocrația* – blogul lui Dorin Tudoran – s-a dovedit mai mult decât oportună. Volumul apărut la Editura Școala Ardeleană în 2015, *Luxul indiferenței*, s-a cristalizat sub forma unui fragment consistent

din intervențiile în spațiul virtual ale autorului. Mai mult, este știut faptul că lectura făcută pe un suport electronic nu este aceeași cu cea pe hârtie. Se pierde, printre altele, o doză importantă din meticulozitatea exercițiului lecturii, din impactul pe care mesajul îl are asupra cititorului. Iar ele-

ganța și limpezimea scrisului lui Dorin Tudoran (fie ele și așternute pe foile virtuale ale *blogului* personal...) merită o lectură făcută pe îndelete.

Cred că este Cristian Teodorescu cel care sublinia, scriind tocmai despre Dorin Tudoran, că disidența este un act de revoltă din interior. Aspectul acesta este semnificativ. *Luxul indiferenței* la care face referire titlul volumului lui Dorin Tudoran constituie tocmai libertatea de a privi de afară a celui care s-a situat în interiorul obiectului analizei sale. Există o tendință auctorială de a se plasa mai întâi în exterior, de a face un pas înapoi, fapt ce îi permite o privire de ansamblu.

Oricare dintre subiectele abordate de către Dorin Tudoran este urmărit meticulos, pas cu pas, fiecare argument fiind analizat pe toate părțile. Se poate vorbi aici despre limpezime și claritate a gândului, dar mai mult decât atât, cred se poate face referire la o

luciditate în sens larg a felului în care sunt tratate ideile, persoanele sau faptele supuse atenției.

Echidistant, autorul nu alunecă în digresiuni, nu atacă pățimaș, nu hulește, nu răspunde provocărilor. Aceste lucruri sunt cu atât mai greu de realizat cu cât vorbim aici despre un om activ în mediul virtual. Departe de a se izola în turnul său de fildeș, Dorin Tudoran este unul dintre acei autori care se străduie să ofere răspuns comentariilor de pe forumul *blogului* său.

În hățișul mediatic al atacurilor furibunde la persoană, al vorbelor veninoase aruncate în stânga și-n dreapta, al partizanatului și al urii manifestate cu orice preț, Dorin Tudoran oferă un tipar ce pare rupt de realitate, un mod limpede și rațional de a comunica un punct de vedere sau de a dialoga pur și simplu. În toiul disputelor (și teoriilor conspiraționiste) ce s-au iscat în jurul morții lui Teo Peter, Tudoran propune un text echidistant în care analizează cu luciditate ambele tabere, evidențiind derapajele atât ale „antiamericanilor” cu orice preț, cât și ale manierei disproporționate în care pretinde America să aplice justiția (opinie ilustrată cu exemplul diplomatului georgian Guerorgui Makharadze, judecat și condamnat de către americani): „Ce s-ar fi întâmplat dacă un diplomat român, aflat prin New Jersey, ar fi dat cu mașina peste Bruce Springsteen și l-ar fi omorât?”. (p. 130)

Într-o societate în care cu prea mare ușurință atacăm pățimaș și visceral, acuzând fără să formulăm în prealabil argumente proprii, Dorin Tudoran își permite *luxul* să facă un pas în spate, să analizeze și abia după aceea să-și exprime punctul de vedere. Nu de indiferență e vorba aici, ci de o altă formă de implicare, una fundamentată pe logica argumentelor folosite și pe un acut simț al

proporțiilor. Chiar dacă textele sunt în mare parte destinate mediului virtual, autorul lor nu se lasă pe de-a-ntregul așadar furat de mirajul exprimării colocviale, acordând atenție manierei în care sunt formulate ideile.

Sigur, există subiecte care nu pot stârni altă reacție decât ironia, altfel riscăm s-o luăm razna. Pe marginea unei afirmații care provoacă limitele logicii și ale bunului-simț a lui Adrian Severin, Dorin Tudoran notează: „Dle Severin, nu ne lăsați la rău, chiar dacă noi v-am lăsat la bine. Și-apoi, nu e nevoie să răspundeți alături de cei cu care nu aveți nimic în comun. E de-ajuns să răspundeți în *penal*.” (p. 179)

Tonul general al volumului este însă unul grav. Fără a fi cataclismic în părerile exprimate, autorul pune degetul pe rană, indicând metehnele noastre ca popor și

analizând posibilele lor cauze. Fără sfială, Dorin Tudoran cercetează dincolo de clișee și cauze aparente. „Este un consens venit din lene, din teama de a scruta atent în măruntaiele naționale. Un consens, dacă vrei, ce vine dintr-o vanitate care se substituie, infracțional, bunului-simț. Într-adevăr, comunismului îi datorăm multe dintre aberațiile comportamentale ale societății românești de azi. (...) Dar acel rău zace undeva, adânc, ascuns de ochiul omului, până vine unul cu o sondă, o instalează unde nu gândești, forează cât forează și deodată țâșnește din adâncuri ceva negru și uleios.” (p. 245)

Textele lui Dorin Tudoran vin în întâmpinarea acelora dintre noi care căutăm în ceea ce citim (despre lumea aceasta în care trăim) limpezime a gândului, imparțialitate, eleganță și chiar noblețe.

Învelișul gândurilor

Tudoran – poetul și Todoran – sfântul

Victor ȘTIR

Scriitorul Dorin Tudoran își are originea în ținutul Năsăudului și un antecesor al său, Atanasie Todoran, la vârsta de peste o sută de ani, a fost, la 1763, în fruntea unei revolte cu caracter național și religios, petrecută în locul numit Mocirla, din perimetrul comunei Salva. Revolta a fost prilejuită de depunerea jurământului de către grănicerii Regimentului de la Năsăud, înființat de administrația imperială de la Viena pentru apărarea graniței răsăritene a Transilvaniei, inclusă în imperiul austriac. Atanasie (Tănase) Tudoran a îndemnat la nesupunere și conducerea revoltei l-a costat viața, fiind zdrobit cu roata înaintea lui Horea cu două decenii. Motivul nesupunerii a fost faptul că administrația austriacă îi trecea cu forța pe ortodocși la Biserica Unită cu Roma, vizând deznaționalizarea românilor din Transilvania, din întreg imperiul. Pentru suferința, jertfa sa, Atanasie Todoran a fost canonizat de Biserica Ortodoxă Română, fiind trecut în rândul sfinților.

Din această spiță se trage poetul Dorin Tudoran, numele fiindu-i schimbat la mutarea familiei din Timișoara natală în Regat, unde din Todoran a devenit Tudoran.

Chiar dacă a fost membru în Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România, Dorin Tudoran s-a trezit într-un moment simțind mai conștient decât cu o clipă înainte oprimarea regimului comunist, îngrădirea libertăților cetățenești și a formulat demersul său într-o scrisoare adresată președintelui României, Nicolae Ceaușescu, în care spunea între altele: „Ca scriitor, cetățean și părinte m-am convins definitiv că între credințele mele cele mai profunde despre Om și Drepturile sale inalienabile, Libertate și Democrație, Dialog și Opinie, Cinste și Echitate, Cultură și Educație, Patriotism și Sacrificiu etc. și realitățile românești de azi există o prăpastie de netrecut”.

La 25 aprilie 1985, Dorin Tudoran a intrat în greva foamei; a urmat ancheta la sediul Secției 1 a Miliției București, unde a fost interogat timp de 12 ore împreună cu fiica sa în vârstă de doar 8 ani. Un lucru era clar, odată intrat în coliziunea atât de dură cu regimul comunist, Dorin Tudoran știa că nu va mai avea zile bune, riscul enorm incluzând nu numai pierderea libertății, dar și a vieții printr-un perfid joc al conjuncturilor. La 24 iulie 1985 a plecat din Republica Socialistă România, stabilindu-se în Statele Unite ale Americii, la Philadelphia, unde a editat, între 1987–1992, publicația *Agora. Revistă alternativă de cultură*.

Părăsind țara, biserica, limba, în mod practic, Dorin Tudoran și-a asumat suferința, a murit pentru patria pe care o avea și a încercat inițierea într-o lume nouă, pentru altă viață în America. Alegerea și consecințele ei nu par întâmplătoare, ci ghidate de un destin al neamului modelat de suferință în istorie și

împărtașit cu cei din aceeași familie de opțiuni și curaj.

Ca tip de atitudine, Dorin Tudoran a fost cu adevărat un disident alături de încă câțiva pe care România comunistă i-a avut; nu-l uităm pe Paul Goma, deși noii intelectuali, care își arogă dreptul de a judeca prin prisma confortului pe care l-au dobândit în anii de după 1989, consideră că niciunul dintre români nu s-a ridicat la statutul de disident înainte de „revoluție”. Minimalizând statutul disidenților, cei comozi obișnuiesc să nu vadă semnificația majoră a protestului, gravitatea alunecării individuale spre dezastrul pierderii statutului social. Este foarte adevărat că mulțimea vede un astfel de gest ca fiind o nebunie. Astfel va fi fost tratat și Dorin Tudoran, în momentul în care a trebuit să se prezinte la secția de miliție din București, unde a fost anchetat împreună cu fiica sa, o fetiță de doar 8 ani. A pierdut aparent totul, dar s-a descoperit plenar pe sine, ființă umană eliberată de opresiunea sistemului.

Momentul „detentei” de la existența comună la cea care individualizează, în cazul lui Dorin Tudoran, are consecință umilința, dar adevărata valoare a actului o simte doar autorul. Umlința este și trăsătura dominantă a celui care va deveni sfânt și de care semenii nu pot să-și dea seama, deoarece valoarea vieții întregi a unui om este cunoscută dinainte doar de Dumnezeu. Câți putem vedea sfântul în persoana de tip Mișkin, bunăoară? Există oricând reticente în rândul contemporanilor; interiorul celor mai mulți semenii manifestă împotrivire la a atribui cununița luminoasă frunții unui apropiat pe care îl întâlnim și căruia putem să îi vedem anumite greșeli.

Opțiunea pentru o poziție care scandalizează politica oficială din statul totalitar, opinia „standard”, este tratată, în general, ca

nebunie, ca lipsă a sentimentului realității, a puterii de așezare în datele unei vieți rostuite. Cum altfel, va fi fost judecat Atanasie Todoran la vremea când era atât de înverșunat împotriva stăpânirii austriece mincinoase încât și-a lăsat copilul să moară fără a admite să fie împărtașit după rânduiala bisericii unite, faptă socotită abatere de la învățătura bisericii strămoșești ortodoxe. Intransigența lui Atanasie Todoran venea, probabil, și din faptul că el era militar de formație și avea o anumită rigiditate care s-a manifestat viguros prin instinctul de apărare a rasei sale.

La Dorin Tudoran se evidențiază datele protestului împotriva societății comuniste ca o trezire, ca o limpezire a conștiinței, echivalente cu un salt; niciodată protestul nu rămâne fără o mutație în conștiința proprie, dar și a celorlalți, mai mult sau mai puțin manifestă.

Să fim bine înțeleși, socotim disidența lui Dorin Tudoran ca una onorantă, salvatoare pentru onoarea conștiinței românești a perioadei opresiunii comuniste. Paralela poetului cu sfântul Atanasie nu este făcută cu intenția unor sugestii de canonizare a contemporanului nostru, ci pentru a arăta suferința ca trăsătură comună a celor două tipuri de existență. În același timp, nu este puțin exemplul de curaj din rândul nației noastre azi, când este atât de vocală opinia unei viețuiri românești sub faldurile ticăloșiei.

O împăcare cît o Patagonie

Olimpiu NUȘFELEAN

Pentru mine, foarte mult timp, Dorin Tudoran era un scriitor, cum să zic, virtual, perceput în imaginar, precum clasicii, nu printr-un „proces” de clasicizare – la care, de altfel, are dreptul, ci printr-o înălțime „intangibilă” la care înaintează pe drumul vieții, aflat de la un moment dat dincolo de granițele țării și chiar ale poeziei. Era un

scriitor pe care nu credeam c-o să am ocazia să-l întâlnesc vreodată, urmărindu-l, cîndva, prin poezie și apoi prin atitudine, să zic, civică și politică, printr-o activitate oarecum extraliterară, de disident, de fost disident și de actual... disident, mai ales că, la un moment dat, declara

rase că nu știe dacă va mai scrie poezie, lăsîndu-i totuși acesteia o șansă la exprimare. În ultimii ani aflu cîte ceva despre Domnia Sa, dincolo de cele oferite de presă, de la poetul și prozatorul, de la bloggerul, disident și el, Vasile Gogea, pentru care Dorin Tudoran poartă „blazonul de pe scutul însîngerat al cavalerului care a supraviețuit unei cruciade”.

Încadrarea într-un model imaginar a ființei lui Dorin Tudoran, a imaginii scriitorului Dorin Tudoran nu este ușoară, avînd în vedere **natura literară** a Domniei Sale, condiția poetică pe care o poate ilustra. Spun „poetică” și țin la acest determinant cînd mă gîndesc la întreaga activitate a scriitorului Dorin Tudoran, „*Elegiac și pamfletar*”, cum îl definește Sorin Antohi, într-o empatică și comprehensivă prefață, cum o socotește Vasile Gogea.

Ca poet, Dorin Tudoran este înfipt în pămîntul limbii în care se exprimă și din care nu se poate desprinde decît cu prețul extincției. Și totuși, la un moment dat, o face, călător în alte geografii, cu prețul renunțării, într-un fel, doar într-un fel, la poezie. Ce-l duce spre alte țărîmuri? Dreptul la curățenie, la spălarea de mîlul vieții, semnalîndu-și, prin *ardere, statornicia*. O mărturisește de la început, într-o poezie precum *Tînărul Ulise*.

Este aici concentrată întreaga condiție a poetului, expresie a unui lirism profund. Poetul este iluminator al conștiințelor, chemător din uitare, dătător de speranțe, chezaș al statorniciei, punînd temei pe inima curată, cum ar spune Psalmul 50.

Poet în toată fibra sa, se angajează într-o cruciadă dusă dincolo de granițele poeziei. În aparență. Da, ne-am putea întreba, ce-i trebuie altceva decît poezia ce i-a fost dată ca har. I-a fost dată o grădină a limbii natale, pe care să o cultive, ca un harnic gospodar. Tot așa ne-am putea întreba despre Eminescu: ce l-a făcut să se arunce și în publicistică? Poezia te angajează nu doar în ogorul unei limbi expresive, ci și în funcția de paznic de grădină, de căutător al unor teritorii sigure, a unei *terra ferma*, unde să-ți cultivi grădina.

Tînărul Ulise este un **statornic nestatornic**. Formulînd-o, sintagma îți bulversează convențiile, se constituie într-o provocare teoretică. Este un vagant, schimbă domiciliul, poate un goliard, student rătăcitor de la o universitate la alta, rătăcitor prin spații înalte, fără să-și piardă steaua călăuzitoare, insubordonat dogmelor, mai ales dogmei care distruge *terra ferma*, patria. Pleacă dintr-o patrie în care barbarii sînt așteptați ca o soluție – Ah, cum îi așteptăm pe barbari împodobiți cu atîtea străluciri furate! –, unde barbarii nu mai vin – ca în poemul lui Kavafis, citat de Dorin Tudoran, sau poate au

venit, ca într-o proză scurtă, nu în celebrul roman, a lui Dino Buzzati. Poetul pleacă dintr-o patrie distrusă, în căutarea salvării ei, a salvării mai ales prin conștiință.

Drumul acesta, al luptei pentru salvarea patriei, a sufletului, a conștiinței curate este trasat de Dorin Tudoran în publicistică. M-am întrebat la un moment dat, tulburat, dacă trecerea de la poezie la publicistică nu este un gest asemănător celui făcut de Oskar din *Toba de tinichea* a lui Günter Grass, roman apreciat de Dorin Tudoran, Oskar fiind copilul care a hotărât – după expresia poetului – „să se oprească din crescut, de sila lumii nebune populate de adulți”. Acest poet „nestatornic” se află însă într-o continuă căutare a stabilității, asemeni prietenului bogat din zona Caraibelor, care mărturisește că „plănuiește să se retragă din afaceri și să se bucure de liniște și viață. Îmi spunea că nu vrea să rămână în propria-i țară, fiindcă, deși o iubește profund, iar țara este cu multe mai liniștită ca în urmă cu 10-15 ani (v. 2010, n. n.), este încă departe de o stabilitate de durată.”, convins fiind – scriitorul – „că fiecare român ar trebui să descopere în propriul suflet o împăcare cât o Patagonie și puterea de a nu abandona nici măcar atunci când un cutremur i-ar deplasa orașul cu trei metri, iar amplitudinea unui tsunami social ar atinge trei metri pe scara nefericirii”.

De unde vine această dorință de stabilitate la un pelerin al conștiinței iluminate? Răspunsul l-am găsit într-un interviu în care poetul face referire la strămoșul său celebru, de pe plaiuri născut, Tănase Tudoran, tras pe roată la 104 ani, lângă Salva, fiindcă instigase două batalioane de grăniceri să nu depună jurământul.

Îl citează, în protestul rostit de înaintaș în fața trimișilor împărătești:

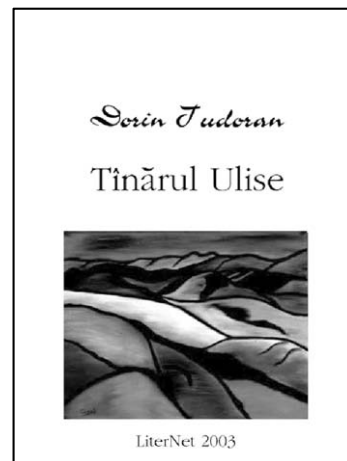
„De doi ani noi suntem cătane, adică grăniceri, și carte (s. n.) n-am căpătat de la înalta împărăteasă, că suntem oameni liberi! Ne-am scris iobași, dăm dare, facem slujbe cătănești, copiii noștri vor merge până la marginile pământului să-și verse sângele, dar pentru ce? Ca să fim robiți, să n-avem niciun drept, copiii noștri să fie tot proști, ori vor

învăța ceva, ori ba? (...) Ce dă Gubernia și cancelaria din Beciu e nimica, îs minciuni goale de azi, de mâine”.

E concentrată în aceste afirmații toată condiția României de ieri și de azi. E exprimată aici elocvent arta literară ca artă poetică a lui Dorin Tudoran, crezul care i-a modelat destinul. Un om dedicat cărții, valorii scrisului, un cavaler al literelor care merge până la marginea lumii pentru a afirma dorința de dezrobire, de libertate, care este a scrisului, ca artă de creație, și, deopotrivă, a ființei ca ființare în lume.

Ulise cutreieră mările, dar nu uită Itaca. Se întoarce aici afirmând o prezență arzătoare. Există o *terra ferma*, ea trebuie apărută. În felul acesta poetul nu mai este „un simplu motiv cultural” (v. *Viitorul facultativ*).

Cît despre carte în sine, pe care o avem în vedere, *Luxul indiferenței*, care face trimitere la un lux pe care îl trăim cu voluptate, voi spune doar că este documentul unei conștiințe clare și radicale, lucide și angajate, constante și persuasive, ridicînd cotidianul, alias efemerul, în sfera eternității ce gestionează marile atitudini și răspunsuri. Eseurile ar putea fi definite prin afirmațiile lui Cristian Teodorescu: „De la bun început au fost gândite în continuarea moraliștilor clasici, care porneau de la particularul unor situații și persoane de notorietate pentru a găsi semnificații care trec granița cronicii zilnice.” Ca notă aparte pentru publicistica lui Dorin Tudoran aș remarca subtila și osmotica asociere între notația directă a realității și elemente literare dintre cele mai rodnice. Aproximează și sanogenizează actualitatea prin cuprinderea acesteia într-o fertilă grilă culturală, fără să „literaturizeze” realitatea și să devitalizeze țintele dureroase.

Dorin TUDORAN

„România fără de care nu pot trăi o port în suflet, oriunde m-aș afla. România fără care pot trăi o las celor care se pot preface atât de bine că le pasă de România.”

– Stimate Dorin Tudoran, cum se mai simte Tînărul Ulise în pielea poetului matur de azi, încoronat cu premiul Mihai Eminescu, vagantînd între România și America?

Își poate menține acest poet – trecut prin atîtea experiențe fericite sau nefericite – ingenuitatea simțirii? M-am întrebat la un moment dat, tulburat, dacă trecerea de la poezie la publicistică nu este un gest asemănător celui făcut de Oskar din Toba de tinichea a lui Günter Grass, roman apreciat de Dvs., Oskar fiind copilul care a hotărît – după expresia Dvs. – „să se oprească din crescut, de sila lumii nebune populate de adulți”.

– Tînărul Ulise se simte tînăr.

Dialogurile Mișcării literare

Celălalt Ulise, cel de azi, se simte suficient de bătrîn pentru a-i fi dor de mai tînărul Ulise. Dar între ei se află o călătorie atît de lungă, încât, uneori, cerul pare un ocean de ceață prin care cei doi de-abia mai deslușesc conturul Celuilalt. La sfîrșit, probabil că se vor întîlni.

Repet o mărturisire făcută în urmă cu mai mulți ani: dacă ar fi după mine, pe lume ar exista un singur premiu, cel de debut. E

momentul în care, dintr-o mulțime de aspiranți, unul este ales, scos în față și investit cu încrederea juriului. Restul aventurii ar trebui să fie una cu adevărat pe cont propriu, fără premii.

La mine nu s-a produs o trecere de la poezie la publicistică. Am scris și una, și alta de la bun început. În momentul în care a trebuit să părăsesc România am înțeles că poetul trebuie să se odihnească o vreme, căci a lua viața de la capăt la 40 de ani, într-o altă lume, presupune un efort foarte mare, dacă vrei să reușești. Efortul respectiv nu lasă suficient loc și pentru... poezie.

În timpul liber, nu am scris poezie, am scos două reviste în limba română (*Agora* și *Meridian*), publicații de care simțeam că au nevoie și românii de acasă, și cei din diaspora.

– Limba în care scrie poetul și publicistul Dorin Tudoran e o fericire sau o povară? Va înghiți această limbă barbarisme cu care este agresată astăzi?

– Limba în care scriu este doar limba destinului meu – nu o consider nici o fericire, nici o povară. Ca întotdeauna, unele barbarisme vor fi acceptate, altele – nu. Așa s-a întîmplat și așa se va întîmpla întotdeauna. Limba este un organism viu. Mai viu decît suntem fiecare dintre noi. Nu noi o supunem pe ea; ea ne supune pe noi. E drept, o face cu mîna noastră.

– Cît de mult se suprapune condiția poetică (a poeziei și a poetului) peste condiția ființei, a omului în general?

– Bănuiesc că depinde de omul în cauză. Cel cu care dialogați a decis de mult că trebuie să uite cât mai mult de condiția sa poetică, pentru a avea șanse de a prinde rădăcini într-o lume nu tocmai poetică, în care era transplatat la vârsta de 40 de ani.

– „Și acheronul s-a împotmolit în trupul meu iar voi/ de partea cealaltă așteptați să se nască pământul” (Unde se mai poate călători). Pământul mai poate să se nască sau să renască? Ne mai putem înnoi, ca ființe afectate de atâtea deziluzii și atrocități?

– Capacitatea omului de a renaște după ce a fost devastat de deziluzii este și ea diferită de la om la om. Dacă prin Pământ înțelegeți umanitatea, capacitatea ei nu este nicidecum suma aritmetică a capacității tuturor locuitorilor ei de a renaște. Dar dacă prin Pământ înțelegeți planeta fizică, atunci va trebui ca umanitatea să schimbe ceva pentru a da o șansă planetei devastate să reziste.

– Dumneavoastră, „cavalerul care a supraviețuit unei cruciade” însângerate, cum vă numește Vasile Gogea, cum ați ieșit totuși din această cruciadă? Nu cred că ați fost sau că sunteți doar un simplu supraviețuitor. Ce fel de punte ați construit peste prăpastia care încerca să vă despartă, așa cum afirmați într-o scrisoare către Nicolae Ceaușescu, de credințele Dvs.? Ați învins comunismul? Nu mă refer neapărat la victoria inițială, strict personală, care are și ea, desigur, o mare semnificație.

– Am ieșit ciuruit bine, dar am ieșit. Când ești născut poet și hotărăști că trebuie să încerci să trăiești și fără a fi poet, pariul este uriaș și poate duce la rezultate dintre cele mai neașteptate. Am preferat să mă gândesc la rezultatul cel mai nefericit, pentru a nu fi luat prin surprindere. Și cred că am procedat bine. Există o singură punte pe care am aruncat-o peste imensa prăpastie – viața mea, cu tot ce ține de ea. Cu acest preț am reuși să-mi păstrez și să-mi apăr convingerile. A meritat? Uneori cred că da, alteori – că nu. Dar, una peste alta, ar fi putut fi și mai rău decât că trebuie să te obișnuiești cu gândul că poți trăi și fără a continua să scrii. Dar ieșirile din paradigme majore nu sunt nici ușoare, nici pândite de succes. Bănuiesc că am învins comunismul, dar sunt sigur că am fost înfrânt de postcomunism.

Straniu este că același lucru li s-a întâmplat și acelora care au rămas acasă, care n-au șoptit un cuvânt de împotrivire etc. și care au așteptat. Ce anume? Simplu – comunismul să se învingă de unul singur. Postcomunismul ne-a învins și pe unii, și pe ceilalți, chiar dacă cei atât de tăcuți pe vremea comunismului și atât de vocali azi se înșală cu gândul că se au bine cu postcomunismul. Nu se au. Într-o bună zi vor trebui să accepte acest lucru și măcar despre asta să vorbească cu demnitate; de lamentații, incriminări și recriminări lumea românească nu duce lipsă.

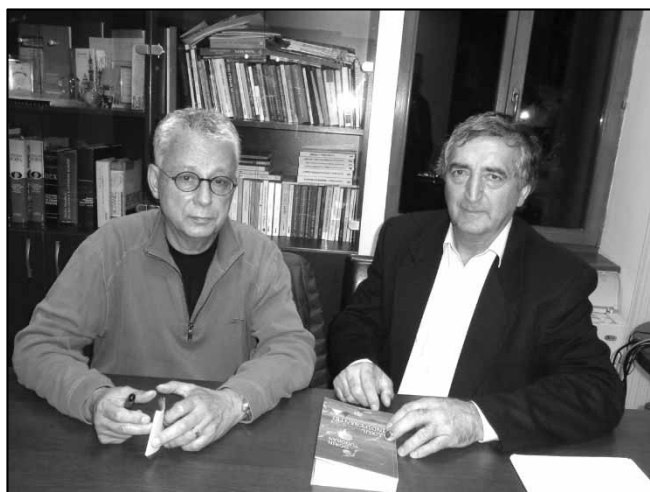
La Biblioteca Județeană George Coșbuc din Bistrița, 8 oct. 2015. În imagine: Dorin Tudoran, Ioan Pinteă, amfitrion, Olimpiu Nușfelean.

– Între credințele Dvs. cele mai profunde enumerate în memoriul amintit, precum cele despre Om și Drepturile sale inalienabile, Libertate și Democrație, Dialog și Opinie, Cinste și Echitate, Cultură și Educație, sunt pomenite Patriotismul și Sacrificiul. Dacă despre primele se vorbește mult, cu multe ținte eficiente, despre patriotism și sacrificiu, azi, se vorbește mai puțin. Mai trăiește românul, dar și omul european, asemenea sentimente? În ce mod? Mai avem vreun motiv să ne sacrificăm sau să sacrificăm ceva, pentru ceva anume?

– Se întâmplă foarte des ca patriotismului să-i ia locul naționalismul. Unul din motivele majore este spaima de alteritate. Nu cred că un naționalist este neapărat un bun patriot. În cele mai multe cazuri, un naționalist reprezintă imaginea degradată a patriotului. Nimic nu-i sperie mai mult pe naționaliști decât ideea de „Celălalt”. Pentru ei, „Celălalt” nu reprezintă decât un fenomen ostil.

Iată ce scria Antonio Machado despre refuzul alterității:

„Lo otro no existe: tal es la fe racional, la incurable creencia de la razón humana. Identidad = realidad, como si, a fin de cuentas, todo hubiera de ser, absoluta y necesariamente, *uno y lo mismo*. Pero lo otro no se deja eliminar; subsiste, persiste; es el hueso duro de roer en que la razón se deja los dientes. Abel Martín, con fe poética, no menos humana que la fe racional, creía en lo otro, en *La esencial Heterogeneidad del ser*, como si dijéramos en la incurable *otredad* que padece lo uno.”

Dorin Tudoran, Olimpiu Nusfelean

Istorici, politologi, sociologi, psihanalști, filozofi sau antropologi care au consacrat naționalismului ani de studiu intens rostesc numele unor stafii care populează coșmarurile naționaliştilor: *romantismul biologizant, imaginarul colectiv, misiunile istorice, mesianismele patriotice, voluntarismul liric, identitățile crispate, caricatura naționalismelor majoritare, xenofobia ca stimul și autoexcitație* etc.

Ce ne poate aduce ziua de mâine? În urmă cu peste un sfert de secol, scriam într-un editorial: „Unul dintre scenariile propuse susține că înfruntarea nu va avea loc între stânga și dreapta, între conservatori și progresiști, ci se va produce între cosmopoliți, democrați, pe de-o parte, și naționaliști, populiști, vindicativi, pe de altă parte. O nuanță specială va fi data de confruntarea «internă» între adepții democrației tribale și cei ai democrației liberale.”

Uitându-ne la ce se întâmplă azi, mă întreb cât de mult am greșit în prognoza dată.

Se rediscută conceptele de națiune și cetățean. Aici competitorii se aleg dintre partizanii lui Renan („Națiunea constituie un plebiscit care se desfășoară în fiecare zi”) și cei ai unui Herder. Primii par a propune o definiție a națiunii prin spiritul ei general, care să substituie definiția națiunii dată de herderianul *Volksgeist* – spirit al poporului. Practic, conchide un filozof, „fiecare generație trebuie să reactualizeze națiunea pe cont propriu, adică să purceadă la reînnoirea contractului social.” Așadar, *contract social* vs. *cetățenie patrimonial-ereditară*.

Ghiță Ionescu, prieten al lui Ernest Gellner (critic al naționalismului), scria despre acesta din urmă că „insistă cu drept asupra deosebirii (...) între nobilul și naturalul sentiment național, tot atât de natural și instructiv precum cel de familie, și primejdioasa și artificială doctrină, sau, cum prefer eu, ideologie a naționalismului atât de teribil exploatată de toți demagogii acestui veac.”

Și tot Ghiță Ionescu, în același text (*Meridian*, vol. I, nr. 4, noiembrie-decembrie 1991) intitulat *Variații actuale pe teme de Titulescu*, mărturisea: „Dar în același timp, răsfoind din nou discursurile și operele lui Nicolae Titulescu, eram izbit de actualitatea lor acum, după mai mult de o jumătate de veac, a puterii filosofiei pacifiste și supranaționale a acestui mare gânditor și om de stat român. Într-adevăr, gândurile mele prezente îmi sunau ca variații pe multe din temele lui, din care am luat numai trei. Prima era pronunțată într-un discurs în Parlamentul român în 1934, „Dela național la regional, la universal, iată lozinca României.”

În ce privește sacrificiul, lucrurile stau exact ca în cazul schimbării: mai toți suntem de acord că e nevoie de schimbare, dar prin schimbare înțelegem că doar ceilalți trebuie să se schimbe, noi – nu. Da, sacrificiul e nobil, uneori măreț, dar el trebuie practicat mereu de alții.

– *Ați fost de-a lungul timpului și sînteți în mai multe funcții de nivel internațional, intrat pe o rută pe care trebuie să o deschidem tot mai tare, adică, în contextul mondial în continuă evoluție, trebuie să ne integram în cerințele și exercițiul acestui context. Cum ați trăit această integrare și ce ați putea să le recomandați tinerilor care bat*

azi la porțile lumii (literaturii, economiei, celor mai felurite relații internaționale)?

– Într-adevăr, am lucrat aproape un sfert de secol într-un domeniu definit, printr-un termen umbrelă, *international development/dezvoltare internațională*. A fost o experiență extraordinară, care mi-a dat posibilitatea să-mi verific opiniile, credințele, cunoștințele despre lume cu lumea însăși, cu lumea „în carne și oase”. Am descoperit fisuri adânci, uneori chiar prăpăstii, între lumea teoretică și lumea adevărată. A fost și motivul pentru care am lansat revista *democracy@large*, clădind un loc în care teoreticieni să se poată întâlni cu practicieni, să se angajeze într-un dialog, abandonând, măcar din când în când, monologurile în care par zidite, de prea multe ori, lumea teoretică și lumea în carne și oase.

Mă feresc să dau sfaturi celor mai tineri. Nu-mi plac oamenii care pozează în învățători, în maeștri etc. Cei mai tineri nu au nevoie decât să țină ochii deschiși, să prelucreze cu atenție și bună-credință informația culeasă de retina ochiului propriu. Nimeni nu poate ajuta pe nimeni să se maturizeze. Este un proces pe cont propriu, chiar dacă fiecare dintre noi, deși nu-i declară, are învățători, repere, maeștri, cuibăriți undeva într-o grindă a edificiului personal.

În ce mă privește, am adoptat un criteriu simplu de a verifica propensiunea spre democrație. Există, și în țară, și în afara ei, intelectuali români care scriu pagini strălucite despre democrație. Când le vine rândul să o practice, prea mulți dintre ei capotează lamentabil. Numesc astfel de conștiințe, conștiințe retorice, conștiințe enunțiative.

– *Ați condus mai multe reviste, precum Don Quichotte, AGORA, Meridian și democracy@large. Ați fost redactor la Vocea Americii... Cum priviți în urmă spre aceste „istorii” ale vieții Dvs. literare? Cum le evaluați din perspectiva zilei de azi? Și cum v-ați imagina o revistă de literatură română „plasată” în spațiul european sau general internațional?*

– Ele nu au fost doar istorii ale vieții mele literare. Aș spune că, încet-încet, au fost istorii din ce în ce mai puțin legate de o viață literară.

Există asemenea semne. Unul dintre ele este excelenta revistă Poesis International,

unde poetul Claudiu Komartin și colegii, prietenii săi, fac o treabă excelentă.

– *Literatura română poate spera să se integreze în literatura europeană sau mondială?*

– Depinde ce înțelegem prin „integrare”. Dacă oamenii acestei literaturi și admiratorii lor vor continua să rămână obsedați, terorizați, hăituiți de stupida întrebare „Dar noi când o să luăm Nobelul?”, integrarea nu se va produce niciodată. Nici măcar după ce Nobelul pentru literatură va poposi și în România. Un Nobel pentru literatură rezolvă complexul autorului, îl face mai bogat și mai cunoscut. Literatura țării respective nu devine automat integrată „administrativ” în literatura lumii. Așa cum cu o floare nu se face primăvară, nici cu un Nobel o literatură nu se afirmă, nu se integrează în mecanismul cultural al lumii. Este nevoie și de alte multe componente.

Mai există și problema modului în care încerci să devii vizibil pentru ochii lumii literare europene, mondiale. Când sud-americanii au spart piața mondială, au devenit căutați de mai toate marile editurii ale lumii, nu au reușit asta propunând celorlalți o literatură așa cum o scriau acei ceilalți, ci le-au propus o lume diferită, exploatată literar în chip diferit. Nu au mers pe mesajul „Suntem ca voi”, ci pe mesajul „Iată cine și cum suntem noi.”

Nici eternele complexe de inferioritate, nici cele de stupidă superioritate nu rezolvă mare lucru. Acestea din urmă vin tocmai din nerezolvate complexe de inferioritate, din amărăciune, dintr-un fel de sentiment al deșertăciunii etc.

Integrarea vine când nu mai ești obsedat de ea, aproape că te ia prin surprindere. Cum surprinși cred că vor fi ceva scriitori români aflând că literatura română este, într-o oarecare măsură, deja integrată, numai că

deocamdată statura ei nu este neapărat cât Everestul.

– *Sînteți membru permanent al juriului care acordă, anual, Marele Premiu Internațional de Poezie „Janus Panonius”. Cu ce calități, eventual cu ce inconveniente, se înscriu poeții români printre candidații (virtuali) la acest premiu?*

La Biblioteca Județeană George Coșbuc, Bistrița

– Jurizarea acestui premiu este una foarte complexă. Nu vreau să intru în amănunte care țin de tehnicalitatea muncii juriului. Consultările țin aproape 8-9 luni de zile, apoi urmează ședințele de jurizare propriu-zisă.

Evident, poeții a căror limbă maternă este una dintre limbile de mare circulație,

limbi a căror amprentă pe literatura, cultura lumii este foarte vizibilă, intră în discuție cu un avantaj nu ușor de neglijat.

Traducerile de poezie constituie un pariu mult mai dificil decât cele de proză, eseu, teatru etc. Traducerile din poezii români sunt din ce în ce mai

numeroase, dar nu neapărat de calitatea care să facă dreptate unor poeți de primă mână.

Apoi, foarte vizibile pentru membrii juriului sunt personalitățile care au schimbat paradigme, poeți despre care se afirmă că, după ei, poezia țării respective nu se mai scrie ca până la ei, sau personalități complexe,

covârșitoare – un exemplu a fost prima laureată, Simin Behbahani. Nu doar o poetă care a schimbat felul în care se scrie azi poezia persană, ci și o personalitate care a fost numită „Mama națiunii”, „Leoaica Iranului”. Timpul pe care am avut norocul să-l petrec alături de Simin a fost unul din darurile majore pe care mi le-a oferit viața – o personalitate uluitoare, de o modestie copleșitoare. Gândiți-vă și la complexitatea unei personalități precum Adonis.

Nu este suficient că eu am în minte câțiva poeți români pe care îi admir.

– *Nu aveți nostalgia anilor '70, când ați lucrat în redacția mai multor reviste din România?*

– Am mereu nostalgia tinereții. Cine nu o are? Dar ea nu ține strict de lumea revistelor literare, ci mai degrabă de o perioadă în care, în pofida evidențelor descurajante, mai speram, alături de atâția oameni și artiști de vârsta mea, că vor veni vremuri mai bune.

Ce nu știam noi, sau știam, dar ne păcăleam de unii singuri, era că vremurile mai bune nu vin de la sine. E nevoie de sacrificiu pentru ca ele să poată apărea, dar noi eram prea mult ocupați cu visarea, ca să ne dea prin cap să ne prezentăm într-o zi la ghișeu deasupra căruia stă scris „Aici se depun cererile pentru candidați la sacrificiu.”

– *Din 1977 până în 1981, când ați demisionat, ați făcut parte din Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor din R.S.R. Ce diferențe și ce asemănări există între Uniunea de atunci și Uniunea de azi? Ce oportunități poate oferi URSS scriitorilor de azi? Ce înseamnă certurile și contestațiile din interiorul breslei?*

– Iată, vorba lui Geo Dumitrescu, o „problemă spinoasă”, foarte spinoasă. Cu cât spui mai mult despre ea, cu atât mai mult te trezești pe un teritoriu minat.

Sunt trist văzând ce se întâmplă. Am încercat să spun câteva lucruri, evitând să mă alătur unei tabere sau alteia, încercând să propun un demers în care emoționalul, pasiunile, să fie înlocuite cu o cântărire rațională a situației.

Rezultatul? Mi s-a aplicat, dinspre ambele direcții, regimul acelei nefericite „Nu mănânci alături de noi salamul de soia, așa că taci din gură!” Am înțeles, încă o dată, că eu sunt Străinul. Cu toate acestea, gândindu-mă

fie și numai la una din primele învolburări provocate de acordarea unui premiu – Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, cred că am avut ceva mai multă dreptate decât mulți dintre preopinenți.

În sfârșit, pot spune, cu mâna pe inimă, un lucru care va deranja: miza multora din înfruntările zilei de azi îmi pare ridicolă în comparație cu încleștările în care am fost angajați unii dintre noi între 1977 și 1981. Nu era, cum scriu mulți urechiști, o luptă pentru ciolan (existau, firește, și asemenea ciolaniade între unii), ci din ce în ce mai des o luptă cu sistemul și uneltele sale din lumea literară. O luptă – hai să împrumut ceva din patetismul național – o luptă pe viață și pe moarte.

– *Cum vedeți dinamica generațiilor poetice sau literare, a valurilor din ultimele decenii, din perspectiva obținută dincolo de granițele țării?*

– Pentru o vreme, am încercat să țin pasul cu ce se întâmplă în literatura de acasă, mai ales când scoteam reviste în limba română. Apoi, în chip natural, noile mele preocupări profesionale de zi cu zi, an de an și deceniu de deceniu au subțiat legătura de zi cu zi cu literatura română. O citesc și azi, dar nu în chip profesionist, ca altădată, când încercam să citesc tot. Deci opiniile mele nu pot fi relevante, nu mai am perspectiva întregului tablou. Dar un lucru pot să spun, căci el este și va fi pentru mine „dintotdeauna”: cultura se face prin includere, nu prin excludere. Clasamentele, competiția „pe locuri” în clasamente „culturale” este o nerozie.

Am multe să-mi reproșez, dar sunt liniștit știind că nu am participat la excluderi pe principiu de generație ori leat literar. „Zecismele”, „milenarismele”, „isme” de tot felul mă lasă rece. Când citesc un poet, nu mă interesează cărei generații, cărui leat literar, cărui grup artistic îi aparține. Mă interesează valoarea lui. Cu generații, leaturi literare operează istoria literară, cea care oferă o plasare în timp a unui autor, a unui grup literar. Cu valoarea unui autor se ocupă, mai degrabă, capacitatea noastră de a o vedea, simți și respecta.

– *Ce specific face sau dezvoltă funcțional scriitorul în aproximarea realității, prin cultura sa, prin asocierile culturale pe care le face, în creația beletristică, dar și în*

publicistică. Pentru că, îmi place să cred, un scriitor atunci când face publicistică, nu e un simplu ziarist. Desigur, în presă realitatea trebuie redată exact, știrea trebuie să fie nudă, dar condiția de om de cultură a scriitorului îi dezvoltă aptitudini în plus de redare a faptelor. Mă gândesc și la cartea Dvs Luxul indiferenței.

Sesiune de autografe

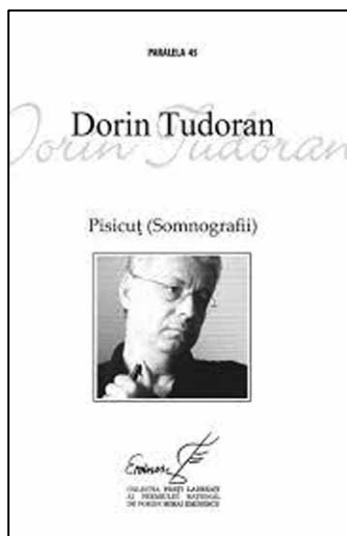
– Așa cum un bun scriitor nu înseamnă, neapărat, și un bun caracter, tot așa nici un excelent autor de beletristică nu este, neapărat, și un bun publicist. Mulți scriitori, când fac publicistică, nu se ridică nici măcar la nivelul unui ziarist decent. Există foarte puțini scriitori care dovedesc că sunt și publiciști de elită. Arghezi, Caragiale și alții constituie excepții fericite. Apoi, de obicei, publicistica unui scriitor nu se produce în zona strict definită a oferirii informației corecte. Publicistica beletristilor intră mai mereu în categoria definită prin „editorializare” – asemenea publiciști nu se ocupă cu livrarea de informații. Ei discută informația, o interpretează, o modelează pe calapodul celui „Iată cum văd eu realitatea acestei informații”. În Occident, cei cărora presa le oferă rubrici de editorialiști, „rubrici de opinie” sunt, de obicei, personalități cu un prestigiu profesional verificat, cu standarde morale probate

în timp, chiar dacă sunt cunoscuți și pentru subiectivismul lor.

În România, orice terchea-berchea poate fi editorialist, orice semidocht poate avea o „rubrică de opinie”. Mijloacele de socializare – Facebook, Twitter etc. – găzduiesc milioane de „editorialiști”, „publiciști”, „experți” etc. Revenind la scriitorii care fac și publicistică, există și cazuri jenante în care – din motive de marketing cultural, consolidarea platformei unui autor ori a altuia într-o competiție pentru un mare premiu literar etc. – editurile și mecanismele lor de publicitate încearcă să facă dintr-un excelent autor de beletristică și un publicist important, un mare spirit civic. Uneori chiar reușesc să inoculeze o asemenea imagine falsă, dar asta nu rezolvă decât atingerea unui scop imediat. Pentru cine știe, simte ce este publicistica, o autentică vână civică, publicistica unor astfel de scriitori rămâne cel puțin neconvingătoare. Deseori – jenantă.

– O întrebare în două părți: 1. Există oare o terra ferma, după ce ați constatat, în Viitorul facultativ, că „nu există o terra ferma”, și apoi ce poate face poetul ca să nu fie „un simplu motiv cultural”? E suficient să fii doar „zbor în repaos”, cu toate conotațiile ce derivă din această metaforă? Sau: 2. Oricât ați vaganta/ călători prin lume, vă întoarceți mereu spre o terra ferma?. Care este aceasta pentru Dvs., România sau Salva și Bichigiul din județul Bistrița-Năsăud, acolo unde v-ați (re)întâlnit nu de mult cu figuri ilustre ale trecutului

Dvs.? În care mare vă spălați inima (v. poezia Tînărul Ulise)? Continuați să vă întoarceți aici „fără de drum” (v. Ce așteptați de la cântecul meu?)?

– 1. De câte ori cred că am pus, în sfârșit, piciorul pe o „terra ferma”, nu trece mult și simt că ea se cam clatină ca barca pe valuri. 2. Poetul nu este un „motiv cultural”; viața și mai ales moartea sa – da. 3. Nu toți ochii văd

„zborul în repaos”. Unii simt astfel, alții – nu. 4. Am, firește, o „terra ferma”, altfel aș fi naufragiat de mult. Dar această „terra ferma” este una interioară, este un soi de material miraculos care reechilibrează balanța ființei mele, atunci când un taler sau celălalt atârână prea greu. Călătoria mea la Salva, Bichigiu, Telciu, Bistrița-Năsăud a fost o experiență copleșitoare. A fost pentru prima oară când am intrat mai adânc în lumea din care venise tatăl meu. Cum, după ce părinții mei s-au despărțit, eu am fost încredințat „spre creștere și educare” mamei mele, tot restul vieții fusesem legat, mult mai puternic, de lumea din care venise mama mea – Ștefănești-Argeș, Florica Brătienilor și a lui Ion Pillat. 5. Este aceeași „mare” de început. Aceeași „mare” de sfârșit. 6. Drumurile reîntoarcerilor sufletești sunt greu de descifrat și imposibil de prevăzut.

– Mai are șanse Moldova de peste Prut să revină la patria mamă? (v. și cei 7 ani petrecuți de Dvs. la Chișinău)

– Singurul răspuns pe care pot să vi-l dau este că întrebarea dumneavoastră va continua să fie pusă pentru încă multă vreme.

– De ce nu vă întoarceți definitiv în România? Unii dintre scriitorii români „auto-exilați” au făcut-o, alții, nu.

– Acum doi ani, la reîntoarcerea de la Bistrița-Năsăud, în avionul care mă purta spre Washington, eram mai mult ca sigur că peste un an îmi voi cumpăra o casă în Bistrița-Năsăud, în care să petrec măcar câteva luni pe an. Eram emoționat de prietenia și căldura cu care fusesem întâmpinat de prieteni vechi, ca Vasile Gogea, Adrian Popescu, Ion Pop, Ion și Carmen Vlad, oameni ce urmau să-mi devină prieteni (Ioan Pinte, Flore Pop, Vasile Dâncu, Ion Mureșan și alții), rude necunoscute mie până atunci, prieteni ai familiei tatălui meu (preotul Vasile Chihorean), primarul din Telciu (Sever Mureșan), preotul Zinvediu Gavrilă Tudor, de la biserica unde se află un monument dedicat străbunicului meu Tănase Todoran și tovarășilor săi de martiriu, proto-popul Dâmbu și preotul Georgică Cira și atâția alții. Cum emoționantă a fost și știrea că Biblioteca Județeană „George Coșbuc” a deschis o bibliotecă sătească purtând numele meu.

După o vreme, însă, am înțeles că, aproape sigur, nu-mi voi cumpăra acea casă.

Am înțeles și motivul – dincolo de emoțiile binefăcătoare ale unui moment se află realitatea cu prerogativele ei inalienabile.

De ce m-aș întoarce? La cine m-aș întoarce? La ce m-aș întoarce? România fără de care nu pot trăi o port în suflet, oriunde m-aș afla. România fără care pot trăi o las celor care se pot preface atât de bine că le pasă de România.

Nu se cuvine să-mi dau cu părerea despre motivele pentru care alți scriitori s-au reîntors în România, dar simt nevoia să fac o precizare:

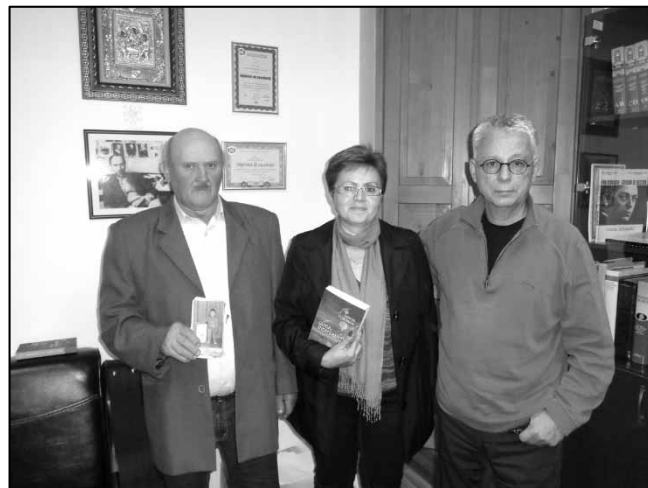
Eu nu sunt un scriitor autoexilat. Sunt un om care a fost împins în exil prin mijloace „patriotice” și, cum altfel?, spre „binele națiunii”. Da, am simțit nevoia ca ultimul act al acestei tragedii să fie semnat de mine (cererea de emigrare), căci era, totuși, vorba de viața mea, „biet fenomen individual”, nu?

În urmă cu 15, 20 ani, am găsit pe biroul meu din Washington o bucățică de hârtie pe care erau tipărite câteva rânduri. Am descoperit autorul rândurilor – ilustrul Khalil Gibran – dar n-am aflat niciodată cine mi-a pus bucățica de hârtie pe birou, deși am anumite bănuieli. Iată citatul:

„They have exiled me now from their society and I am pleased, because humanity does not exile except the one whose noble spirit rebels against despotism and oppression. He who does not prefer exile to slavery is not

free by any measure of freedom, truth and duty.”

Gestul acelui bilet, pe care îl am și azi în biroul meu de acasă, a fost probabil cel mai emoționant din seria elogiilor care mi s-au adus vreodată.

Cu Grigore Todoran și Mirela Baba, rude din Șieu-Sfîntu, după depănarea unor amintiri prilejuite de fotografii din copilărie

– *Ce aveți pe masa de lucru? Ce să aștepte scriitorii sau cititorii de la Dvs.?*

– Există o vorbă care îmi place foarte mult, pentru înțelepciunea ei: „Când vede că un om își face planuri, Dumnezeu zâmbește.”

Cum eu nu aștept nimic de la mine, de ce i-aș face pe alții să aștepte ceva de la mine?

Măine e o nouă zi. Vom vedea ce va aduce.

Dialog realizat de **Olimpiu NUȘFELEAN**

Între bine și rău

Dorin TUDORAN

al doilea suflet

dacă aş avea un al doilea suflet
l-aş face pânză de corabie

şi

aş asculta cum o deşiră vântul

apoi

aş împleti o altă pânză
din ghemurile de sfoară
găsite la poalele catargului

aşa

aş avea mereu un al doilea suflet
numai şi numai
al meu

Propria carte

calea

nu ştiu cum să ies. nu găsesc calea. conturul delirează.
mult prea multe umbre pentru un sigur om. şi acela bolborosind
o limbă de început de lume. sau una de sfârşit. oricum totuna.

nici piciorul fiarei nu mai lasă urmă. nici fluturele nu mai ştie
din ce parte îi vine aripa transparentă. din ce parte – zborul.
cineva solfegiază deşi notele nu au primit încă nume. balconul

abia se mai ţine în câteva cuie de aer. deasupra – mirişte albă.
dedesubt – mirişte albă. eu nu mă desluşesc de-atâta limpezime
prin care trec într-un car de foc. plin de ecouri – surd la sunete. eu.

cartea

mii de ani am citit -
toate cărţile lumii
amânând clipa în care

voi adăuga lumii
propria mea carte

am tras de timp
mileniu după mileniu
recitind toate cărțile lumii
doar spre a nu vedea cum se naște
cartea mea

limbile tuturor neamurilor
se deschideau privirii mele
atinse parcă de iarba fiarelor
așa că nu mi-a scăpat
nicio carte a lumii

când a trebuit să adaug lumii
propria mea carte
toate cărțile lumii au dispărut
și cartea mea a rămas
cumplit de singură

am înțeles atunci
că nu există alte cărți
există doar Cartea mea
cu milioanele ei de ani
între pagini

călătoria lui

– *in memoriam florin manolescu* –

era foarte obosit
tocmai îl îngropase pe dumnezeu

de la cimitir până acasă
se tot întrebese
de ce făcuse singur
toată treaba

după ce s-a spălat pe mâini
a înțeles
că purta legate de umeri
două lopeți

îl dureau
cumplit de tare

abia de le mai putea mișca
inutile
precum rugăciunea unui ateu

călătoria lui sfârșea aici
o alta nu-și mai dorea

cele două trupuri

trupul meu de seară nu mai seamănă
cu trupul meu de peste zi

cel dintâi îl întreabă pe cel de-al doilea
așa cum un copac întreabă alt copac:

„Cum poți trăi lipsit de rădăcini?”

cel întrebat răspunde ridicând din crengi

deeper than deep

în fiecare zi
când vreau să-mi amintesc de mine
mă uit într-un înger prin chiar ochiul său drept

în fiecare zi
când vreau să-mi amintesc de înger
mă uit din înger afară chiar prin ochiul său stâng

când obosesc de atâta privit
încep să scot din înger prin chiar ochiul său drept
fire de nisip fire de nisip fire de nisip

dar

de fiecare dată chiar prin ochiul său stâng
năvălesc înapoi în înger
firele de nisip firele de nisip firele de nisip

nu știu unde să mă mai ascund de atâta deșert
și de atâta înger

figura etymologica

îmi scrie din nou Tecumseh
conducătorul bravului popor
al Shawneelor:

„*Live a good life, sing a long song, die a quiet death.*”

întorc pe partea cealaltă
frunza pe care e scris mesajul
și-i răspund prietenului Tecumseh
conducătorul bravului popor
al Shawneelor:

Some lives ago, a death ahead

furculița de aur

îmi îngrop morții
cu o furculiță de aur

fac ochii roată și văd
sfârșitul în 3D

cobor niște scări pe care
am uitat să le urc

dimineața aceasta
îmi pare fără sfârșit –

nimic nu poate
s-o tulbure

nimic nu o clatină

nimic

în numele tatălui și al fiului

nimeni nu știe
în ce an s-a născut dumnezeu

câtiva își amintesc
în ce an a murit fiul său

în rest
toți sunt fericiți
ca lemnul crucii lui barabbas

nimeni nu va afla
în ce an a murit tatăl

înălțându-se din mormânt
fiul a luat cu el
misterul morții tatălui.

nevoia unui ghid turistic

mă simt asemenea şenilei de tanc –
tot ce strivesc devine istorie

la nord de Río Negro
oamenii traversează viaţa
spre moarte
în bărci lungi şi subţiri

vâslesc doar cu mâinile
vâslele rămân acasă –
lemnul pentru cruci
este foarte scump

la sud de Río Grande del Norte
moartea traversează oamenii
peste munţi
ţinându-i de mâini
până învaţă drumul vieţii

în mod sigur
voi scrie cândva
un ghid turistic
căci am deja prefaţa:

îmblânzită de moarte
viaţa este o pisicuţă
care se visează
leoaică

oamenii aceia

ajunsesem prea târziu – oamenii nu mai aveau aripi

cât era ziua de lungă
îi căram în spinare: îngeri schilodiţi

seara îi îngropam la marginea mării

peste noapte îngheţam de spaima
că iar se face dimineaţă

şi se făcea

pragul

oamenii aceştia
îmi trec pragul casei
asemenea luminii

care orbecăie
în noapte

oamenii aceștia
îmi trec pragul casei
asemenea ploii
rătăcite în pustiu

nu le pot spune:
opriți-vă
eu sunt noaptea

nu le pot spune:
opriți-vă
eu sunt pustiul

pentru ei
pragul e totul

un dor de neînțeles

în fiecare seară
îmi car inima într-un lighean

o las la malul mării
ca să pot dormi liniștit

dimineața îmi iau inima înapoi
într-un coș de răchită

mi-o potrivesc la loc
de unde am smuls-o seara

mă simt ca nou

doar seara mi se face un dor
de neînțeles

de mers la malul mării

Din volumul *Death By Invitation Only*,
în pregătire.

Dorin TUDORAN

I. Unchiul meu – Geo Bogza

Acum câteva luni dădeam peste un comentariu care suna cam așa: „*Dorin Tudoran? Să fim serioși. Cum să nu intri ușor în literatură când ești băiatul lui Radu Tudoran și nepotul lui Geo Bogza?*”

Rândurile respective mi-au amintit de Eugen Barbu care, după un meci de fotbal pe Giulești, m-a invitat la o bere unde, printre altele, avea să-mi spună: „*Puștiule, n-am nimic cu tine. Chiar îmi place cum scrii. N-am nimic nici cu taică-tău, nu e scriitor rău. Dar unchi-tău ăla mă calcă pe nervi, așa că, din când în când îți mai trag și fie câte o scatoalcă...*”.

Încerc, dar se dovedește imposibil, să-l fac pe Nea Jean să accepte că pe Radu Tudoran îl cheamă de fapt Nicolae Bogza; că își luase pseudonimul de Tudoran în 1938; că pe mine chiar mă cheamă Tudoran, și că nu sunt nici fiul unuia și, pe cale de consecință, nici nepotul celuiilalt: „*Hai, lasă, lasă, că nici nu m-am născut ieri, nici n-am fost făcut cu degetul...*”. Ultima parte era strict adevărată.

La un moment dat, ceva, ceva s-a întâmplat, fiindcă o vreme m-a slăbit cu înjurăturile în *Săptămâna culturală a Capitalei*, ba a și semnat o tabletă binevoitoare despre scrisul meu. În 1976 a publicat chiar o fotografie – soția mea și eu, la căsătoria civilă – cu o explicație decentă. Dar liniștea n-a ținut mult.

La sfârșitul unui decembrie, când nu mă aflam în țară, Radu Tudoran, cu care eram foarte bun prieten, le-a luat cu mașina pe soția și fiica mea și, împreună cu Dan Deșliu, au plecat la mare să facă Revelionul acolo. Un „paparazzo” cu jumătate de normă la Securitate și-a făcut datoria și apoi i-a livrat o

fotografie lui Barbu. Pentru acesta din urmă, fotografia era dovada supremă a „bunicului” foarte tandru cu „nepoata” sa.

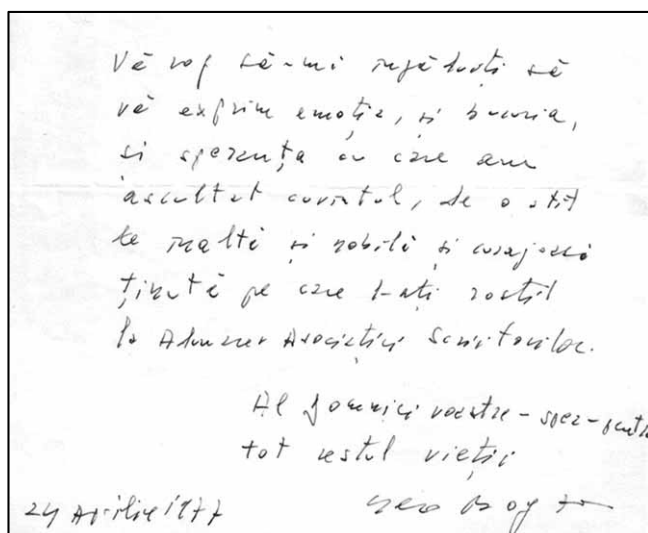
Au reînceput înjurăturile. Dând nas în nas cu „Patronul”, tot la un meci de fotbal, mi-a spus: „*Puștiule, m-ai mințit. Fii atent că de-acum te țin numai în șuturi.*” Om de cuvânt, vezi bine, m-a ținut. Nu numai pentru că redevenisem nepotul lui Bogza. Motivele politice combinate cu o imoralitate hrănită din umori dintre cele mai negre îl transformaseră pe Nea Jean în Patronul unor acte dintre cele mai jalnice.

În ceea ce-l privește pe „unchiul” meu, Geo Bogza, primul semn primit de la el mi-a sosit în aprilie 1977, după o Adunare a Asociației Scriitorilor din București la care, vorbind pentru prima oară într-un asemenea forum, intervenția mea i-a speriat pe mulți. Nu și pe Bogza, care mi-a trimis scrisoarea de mai jos.

Despre „tatăl” meu, Radu Tudoran, voi pomeni mai multe altădată. Deocamdată – ultima noastră întâlnire. 1985. Eram în greva foamei. Sună cineva la ușă. Mă duc și întreb „*Cine e?*” „*Tata*”, vine răspunsul. Tatăl meu era mort de câțiva ani. Până la urmă, deschid ușa, căci era totuși o voce cunoscută. În prag – Radu Tudoran.

Venise pe jos de lângă Cișmigiu, unde locuia, până la mine, în Militari. Tot pe jos s-a întors acasă. „*De ce pe jos?*” „*Măcar să-i alerg pe idioții ăștia, care se țin scai după mine, până scot sufletul din ei.*” Idioții erau tineri și voinici. „Tatăl” meu — avea 75 de ani, chiar dacă nu-i arăta.

„Viața mea”

A stat doar zece, cincisprezece minute, cât să bea un pahar cu apă. Tot ce mi-a mai spus a fost atât: „Știi cât de mult ne-a sâcâit povestea asta cu tatăl și fiul. Îți amintești că ți-am mărturisit de câteva ori că sunt un egoist și de asta nu am vrut să am copii. Am venit să-ți spun că, dacă aș fi avut un copil, mi-aș fi dorit ca tu să fii acela.”

M-a îmbrățișat și a plecat. Cu „băieții” după el care l-au însoțit până acasă.

În noiembrie 1992, avea să plece definitiv – unul din ultimii mari domni ai vieții literare românești. Peste mai puțin de un an (septembrie, 1993), dispărea și fratele său, „unchiul” meu – Geo Bogza.

II. Pantofii și viitorul facultativ

I-am răspuns lui Geo Bogza, dându-i mai multe detalii în legătură cu felul în care văd eu tragedia românească. I-am trimis și unul dintre volumele mele de poezie. În ziua de 20 mai, 1977, îmi scria o a doua scrisoare.

În 1984, când am fost obligat să accept că nu-mi mai rămânea decât soluția expatrierii, Bogza m-a invitat în apartamentul său din Str. Luterană nr. 1., vizavi de Sala Palatului. După un dialog „de încălzire”, mi-a pus o întrebare:

„Cum stai cu pantofii?” N-am știut ce să răspund. M-a ajutat: „Sunt comozi? Îți simți ca parte a trupului dumitale? Și mai ales, sunt rezistenți?” „Da”, am răspuns. Și am continuat: „Dar de ce mă întrebați tocmai de pantofi?”

Întâi s-a uitat lung la mine, apoi mi-a răspuns:

„Uite ce este... Știu de la Radu că ai o soție extraordinară, dar drumul pe care ai decis s-o apuci este unul foarte greu și lung. Aveți și un copil. De-acum ai devenit cu mult mai răspunzător pentru viața lor decât ai fost până în acest moment. Nu știi niciodată cât

rezistă cei de lângă tine. Ei sunt pantofii. De rezistența lor va depinde și rezistența dumitale.”

Aproape de fiecare dată când mi-a fost foarte greu, când mă întrebam cât vor mai rezista cei de lângă mine, mă trezeam aruncând o privire la pantofii cu care eram încălțat.

Știu, comparația făcută de Bogza poate părea ușor deplasată, dar întrebarea ce stătea în spatele ei a fost esențială pentru multe din reacțiile mele la tot ce avea să urmeze după decizia de a părăsi nu atât o țară, cât o dictatură.

Cred că a fost momentul inițial în care am început să înțeleg că s-ar putea să nu mai am timp de literatură în măsura în care avusesem până atunci, că scrisul, literatura ar putea să nu mai fie vreodată „viața mea”.

Înțelesesem corect și asta mi-a prins bine.

Titlul ultimei cărți pe care am scris-o în România, manuscris respins integral de Cenzură, era *Viitorul facultativ*. Simplă coincidență?

Referințe critice (Selecție)

Predebut editorial

„Cuprins de farmec citesc ingenioasele, blînde litanii paradoxale, publicate în nr. 2 din *Luceafărul*, de poetul tînăr Dorin Tudoran – al cărui nume l-am mai întîlnit prin reviste, dar ale cărui versuri le descopăr pentru întîia oară. Nu e poem, din cele zece înșirate pe o coloană, care să nu merite atenție – toate împreună denotînd o sensibilitate unitară, parcă fiecare dintre ele descinde liber din celălalt, și impresia de prospețime, delicatețe și suavă inteligență lirică nu scade nici o clipă. Aș vorbi, aici, de o virtuozitate a inimii, căci dincolo de frăgezimea încîntătoare a meșteșugului, Dorin Tudoran excelează prin asocierea concretului cu moralul, metafora sa generală căpătînd o tentă de umanitate care dă jocului estetic prea nobile justificări personale. (...) Puternică dovadă că Dorin Tudoran e încă un poet dintre cei de care va trebui să dăm seamă!”

Ion Negoîtescu (1972)

Mic tratat de glorie

(Cartea Românească, 1973, Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut)

„Dorin Tudoran debutant? Curios, dar așa e, Dorin Tudoran și-a tipărit prima carte de versuri cu cel puțin doi ani mai tîrziu decît seria lui literară normală, dar și cu cel puțin doi ani mai bine decît ea. (...) Mi se pare din capul locului că debutul lui Dorin Tudoran cu volumul *Mic tratat de glorie* se constituie dacă nu în evenimentul, cel puțin într-unul din evenimentele anului literar. Venind cu un timbru personal, care constă în știința de a transforma cuvintele într-un cîntec, iar ideea în ceva apropiat inimii, tînărul poet mai știe să ascundă întrebările sale neliniștitoare în niște propoziții enunțiative parcă șoptite. E atîta talent dincolo de cuvintele acestui poet! Și

atîta muzică! (...) Dar la fel de evident e că, de cîteva zile, de cînd a apărut cartea *Mic tratat de glorie*, nu se poate vorbi despre tînăra poezie românească, fără a cita și numele celui mai proaspăt și, cred eu, în același timp, numele unuia dintre cei mai străluciți cavaleri ai ei. Vorba lui Dorin Tudoran însuși: *Cum înfloresc poezii...*”

Adrian Păunescu (1973)

„Sentimentul unei experiențe interioare sigure, de care ni se vorbește în felul unei repezi trimiteri la o evidență, ajunge să se infuzeze pe apreciable porțiuni de poezie, dînd acestora nu numai un aer de cursivitate formală, dar și un flux vital, hotărît plauzibil. (...) Adîncimea acestei 'firi' nu este alta, în esență, decît a poeziei însăși. Înalta părere despre menirea poetului, prezentă în programul și substratul liricii lui Dorin Tudoran, n-ar avea de ce să refuze o astfel de înțelegere a domeniului poeziei.”

Lucian Raicu (1975)

„În *Mic tratat de glorie*, Dorin Tudoran e un caligraf desăvîrșit al emoțiilor tinerești, plasticizînd senzualitatea în imagini subtil ironice. (...) Notațiile sînt surprinzătoare, oarecum în stilul spumos intelectualizant al lui Ilarie Voronca, mizînd pe asociația verbală insolită... Poetul, care desenează în peniță aceste stampe gingașe sugerînd un aer oniric viziunilor lui în fond sentimentale, e un visător melancolic și un suflet imaginativ, care transformă evenimentele interioare în jocuri inocente și jocurile în evenimente, nu fără spirit critic, cu o inteligență nutrită de lecturi. (...) Poezia cea mai frumoasă este *Ultimul turnir*, în care, sub aparența coregrafică a turnirului cavaleresc, se simte gravitatea unui adevărat spectacol existențial. (...) Fantast și critic, plin de prospețimea

senzațiilor și totodată capabil de rafinament, Dorin Tudoran este în *Mic tratat de glorie* un foarte interesant poet al adolescenței meditative, îngîndurate. Scrise impecabil, aceste versuri de debut se supun unei sensibilități disciplinate, unei geometrii secrete, dincolo de care totul e dezordine.”

Nicolae Manolescu (1976)

Uneori, plutirea

(Editura Eminescu, 1977, Premiul Uniunii Scriitorilor)

„Toată experiența – cuvîntul trebuie luat mai ales într-un sens tehnic – cîștigată pînă acum este valorificată într-o culegere de poeme exclusiv de dragoste, de un mare rafinament. Expresia poetică – avînd ceva din precizia și incisivitatea laserului – gravează în conștiința cititorului reprezentări delicate, adevărate chinezării ale iubirii. Sînt reprezentări elegante, dar reci, ca peisajele de iarnă, pentru că poetul nu participă decît estetic la propriile sale drame.”

Alex. Ștefănescu (1977)

„Dacă înainte Dorin Tudoran ascundea metafora, păstrîndu-i o viață mai secretă și mai discretă, acum el o impune nu o dată prin explozii. (...) O ciudată melancolie se instaurează acolo unde prezida odinioară ironia; relația dintre «cîntec» și real s-a simplificat, biograficul impune singurul imperativ, față de care toate celelalte ambiții de odinioară pălesc. (...) Dorin Tudoran a scris acum cîteva dintre cele mai frumoase cîntece de dragoste din ultimul timp. (...) Dorin Tudoran începe o experiență de la care duc multe drumuri, iar multitudinea lor este, în fond, cel mai important lucru.”

Dinu Flămînd (1977)

O zi în natură

(Cartea Românească, 1977, Premiul Uniunii Scriitorilor)

„Poezia lui Dorin Tudoran este, înainte de orice, cîntec al sensibilității și interiorizării

sufletești, al delicateții și transparenței materiei. (...) Ceea ce se petrece în toate aceste poeme este o despuiere a datelor vieții de leștul lor penibil, o sonorizare a gestului, o transformare a reliefului concret în hartă emblematică, un avans al materiei muzicalizate în prosceniul existenței. (...) Numai Nichita Stănescu (de la care Dorin Tudoran împrumută unele atitudini lirice), în cîteva din poemele sale dedicate adolescenței, ca stare de grație, a atins o asemenea osmoză între lumină și materie, între situație și gest, între sentiment și imaginea lui.”

Ștefan Aug. Doinaș (1977)

„Cartea lui Dorin Tudoran, *O zi în natură*, este una din aceste cărți, care ne întăresc credința că se întîmplă ceva nou în poezia română, că legea cea grea a gravitației, ce trage în jos lutul și plumbul, nu are putere asupra poeziei.”

Mihai Ursachi (1978)

„Dramatismul poeziei lui Dorin Tudoran, înțelegînd prin asta și mișcarea propulsatorie, implicită, a poemului, constă în observarea tăioasă, nici sceptică, nici edulcorat optimistă, a ceea ce oferă existența. (...) Revenind acum la poezia erotică din cuprinsul cărții de față și remarcînd în această privință continuarea a ceea ce poetul începuse în volumul *Uneori, plutirea* (chiar la nivelul titlului, căci ciclul respectiv de acum se cheamă *Levitație întreruptă*) ar mai fi de adăugat la cele spuse că, pe linia tratării unor emoții așazicînd 'comune', a unor emoții impersonale ce depășesc și diversifică timpul efectiv al sentimentului potențîndu-l prin imaginar, Dorin Tudoran este autorul unor foarte frumoase poeme de dragoste ce îmbină elevația cu clamarea tradițională, imprecizia cu fervoarea, simplitatea cu complicația, totul în cel mai curat stil muntenesc.”

Dan Cristea (1978)

„A medita prin mijlocirea semnelor, care dau impresia de adîncime a lucrurilor și a

sentimentelor, înseamnă la Dorin Tudoran și o anume transparență a versului, volatil, fluid și deschis acelui EU ce se dezvăluie în dialogul său cu ființa spre care este atras. (...) Epurînd poezia de un fals sentimentalism (e o poezie a dragostei, îndeosebi în cea de a doua parte a volumului), Dorin Tudoran nu refuză lirismul «cîntecului», accentele de truver modern sau de poet elegiac. Taina și confesiunea iubirii din partea a doua (*Elegie*), pînda gîndului cutremurat de raporturile esențiale ale ființei (*Transparențe*), gravitatea vocii (*Cîteodată*) sînt ale unui poet și încă ale unui poet cu vocația meditației prin Cuvînt.”

Ion Vlad (1978)

Respirație artificială (Editura Dacia, 1979)

„Violența imaginilor ne trimite la Caraion, însă pentru Dorin Tudoran cultul metaforei ca obiect în sine are alte semnificații decît acelea ale predecesorului său. La Dorin Tudoran metafora este o realitate aproape materială (substantivizată) în care sensurile existenței sînt captive, poetul apărînd ca un Prometeu care încearcă să se elibereze dintre ele.”

M. N. Rusu (1979)

Peisaj cu pietoni (Cartea Românească, 1980)

„Radicalizarea expresiei lirice, începută o dată cu volumele *Respirație artificială* și *O zi în natură*, unele titluri de aici intrînd și în compoziția recentului volum, surprinde, în primul rînd, la Dorin Tudoran. În decurs de 2-3 ani, imaginea poetului a suferit o modificare imprevizibilă. O înăsprire a tonului, a predispoziției demistificatoare și polemice sînt însușirile acestei etape noi. (...) Dar inefabilul persistă și după aceste 'răzuiri' ale podoabelor, deoarece, în adînc, întrezărește, cu *firească mîndrie și lacrimi în ochi*, zbaterea nepotolită a 'nervilor', *de pe care un cuțit/ a mai ras un strat de spaimă/ încă unul*,

substanța indestructibilă a spiritului pe care această carte o glorifică nu fără o matură convingere.”

Adrian Popescu (1980)

„Cine i-a urmărit evoluția s-a putut convinge de toate etapele arse cu decență – există în primele volume o vădită disponibilitate de conjurație a luminii, o voință de noime posibile – pentru ca să se înregistreze acum distanța de soluție, impasul așteptării, însingurarea, marginalizarea (ca omagiu indirect adus totului), desființarea (ca rană a ființei), întreagă această retragere în sinele său umilit de evidențe. De unde și tonalitatea acidă a poemului său care substituie cîntului epistola unui duh și mîhnit, și mînios; de unde – ca la René Char – fuziunea, tot mai grea, tot mai amînată, dintre furie și mister. (...) Poetul modern ascultă *sufletul lucrurilor care bate răzbunător* și trage consecințele. Le-au tras și Rimbaud, și Lautréamont, și Ezra Pound, și Antonin Artaud, și Dylan Thomas. Poezia de divorț existențial, muiată în 'ploaia de mercur' a fracturării tuturor conformismelor.”

Virgil Ierunca (1980)

Viitorul facultativ / Optional Future (Editura Fundației Culturale Române, 1999, ediție bilingvă, traducere de Marcel Corniș- Pop, prefață de Ion Bogdan Lefter)

„Instrumentul de căpetenie al acestei producții sublimat-indignate e absurdul. (...) Astfel poezia lui Dorin Tudoran – una din vocile cele mai importante ale conștiinței în lirismul românesc actual – dobîndește aerul unei așteptări, al unei pregătiri pentru saltul în rațiune, în salubritate, într-un univers al civilizației și demnității. Cuvîntul de ordine al discursului, tensionat de absurd semnificativ, pe care ni-l oferă Dorin Tudoran este evadarea din bolgiile sale înghețate, plecarea spre 'alte zări, mai calde'.”

Gheorghe Grigurcu (1999)

„Despre Dorin Tudoran se poate spune că numele lui a depășit sau a împlinit poezia pe care o scrie de mai bine de douăzeci de ani. Remarcabilul curaj civic al poetului care, în anii '80, s-a opus sistemului comunist și a părăsit pînă la urmă țara, nu reprezintă o atitudine separată de eul poetic. Dimpotrivă, poezia sporește existența și ceea ce la un moment dat poate părea insuficient, inutil, investit în plan existențial capătă sensurile unei adevărate realizări. (...) Omul, poetul și publicistul formează de fapt o singură entitate. (...) Poezia lui Dorin Tudoran impresionează prin modul în care și-a înscris în ea viața, făcînd-o, evident, irecognoscibilă, dar dînd forță versurilor prin ceea ce e superior expresiei, adică trăirea revoltată.”

Dan Stanca (1999)

„A fost de la început vizibilă siguranța poetului, eleganța și hieratismul versurilor, de unde și etichetarea de calofilie și răceală a perfecțiunii stilistice. Însă tot atît de vizibilă ar fi trebuit să fie și temperatura înaltă pe care asemenea versuri reci o au. E aici un mic paradox, traductibil în ultimă instanță ca originalitate. (...) Re-ordonînd un edificiu puternic original, *Semne particulare* și *Pasaj de pietoni* ar trebui să tranșeze chestiunea marii valori a poeziei lui Dorin Tudoran, pe nedrept înregimentat în șirul uniformizator al celor treizeci-patruzeci (sau cîți vor fi intrînd în obișnuitele pomelnice) 'cei mai buni poeți români de azi'.”

Ion Bogdan Lefter (1990)

„...Dorin Tudoran reușește performanța de a fi extrem de original în cadrul unei generații aproape obsedate de originalitate. (...) De la debutul, în 1973, cu *Mic tratat de glorie*, pînă la *De bună voie, autobiografia mea* (1986), scrisul lui Dorin Tudoran a suferit o lentă modificare de conținut. Nu e vorba, neapărat, de schimbarea temelor ori a limbajului. E vorba de o decisivă asumare

biografică. Una după alta, măștile poetului cad, lăsînd vederii chipul real al celui care scrie. Între autorul ceremonios, care vorbește prin intermediari, acceptînd regulile ritualului poetic, și pamfletul din ultimele cărți e un drum lung. E distanța dintre o poezie exprimată printr-un limbaj metaforic, a cărei finalitate constă în crearea parabolei și instituirea unei mitologii personale. (...) Vocea lui Dorin Tudoran, una din marile conștiințe ale poeziei române de azi.”

Mircea Mihăieș (1992)

„Pînă să intre însă, cît de bună-voie, cît îmbrîncit, în istorie, Dorin Tudoran intrase hotărît în literatură, fiind unul din capetele de afiș ale seriei șaptezeciste, alături de Mircea Dinescu, Adrian Popescu, Dinu Flămînd și Ion Mircea. (...) Ce e nou în *Pasaj de pietoni*, ampla antologie din 1979, duce spre limita ultimă a acestei viziuni infernale, întorcînd poetica lui Dorin Tudoran nu doar într-un limbaj subversiv, ci într-unul direct și abrupt politic. Perspectiva existențială se îngustează și mai mult, profilîndu-se ca o cușcă, iar ființarea devine pur victimaj. Poezia dă senzația crudă, violent fizică, a acestui scenariu torționar prescrist, recurgînd la metafora exasperată, clinică și inclementă. Brutalitatea cu care ea își joacă concretețea, lipsa de ceremonial în provocarea angoasei și construcția textului ca avalanșă a agresiunii fac ca oroarea să se nască vehement în pagină. Limbajul pare a-și fi pierdut rostul elementar de reflectare a realului, de mediere a lui, și pare alcătuit din hălcile acestuia. Acuitatea transcrierii e atît de vertiginoasă încît ea a suprimat coala interpusă între poem și real, lăsînd stihia terifică a celui din urmă să tăbărăscă direct asupra cititorului. (...) Această provocare amară aruncată vertijului alienant și agenților săi s-a mutat din vers în biografie, garantînd cu aceasta verticalitatea morală a unei poezii ce a refuzat nu doar pactul cu oroarea, ci chiar contactul cu ea.”

Al. Cistelean (1993)

Note biobibliografice

Dorin Tudoran (n. 30 iunie 1945, Timișoara) este poet, eseist, publicist, blogger și disident politic român.

Este absolvent al Liceului „Mihai Viteazul” din București, unde obține un bacalaureat în 1963. Licențiat al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București (1968).

Redactor la publicațiile românești pentru străinătate (1971-1973). Redactor la revista *Flacăra* (1973-1974) și *Luceafărul* (1974-1980). Între 2004-2006 a fost editorialist la *Jurnalul Național*. De asemenea, a scris editoriale pentru publicația *Ziua*, până în

2007.

Bursier în Franța și R.F.G. (1979, 1980-1981). Membru al Partidului Comunist Român până în anul 1982. Din 1977 până în 1981, când demisionează, face parte din Consiliul de conducere al Uniunii Scriitorilor din R.S.R.

Până în 2012 a fost director al programului „Democracy Follows” la organizația *World Learning* din Washington, DC, SUA.

Actul de dizidență:

La 7 aprilie 1984, Dorin Tudoran depune o cerere prin care invocă dreptul de a emigra, împreună cu familia. În fața refuzului autorităților de a-i răspunde, îi adresează, pe 1 august 1984, un memoriu lui Nicolae Ceaușescu, în care afirma, între altele: „ca scriitor, cetățean și părinte m-am convins definitiv că între credințele mele cele mai profunde despre Om și Drepturile sale inalienabile, Libertate și Democrație, Dialog și Opinie, Cinste și Echitate, Cultură și

Educație, Patriotism și Sacrificiu etc. și realitățile românești de azi există o prăpastie de netrecut”.

Pe 8 aprilie 1985, este convocat la Procuratura Municipiului București și amenințat cu un proces penal. La 25 aprilie 1985, declară greva foamei și încearcă să obțină o audiență la Consulatul SUA din București. Este transportat (împreună cu fiica sa în vârstă de 8 ani) la sediul Secției 1 Miliție București, unde este anchetat și reținut timp de 12 ore. Pe data de 6 iunie 1985 încetează greva foamei. Pe 24 iulie 1985 pleacă din R.S.R.

Se stabilește în SUA, unde va edita, sub egida centrului de politologie Foreign Policy Research Institute din Philadelphia, publicația *Agora. Revistă alternativă de cultură* (Philadelphia, 1987-1992, finanțată însă de The National Endowment for Democracy (NED). A început să lucreze la IFES în 1993. Între 1993 și 2000, a fost director al birourilor IFES din Moldova și România. În 2000 a revenit la Washington unde a lucrat la IFES până în 2008 (Senior Director for Communications and Research și membru al Echipei Executive). Între 2009 și 2012 a lucrat la The World Learning, tot în Washington, ca Director al programului Democracy Follows finanțat de United States Agency for International Development (USID).

Este descendent al celebrului Tănase Tudoran din Bichigiu, jud. Bistrița-Năsăud, martirizat pentru credință și sanctificat de BOR.

Volume publicate:

- *Mic tratat de glorie*, București, 1973;
- *Cântec de trecut Akheronul*, București, 1975;
- *Martori oculari* (publicistică; în colaborare cu Eugen Secleanu), Iași, 1976;
- *o zi în natură*, București, 1977;
- *Uneori, plutirea*, București, 1977;

- *Respirație artificială*, Cluj, 1978;
- *Pasaj de pietoni*, București, 1978;
- *Biografia debuturilor* (interviuri), București, 1978;
- *Semne particulare* (antologie), București, 1979;
- *Nostalgii intacte* (interviuri), București, 1982;
- *Adaptarea la realitate* (publicistică), București, 1982;
- *De bună voie. Autobiografia mea*, Editura Nord, Aarhus, 1986;
- *Optional Future. Poems* (traducere în limba engleză de Marcel Corniș-Pop), Europa Media, Inc., Daphne, Alabama, 1988;
- *Frost or Fear? On the Condition of the Romanian Intellectual* (traducere în limba engleză de Vladimir Tismăneanu);
- *Europa Media, Inc.*, Daphne, Alabama, 1988;
- *Ultimul turnir* (antologie întocmită de Mircea Mihăieș), Timișoara, 1992;
- *Onoarea de a înțelege*. Interviuri, București, 1998;
- *Kakistocrația*, Chișinău, 1998 (eseuri; cu o prefață de Nicolae Manolescu; postfața de Dorin Tudoran); (titlul volumului s-ar traduce din limba greacă prin *Puterea proștilor*)
- *Viitorul facultativ. Poezii alese. / Optional Future. Selected Poems* (ediție bilingvă; traducere în limba engleză de Marcel Corniș-Pop; cu o prefață de Ion Bogdan Lefter), București, 1999;
- *Tânărul Ulise. Antologie* (cu o prefață de Mircea Mihăieș), Iași, 2000.
- *Absurdistan: O tragedie cu ieșire la mare*, Ed. Polirom, 2006;
- *Eu, fiul lor. Dosar de securitate*, 2010;
- *Pisicuț (Somnografii)*, 2011;
- *România ca părere*, Ed. Polirom, 2015;
- *Bănesc, deci exist! Inteligenție și putere politică în România, 2004-2014*, Ed. Cartier, 2015;

- *Luxul Indiferenței*, Ed. Școala Ardeleană, 2015;
- *Poeme din Ithaca*, o miniantologie trilingvă (română, latină și maghiară, Editura PEN Club-ului Maghiar, Budapesta, 2016.

E-Books:

- *Tânărul Ulise*, Editura Liternet, 2003.

Premii și distincții:

- Premiul special al Uniunii Scriitorilor din România, 1992;
- Premiul Adevărul Literar și Artistic, 2001;
- Premiu național de poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia” (2009).

Interviuri:

- Dorin Tudoran, mesaj către lichele: „Liniște ușoară, domnilor!”, 9 Septembrie 2010, Vlad Stoicescu, *Evenimentul zilei*;
- „Nu arătăm bine, ca intelectuali, căutând prilejuri să ne învinovățim unii pe alții”, Ovidiu Șimonca, *Observator cultural* – numărul 559, ianuarie 2011;
- Dorin Tudoran: „Dacă și Liiceanu, Ionescu și Popescu ar fi vorbit în anii aceia, poate ar fi fost altfel”, 11 ianuarie 2011, *Evenimentul zilei*;
- Dorin Tudoran: „Societatea românească este deja în corzi”, 10 ianuarie 2011, Dana G. Ionescu, *Adevărul*;
- Dorin Tudoran – „M-am simțit toată viața român. Acum mă simt și american”, Dia Radu, *Formula AS* – anul 2011, numărul 974.

Dorin Tudoran

Cu Geo Bogza la Conferința Scriitorilor, 1978, București

Festivalul de Poezie Mihai Eminescu, Iași, 1977. Grigore Ilisei, Laurențiu Ulici, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran, Ileana Mălăncioiu

Cu Nichita Stănescu

Foto-album Dorin Tudoran

La Bichigiu, Flore Pop, Dorin Tudoran cu soția, Sever Mureșan – primarul comunei Telciu, pr. Gavril Zinveliu

Ioan Pinte, Dorin Tudoran, Vasile Cihorean, Olimpiu Nușfelean, Flore Pop

Patru priviri

Dan STANCA

Ce e oglinda

Deseori, vă uitați în oglindă și vă întrebați cine vă apare în față. Cei mai mulți nu-și fac nici o problemă și spun: sunt tot eu. Este judecata, evident, cea mai simplistă, dar și cea mai sănătoasă. În felul acesta oglinda a intrat în viața noastră ca un obiect normal, care nu ne poate face griji. Nu ne putem speria de o oglindă și până la urmă așa și trebuie. M-am întrebat însă de ce, în cazul în care avem un mort în casă, oglinzile din acea locuință sunt acoperite. Dacă ar fi „normale” de ce e nevoie să le acoperim? Este vorba de o superstiție cu origini necunoscute? Le acoperim fiindcă nu e frumos să ne gătim când în casă e jale? Aceasta mi se pare cea mai meschină explicație. Dar, dacă nu acoperi oglinda, oamenii în vârstă se încruntă și fac urât. Sincer să fiu, nu știu de ce e totuși necesară acoperirea, dar, cu mintea mea raționalistă, mare căutătoare însă de „breșe” în ambianța înconjurătoare, interdicția aceasta străveche dă apă la moară unei alte îndoieli. Oglinda nu este un obiect normal, ci... anormal. Cu alte cuvinte, când te uiți în oglindă nu te vezi tot pe tine, cu coordonatele schimbate în sensul în care stânga se face dreapta și viceversa, ci vezi altceva, vezi DUBLUL... Pătrundem astfel într-o metafizică tulburătoare. Aici se năpustesc filosofi, psihologi, lume câtă frunză și iarbă... Dacă mai apare și un medic, nu trebuie să ne mirăm... Dublul este o chestiune care înfioară. O întreagă literatură a romantismului vine să-și revendice drepturile și să ne liniștească afirmând că nimic nu e nou sub soare. N-o fi, și totuși e... Este în sensul în care oglinzile, acum, nu și-au pierdut proprietățile magice de altădată. Magia oglinzii este, ca să zic așa,

neodihnită și acționează în cele mai banale conjuncturi. Oricum, dacă la un mort oglinzile se acoperă, aceasta poate însemna că de acolo, din oglindă, ne privește cineva înspăimântător sau mortul oglindit dezvăluie ceva dincolo de orice închipuire. Cu alte cuvinte, ieșim din registrul normalității și trăim cu adevărat tensiunea dublului.

De la dublu la dedublare nu e decât un pas. Oamenii care se dedublează, de acord, nu sunt tocmai sănătoși, dar noi ne-am pierdut sănătatea de la începutul începuturilor deoarece oglinda tocmai la așa ceva ne invită: să vedem și cealaltă față a noastră, să-l vedem pe celălalt care poate face ceea ce noi nu am reuși. Dublul este a doua identitate care poate să acționeze cum nouă nu ne este îngăduit.

Și uite așa pun degetul pe rană și-l am din nou în fața ochilor pe Ivan Karamazov, cel mai inteligent și cel mai torturat om de pe fața pământului. Care este dublul lui? Smerdeakov. Cele trei întâlniri ale lor sunt capitale și, după fiecare, figura „feciorului” este tot mai spectrală. De la o întâlnire la alta, Smerdeakov se dematerializează până ajunge pur și simplu o stafie. În cele din urmă, el, ca să zic așa, nu mai e de ajuns și trebuie adus în scenă însuși dia-

Efemerități vii

volul, care reprezintă, evident, nivelul cel mai adânc de spectralitate. Astfel, în fața celui mai teribil test, Ivan înnebunește. Poate atunci s-ar fi convenit să fie cineva lângă el care, cu un ștergar, să acopere oglinda ucigașă. Soluția aceasta ar fi fost salutară, deoarece omul, singur singurel, nu mai putea să se apere. Ultima agresiune a oglinzii asupra noastră are loc în momentul în care, din rama ei, ne

privește însuși Necuratul. Exact ce se întâmplă în faimosul roman. Acolo nu este vorba de un simplu procedeu literar, ci de descifrarea enigmei care se află la temelia omului. Febra cerebrală de care suferă eroul își are de fapt originea în ceva extrem de banal. Ivan nu a făcut altceva decât să se uite prea mult în oglindă. De aici i s-a tras tot răul, de aceea nu trebuia să se privească, de aceea în fața oglinzilor trebuie să închidem ochii sau să le acoperim ca și cum am fi morți. Narcis din mitologie este în fond o prefigurare a lui Karamazov. Și el își pierde mințile fiindcă s-a privit pe sine prea mult.

Ca o mărturisire, poate neavenită, vreau să spun că mă uit în oglindă din ce în ce mai rar. Motivul profan este acela că am îmbătrânit, că m-am urâțit, că m-am îngășat și toate celelalte ponoase. Motivul... sacru este acela că mă tem foarte mult de cel care mă privește. Știu, am învățat asta, că nu sunt eu acela. Țip ca Rimbaud: *Je est un autre*. Acolo este cineva hrănit tocmai din iluziile unui eu

nesățios care, logic, nu trebuie alimentat și pentru aceasta refuzul oglinzii și al oglinzirii este absolut necesar. Oamenii închiși ani și ani nu au avut posibilitatea să se uite în oglindă și poate aceasta i-a și salvat. Eliberați, nu pot rezista ispitei și din curiozitate fac gestul fatal. Se uită fără să-și dea seama la ce pericol se expun. Nu e vorba de dezamăgirea firească a aceluia care vede o față de om distrus, ci de șocul confruntării cu acela care nu iartă și arată toată suferința condiției umane. De aceea, ca să fiu în final scriitor, vreau să avansez următoarea posibilitate: Te uiți în oglindă și nu-l mai vezi pe celălalt. Dublul terorist nu mai există. Acolo ți se poate arăta un cer înstelat, o mare înspumată, un lan de floarea soarelui sau o pădure deasă, cu arbori rămuroși, vezi și nu-ți vine să crezi, iar, prin uimirea ta, oglinda însăși ajunge să-și schimbe funcțiunea. Dacă brusc, grație unui joc al luminilor și al liniilor, acolo ți s-ar înfățișa chiar o icoană poți să juri cu mâna pe inimă că nu ai trăit de pomană...

Ce e iubirea

Trăind în tradiția creștină nu ar trebui să ne punem o asemenea întrebare. Creștinismul este în primul rând o religie a iubirii și apoi vin celelalte. Și este vorba de o iubire milostivă, maternă, filială, care nu are nici o legătură cu erosul pătimaș și crud. De-a lungul timpului însă, erosul a acaparat-o și, aproape de la sine înțeles, totul a degenerat în pornografie. Mi-amintesc de filmul *Caligula* a lui Tinto Brass, cu Malcolm Mc Dowell în rolul principal, film artistic, fără îndoială, dar sută la sută porno. Avem acolo toată imaginea civilizației precristine care se scufunda într-o mocirlă a plăcerii. Insulele scepticilor și ale stoicilor erau tot atât de rare cum sunt acum lavrele neîntinate. Nivelarea lumii se face prin simțuri și nu prin intelect. Sau există și un palier confortabil al cugetării care tot acolo duce. Dar mă întorc la titlu: Ce este iubirea? Cheia până la urmă e de găsit tot la Dostoievski, chiar dacă, desigur, sunt atâtea alți scriitori și gânditori care au știut să pună

degetul pe rană. Dar, căzându-mi sub ochi un fragment din Karamazovi, am căzut la rândul meu pe gânduri și, involuntar, am exclamat: Aici e ceva ciudat. Stai pe loc! La începutul romanului, dacă v-aduceți aminte, are loc un fel de punere în scenă unde apar mai toate personajele, mai puțin cele două eroine, Grușenka și Katia, și care prezintă punctele nevralgice din care mai târziu se va dezvolta cartea. Este citat Ivan, ale cărui opinii originale atrag imediat atenția. „Acum vreo cinci zile... domnia sa a declarat solemn... că nu există pe lume absolut nimic care să-i determine pe oameni a-și iubi aproapele, nici o lege a naturii nu impune omului să iubească umanitatea și, dacă totuși iubirea a dăinuit și mai dăinuie încă pe fața pământului, existența ei se explică nu printr-o lege a firii, ci exclusiv prin faptul că oamenii cred în nemurire...”. Cum adică? Păi cu ăia care nu cred ce faci? Înseamnă că ei nu mai pot iubi? Suferă de o infirmitate majoră? Cum era de

așteptat, cei din salon se revoltă. La prima lectură sau audiție – parcă mă simt și eu participant la acea întrunire – m-am revoltat, dar nici revolta propriu zisă nu e ce trebuie. Totul este extrem de înșelător. Ivan vorbește de credința în nemurire care ar fi condiția iubirii. Dar ce nemurire este aceasta? Nu cumva avem de-a face doar cu un concept, o abstracțiune, la care diavolul este mare meșter? Doar că nemurirea, mântuirea sufletului până la Dumnezeu sunt chestiuni care nu au nici o legătură cu sfera conceptualizărilor. Sunt inefabile, de o maximă discreție și imponderabilitate. Pe de altă parte, omul poate să nu creadă, dar își iubește aproapele. De fapt, și noțiunea aceasta de „aproape” este foarte derutantă. Cine este aproapele? Vecinul, străinul de pe stradă sau cineva din interiorul familiei? Se știe, a-ți iubi semenul ca pe tine însuși este marele scandal al creștinismului întrucât îl are în vedere tocmai pe străin, dacă nu chiar pe dușman. A-ți iubi așadar dușmanul înțelege orice închipuire. Dar poate fi de înțeles dacă iubirea e condiționată de credința în nemurire, fiindcă atunci totul e văzut de sus și nu de pe orizontală. Iubirea nu mai e ceva strict emoțional, ci legată de un principiu superior. Reprezintă așadar un criteriu de selecție a elitelor. Nu oricine iubește, fiindcă, logic, nu oricine crede în nemurire. O fi creștinismul o religie a iubirii, dar e vorba de iubire într-un orizont metafizic. Deodată, asistăm la o răsturnare a datelor. De la iubirea milostivă, orientată în jos spre cel care suferă și căruia îi întinzi mâna, trecem la iubirea contemplativă, orientată în sus, care e sinonimă cu credința. Ar fi însă prea frumos... Damnarea lui Ivan apare chiar de aici. El face doar teorie, șlefuieste niște abstracțiuni, fără să-și dea seama că lucrează de fapt în numele diavolului. Și diavolul crede în nemurire, sau așa i se pare, dar nu iubește. Credința, de aceea, fără iubire este ca un deșert unde-ți arde gâtul de sete. Oamenii care se iubesc fără să știe ce-i credința sunt mai aproape de Dumnezeu decât credincioșii sterpi. Nu de o veșnicie uscată avem nevoie, ci de o

efemeritate vie. Mântuirea sufletului nu se realizează pe hârtie, ci în viața de fiecare zi, cu toate slăbiciunile, lacrimile și rugăciunile iertării. O iubire veșnică poate fi o declarație seacă. O iubire trecătoare poate conține eternitatea. Pe Tristan și Isolda nici moartea nu i-a despărțit. Dar ei au iubit fără să recurgă la vorbe mari. Aceste emblematice personaje sunt pe același plan cu doi oameni obișnuiți, ca în *Zboară cocorii*, care se iubesc până la moarte și habar n-au că după moarte mai e ceva. Ivan continuă: „dacă oamenii nu mai cred în nemurire, deci în mântuirea sufletului, deci în Dumnezeu, pot face orice, nimic nu-i oprește de la rău, totul le e îngăduit, chiar și antropofagia”. Numai că, din păcate, asta e ceva curent. Strânși cu ușa de foame, ajungem canibali. Media sovietică a tănuțit cât a putut, dar în timpul blocadei Leningradului au fost omorâți oameni, tranșați și băgați în frigider ca să le fie vândută apoi carnea celor flămânzi. În Coreea de Nord, țara cu un singur gras, cum zice remarcabilul ziarist Adelin Petrișor, antropofagia este chiar soluția supraviețuirii. Și la noi, pe timpul lui Ceaușescu, se zvonea că într-un transport de carne ar fi de fapt carne de om...

Mă întorc la definirea iubirii. Iubirea este legată de viață. Fără iubire, viață nu mai e, și atunci pot fi suspendate legile biologiei. Dostoievski nu a fost un scriitor fantastic precum, să zicem, Bulgakov. Fantasticul la el este ultima consecință a unei tensiuni dramatice în urma căreia personajele ajung să se spectralizeze. De aceea el nu creează scenarii explicit fantastice. Dar ceea ce spune în încheierea respectivei pagini, potrivit căruia, dacă totul e permis, ar trebui instituite alte legi ale firii, poate reprezenta baza unui text fantastic pur. Iubirea, deci, deși pare o simplă relație dintre un „el” și o „ea”, este de fapt mult mai mult. Dar, de canalul care pleacă din dumnezeire și coboară până în sufletul celei mai umile făpturi, cei doi nu trebuie să știe. Ceea ce Ivan, din păcate, nu înțelege. Prin cugetările sale aparent corecte el îl slujește pe diavol chiar de la început...

Ce e minunea

Când Moise taie apele și-si scoate astfel compatrioții din robia egipteană, acela este un miracol, mai mult decât atât, o minune, fiindcă este vorba de o intervenție din partea Domnului care hotărăște așa ceva. După care urmează catastrofa, apele revin în matca lor și-i îneacă pe egiptenii următori. Trecerea de la minune la nenorocire se face aproape pe nesimțite. Prin voia Domnului orice e posibil fiindcă el cunoaște tot, doar că nu întotdeauna are loc suprapunerea dintre cunoaștere și voință. Cum se spune, Domnul știe că două trenuri se vor ciocni, dar nu face nimic pentru a opri ciocnirea. Și, deci, lasă catastrofa să aibă loc. Domnul a știut de atentatele din 11 septembrie, dar nu a mișcat un deget. Putea, desigur, să intervină, nu a intervenit. În ce fel putea să facă asta? Nu neapărat printr-o măsură spectaculoasă, care să ne lase cu gura căscată, ci pur și simplu făcându-i pe teroriști să piardă avioanele sau să fie reținuți de paza aeroporturilor sau, mai mult, venindu-le mintea la cap, să renunțe chiar ei la atentate. Deci, nu era nevoie de ceva miraculos, care să încalce ordinea naturală, ci de ceva deghizat în normalitate, care nu ar fi atras atenția nimănui și ar fi împiedicat nenorocirea. Totuși, am fi avut de-a face cu o minune. Diferența așadar dintre minune și miracol constă tocmai în faptul că prima nu are neapărat menirea de-a șoca și chiar nici nu se lasă identificată. Întreb: ce este răsăritul de fiecare zi al soarelui? Răspund: tot minune. Ceea ce nouă ni se pare de la sine înțeles, pur natural, „fără probleme”, în realitate reprezintă un eveniment sacru a cărui săvârșire nu ține doar de legile mecanice privind mișcarea corpurilor cerești. Separarea apelor din Biblie a fost însă și un miracol tocmai fiindcă a produs ceva nefiresc. Apare însă un alt semn de întrebare. Când are loc trecerea de la invizibil la vizibil, deci de la minune la miracol, acesta din urmă este văzut chiar de toți? Cred că Hristos nu ar fi trebuit să apeleze la un repertoriu atât de bogat de miracole, dar fiindcă cei contemporani lui erau subminați de un virus acerb al neîncrederii, era necesar ceva cu adevărat șocant care să le reaprindă în

suflet credința. Mai târziu, Simon Magul promite că se înalță la cer, și chiar face aceasta, dar rugăciunea Sfântului Petru e mai puternică și-i retează zborul semeț. Aici avem de-a face cu minunea care învinge miracolul. Apostolul apără de fapt ordinea naturală, fiindcă știe că cei de față nu mai au nevoie să fie șocați. Credința în Hristos era din ce în ce mai stabilă.

Adevărul e că toată istoria oferă o asemenea „rivalitate” dintre minune și miracol. În universul acestuia din urmă s-au furișat și se furișează destui șarlatani, vrăjitori de duzină, iluzioniști. Pe măsură ce lumea se degradează, miracolele își pierd statutul lor prestigios și coboară la nivelul de... giumbușluc. Și, logic, toți îl văd și, bineînțeles, fac ochii mari. Când miracolul este însă foarte aproape de originea sa divină, accesul la perceperea lui nu mai este accesibilă oricui. De aceea, despicarea Mării Roșii, bunăoară, nu a fost văzută la propriu de toată mulțimea. Dar catastrofa care a urmat a fost trăită de toți. Astfel, principala caracteristică a catastrofei este aceea că se manifestă de sus până jos. Toată lumea o percepe, tuturor ne e teamă de cutremur și toți murim sub dărâmături.

Care este Minunea cu majusculă? Nu există decât un singur răspuns: învierea. Dar și întruparea. Nici redarea văzului celor orbi, nici mersul celor paralitici, nici graiul, celor muți nu înseamnă minune – acestea, în condițiile în care cei astfel însănătoșiți văd, aud, miros tot ce au văzut, auzit și mirosit înainte -, ci miracol. Minune ar fi dacă orbul ar vedea și altceva, splendoarea unui cosmos transfigurat, și nu aceleași decoruri. Dacă vede la fel este doar beneficiarul unui miracol. O să mi se spună că forțez nota deoarece orbul întors la văz și având din nou în față chipurile celor dragi trăiește o fericire uriașă, posibilă doar prin minune. E adevărat, numai că așa tot pe orizontală rămânem, pe când minunea de aia e minune ca să impună verticala. A spune de exemplu despre învierea Domnului că e un miracol e totuna cu a spune că nu a avut loc. Învierea lui Hristos este de o maximă subtilitate, care nu are nici o legătură cu

butaforia grosolană. Lazăr, de acord, a fost scos din mormânt într-un mod vulgar, spre înțelesul tuturor, dar Mântuitorul iese din moarte printr-o grație care nu violentează nimic. Când și-a dat duhul au plesnit catapetesmele, de acord, dar atunci era vorba de o furie generală. Toată natura își ieșise din pepeni și crea vârtejuri nimicitoare. Pe când noaptea, într-o liniște sfântă, netulburată de nici o gază, învierea nu a făcut decât să adâncească liniștea, să transforme duritatea cosmosului într-o sumă de membrane sau de lînțolii subțiri ca foița de țigară, peste care Hristos a pășit NATURAL, fără să deranjeze nici un fir de praf. Ceea ce știm din Scriptură despre piatra cripteii dată la o parte, și celelalte, este tot o chestiune de regie pentru a face verosimil ceva absolut de neînțeles. Și nu ele ar trebui să ne atragă atenția. Învierea, pe șleau, este minunea supremă. La capătul opus se află catastrofa care, mai ales în zilele astea, lovește fără milă de la un capăt la altul al lumii, antrenând elementele cosmice, aerul sub forma uraganului, focul sub a incendiului,

apa sub a diluviului, și pământul, evident, sub a cutremurului. Catastrofa îi mai antrenează și pe oamenii pe care, în lipsa unui termen mai bun, continuăm să-i numim teroriști. La mijloc, între minune și catastrofă sunt miracolele care, pe măsură ce trece timpul, devin tot mai nesemnificative. Știința care tot progresează, că ce altceva să facă, a trecut de mult din domeniul raționalității în cel al magiei. Știința care înglobează cele mai fine impulsuri și pune în acțiune un sistem incredibil de comunicare nu mai este ceea ce am învățat. Agnostici și fricoși față de supranatural, nu vrem să recunoaștem că deja suntem cu arme și bagaje pe tărâmul acestuia. WWW este pânza marelui păianjen vrăjitor care ține în captivitate miliarde de musculițe. Sclavi, fanatici ai propriei robii, trăim într-un univers halucinant!, victime care se cred stăpâni. Niciodată ca acum, lumea nu a avut mai multă nevoie de Minune. Dar înainte de aceasta Catastrofa va avea loc. Eu, unul, nu știu dacă, scriind, amân sau grăbesc ceea ce, cu siguranță, va fi...

Ce e universul

Cu toată buna-cuviință cer iertare pentru emfaza titlului ales. Dar mi-a venit această idee fiindcă într-o dimineață, pur și simplu, m-am gândit la timp și la inconsistența sa. Timp, de fapt, nu există, dar toți îi suntem robi. De la zi o alta sesizăm modificări fine cărora inițial nu le dăm atenție. Treptat ele se îngroașă și treptat ajungem să nu ne mai recunoaștem. Spunem atunci că am îmbătrânit, dar de ce s-a întâmplat asta? Simplu, fiindcă avem de-a face cu acțiunea timpului. Timpul așadar nu stă pe loc. Dacă nu ar fi civilizația omului asupra căreia să-și exercite tirania, nici nu ar fi observat. Omul a fost creat ca să pună în evidență timpul, ceea ce este totuna cu ceea ce filosofii numesc căderea omului în timp. *La chute dans le temps* este lozinca marilor creiere, care însă au obosit la rândul lor. Iar apoi este teama de ridicol. Cum să mai spui acum că am căzut în timp? Chestie fumată, consumată, expediată... Filosofii se dichisesc acum în alte haine și se

fardează cât pot. Adevărul simplu, neîndurător de simplu, nu-i mai satisface. Dar împing discuția într-o direcție nedorită. Altceva mă interesează...

Rezistența în fața timpului se realizează tot prin gândire. Deci tot filosofia ne este de cel mai mare ajutor. Combatem timpul dacă-i opunem ceva. În felul acesta m-am gândit la o structură ternară, care de altminteri constituie scheletul nevăzut al universului. Care este aceasta? Primul nivel aparține temporalității. Al doilea, perpetuității, iar al treilea, vai, eternității. Vorbele astea mari sperie și pot fi trimis la colț, așezat ca școlarii indisciplinați, cu genunchii pe coji de nucă. Dar din aproape în aproape, cu modestia omului care gândește cu capul lui și nu e blindat de împrumuturi neasimilate, mă voi strădui să explic.

Temporalitatea este legată strict de om și de înfăptuirile sale. Aici timpul este în largul său și-și face de cap. Omul are conștiință de sine iar aceasta se face simțită în

primul rând prin raporturile pe care le stabilește cu timpul. Omul e singura faptură din univers care are ceas, care a inventat un asemenea mecanism pentru a măsura ce? Ceva ce nu există? Îți vine să râzi în hohote. Da, noi măsurăm timpul și de fapt nu știm ce măsurăm. Dar asta e condiția umană, nu alta, o negăm, ne negăm...

Perpetuitatea reprezintă o treaptă, ca să zic așa, superioară și, evident, nu mai are treabă cu omul. De fapt, perpetuitatea nu poate fi măsurată, guvernează regnul vegetal iar aceasta ne depășește. Florile nu știu ce e timpul, nu se nasc, nu mor, trăiesc într-un regim care este cel al perpetuității. Desigur, biologi, botaniști știu cât durează ciclul unei plante, de la însemănțare până la ofilire, dar aceasta este cu totul altceva. Adică tot noi, oamenii, măsurăm, noi venim cu aparatele în lumea florilor și impunem regulile după capul nostru. Plantele trăiesc în afara timpului, fără nici o discuție. Situația specială o au animalele, cu un picior în perpetuitate și cu celălalt în temporalitate. De la mătă la tigr, ele chiar mor, dar nu știu că asta e moarte. Or învia câinii și șoarecii? Împingem discuția în rizibil. Pe de altă parte, omul poate avea intuiția perpetuității doar dacă privește universul din perspectiva anotimpului. Nu timpul, ci anotimpul ar trebui să fie unitatea sa de măsură. Nu timpul, ci ritmul ar trebui să-l dirijeze. La țară, pe vremuri, oamenii nici nu se uitau la ceas sau nici nu aveau așa ceva. Marile ritmuri cosmice nu au nici o legătură cu ticăitul orologiului. Faptul că acum iarna nu mai e iarnă, primăvara primăvară și tot așa ne arată halul de dereglare în care ne aflăm, situație fără precedent, și care ce vestește? Tocmai scurtarea timpului. Cum se mai leagă lucrurile!

Și ajungem la ce e mai important: eternitatea. Aici nu mai defilăm lejer. Eternitatea fiind sus de tot, cum se spune, nu e de nasul nostru. Nimeni deci nu are de unde să știe care sunt rațiunile invizibile, dar trăim pe pământ și privim în jur. În felul acesta ne atrage atenția regnul mineral. Pietrele sunt puncte maxime de atracție. E vorba, desigur, de cele prețioase. Un rubin, un smarald, un

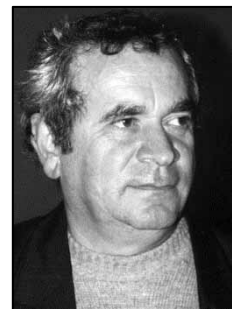
safir răspândesc reflexe nepământene. Aproape fără să vrem, gândurile ni se îndreaptă spre firmamentul ceresc, acolo unde strălucesc stelele. Comparația vine de la sine. O piatră prețioasă este pe pământ ceea ce o stea este în cer. Poate părea maximă naivitate ceea ce produc aici, dar prefer să fiu un naiv viu decât un sofisticat sterp. Așadar, stelele din cer sunt „părinți” nestematei din pământ. Înflorește o piatră? Moare o piatră? E adevărat, o piatră se maturează și se degradează, există un proces geologic îndelungat, dar asta nu are nici o legătură cu temporalitatea umană sau cu perpetuitatea florală. De aceea, pietrele sunt eterne. Pe de altă parte, formează o gamă a simbolurilor foarte interesantă. Altfel spus, ele trimit spre o semnificație care depășește condiția lor materială. În cer, stelele îndeplinesc același rol. O stea este tot un simbol în măsura în care este un domiciliu. Și cine domiciliază acolo? Steaua vizibilă este o carcasă în interiorul căreia se află miezul viu, nimic altceva decât zeul fără moarte.

O viață de câine pare ce poate fi mai greu de îndurat. Dar de multe ori o viață de om este și mai afurisită. De aceea, nu de puține ori am spus: mai bine să fiu câine! Dar de ce n-aș spune: mai bine să fiu plantă sau piatră? A te mineraliza este soluția supremă pentru a scăpa de suferință, pentru a scăpa de... timp... Dar transformându-te în piatră ești de fapt stea. Ești în sfârșit acoperământ pentru zeul din tine. Ai ajuns veșnic și poate aceia dintre noi suiți în cerul sfinților împărtășesc această condiție.

Prin trecerea la tradiția iudeo-creștină, zeii au fost înlocuiți de îngeri. A spune că un înger își are sălașul într-o stea nu prea e pe placul preoților noștri. Nu sună bine, nu e ceva ortodox, dar adevărul ăsta e, și nu altul. Ceea ce vedem noapte de noapte pe bolta cerească reprezintă corporalizarea ierarhiilor angelice. Îi vedem pe îngeri în icoane, dar mai presus de acestea sunt stelele, este universul fizic care prin dărele sale ne conduce spre tărâmul invizibil. Și poate de aceea se mai spune că Domnul Hristos este de fapt soarele. În fața leului ceresc toate celelalte pălesc...

Petru Cărdă și sufletul său străvechi

Andrei MOLDOVAN

Căștigul scriitorilor români care trăiesc în două culturi, care își asumă două lumi ale limbilor în care sunt creatori, este acela că devin mai bogați și percep cu mai multă ușurință potențialul creativ al cuvintelor, că dăruiește mai ușor stereotipiile, că pătrund mai ușor dincolo de percepția imediată, cu un cuvânt, că zămislesc valori durabile cu mai multă lejeritate, naturalețe. Este și cazul lui Petru Cărdă (1952-2011), poet român care a trăit în Serbia (Vârșeț, în Banatul sârbesc), deopotrivă asumându-și limbile română și sârbă pentru creația sa poetică. Nu este chiar un caz singular, fie și dacă am aminti existența unor poeți maghiari din Transilvania, pentru care româna este și limba creațiilor lor lirice (Kocsis Francisko, Racș Attila...).

Pentru poetul din Vârșeț, cuvântul dobândește o asemenea forță poetică încât lasă impresia că anulează funcția lui de comunicare în cotidian. „N-am altă patrie decât limba”, mărturisea el. Este greu să ți-l imaginezi pe poet mergând la piață și cerând cartofi, fără ca tuberculii aceia să însemne și altceva, mult mai mult și mai profund decât un aliment. El s-a impus în literatura română aproape pe neobservate, fără puseuri spectaculare de care au uzat nu puține grupări în peisajul literaturii de azi. Revista *Secolul 21* i-a dedicat un număr (nr. 7-12 din 2013), iar doi ani mai târziu a editat o antologie de referință din opera poetului (Petru Cărdă, *Poeme*, Fundația Culturală Secolul 21, 2015). În acest fel, recenta antologie apărută la Editura Școala Ardeleană (Petru Cărdă, *Starea vremii*, antologie gândită și alcătuită de Ioan Pinteș, 2017), într-un volum consistent incluzând și interviuri pe care poetul le-a luat unor mari personalități ale culturii române și

europene (Mircea Eliade, Emil Cioran, Michel Deguy, Paul Goma, Ion Negoitescu, Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Geo Bogza, Dușan Matić, Sașa Pană, Miodrag Pavlović, D. R. Popescu) și pagini de memorialistică ale celei care a fost soția sa (Ana Cărdă), vine să confirme interesul pentru o operă poetică originală, de incontestabilă valoare, care continuă să se contureze distinct în literatura română de azi. Antologia este imaginea unei opere încheiate, cu o devenire în timp, de o mare prospețime, departe de plafonări și autopastișă, fenomene deseori prezente în operele altor autori, chiar de incontestabilă valoare.

Cu studii superioare urmate la București și în relație strânsă cu poeții români contemporani lui, Petru Cărdă avea să fie influențat la începuturile sale poetice de autori români ai generațiilor șaiszeci și șaptezeci, cum bine observă și Adrian Popescu într-un text de evocare publicat în chip de postfață a ultimei antologii amintite: „Să nu uităm că mulți poeți din Voievodina urmează Facultatea de Litere din București, mai mult, leagă prietenii strânse cu cei de o vârstă cu ei, cu alții. Modelele lor literare sunt Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Avangarda, și, desigur, Vasko Popa, Adam Puslovic, nu Lucian Blaga sau Ion Barbu.” Poetul din Vârșeț avea să asimileze mai cu seamă poezia lui Nichita

Cartea de poezie

Stănescu, poate și pentru faptul că poetul român devenise o legendă vie în cercurile literare din Iugoslavia de atunci. Nici pentru autorul *Necuvintelor* poezia mai tânărului său confrate nu a trecut neobservată: „Versurile lui Petru Cărdă au o prospețime deosebită de care îți vei da seama, cititorule, dar au și o anume răsfângere în sine însele cum are ochiul melcului în vârful unui corn atins de degetul aspru al realului. Eu le-am înțeles, dacă le-am înțeles, ca pe un neîntrerupt poem de dragoste nedezvoltat încă sau rămas în clișeul său negativ din refuzul fotografiei ca document și din acceptarea spiritului ca argument.” (Nichita Stănescu, *Secolul 21*, nr. 7-12, 2013) Iată și un poem de evaluare critică!

Încă în volumul său de debut (*Aducătorul ochiului*, 1974), autorul recurge la virtuțile sintaxei ca resurse ale lirismului (*Precuvântare*) și se lasă ademenit de contemplarea neființei, cu atenția lunecând spre inexistent, printr-un dar, prin ceea ce gândește, primește sau află. Influența stănesciană, deși palpabilă, este topită într-o magmă lirică din care se pregătește să erupă o materie nouă: „Om frumos pe un cal de amintire/ pe un cal i-hai, cu amintirea stearpă./ Te prind în horă stelele/ logodnicele ielele/ pentru al tău iatac de ceară./ Mi l-au trimis între cuvinte/ să-l văd și să nu-l văd,/ mi l-au trimis în aducere-aminte./ Ziua lui e ochiul profetic/ cu privirea verde-ntinsă./ Las să vorbească cel fără vorbă/ din amintirea ninsă, ninsă.” (*Întâia încercare de a fi văzut. III Amintire stearpă*) Se produc frecvent răsturnări ale planului percepției și intersectări ale acestora. Putem spune că avem de-a face cu exerciții poetice de percepere a sinelui și a lumii din perspective care se frâng, care aparent se abandonează, pentru ca apoi să se multiplice (*A treia încercare de a fi văzut*).

În aceleași începuturi poetice se accentuează o bucurie a trăirii prin valorile poetice ale limbii, care i se revarsă autorului ca într-un ritual de inițiere (*VII Bătrânii cerului*). Deseori pluralul este folosit ca o formă de solidarizare, iar iubirea dobândește surprinzătoare profunzimi: „De la mine la tine/ numai ce-mi căzuse gândul/ în privirea oarbă —/ Pe câmpul de clipe,/ goneam a șarpe într-un lup./ Cu dragoste de smirnă/ inima-mi cădea adânc/ alunecând în timp” (*Născătoare de noi*

înșine). Petru Cărdă lucrează în poezie precum sculptează Brâncuși, eliberând esențele.

Cu volumul din 1981 (*Pronume*) materia lirică se încheagă în forme inconfundabile, de deplină maturitate. O categorie gramaticală se preschimbă într-o revelație poetică. Pronumele, adică *pro-nomen*, cel care ține locul *numelui*, al Ființei, cel care este *pentru* Ființă și *dincolo* de ea: „Dintotdeauna-s pereche/ omul și moartea/ două chipuri în care te cufunzi/ în timp ce o pasăre zboară prin tine/ iar tu habar n-ai/ că pușca de vânătoare/ burdușită-n trupul de alături/ stă de vorbă cu dumnezeul tău de fiecare zi” (*Colocviu*). Într-un univers al pronumelui, care se naște ca un freamăt al cunoașterii de sine, surprinde multitudinea și naturalețea perspectivelor. Iubirea se esențializează și ea în miezul cuvântului, până la a deveni cerebrală: „Cu adevărat îmi plăci așa cum ești./ În tine-i cel ce nu e,/ iar în el sunt privirile mele/ în stare să taie/ nodul gordian” (*Cântec de încurajare*).

Maturitatea poetică a lui Petru Cărdă nu seamănă cu o împlinire pe care poetul să o contemple ca o ajungere la liman. Universul său se deschide spre alte și alte neliniști care îi bântuie lumea cu tot ce se află în ea. Este locul să remarcăm un surprinzător raport al poetului cu tot ceea ce îl înconjoară. Nu ființa sa vibrează în lume, ci lumea freamătă în ființa poetului. Este până la urmă o dramă a universului, asumată și relevată (*Chemarea soarelui, Obiceiurile nebuniei*).

Petru Cărdă nu își refuză niciun fel de experiment poetic. În lirica sa se acumulează și se topesc precum într-un dialog al adâncimilor, încât uneori putem vorbi de o povară a gândirii profunde a altora: „Dar ce-i de făcut cu acest vultur/ cu aripi mari de treisprezece metri/ ce-i gata să zboare până la friedrich/ nietzsche/ ce-i de făcut dragul meu/ cu acest vultur dacă va ateriza pe capul nostru” (*Vulturul*). Așezarea sau răscolirea valorilor trimite mereu spre deschiderea ferestrelor prin care intră sau ies arderi mistuitoare, deopotrivă pentru ființa poetică, cât și pentru lumea pe care o cuprinde. Prin porii săi respiră o vastă poezie a lumii.

Generozitatea poetului se lasă percepută și printr-o asumare aproape fără limite a dramelor lumii. Cu toate că opera poetică a celui care a scris *În biserica Troia* este

departe de a fi o lirică cu conotații religioase, atitudinea sa, în aspectele-i esențiale, este una christică. Totul se raportează însă la creație, al cărei preț este Ființa: „fratele meu rimbaud/ zămislise un poem în gâtul unei mierle/ mama mea maria/ mi-a măsurat umbra/ a conjugat verbul a fi/ de-a lungul șinelor de tren// înălțimea voastră cititorule/ aceasta e o chestiune de logică nu-i așa/ de atunci calea ferată nu mai duce nicăieri/ iar eu l-am văzut pe el/ înlesnindu-mi intrarea în școala de/ hieroglife/ el cel care scrisese cu sânge” (*Scrierea cu sânge*). Adresarea directă spre cititor, precum și în versurile de mai sus, reprezintă, fie și formal, nevoia unor repere ale comunicării care se convertesc într-un ritual al spunerii.

Astfel de forme poetice se îmbină pe nesimțite nu de puține ori cu puseuri decadente, ale unui asemenea decadentism care tinde să se permanentizeze, nu doar în poezia lui Petru Cărdă. Este vorba despre nevoia autorului de a forța limitele, de a le face să cadă pentru a releva orizonturi noi, altfel, de dincolo de cenzura raționamentelor. Ele izbutesc să devină valori poetice dacă forța lirică este una de luat în seamă, iar în cazul autorului nostru lucrurile stau întocmai: „Trimite-mi urgent un cuvânt mic și chel/ monsieur cioran/ am ridicat mâinile/ gata să-l prind/ doamnelor și domnilor/ introducerea sălciilor plângătoare/ în categorii/ se păstrează cu grijă/ în mansarda/ de pe odéon/ unde cimitirul paște iarbă/ din trupul bunului dumnezeu/ eu scot țipete de bucurie/ din cartea lacrimi și sfinți// trimite-mi urgent un cuvânt mic și chel/ monsieur cioran” (*Carte poștală*).

Pentru autorul din Vârșeț, poezia se naște pe un fond al alterării lumii și tocmai de aceea doare (*Ficțiune și comentarii*). Tot ce intră în raza de percepție a ființei suferă de poetic și o copleșesc. „Zborurile” lucrurilor prin ființă se intersectează și dau înțelesuri noi, un univers altfel perceput. Este aici și un crez poetic: „peripeții la belgrad damasc alexandria/ cairo și jaffa/ în aceste împrejurări datoria de a fi poet/ înseamnă zloată guturai

alunecuş arta/ de a confisca/ ferestre larg deschise înseamnă a fi/ da/ a fi lângă portretul lui velásquez/ de frica lupului sau a altor lighioane/ încep noile migrări ale popoarelor/ e de așteptat vreme de iarnă pe un colț/ al mesei” (*Arta de a confisca ferestrele*). Poetul comunică destul de simplu cum că din dramele realității se naște poezia (*Târfa balcanilor*), dintr-un cotidian care se varsă în spații lirice atunci când se tulbură apele.

Ar fi util să observăm că, pentru poet, oricât de subtil, iubirea rămâne o temă permanentă, dar percepută în mod diferit de-a lungul creației sale. Dacă am menționat până aici câteva ipostaze ale iubirii, cu tendințele lor de căutare a filonului unic și abisal, deloc romantic, este locul să spunem că sentimentul dialoghează uneori cu valori estetice consacrate, mai bine spus, intră în competiție cu ele (*Rupere*) sau, alteori cu iubirea *Florilor răului*, nu doar subliniindu-se reciproc, ci propunând o deschidere prin Baudelaire spre un *dincolo* de Baudelaire: „Dumnezeu știe cu certitudine/ când amândoi urcaseră în ținuturile pierzaniei/ unde nu e loc pentru funebrul rit al morților/ unde nu e timp îngândurat să-și vadă de treaba lor – amiezile războiului// ei aleargă aleargă mereu își vâră nasul în moarte/ și mirosind-o/ descoperă urme de necuviință” (*Formula dezastrului*).

Într-o operă poetică atât de dinamică, captivează dramele de dincolo de imagine, de lume (*Aidoma florilor în odăile faraonilor*), iar ca disputa interioară să fie abisală, se relevă și postura de prizonierat în imagine (*Marșul dispariției*). Mijloacele poetului par să fie inepuizabile, dar ne-a atras atenția în mod deosebit capacitatea de a converti narativul în valoare poetică, de-a lungul întregii sale opere.

Opinând sintetic despre opera poetului bănățean, despre capacitatea sa extraordinară de a determina o receptare prin regăsire de sine, Daniel Weissbort (în prefață la volumul *The Trapped Strawberry*, Forest Books, London & Boston, 1990) afirma că „Petru Cărdă îmi pare a fi un străvechi suflet!”. Nu putem decât să-i dăm dreptate.

Ochiul cu care poți vedea cât cu o mie de ochi

Ionuț CARAGEA

Editura Cartea Românească ne-a propus în 2017 un nou volum de poeme semnat de Gellu Dorian, intitulat *Calea de urmat*. Acest volum, chiar dacă are la origini „Disperările”,

el ne arată „Perspectivele” și „Calea”, iar titlurile acestor părți din cuprins și „Addenda” de la sfârșit (*Ce să faci într-o lume ca aceasta*), ne sugerează, de fapt, că avem de-a face cu o călătorie inițiată, un eveniment important la care pot participa toți cititorii, chiar dacă ei nu sunt invitați în

mod special. Se pare că Gellu Dorian renunță un pic la orgoliul și egoismul care erau asociate mai demult, conform spuselor lui Mircea A. Diaconu, cu declinul, criza și tristețea, apelând, de data aceasta, la o fină psihologie inversă, fiindcă prea mulți cititori au tendința de a respinge îndemnurile simple, care le pot face bine, și aleg exact contrariul.

În oglinda lecturii

(după cum o caracteriza Jean Cocteau în *Jurnalul unui necunoscut*), lăsând o porțiță deschisă pentru oamenii inteligenți care caută răspunsuri acolo unde numai ei le pot găsi.

Disperările poetului și celelalte teme alese de el sunt bine cunoscute și de unii dintre noi care mai îndrăznesc să scrie poezie în aceste vremuri dificile, deoarece și noi le-am trăit de multe ori și ne-au bulversat

profund. În primul rând, poetul ne vorbește despre indiferență, o armă mai rece, mai dureroasă și mai silențioasă decât cea care l-a răpus pe Hristos: „Stai pironit pe crucea din tine, nimeni nu te întreabă de ce sângerezi”. Deci, să nu ne mire că, după o oboseală mai rea decât neurastenia, „Tu părăsești crucea și mori pentru totdeauna/ într-o viață imaginară”. Această moarte este mai dureroasă decât ideea morții fizice care ne străfulgeră ființa în momentele de boală, frică sau deziluzie, pentru că simți că ea durează eoni de singurătate petrecuți în mijlocul semenilor care nu vor să fie iubiți și salvați din punct de vedere spiritual: „Stau treaz și lângă mine nu mai e nimeni,/ deși trupul acela îl simt lângă mine”. Iar dacă semenii nu vor să iasă sub nici un chip din acest impas al nepăsării și blazării, va fi în pericol și omul care se caută pe sine, riscând să fie contaminat de alienarea globală: „Și acesta va fi chipul meu/ pe care privindu-l din mica mea realitate,/ nu mi-l voi recunoaște, convins fiind până la urmă/ că eu cel adevărat sunt eu cel fals”.

Mesajul poetului nu este dogmatic, chiar dacă el folosește uneori palimpsestul biblic. Acest procedeu literar este întâlnit și la alți poeți optzeciști (Daniel Corbu, Varujan Vosganian etc.), fiecare venind cu o linie de tuș mai subțire sau mai groasă peste vechile pilde. Dar rețeta poeziei are succes numai dacă divinitatea își are sălaș în templul sufletului, îndemnul poetului fiind fără ocolișuri în această situație: „Dacă nu este în tine, nu-l căuta pe Dumnezeu/ în altă parte. Nu-l vei găsi, chiar dacă icoanele/ ți-l arată așa cum sunt fotografiile celor dragi”. Pentru a-l găsi pe Dumnezeu în interior (deci nu acel Dumnezeu „care să ne țină departe și uitați,/ haine topite într-o cenușă purtată de vânt”),

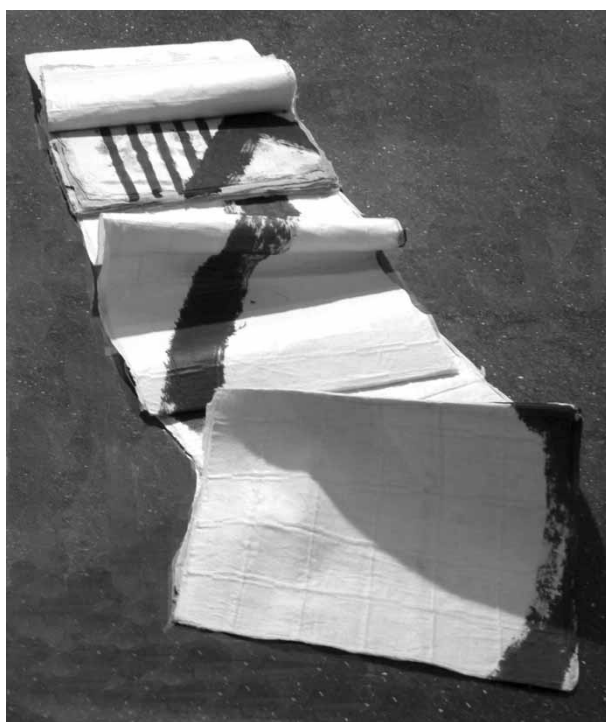
fiecare avem nevoie de „ochiul cu care poți vedea cât cu o mie de ochi”, ochiul cu care „cei care vor ști să citească în palimpseste/ vor găsi urma primului cuvânt scris/ de la care a plecat următoarea urmă”.

Poetul ne mai mărturisește că el este „Omul fericit”, adică omul care „încă nu a cunoscut cu adevărat fericirea”. Practic, ajunge la vorbele lui Dostoievski din *Crimă și pedeapsă*: „Omul nu se naște pentru a fi fericit. Omul își cumpără fericirea și o cumpără numai cu prețul suferinței. Aici nu e vorba de nicio nedreptate.” Dar pentru a plăti acest preț, poetul ar trebui să fie „Omul fără gânduri”, fiindcă „cel ce nu gândește își face sufletul fericit”. Tocmai de aceea poezii nu pot fi cu adevărat fericiți în această lume și aleg să trăiască, în paralel, într-o lume numai a lor, râvnind, totuși, la trupul femeii, „frumos ca o lumânare care arde într-o biserică părăsită”.

Așadar, ajungem și la întrebarea firească din Addenda: *Ce să faci într-o lume ca aceasta?* „Să îți retragi privirea și să te baricadezi între pereții casei/ prin care bate

vântul, un aer rece” sau să „ieși și tu din lume/ să fii în rând cu lumea care nu mai este?” Poetul ne-a dat un răspuns cu mai multe înțelesuri, scriind această superbă carte de poeme. Depinde de noi ce alegem, depinde cum vede fiecare calea pe care trebuie să meargă pentru a găsi rostul vieții. Căci dacă nu găsești această cale, „rămâi orb ca toți orbii”.

Gellu Dorian este un poet care nu m-a dezamăgit niciodată. El este generos cu cititorul, nefiind preocupat de forma poeziei sau de curentul din care face parte. Și nici nu obligă pe nimeni să facă o alegere care ar putea provoca efecte nedorite. Își asumă propria existență, este sensibil la drama lumii moderne, iar prin ceea ce scrie ne înlătură, parțial, cataracta ochiului lăuntric, lăsându-ne pe noi, prin propria noastră suferință, să descoperim semnificativul. Practic, inițierea la care ne invită poetul ține cât un picnic la marginea drumului, în care el își împarte cu noi singura porție de fericire: poezia.

Cartea Spațiului Sufletului

Poeme într-o limbă nemaivorbită

Eugenia ZEGREAN

Radu Sergiu Ruba ne-a oferit deseori privilegiul de a veni la Bistrița cu volume de poezii, cu romanul *O vară ce nu mai apune*, despre care se impune să precizăm că a fost distins cu Premiul Academiei Române în 2017, că a fost tradus în engleză la New-York și e în curs de traducere în italiană la Padova. De altfel, R. S. Ruba are o activitate culturală foarte bogată, recunoscută chiar în plan internațional (detalii în acest sens se află în capitolul final *Omul și timpul* din acest volum).

Apărut la Editura Charmides din Bistrița, în decembrie 2017, volumul de poeme *Nu înțeleg ce mi se-ntâmplă* se situează sub

auspiciile unui mare gânditor din Grecia antică – Thales din Milet. Acest detaliu semnificativ de pe „frontispiciul” volumului (*Thales – În chip de cuvânt înainte*) este un indiciu indubitabil că volumul de poeme are o dublă deschidere: spre geometrie și spre ficțiune, elementul comun fiind apa cu toate formele

ei, cu simbolistica sa bogată și cu funcțiile sale estetice. Pentru un cititor neavizat, cele două domenii ar părea antitetice, însă această opinie e contrazisă de celebra concepție a lui Ion Barbu conform căreia „în domeniul înalt al geometriei există un loc luminos unde se întâlnește cu poezia.” Dar, spre deosebire de ilustrul său antecesor, R. S. Ruba se distanțează de poezia ermetică elitistă, chiar ezo-

terică, manifestându-și opțiunea pentru continuarea propriei viziuni poetice din volumele anterioare, marcând totodată un reviriment considerabil față de acestea.

În primul rând, titlul *Nu înțeleg ce mi se-ntâmplă* impresionează prin sinceritatea confesiunii și trădează un autor surprins într-o stare de grație în care se află fiecare mare creator care se dezice de propria sa ființare și devine un instrument prin intermediul căruia Creatorul Universal își transmite mesajul către muritorii de rând. De altfel, toate poemele din volum, în aparentă contradicție cu titlul, sunt încercări reușite de a explica ce se întâmplă cu adevărat cu Cel Ales să releve semnificația respirației divine. Iar Cel Ales este în măsură să stăpânească atât universul finit, cu rigorile și limitările exacte, geometrice, cât și cu universul infinit al ficțiunii, cu libertatea ei tulburătoare, absolută. Aceeași Mare Milesiană l-a inspirat pe Thales din Milet să calculeze cu exactitate matematică distanța corăbiilor față de țărm prin comensurabilitatea segmentelor, aceeași Mare Milesiană îl inspiră pe omul creator să imagineze cetăți și corăbii, ceruri și munți, tablouri și icoane, cântece și bocete și rugăciuni.

Deși volumul are o construcție exactă, chiar geometrică – *Partea întâi – Ochiuri de timp; Mijlocul cărții* format din trei poeme și *Partea a doua – A Mirare* – (preferința pentru cifra trei făcând legătura cu preferința lui Thales pentru triunghi), lectura poemelor are ceva din senzația aruncatului în mare, cu extazul, fascinația, plutirea, cu acele stări primordiale pe care le (re)experimentează ființa umană ori de câte ori se află în contact cu un produs artistic de valoare autentică.

Odată depășită această senzație inițială, o primă constatare la lectură este aceea că

aproape toate poemele sunt arte poetice. Dacă până acum Nichita Stănescu deținea supremația în această ierarhie (și nu numai!), volumul *Nu înțeleg ce mi se-ntâmplă* aduce o schimbare considerabilă. După cum s-a afirmat mai sus, legătura dintre titlu și artele poetice constă tocmai în încercarea (și reușita parțială) de a înțelege ce anume presupune condiția de om creator, ce este și care este rolul poeziei, cum ia ființă aceasta.

Poemul *Acela*, cu care se deschide volumul, este o artă poetică explicită cu imagini îndrăznețe și idei sentențioase, unde creatorul se dedublează transpunându-se în ipostaza de poet damnat: „Uite-l acolo!/ Am dat în el cu pietre/ l-am împroșcat cu bălegar/ dar tot nu l-am clintit din loc./ oi fi chiar eu!/ O fi adâncul acela stors din mine.../ scriind ca prostul o carte/ pe care n-o citesc decât eu./ Căci o carte-i ca o lespede de marmoră/ așteptând oricând să ne strivească”. În alt poem – *Călăuza* – creatorul își asumă riscul de a conduce oameni inerti, greoi, de a modela materia brută, iar, în urma efortului, întunericul devine cuvânt. În poemul *Așteptarea* se prefigurează actul creator: „Au mai făcut-o și alții/ la marginea deșertului/ așteptând/ preț de mai multe veacuri/ și n-au înnebunit// dar eu am de gând să-nnebunesc/ ca s-o pot iubi pe Amfiza”. Iar creația, în același poem, apare ca o zeitate supremă pentru care merită să sacrifici totul: „ca să mă sugă până la capăt/ să soarbă totul/ și să mă lase aură-n jurul unui nume”.

Există foarte multe cuvinte din câmpul semantic al scrisului: literă, slovă, semn, cuvânt, poem, scris, hârtie etc. Scrisul este pentru R. S. Ruba un act responsabil, grandios și definitiv: „...zgâriind din mine o literă/ de-a dreptul pe cer” (*Scrisul*), idee reiterată în poemul *Aproape de capăt* („ca să putem citi literele aruncate din cer”).

O altă particularitate a acestui volum este aceea că poemele recuperează și interferează experiențe poetice din istoria omenirii,

începând cu Homer, al cărui mit este rescris în manieră postmodernistă („Vine după toate semnele sfârșitului./ Vine câtă vreme ne obligă/ să-l citim pe unul mărunț/ și orb care scrie doar ce aude./ El scrie./ Șade-n cur înaintea lumii/ mângâie bucățele din ea/ crezând că a pus mâna pe comoară” (*O altă lectură*), continuând cu Evul Mediu, cu ecouri din poeziile mari ale lumii, toate acestea fiind absorbite de propriul talent și de propria experiență de viață a poetului (*Întâlnirea* – evocarea unei aventuri autobiografice prezente și în romanul *O vară ce nu mai apune*).

O poezie adevărată se înalță din spații privilegiate, generoase sub aspectul încărcăturii semantice, precum marea, cerul, deșertul, tărâmul oniric, dar și cimitirul sau spațiul cotidian al străzii cu realitatea sa zgomotoasă dominată de un adevăr unic și incontestabil: „Vin peste noi ăștia cu realitatea/ că numai ea există/ când dau ei din mâini asupra lumii” (*Ca-n vis*).

Discursul poetic are o mare diversitate stilistică, demonstrând talentul lui R. S. Ruba de a face din limba română vorbită (există și o limbă nevorbită în acest volum) un instrument ideal de a-și manifesta personalitatea. Trece cu mare dexteritate de la un registru stilistic la altul, recurge la diferite tonuri și tonalități cum ar fi cel grav al scriitorului împovărat de responsabilitate la unul cotidian și colocvial, de la poveste la autoportret (*Icoană pe lemn*), de la bocet la rugăciune, se aude tonul miștocăresc și autopersiflant; toate acestea oferă cititorului intense satisfacții intelectuale.

Poeme care lasă impresii persistente după lectură și care ar necesita o explorare mai aprofundată ar fi: *Singura iubire* („Adevărata mea iubire/ din fața râurilor mele de cuvinte/ se dă ușor la o parte/ lăsându-le să treacă/ și să suie muntele în șir indian/ cu poverile lor nevăzute”/ .../) și *Limba nevorbită* („A plecat departe din mine/ e tot ce rămăsese mai al meu/ cartea aceea/ într-o limbă nemaivorbită”).

(Prezentare rostită la Casa Cărții N. Steinhardt din Bistrița, cu prilejul lansării volumului semnat de Radu Sergiu Ruba.)

Cincizeci de ierni pe Muntele Fuji de Dorin Ploscaru

Iulia MURARIU

Cincizeci de ierni pe Muntele Fuji își intitulează inedit Dorin Ploscaru recentul volum de versuri (Editura Doxologia, 2017). Jumătatea de secol – *cincizeci de ierni* – prinsă în arc hibernal evocă un demers existențial care, asociat spațiului sacru al

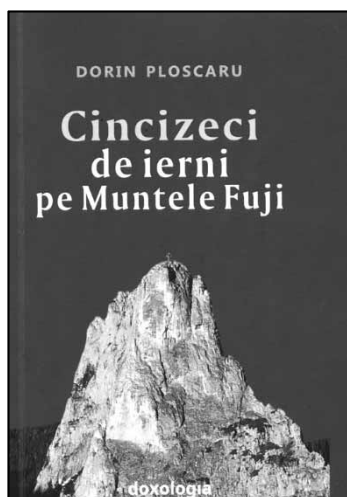
muntelui, e proiectat altitudinal. Peste munte se aștern iernile, dar și lumini vernale („de cincizeci de ori privit-am/ în primăvară/ prin dreptunghiul ferestrei/ înfrunziții copaci/ copii ai muntelui”, *cincizeci de ierni au trecut peste muntele fuji*), iar verticala ce leagă pământul de

cer are, ca într-o oglindă, răstrângeri subterane: „cincizeci de lumini ard acum/ cu flacăra-n jos ca o rădăcină/ înfiptă în inima muntelui/ până la stâncă/ până în pântecul pământului”, *cincizeci de ierni au trecut peste muntele fuji*. Și tot de cincizeci de ani eul poetic privește spre munte. Spre muntele Fuji. Pentru că spre alți munți, se pare, se încumetă nu doar să-i privească „prin dreptunghiul ferestrei”. Distanța dintre eu și un alt munte (fie el de frunze, ca în poezia *prin mii de popoare de frunze*) dispare obișnuit, dar nu și în preajma Muntelui Fuji, devenit simbol al unui prag dintre lumi. Dintre lumea cea albă și lumea de ceață. Mai mult, succesiunea viață-moarte devine tabiet: „în fiecare zi mă culc viu/ și mă trezesc mort/ brațele ramuri uscate/ degetele crengi înflorite de/ liliac/ la fereastra ta, cititorule,/ în nopți de tăcere/ cu

lună” (*la fereastra ta, cititorule, în nopți de tăcere cu lună*).

Versurile cuprinse în acest volum constituie monologul unei conștiințe împresurate de realitatea morții. Viziunea e creștină, așezată între vederea morții celuilalt/ altuia, mai des a mortului, și asumarea condiției de om locuit de murire. În «cugetul inimii sale» își înțelege propria piericiune și înregistrează, ca fapt banal, dorințe testamentare („voi muri liniștită în patul meu/ plutind ca un fulg peste ape/ [...] // voi muri liniștită între/ pereții casei mele în/ lutul din care am fost/ zidită...”, *eu roaba lui Dumnezeu olimpia lu' ionu' filucului din fînteșu mare, comuna șomcuta mare, județul maramureș*) și înmormântări („...chipul rămăsese acolo/ mic și stins./ o mână de om tanti eugenia/ cât o lacrimă șiroind/ pe obrazul istovit de boală/ și plâns.”, *o mână de om tanti eugenia*). Nume ce se sting în anonim, în ciuda cumulului de detalii, fragmentează biografia eului poetic pentru care moartea este legată de amintirea deshumării bunicului: „...atunci am văzut pentru prima/ dată în viața mea moartea/ când duceau tatăl meu și fratele lui/ oasele bătrânului lor tată/ îngropate într-un cimitir din comuna/ roșu, oase înfășurate în pânză albă/ și stropite cu paosul pomenirii” (*când duceau tatăl meu și fratele lui oasele bătrânului lor tată*). Moartea e, așadar, nu o abstracțiune ori o fantasmă ce înspăimântă, ci o prezență care împresoară fatal călăuzind până spre propriul Munte Fuji.

Poezia lui Dorin Ploscaru e cuvântul unui *homo religiosus*. Eul poetic înalță rugi Divinității („Doamne, secătuitu-mi-au ochii/ de-atâta durere/ uscatu-mi-s-au/ oasele/ de-atâta jelanie/ toate bocetele istoriei urcă în psalmii lui david...”, *Doamne, uscatu-mi-s-au ochii de-atâta durere*). Duhul biblic se lasă ca

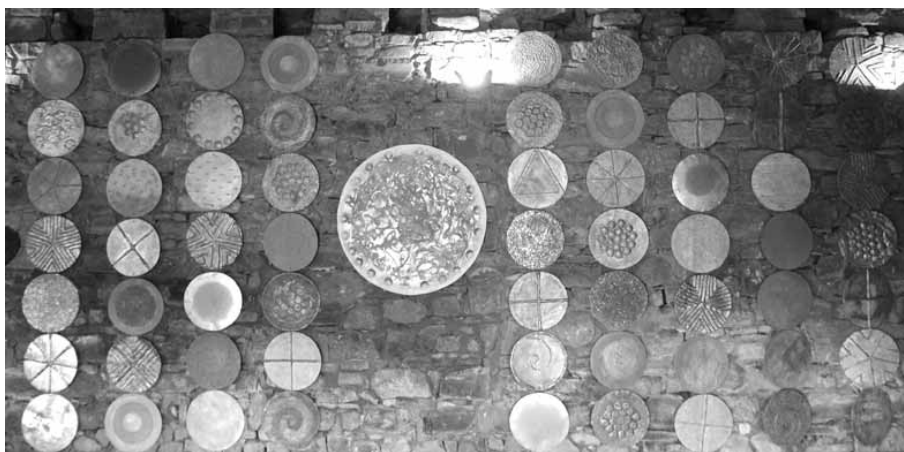

un cer senin peste lumea acestui univers liric. Simbolurile creștine (cruce, busuioc, pești-ihthys etc.) apar ca intertasii și aparțin unui mod de viețuire îndătinat. Versurile lui tănuiesc ecouri psalmice, reminiscențe ale unor catisme ori condace, reverberații din *Evangelii*. Dar e nu o poezie mistică. Poetul mărturisește, ca om în rugăciune, că poartă „«marea cea sărată a acestei lumi»/ ca pe un stâmbol de/ mărgăritare/ care să-mi aducă aminte de/ paradisul pierdut” (*duceam cu mine „marea cea sărată a acestei lumi” ca pe un stâmbol de mărgăritare*), intră în dialog cu propriul suflet (cum se întâmplă în *Condacul Cano-nului Sfântului Andrei Criteanu*): „«scoală-te, o suflete al meu,/ de întinăciune te curăță»” (*zaci într-o baltă de sânge a timpului, suflete*). Se jeluiește asemeni psalmistului biblic: „...acolo lângă crucea de lemn,/ lângă crucea de gheață/ «am șezut și am plâns. când ne-am/ adus aminte de Sion.»” (*flacăra de porfiră zgribulind în imensitatea antarctică*). Câte un poem cuprinde coșmarul vederii propriului

trup-hoit și hrană viermilor: „mi-am văzut trupul în/ vis/ era acolo în pământ/ năpădit de ierburi/ de hainele putrezite/[...] // foșgăiau încă ciopor viermii...” (*era tăcut, obosit lung-prelung nemirositor*).

Pe trunchiul slăbiciunii omenești generate de confruntarea cu moartea e altoită credința. Și singură credința leagă boabele de mătănii ale anilor numărați până la de cinci ori câte zece. Căci omul vede mistuitor „linia aceea subțire, foarte subțire/ cât un fir de mătase/ dintre frigul metafizic al fricii/ și soarele torid al morții” (*o lume ce strălucea ca un patinoar sub irizările neoanelor subterane*).

Volumul *Cincizeci de ierni pe Muntele Fuji* cuprinde o psalmodiere închinată omului al cărui trup e cruce, al cărui cuget e flacăra. O poezie ce conjugă filonul tradițional al lirismului românesc cu așchiile posmodernității. O poezie modernă pătrunsă de fiorul neliniștilor și de temerile firesc omenești etern generate de tragismul viețuirii pe pământ.

Muzica sferelor

Trei tinere poete. Confluențe

Adrian LESENCIUC

Singurătatea ca pretext de dialog cu Dumnezeu

Există teme din creația poetică actuală considerate a aparține unei modernități desuete, chiar dacă la ele fac apel de multe ori tocmai cei care își proiectează situarea într-o

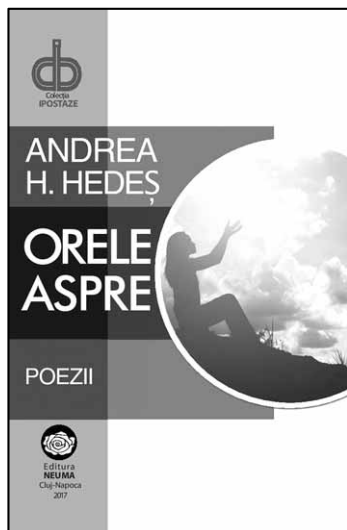
postmodernitate corozivă. Singurătatea e una dintre aceste teme aspre (ea nu e conștientizată de postmodernul care trăiește deopotrivă în realitatea fizică și în cea virtuală), și e suficient să aducem în discuție cel puțin două lucrări nu foarte îndepărtate în timp, provenind de la poeți de vârstă optzecistă: Daniel

Corbu, *Scrisori către cei singuri* (2013) sau nouăzecistă: Dan Mircea Cipariu, *singurătatea vine pe facebook* (2012). Aducerea singurătății în prim planul proiecției tematice a unui volum de versuri poate fi interpretată diferit, dar în cazul volumului *Poeme aspre* semnat de Andrea H. Hedeș (la Ed. Neuma, Colecția Ipostaze, 2017, 74 p.) cu certitudine vorbim de asumare, de angajare conștientă. Mai mult, singurătatea e clamată în scopul organizării discursive (și a lumii interioare, implicit); ea alimentează angoase, dar servește, totodată, ca pretext de dialog cu Dumnezeu.

Poezia Andreei Hedeș e frustă; un soi de cinism în raport cu sine transpare din primele pagini și aduce aminte, întrucâtva, de Andrei Bodiș din *Oameni obosiți*:

„De oboseală/ cad/ ca o vită/ îngerul meu/ care mă iubește/ nu e îngerul/ cu harpa/ nu e îngerul cu cartea/ îngerul meu/ care mă păzește/ e îngerul blândeții/ vine pe la spate/ pe vârfuri/ și mă izbește în moalele capului/ și ce-ți trebuie ție/ să muncești/ într-atât/ și cu pielea mea/ învelește/ cărțile sfinte/ și Doamne ce păcat/ cărțile încep/ de se sfarmă/ de oboseală” (*De oboseală*, p. 7)

Elegant și disimulat situându-se de partea „slovei făurite”, a făuritorilor de carte (nu întâmplător Andrea H. Hedeș e editor!), autoarea propune prin *Poemele aspre*, cinice, contondente pe alocuri, o construcție minuțios proiectată, pe patru piloni de rezistență: I. *Zeul cel Blând*, o continuă (aparent fragmentată) și pioasă rugăciune pentru lepădarea de singurătate; II. *Trepte*, care așază, în urcare, singurătatea în nedumeririle din faptele copilăriei; III. *Zeul cel Crunt*, al descoperirii de sine și al dezamăgirii și IV. *El Expolio*, (după numele lucrării lui El Greco, realizată în stil manierist) sau Marea Așteptare de Apoi, așteptarea fără timp. Singurătatea devine pretext de dialog cu divinitatea pe parcursul tuturor celor patru părți. Influențele teologice sunt omniprezente, Dumnezeu se ascunde în oricare dintre paginile *Poemelor aspre*, dar discursul diferă. Dacă în primul ciclu e confesiv, exprimându-l pe autor prin intermediul rugăciunii, într-o directă legătură cu Dumnezeu, celelalte cicluri diferă ca unghi de abordare și, implicit, ca angajare discursivă. În *Zeul cel Blând* rugăciunea oscilează între cererea pioasă și revolta mocnită. Un exercițiu de ritm se impune de la primele pagini. Diferit este doar ritmul pioasei rostiri din *Miluiește-mă Dumnezeule după mare mila Ta* (p. 26):

„Miluiește-mă Dumnezeu după mare mila Ta/ și după mulțimea îndurărilor Tale/ șterge singurătatea mea/ mai vârtos mă spală de singurătatea mea/ și de însingurarea mea mă curățește/ că singurătatea mea eu o cunosc/ și însingurarea mea înainte a mea este pururea/ că iată într-o însingurare m-am zămislit/ și în singurătate m-a născut maica mea/ că iată adevărul ai iubit cele nearătate/ și ascunse ale înțelepciunii Tale/ însingurându-mă ai arătat mie/ stropi-mă-vei cu isop și de singurătate/ mă voi curăți spăla-mă-vei cu uitare/ și mai vârtos decât zăpada mă voi albi/ auzului meu vei da bucurie și veselie/ bucura-se-vor oasele mele cele smerite/ întoarce fața Ta de la singurătatea mea/ și toate însingurările mele șterge-le/ inimă curată zidește într-o mine Dumnezeu/ și Duh nou într-o dinăuntru ale mele/ nu mă mai însingura înaintea Ta/ și Duhul Tău cel sfânt nu-l lua de la mine/ izbăvește-mă de singurătate Dumnezeu/ Dumnezeu mântuirii mele bucura-se-va/ limba mea de îndurarea Ta/ Doamne buzele mele vei deschide și gura mea/ va vesti lauda Ta.”

Dar ceea ce proiectează acest poem – un text palimpsest, scris peste Psalmul 50, în care cuvântul „fărădelege” nu se mai înțelege sub apăsarea cuvântului „singurătate” – este de fapt o construcție postmodernă, cu prefabricate, pe care și-o imagina posibilă Philippe Soupault încă din anii creației sale avangardiste. Această scriere este consacrată la noi prin Mircea Cărtărescu, care folosește „citatul cultural” cu valoare de aluzie literară în special în primele sale volume de versuri, inclusiv plecând de la textele religioase, cum ar fi, bunăoară, poemul *Cădere*. Și motivele biblice ajută apropierea discursului, cel puțin din al celui din primul ciclu, de o litanie. Unul dintre motivele biblice, cel al „oaselor goale” din cântarea fără titlu alcătuită de Ioan Damaschinul, „oase plângând” la Nichita Stănescu, se insinuează în pagini și însoțește cu rigoare întreaga desfășurare lirică.

E adevărat, singurătatea de care se leapădă autoarea prin rugăciune în primul ciclu devine nedumerirea și însingurarea din încercarea de a înțelege faptele adulților. Discursul se schimbă radical. Un cotidianism aspru se insinuează în versuri, subminându-le. Discursul devine polifonic (v. excelenta construcție din *Ce miros bun de sarmale*, pp. 48-49), ca într-o proiecție dadaistă la mai multe voci, aparent absurd, naiv cu siguranță, distant, ușor cinic, situându-se voit în afara marilor traume, marilor deznădejdi. Cu *Zeul cel Crunt* ritmul litanei se reia și se transformă treptat în revoltă. *Zeul cel Crunt* este despre: „Noi lepădații/ mâncați/ de vii de singurătate/ cântând ne așteptăm sfârșitul/ noi cei lăsați în urmă/ pe câmpul de luptă al dragostei” (*Noi lepădații*, p. 61). Se aude ca un cor de vaiete și prelungește traseul singurătate – naivitate – amăgire („și ieși în față/ sub masca blândeții/ amăgirea, *Pentru ca*, p. 63) derulat în primele trei părți, în care singurătății i se dă un nume, i se alocă o cauză, i se declamă nedreptatea. Un volum de versuri al marilor înfrângeri și a pierderii cetățeniei (din nou cu trimitere biblică, la *Binecuvântările morților*): „Nu există țară pentru cei învinși” (p. 65). Obiectivarea transcendentului e demersul proiectat de Andrea Hedeș în pagini, spre a da chip diferit și interpretare personală singurătății, începând cu cea straniu descrisă prin ochii copilului. Gravitatea dicțiunii, așezarea ei hotărâtă în pagini, curgerea aparent molcomă a discursului, în realitate plin de revoltă, de angajare auctorială, fac din *Orele aspre* o excelentă autobiografie lirică, spiritualizată, iar din autoarea volumului o poetă sensibilă și gravă, cum remarcă și Dan Cristea pe coperta a patra a cărții: „Transformând adeseori poezia într-un loc de rugăciune, dar și de trăiri și aspirații spirituale, Andrea Hedeș face parte dintre poeții care, așa cum o afirmă de altfel, «își pun în versuri delicate simțiri»”.

Timpul prea iute al spaimelor și iubirii

Romița Mălina Constantin e o poetă excelentă care n-a beneficiat, din păcate, de o

atenție critică pe măsura valorii poeziei sale. *Des cântecul lui Dumnezeu* (Ed. Eurostampa,

Timișoara, 2017, 146 p.) este un volum de versuri de dragoste, în ipostazele ei multiple, între afecțiunea paternală/ filială (storghi):

„(...) numai mama are aripi/ din când în când îmi udă buzele/ tata privește soarele cu un ochi/ apoi devine uriaș și se ridică/ încât creștetul meu sparge galaxia/ și des îmi intră în inimă/ trebuie să-l cobor în mâna dreaptă/ să-l aștern pe scoarța unui copac/ în așa fel ca dragostea să aibă loc/ între anii lumină/ mama și tata/ lup, pește pasăre// să vină dimineața// ce frig e în Mogoșoaia” (*des cântecul lui Dumnezeu*, p. 8),

afecțiunea față de semenii (philia), dragostea reîntoarsă la sine în înțeles patristic sau cea răstăcită în lumea păgână prin patima corporalității (eros) și iubirea complet dăruitoare de sine (agape). Dezvoltarea instantaneelor iubirii este, uneori, umbră protector, sub soarele aparentei împliniri erotice, de arborescența visului, este alteori întunecată și aruncată în gerurile Bobotezei de amintiri:

„mereu ne-am lăsat în voia lui Dumnezeu/ se spune că El nu se încurcă niciodată în nimic/ mai ales tu îl crezi autoritar/ în timp ce eu încă mă joc cu El despre orice// ce noroc pe noi/ să ne simțim tandri/ într-o iarnă fără sărut/ în mine s-a întâmplat ceva/ tata a știut demult/ și m-a botezat pe furiș/ tu te-ai botezat singur/ în grabă/ și acum căutăm o apă care n-a înghețat/ pășim atent în acest Ianuarie grăbit/ și că te port odată cu dantela roșie/ sub haină...” (*dantelă roșie*, p. 15).

Dar poezia Romiței Mălina Constantin excede această temă, cum erosul (sau amintirea sa păgână) e excedat de agape. Iubirea devine, astfel, pretext, o temă-cadru pentru proba de virtuozitate poetică.

Seninătatea cu care autoarea privește destrămările sau înălțările pare desprinsă din lumea copilului care încă o populează. De

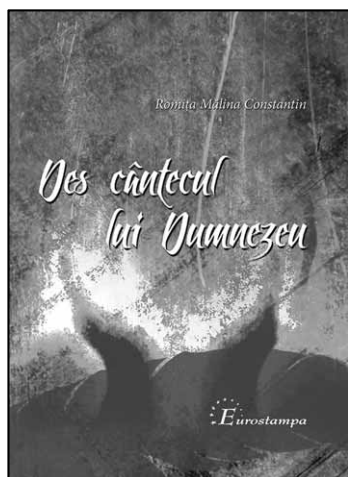
altfel, aceeași vârstă se întrevede și în intențiile angajării ludice acolo unde se cere gravitatea: „nu mă grăbi, viață/ cum să îmbătrânesc oamenii ce locuiesc în mine” (*nu mă grăbi*, p. 29). Rosturile ființei, condiția umană, pot fi privite și cu seninătatea și curățenia ochiului de copil, chiar dacă gravitatea își cere uneori, cu insistență, primul plan. Chiar și atunci, marile mituri se rescriu cu inocență, într-o lume fără excesul de roșu, amintind de încărcata de simboluri poezie a lui Ion Mureșan:

„cum stă cu picioarele sub bancă și se apără de viespi/ habar n-are că i-au crescut alte perechi de mâini// doar o fetiță sa-a oprit și i-a dat un balon/ ca o ultimă scrisoare de adio/ peste care bate luna un țipăt straniu// apoi nimic” (*Abel*, p.55)

sau

„nu îmi mai purtați de grijă când ies în afara mea/ aceasta nu este o liturghie peste care Domnul să stea/ iubiți-mă doar când mă sting precum vinul vechi/ vă spun drept că doar atunci cade poezia” (*despre masa cu pești*, p. 56).

Dar această inocență e, în fapt, protecția necesară în fața „timpului iute/ în care poezia nu mai slujește la nimic” (*după o melodie de Frank Sinatra*, p. 21), e antidotul la provocările realității care fracturează frumosul și iubirea: „în mine e tăcere/ am sânii mamei și resturile numelui meu/ unii spun că sunt asemănătoare Evei” (*visele mele au trupurile rupte și stau în picioare*, p. 60). Romița Mălina Constantin cheamă, prin poezia ei, la jocuri grave, sub aparenta mască a inocenței. Chemările în șoaptă și clamările sunt ample, iau forma poemelor și angajează lectorul, îi provoacă discursul în prelungirea textului, îl invită să coboare din vehiculul indiferenței și să se intre în joc. Să își explice căderile, căutările, frustrările cu inocența copilului. Disponibilitatea expresivă, imaginația abundentă, umbroasă în subteranele ființei, sunt instrumentele cu care autoarea disimulează, maschează sub zâmbetul și seninătatea privirii de copil, gravitatea devenirii. Singură, încălzită la focurile trăirilor, sintaxa devine modelabilă, refuză fracturarea. Un scepticism de subsol, în zona în care se lasă cețurile

cotidianului, apasă asupra întregului volum. Rareori, deznădejdea și eșecul transpar în chipul expunerii pentru sine și pentru Dumnezeu: „dă-mi o ultimă tăcere, Doamne/ să mă retrag în mine/ când pleci/ amin” (*ultima tăcere*, p. 72) sau „trec dintr-o zi în alta/ ca printr-o sală de așteptare/ numai fereastra observă îngenuncherea/ și prin ea/ Dumnezeu...” (*apogeu*, p. 141).

Această gravitate a trecerii dinspre seninătatea copilului spre propria îngenunchere, în

liniștea abandonului, e resimțită cu reverberații în text. Un volum amplu, grav, înălțător, ascendent ca aspirație, senin până la devoalarea de sine, dens în plan compozițional, este cel propus de Romița Mălina Constantin, *Des cântecul lui Dumnezeu*. Rezumarea la esențe și acordarea discursului la vibrantele literaturii actuale ar putea însemna și recunoașterea mai rapidă a valorii acestei poete.

Timp fără maluri

Mihaela Oancea a ajuns, prin volumul *Într-un timp fără maluri* (Cuvânt-înainte de Geo Vasile, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2017, 132 p.) la vârsta adâncilor închietudini. Prin manevra aruncării lectorului într-un aparent joc sinestezic, în convenția cu cititorul la intrarea în lectură prin compoziția lui Marc Chagall, *Timpul nu are maluri* (1930), Mihaela Oancea propune, în fapt, o eschivă, un procedeu tehnic de apărare în fața obsesivului ticăit al pendulei. Lumi pierdute, amestecate în interioara căutare, se suspendă o clipă sub umbra peștelui înaripat: „îndrăgostiții lui Chagall zboară liberi/ într-un timp fără maluri,/ mereu mână în mână” (*Într-un timp fără maluri*, p. 13). Dar lectorul care înțelege eschiva nu aleargă spre promisiunea zorului liber, ci coboară, în ciclul omonim, spre universul casnic al marilor absențe, al marilor dezamăgiri:

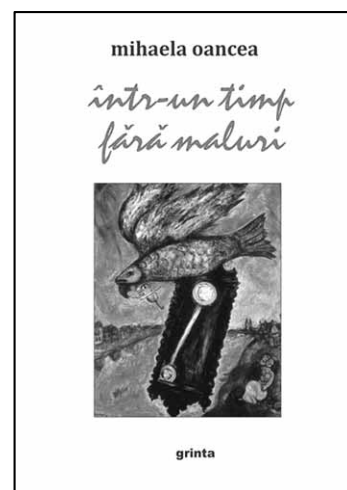
„E curent. Ușa se deschide/ ca o mângâiere pe furiș./ O știu timidă aidoma unui pangolin,/ însă atunci alege să-și dezvelească/ un umăr de existență; până vedem cine e,/ suntem atinși de aceeași boală/ inscripționată ulterior chiar în registrele/ de stare civilă.” (*Inscripție*, p. 15).

Poemele, încărcate de vizual, de un pictural abstract în tentele lucrării-cheie a lui Marc Chagall, sunt amestecuri de planuri compoziționale, în spații cu orizont apropiat, sunt un caleidoscop al trecerii sub imperiul pendulei care își întetește baterea. Limitele timpului trebuie căutate, dar orizontul golurilor domestice nu dă speranțe. Malul se

simte, dar e departe, e amăgitor. Spre el înotând pe parcursul celui de-al doilea ciclu, *În pijamale subțiri*, se simte izul degradării până la decrepitudine. Sub semnul aceluiși onirism diurn pe care îl remarcă Geo Vasile în prefața cărții, și cu aceeași forță sinestezică, Mihaela Oancea construiește pictural izul lăncezirii, dar a luminii, nu a timpului: „Lumina mucegăiește pe draperii;/ zilnic se împiedică de ea —/ i se cațără pe umeri și-l privește/ din cele mai bizare unghere” (*Hiperrealitate*, p. 44).

Această lumină obosită dă naștere, spre ipoteticul mal domestic al timpului, efectelor halucinatorii. Un peisaj psihedelic, multiplicat, pierzându-se în întunericul ce țin loc de mal al timpului:

„În cadranul irisului unui bufon/ se ghemuiesc cohorte de îngeri/ despuind noima/ orelor îmbrățișate/ până la cenușă.// Penumbră. Imagine în oglindă/ a încăperii-peșteră/ care începe să se micșoreze/ pe măsură ce se multiplică.// Risipite pe parchet,/ dorm câteva creioane —/ au avut șansa/ de a-i colora trecătorului/ zborul spre liniștea zmeurie.// N-au reușit decât să contureze/ un biet licorn/ aflat într-o mare/ măcinată de alb/ și un bufon/ păstrând întărită pe retină/ nu doar durerea din

casa lui Iair,/ ci și taina/ unei rămășițe de soare.” (*Bufonul*, p. 53).

Doar că această aparentă cale fără întoarcere spre întunericul ce ține loc de mal, în încercarea de ieșire din timp, deschide drumul spre mit. Peștera necunoașterii – încăperea, propria viață domestică mărginită de orizonturi apropiate –, în hiperrealitatea imediată, atrage atenția asupra reconfigurării traseului. Mihaela Oancea nu ezită să lase în urmă căutările malului domestic spre a întâlni, posibil, malul mitului care poartă încă lumina neobosită, „rămășița de soare”. Dar întoarcerea e de fapt printr-o lume împietrită, în alb și negru, dincolo de zarea zmeurie a unui apus peste ipoteticul mal, în ciclul *Schiță în cărbune*. Iată imagini ale împietririi și îmbăltirii luminii: „oi împietrite în staul/ pândind nemurierea” (*În tăcerea pietrei*, p. 74); „În ținutul mlăștinos, se caută păture/ pentru îngerii adormiți prin șoproane/ cu scândura putredă” (*Secvență*, p. 92). Nici universul amorf al mitului nu-i promite malul. Mai mult, trecerea spre celălalt mal, în căutarea din ultimul ciclu, *The walk of life*, adâncește absențele, redevenite domestice:

„Pe palierul nostru,/ un bătrân își ascultă boala/ cum îi croncăne prin artere;/ sprijinit de cadrul metalic,/ privește nimicul/ cum umblă/ în papucii lui de casă,/ în halatul lui de poplin,/ prin viața/ care încet-încet/ nu-i mai aparține.// La mezanin, cofetarul îmbujorat/ pune plăcintele la cuptor./ Știe că pe la amiază,/ clientela va amușina galantarele/ pline de baclavale, marțipan și turtă dulce.// Undeva departe,/ cu aspect de argint polizat,/ hibernează în vizuina lui,/ cerul.” (*Zi de ianuarie*, p. 103).

Spre ipoteticul mal al mitului reapare lumina, dar universul domestic multiplicat în întuneric devine o sumă de goluri încărcate de semnificații: viața netrăită, jumătatea parcursului („nel mezzo del camin di nostra vita”), cerul „de argint polizat” ascuns spre hibernare. Acolo unde apare lumina dispare materia. Golul, absența, împing lectura textului ajuns la vârsta marilor inchiitudini spre torentul peste care plutește emblematic peștele înaripat al lui Chagall cu pendula destrămării.

Nu-i cale de ieșire din timpul fără maluri decât pe deasupra, prin cerul zvântat de propria poezie.

Atingerea focului II

leșirea poetului în lume

Menuț MAXIMINIAN

Am cunoscut-o pe Emilia Poenaru Moldovan la întâlnirile literare din Cluj. Mereu atentă la ceea ce se discuta despre poezie, mereu prezentă cu vorbele ei pe temele propuse. Am descoperit un om care știe multe despre poezie, nu doar pasionat, ci și implicat în viața literară. Așadar, apariția primului volum de poezie (la mai bine de 10 ani de la cartea de proză scurtă „Ca vântul și ca gândul” la Editura Casa Cărții de Știință) nu a fost pentru mine o surpriză, era ceva ce prevedeam de multă vreme. Pentru că poezia nu aștepta decât un imbold din partea poetului pentru a ieși în lume.

Un scurt *curriculum vitae* al Emiliei Poenaru Moldovan ar arăta astfel: absolventă de Relații Economice Internaționale, București, a lucrat și trăit în Sibiu și Zalău, unde a colaborat la revistele și cenaclurile literare locale, s-a stabilit apoi în Cluj unde a condus ziarul regional *Transilvania Jurnal*. În prezent coordonează cenaclul on line *Cercul Literar de la Cluj*, precum și colecția cu același nume a Editurii Colorama, ambele înființate de ea. De-a lungul timpului a scris și a publicat în reviste literare, a câștigat numeroase premii de poezie și proză.

Cartea *Cheia închisorilor mele* (82 p.) deschide colecția „Cercul Literar de la Cluj/ Poezie” a Editurii Colorama și a primit premiul de debut al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj.

Volumul poate fi citit de fiecare dintre noi în propria cheie, câți cititori vor fi, suntem convinși că tot atâtea chei de deschidere a sensurilor poeziei vom afla. O poezie a plămădirilor, în care „Gândul ți-e la semănatul/ ce va veni”.

Ca un testament e poezia care dă titlul volumului: „Eu dețin cheia închisorilor mele./ Voi fi liberă cu fiecare atom strecurat/ prin dantelăria de rugină./ Încet, repede, o eternitate/ are loc reșezarea mărunțelor,/ sticloaselor

monade./ Și iată-mă cu tot cu vocea stridentă,/ rănile din buricele degetelor/ și iubirile cu apă stătută în ochiuri/ în toată splendoarea mea îngerească,/ cu aripi în creștere/ din mlădițe de sîrmă ghimpată” (*Poem nou*, p. 11).

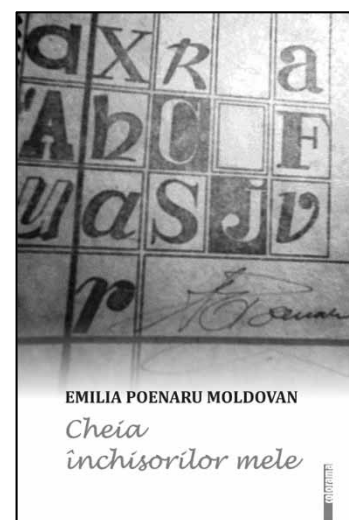
Structurat în patru secvențe, volumul aduce în fața noastră o poezie matură, regăsind aici un atelier de creație în care poetul a exersat, de-a lungul timpului, până să vină în fața noastră cu prima carte.

În *Dantelăria de rugină*, găsim o poezie cu vers liber, modernă, în care imaginile șocante nu fac decât să accentueze poemul: „ochii tăi din oglindă, fără dioptrii/ și urdori te știu pe de rost, un fugar/ de la masa îmbelșugată a vieții/ cu oase împutinate și pielea străvezie/ cu vise cărate în spinare/ ca o legătură de surcele de foc” (p. 12).

Momentele în care poetul intră în deznădejde se regăsesc și în versurile „chiar la ieșirea din bloc/ mă lepăd de poemul uscat” (p. 14). Poate și văzând ce se scrie astăzi, poeta a renunțat la a publica, însă până la urmă eul acesteia va răzbate și poezia își va găsi locul în cartea premiată.

Dacă să cântărești sufletul este ceva abstract, specialiștii spunând că ar avea câteva grame, însă niciodată nu a fost confirmat acest lucru, cântărirea inimii devine la poetă ceva concret „inima, cu zgura ei subtilă/ de întâmplări și de cuvinte/ va cântări mai mult” (p. 17).

La fel ca poetul care târziu și-a adus versurile într-o carte, și cuvintele se revoltă, nedorind să mai fie prezente în această lume în

care de multe ori ne folosim de ele fără sens: „lehuze cuvintele nu mai primesc vizitatori/ lăsați-ne au spus/ .../ destul c-am născut o groază de monștri/ și cam tot atâția poeți” (p. 27).

În ciclul *Zile, vârste, nori*, avem poeme dedicate, precum spune și titlul, timpului, care se așază la aceeași masă cu vorba pentru a da naștere creației: „treptat cuvintele noastre/ se decolorează până la o albă/ agonie. O oră absorbită/ În univers ducând cu ea/ posibila noastră armonie” (p. 39). Între imaginile ce rămân din această carte sunt și următoarele „în locuințe s-au trezit/ țăntării. Privim gânditori/ cum se iubesc în aer/ cu sângele nostru” (p. 41). Dincolo de descrierile unor anotimpuri și ale unor stări ale naturii, întâlnim o sensibilitate aparte a poetei care melancolic îl regăsește pe „Dumnezeu pășind printre frunzișuri” (p. 47).

În ciclul *Lumea de dincolo*, găsim noi interpretări ale unor povești, cum este cea a peștișorului auriu: „am trei peștișori aurii, știți voi/ din aceia care îndeplinesc dorințe/ câte trei de fiecare” (p. 54) sau „am datorii mari la banca din parc/ n-am mai îmbrățișat pe cineva de un secol” (p. 55).

Poeta declară: „am un imperiu întins de cuvinte cu toate sensurile în subordinea lor” (p. 56), în care se regăsesc stări ce vor fi așezate în poezii ca într-o „curte rămasă din copilărie în care/ încăpeau odată satul tatălui și satul mamei cu toți ai lor” (p. 60).

Ultimul ciclu al volumului, *Rhapsody in blue*, aduce în fața noastră versurile în formula clasică, de la rondeluri la sonete, amintind aici doar câteva versuri „căutătorii de izvoare/ înveșmântați în strai de nor/ trec lin pe crestele de zare/ purtați de vântul vestitor” (p. 67), „sfâșietor sau numai trist,/ plouă roșu cu amurguri/ reci întunecate burguri/ se retrag mai mult în chist” (p. 68) sau din poezia ce dă titlul capitolului „sună luna din corn disperat și năuc/ silabe de aur se învălmășesc cu cețuri cu ploii/ te alină sunetul cu degete moi/ ochii albastre depărtări spre altă lume duc” (p. 77). Ion Mureșan, în prefața cărții, subliniază: „Este un debut în poezie îndelung amânat (...) Cred că, în sfârșit, și poeta noastră a ajuns la concluzia bună: cheia care deschide toate închisorile vieții nu e alta

decât Poezia. Așa că s-a hotărât să scoată cartea aceasta. Poezia din *Cheia închisorilor mele* este una deschisă la o multitudine de lecturi, neliniștită și frumoasă, densă și vie, montată într-o carte cât se poate de original construită”.

Și alte opinii critice s-au format deja. „Poemele sunt lucrate de un suflător. Reușește să le facă sclipitoare, să le facă din jocuri de transparență și la fiecare vers, să zici: E foarte bine scris. Spune asta, dar cu siguranță nu numai asta. Îmi place să citesc un poem și să spun: N-aș fi fost în stare să-l scriu!. Foarte multe din poemele Emiliei au această calitate”. – Irina Petraș. „Toate poeziile Emiliei Poenaru Moldovan au un aer enigmatic, un aer de semispus. Sunt poezii din diferite faze: le-a scris, le-a abandonat, le-a reluat. Eu prefer ciclul median al volumului: *Zile, vârste, nori*. Zilele care fug, vârsta care are ascuțiturile sale și norii care duc visurile noastre sau sunt chiar visurile noastre. Poemele sunt bine lucrate, cheia pe care o descifrează Ion Mureșan este de fapt cheia evadării din această temniță a nostalgiei, această întoarcere în timp care te și obligă să rămâi undeva închis, într-o stare a vieții tale, într-un anotimp fericit, și nu poți evada de-acolo decât tot prin poezie. Rezultatele sunt bune, excelente așa zice în ciclul acesta al treilea. Aici am găsit câteva poeme definitorii pentru stilul acesta al ei, cum am zis: enigmatic, ușor imprecis, care se folosește de notațiile de natură, o anumită convenție, o anumită teatralitate și o anumită cruzime. Am fost absolut uimit, are o imagine extraordinară despre țăntari (...). Extraordinar, nu m-aș fi gândit niciodată! E o imagine dintr-o poezie de zile mari!” – Adrian Popescu. „Proiectul poetic propus de Emilia Poenaru Moldovan este unul marcat de fuga de identificare cu personajul pe seama căruia este țesută scara de evadare, pe care se fuge cu cheia în mână. Exorcizată acum de demonii trecutului, având asupra ei cheia curățată de dantelăria de rugină și cu un premiu care onorează, obligând în același timp, Emilia Poenaru Moldovan lasă deschisă o cale a poeziei pe care așteptăm să-i recunoaștem pașii” – Alice Valeria Micu.

Poezia Emiliei Poenaru Moldovan este ca o descătușare peste timp a gândurilor trecute prin sufletul poetului, demonstrându-ne că debutul nu este târziu și că este binevenit.

Aripile poetice ale prozatorului

Ion Radu ZĂGREANU

După ce s-a manifestat ca publicist, ca prozator, ca un fin critic de artă, ca editor al mai multor antologii tematice, după ce a realizat ediția critică integrală de *Opere* Pavel Dan și a bibliografiei acestui autor, Aurel Podaru a găsit pe fundul oalei harurilor sale și niște aripi de poet.

Ne-a surprins prin volumul de versuri *baladă pentru școala de tractoriști* (Editura „Neuma”, 2016). A procedat cu o anumită sfială, dar încurajat de poetul Iulian Dămăcuș, și-a expus pe taraba literară volumul deja amintit.

Cunoscându-i prozele, ai zice că secvențele acestei balade sunt un fel de rezumate ale unor viitoare texte narrative. O secvență din existența autorului este proiectată pe fundalul epocii ceaușiste, folosindu-se din plin clișeele și stereotipiile specific acesteia.

În 1967, „prin restructurarea agriculturii de stat” (specialiștilor din agricultură interzicându-li-se ieșirea „din sistem”), autorul, inginer agronom, ajunge profesor la școala de tractoriști din Beclean. Lasă în urmă lumea rurală din Țaga și se îndreaptă spre Beclean. Trecerea lui spre universul urban al școlii de tractoriști, înseamnă ieșirea din lumea satului dospind încă de credințe și de eresuri, ca în proza lui Pavel Dan: „o pisică neagră.../ ne-a tăiat calea”.

La noul loc de muncă inginerului agronom i se încredințează și destinul unei clase de elevi („aviatori de brazdă”, cum li se mai spunea în glumă) în calitatea lui de diriginte. Era al cincilea diriginte și elevii erau convinși că el nu va fi și ultimul. „Omul nou” din băncile școlii de tractoriști, „tăurașii”, „bondarii”, „mânjii”, „neisprăviții”, sunt anatemizați de profesori, de maiștri, de pedagogi și mereu

descurajați: „sunteți și proști și leneși/ și indisciplinați”.

Precaritatea învățământului ceaușist este proiectată pe fundalul politico-ideologic al timpului. De după gardul ironiei și al sarcasmului, Aurel Podaru râde bușit: „octombrie este luna în care/ berbecii dau buzna între oi/ și elevii la strânsul recoltei/ de pe ogoarele înfrățite/ ale patriei socialiste”.

Balada lui Aurel Podaru reînvie secvențial aspecte ale realității românești socialiste. Comportamentul înțelegător al noului diriginte îi mobilizează pe elevii săi și aceștia depășesc planul recoltării strugurilor la Sâniacob. Între hiperbolizare și umor sunt prezentate urmările faptelor elevilor de la școala de tractoriști. Prim-secretarul județului se deplasează „la fața locului/ să vadă cu ochii lui/ minunea de la sâniacob”, iar presa locală se inflamează patriotard: „elevii școlii de tractoriști/ din beclean/ fac istorie pe ogoarele fermei din sâniacob”. Delicioase sunt și alte relatări despre examenele din școala românească de atunci. Tipul reclamagiului din mediul didactic este prezentat printr-o ghicitoare. El furnizează „dovezi concrete” despre participarea directorului școlii de tractoriști și a medicului stomatolog Gavril Mureșan, „fiu al satului”, la slujba de Înviere din Măluț. Cel din urmă este exclus din partid, pentru că

spunea bancuri pe seama tovarășului Ceaușescu.

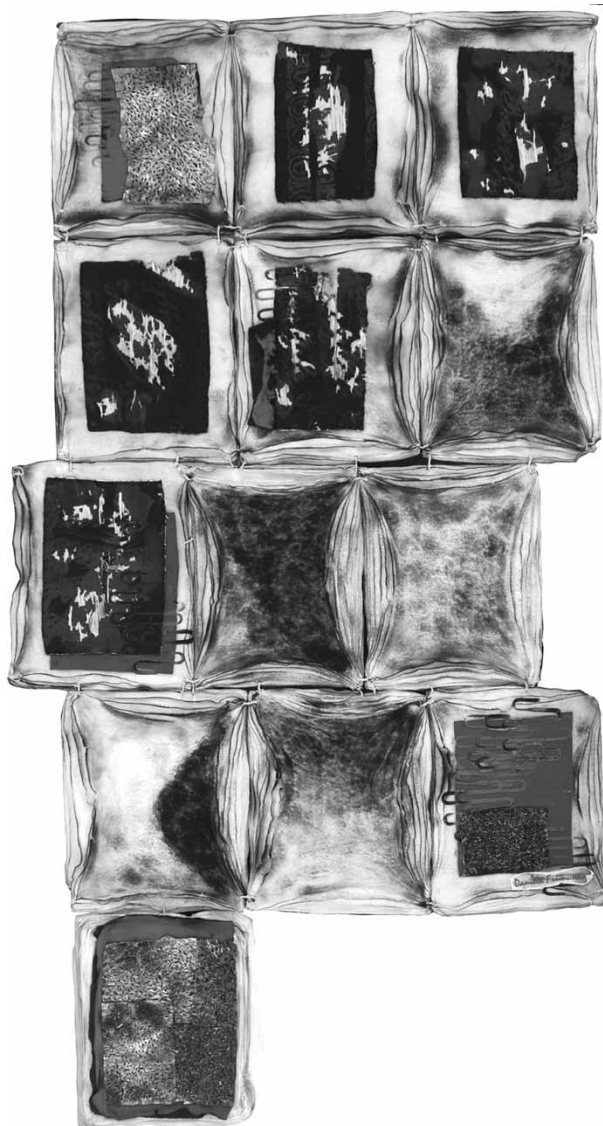
Lecția de dirigenție a profesorului Iacoban își „atinge scopul” prin exemplele concludente de foști elevi ai școlii de tractoriști „ajunși” acum, unul primarul orașului, altul inginer agronom la ceapeul din localitate.

O altă secvență, amintind parcă de romanul *Călătorie într-un picior* al Hertei Müller, este cea referitoare la profesoara Vlaic Margareta. Cuplată cu un spion sârb anihilat prin colaborare cu autoritățile, se transferă la școala de tractoriști de la Aiud, căsătorită cu

un neamț, pleacă în „r.d.g.” și revine după decembrie 1989 în țară.

Lectura acestei balade m-a trimis cu gândul la volumele lui Marin Sorescu *La Lili-eci*, mai ales prin aspectul lor de „antipoezie”, de „proză prozaică”, cum spunea istoricul literar Ion Rotaru despre poemele *La Lili-eci* (*O istorie a literaturii române*, volumul III, p. 307, Editura Minerva, București, 1987).

În ce mă privește, rămân ancorat de ideea că mâine, poimâine, aceste secvențe ale baladei se vor vărsa firesc în râul unor narațiuni.

Atingere magică

Delicatețe și tragism

David DORIAN

Așa cum dă de înțeles titlul volumului Anei Zegrean, *În umbra mea*, demersul poetic al autoarei este unul discret, circumscris stărilor profunde; sentimentele colosale se consumă în registrul nostalgic și delicat. Suferința, drama existențială se derulează în singurătate, sensurile tainice ale vieții și morții fiind căutate într-un panteism ce amintește de Blaga: „toamna/ a ucis soarele/ lângă o tufă/ de sânge// copleșit de tristețe/ îl veghează/ un înger// înroșite/ zărilor curg/ s-a aprins întreaga pădure// și în sufletul meu/ simt cum taie/ nemiloasa secure.”

Universul Anei Zegrean rămâne fidel misterelor orfice. Poeta construiește un scenariu dramatic, lamento-ul său, nelipsit de o anumită măreție a durerii, se prevalează de zonele inefabilului. Singurătatea e starea de grație; însingurarea, ca la orice romantic, e căutată ostentativ. În poemul de dragoste *plouă*, poeta deplânge înstrăinarea iubiților: „parcă n-am fi/ jumătățile aceluiasi măr”. Iubitul e „o umbră în altă umbră”. În același poem ce deschide volumul, aflăm sintagma definitorie „igrasia fricii”.

O posibilă feerie de iarnă se transformă la Ana Zegrean într-o stare de îngheț: „aripi de zăpadă/ curmă zborul”, și „păsări de sticlă/ înnebunesc teama/ somnului închipuit/ din alt întuneric”. Poemul *suflet alb* rostogolește până la obsesie culoarea iernii; un alb apăsător, deprimant, ca în nesfârșitele peisaje hibernale: „poate-am murit/ sub zăpezile albe/ și strigătul alb/ s-a frânt/ dincolo de tăcerile albe// vederea albă/ a înghețat/ la marginea/ orizontului alb/ sângele alb/ poartă-n derive/ sloiuri albe// sunt alb/ în singurătatea-mi albă.../ și-n jur/ nu se-ntâmplă nimic”.

Până și primăvara, când gândurile ar trebui îndreptate spre zonele stenice, lumea se

trezește într-o realitate sumbră: „rândunica/ închipuie hărți/ în palma primăverii/ plouă mocnit/ peste orașul/ unde toți copiii/ s-au născut bătrâni/ și mame schizofrenice/ au lansat/ moda sinuciderii// încă mai stăruie/ gustul coclit al iernii/ în respirația ghiocelor/ miros de cadavru...// țipătul sirenei/ sfâșie liniștea/ timpului anotimp/ invadând bulevardul// copaci scheletici/ și semne obscene/ pe garduri șubrede/ ciori ude/ ciugulesc un afiș”. În același anotimp, beția de miresme se face respirație dure-roasă: „am văzut/ florile de castan/ dansând fete nebune/ au invadat orașul/ până-n plămâni/ lumea respiră/ zăpezi și fluturi/ într-o beție/ a simțurilor/ nimeni nu-și amintește/ numele străzilor/ o rătăcire continuă”.

Versul redus la esență amintește de poezia niponă. Aceste scurte „respirări” izbutesc să transmită peisaje lăuntrice dintre cele mai complexe: „minge de foc/ rostogolită în lac/ ochiul lui Dumnezeu// o părere/ în umbra văilor/ fumul subțire/ sau poate/ nehotărârea/ clipei”.

Precum filosoful antic ce vede în alcătuirea de carne un mormânt pentru suflet (soma sema), la fel poeta caută libertatea sufletului: „o vagă impresie/ precum/ bătaia pulsului/ dansează lent/ în flacăra lumânării/ ies din umbră izbindu-mă/ de propriul meu trup/ ca de un blestem// nu mai încap/ în strânsoarea

sângelui”. Limitele cărnii dau condiția suferinței: „ca un bastion/ al singurătății/ cerul apasă gri/ pe umerii mei/ până când fiecare celulă/ pare un cărauș/ al morții” (*ea vine mereu*).

Operând cu clișeele suferinței, Ana Zegrean construiește uneori imagini calpe: „eu care/ mi-am uitat zborul/ la marginea lumii/ când aripi/ dormeau în muguri/ la răscrucea zodiilor” (*cine sunt eu*).

Un poem grațios și senin, cum puține se află, vorbește despre paradisul copilăriei: „ca o mângâiere/ mirosul prunelor coapte/ mirosul copilărie/ când îngeri/ cu ochi vineții/ coborau din cer/ mă luau de mână/ și hora bucuriei/ trecea dincolo/ de marginile grădinii// eram numai eu/ sâmbure ascuns/ în carnea moale și dulce”. Simplitatea maiestuoasă ce dă măsură reușitelor acestui volum se întâlnește, bunăoară, în fragmentul de poem în care trăirea profundă, imaginile senine vor fi tulburate de ecouri și țipete: „în odaia copilăriei/ respiră dimineața/ cu gust de lapte și miere/ peste poveștile închipuite/ în fereastra/ înflorită de stele// un joc ciudat/ șterge contururi...// memoria retinei/ atinge orizontul spaimei/ alungând imagini/ în care mă caut/ cu disperarea ecoului/ unui țipăt”.

În acest univers crepuscular, în care valorile morale au căzut în desuetudine, poeta se crede îndrituită a afirma: „acum sunt la mare căutare măștile”. Pe un ton moralizator, ea deplânge tarelor societății, în care omul a devenit robot, iar idealul suprem este banul: „copiii urlă prea tare/ au uitat/ să se joace

(*prin aerul greu*)”. Sau, în același registru: „o imensă mocirlă/ înghite omenirea/ doar banul și moartea/ rânjesc cu disprețul/ stăpânilor lumii”.

Gravitatea imaginilor, nuanțele sumbre dau greutate de plumb versurilor. Lumea e un spectacol trist, uneori melodramatic. Cantonarea în „partitura neagră”, comportă însă riscuri; Ana Zegrean izbutește, cel mai adesea, să iasă cu bine din capcanele dramatizării cu orice preț; o salvează versul eliptic, autenticitatea imaginilor. Demne de reținut sunt peisajele bucolice, cu rugi sălbatici ce înseninează, ca petele de culoare, nuanțele cenușii: „seara așează aur/ pe umerii îngerilor/ o respirație largă/ dinspre cer către ceruri/ ca o altă facere a lumii/ mimează pacea”. Și mai departe: „eu simt că din păduri/ curge seva luminii/ toamna desenează/ cercuri/ în trupu-mi copac// cocori croșetează zborul/ în unghiuri subțiri// doar în rugii sălbatici/ gândurile/ strivesc contururi de fum”.

Ana Zegrean nu se dezice de metaforă, de podoabele poeziei. Remarcăm ușurința cu care construiește imagini memorabile: „când plouă.../ orașul pare/ o țestoasă bătrână// când plouă.../ orașul devine/ o stampă lugubră”. În acest univers grotesc, apar personaje stranii, cum ar fi nebunul (ce) „plimbă pe umăr/ un șobolan/ cum pe vremuri/ bărbații puternici/ purtau trofee”.

Noul volum de versuri al Anei Zegrean aduce în sufletul cititorului plăsmuiri delicate de poezie, într-o lume devastată de înțelesuri tragice.

Muzica sferelor III

„Flori cu abur de legendă”

Iulian DĂMĂCUȘ

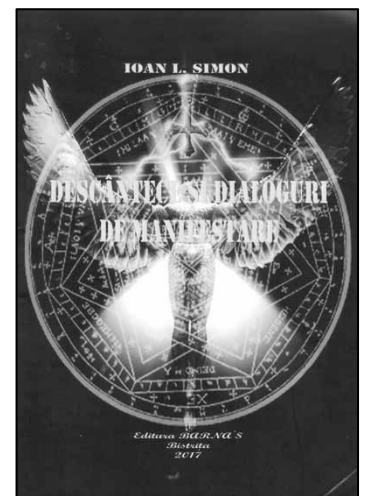
Cum autorul a ales să se manifeste prin *descânțe* și *dialoguri* (Ioan L. Șimon: *Descânțe și dialoguri de manifestare* Editura Barna's Bistrița, 2017) vom cita câteva, începînd chiar cu cel pentru Eva, deoarece, în tematica amplă a volumului, găsim considerațiuni de ordin istoric și filosofic despre univers și lumea cotidiană, femeia fiind „prima minune a lumii”, afirmată de-abia după izgonirea din Paradis, chiar dacă trebuie să trăiască „sub control judiciar ceresc” (terminologia deși mai mult decît tehnică/ juridică, are și o undă de humor...). Portretul moral, dar mai ales cel fizic, este convingător, deci reușit: ochii – „flori cu aburi de legendă” (p. 30), nudul femeii are un „miros narcotic” și „o unduire de primăvară” (p. 13), (păcat că printre verbele: trece, pătrunde, alunecă, se stinge, care se integrează în „descânțec” găsim și „staționează”, care te duce cu gîndul la un vehicul...). Orgoliul bărbaților a determinat scrierea incorectă a istoriei, greșeală pe care vor s-o corecteze prin odele și poemele adresate femeii, așa cum face și poetul.

Autorul se contrazice frumos, dovedind că totuși are un suflet sensibil, spunîndu-ne de ce n-a jignit niciodată o femeie – care poate fi mamă, iubită, soră (reușind să creioneze câteva portete inspirate).

Dacă Eva este un arhetip universal, atunci Olimpul (în carte, Țibleșul) poate avea și el astfel de conotații: „zeii mineralizați” nu sunt niște prezențe supraumane, ci însăși esența naturii, seva arborilor, clorofila și „latura metafizică a reliefului”, iar metabolismul spiritual din acest areal se catalizează în genii pămîntene. (Unele versuri adună cuvinte pretențioase care, în cel mai bun caz au menirea de-a crea o aură de mister pe care cititorul va încerca sau nu, s-o pătrundă. Nu

sunt adeptul scrierii cu majuscule a unor cuvinte, mai ales cînd acestea sunt **mari** prin ele însele... (p. 71). Din acest „triptic” al Țibleșului inspirată e descrierea popasului pe „o culme a muntelui” într-o noapte „de nesomn și iluminare” (p. 9), în care autorul simte comuniunea lui cu universul, cîmpia, dealul „punctele sacre ale vieții”, cu cerul înstelat din care așteaptă ca Dumnezeu să-i întindă „un deget/ ca lui Adam la facerea lumii”. Loc al esențelor, răscruce a căilor omenești spre cunoaștere, element generator de credință și energie creatoare, Țibleșul este „Athosul interior” (p. 11) al poetului, care, simțind că din umeri îi cresc aripi (utopiile fiind posibile), se crede un „icar printre stele”.

Comuniunea între poet și munte se materializează în imperativele care trebuie să ghideze viața omului – spirituală, socială: „manifestă-te omule!”, arătîndu-ți toate fețele, eliberîndu-ți toate energiile. Autorul nu este însă egal în opțiuni/ decizii, pentru că înspre finele cărții el își dorește să se retragă „departe de lumea în dezlănțuire (...)/ de terorismul intelectual/ care ne înecă cu artificii” și, de pe un „tărâm arhaic lângă mare”, să evadeze în trecutul cu mituri și „eroi înțelepți” (p. 78) sau chiar să-ncerce o variantă rousseau-istă cultivînd flori și crescînd capre pe care (într-o notă mai veselă) să le hrănească „cu frunze” din poemele proprii...

Iată și un dialog cu Divinitatea despre soarta omului aruncat în această „lume ambiguă” în care acesta își află identitate „doar în păcatul strămoșesc”. Argumentele aduse de Creator pentru ca omul să-și depășească starea de „condamnat” nu-l mulțumesc pe poet, care vrea mai multă libertate „în perimetrul galaxiei” spre a-și satisface setea de cunoaștere „fără margini”, ca și cum acest lucru ar fi posibil pentru un muritor...

În fine, un descîntec final care nu va putea trezi nici natura, nici omul din moțăitul general, pentru că totul e compromis de „un

somn visceral” (p. 82), evenimentele nu mai curg, ele rămîn suspendate și imobile, dar nu cred că din cauza oamenilor beți de whiskey și vin sau din cauza prea multor manele (n-or fi ai noștri buricul pămîntului...) ci a unui „stres milenar” (+ explicațiile științifico-literare de rigoare...).

En somme, cartea este interesantă prin varietate, descrieri inedite, portrete sugestive, reflecții, stări ale omului în raport cu visele, dar și cu realitatea cotidiană, la care suntem cu toții părtași...

Nihil sine deo

Măcelăria Kennedy, roman de Radu Țuculescu

Virgil RAȚIU

Grămada de povești, din *Măcelăria Kennedy*, de Radu Țuculescu, pline de inedit și speranțe fângăduite, de răs pe moarte se desfășoară în localitatea Luna de Jos, da, fiindcă Luna de Sus este aceea de pe cer, care alta? Luna de Jos este un orașel, cam așa cum este Becleanul. Ca orice oraș, așezarea are străzi, blocuri, pădure, localuri publice inspirat personalizate. Are primar, îl cheamă Anton, atât, că de-aia-i primar în vogă. Primarul a fost căsătorit, dar soția, mai tânără fiind, l-a părăsit fiindcă omul avea o problemă, fluiera sonor tot timpul, între două cuvinte rostite, între doi pași făcuți, în somn, pe veceu și pe stradă, în ședințele consiliului local și la întrunirile publice etc. Dacă soția l-a părăsit din pricina fluierăturilor, sărmana tot nu a avut noroc. Mutată la Cluj, a cunoscut mai mulți bărbați, dar fiecare avea câte o apucătură. Unul horcăia de putea produce panică, următorul își suga constant dinții, al treilea cu care s-a cuplat își trăgea continuu nasul, iar noaptea vorbea în somn, ținând discursuri politice, al patrulea bărbat cu care a trăit se trezea în fiecare dimineață la ora cinci, bea apă caldă cu sare ca să-și provoace o vomă, apoi se apuca să-și facă clismă, pe urmă își masa extremitățile membrelor, apoi își curăța nasul cu apă fornăind și horcăind de se auzea în tot blocul, în numele unei igiene de tip chinezesc. Tot în numele conservării sănătății își spăla curul în chiuvetă și se ștergea cu prosopul soției. Colac peste pupăză, a fost următorul bărbat care avea meteahna de a se băși oriunde și oricând, însă nu aceasta ar fi fost problema, ci faptul că bășinele lui puteau îngrozitor de aducea pe cei din jurul lui în pragul leșinului. La aceste manifestări animalice, bărbatului nu-i păsa, iar ei îi venea să se sinucidă. Primarul însă nu a suferit la pronunțarea divorțului, fetița pe care o aveau, Melpomena, zisă Meli, foarte drăguță, rămase în îngrijirea sa și edilul era foarte fericit.

În Luna de Jos se pregătea febril un mare eveniment urban, deschiderea cu public a Măcelăriei Kennedy, iar patronul Flavius Kasian visa evenimentul ca pe unul foarte important și fără de egal în lume. În vederea deschiderii Măcelăriei, Flavius angajase ca ajutor de măcelar pe Noni, tânăr, poet vegetarian, știutor de meserie, foarte harnic, pe numele său adevărat Epaminonda Tiliu. Noni era îndrăgostit de o fată cam zăludă, Haike, căreia îi dedica poeme, lucrătoare într-o farmacie. Flavius Kasian era căsătorit la rândul-i, însă soția sa, Matilda, dormea de vreo trei zile, fără să o poată trezi cineva, dar fără să prezinte simptome că ar fi bolnavă. Matilda urma, de luni, să îndeplinească în Măcelărie, în ziua cea mare, a deschiderii, funcția de casierită. „Dar cine o fi Kennedy, vreun măcelar celebru?” se întrebau ritoși unii locuitori din Luna de Jos.

În punerea pe roate a marelui magazin de carne pentru toate poftele Flavius era ajutat, în primul rând, de domn' primar, care i-a promis că va da și o hotărâre a Consiliului ca să schimbe nume străzii pe care era situată Măcelăria, din strada Cimitirului în nu știu cum, altfel, ceva cu prestanță, că „unde ai mai văzut așa ceva, măcelărie pe strada Cimitirului”?! Tot primarul a dispus organizarea în cinstea evenimentului a unui spectacol bombă, având ca invitați renumita formație de jazz-rock „Muscamor” și pe vestitul om de scenă Marele Petric, persoană vizionară, dotată cu puteri magice, hipnotizor și telepatist. Discursul său protocronist-patriotic,

pornind de la daci până în prezent, a stârnit uimire, mistere, elogi și mare vâlvă în întreg județul. Tot primarului, ziceau unii localnici, i se datorează faptul că, duminică, în preziua deschiderii Măcelăriei Kennedy, va avea loc la ora 8 și 33 de minute un fenomen astral rar, eclipsa totală de soare, pentru care toți locuitorii se pregăteau cu emoții, procurându-și din vreme sticle fumurii și ochelari de soare speciali, confecționați de meșterul atoateștiutor, Sami Goldenberg, ultimul evreu rămas în oraș. De asemenea, Flavius mai era ajutat de pictorul Aveam, care s-a angajat să confecționeze firma și să picteze vitrinele și etichetele produselor. În sprijinul deschiderii Măcelăriei se postează și localnicele Roberta și Rozalia, două bătrâne gemene, foarte curioase de modul în care se vor petrece lucrurile. Cu vreme în urmă cele două au hotărât să organizeze, ca repetiție, înmormântarea uneia dintre ele. Făcură pregătiri minuțioase, lumânări, flori, preparate culinare, băutură, tot tacâmul impus de un tragic deces, și chemară pe fotograful Adi să ia câteva cadre înainte de începerea ceremoniei. Cum, necum, la un moment dat, moarta din copârșeu îl întrebă pe fotograful Adi de ce nu o pozează mai de aproape, ca să se vadă că arată bine. De spaimă, Adi sare cu tot cu aparate legate de gât pe fereastra casei. Sărmanul fotograf va rămâne schilod pe viață în urma glumei nefericite a celor două babe.

În ajutorul publicitar al lansării Măcelăriei vor fi prezente în parcul din Luna de Jos echipe de reporteri de la Radio Cluj și TVR Cluj. Dan Coșoiu va realiza un reportaj și mai multe interviuri cu personalități din Luna de Jos. Redactorul-șef de la TV, Ovidiu Negru, aprobă toate propunerile legate de Luna de Jos venite de la realizatori. Dan Coșoiu în timpul sejurului din orașel își aranjă și o întâlnire de amor cu doctorița din Luna, Otilia, necăsătorită, divă pasionată de facebook, unde contribuie cu texte în proză, pline de miez, o femeie frumoasă de-ți cad ochii în gură când o vezi. Ovidiu Negru este un bărbat puternic, autoritar, frumos, îndrăgostit de o colaboratoare a postului TV, Doris Loman, profesoară de biologie, căreia îi face declarații de iubire sforăitoare, un ins mereu cu poftă de sex ca un taur în călduri. Ovi este pasionat și de vânătoare, însă Doris refuză sistematic, princi-

pial, mâncărurile din carne de vânat. Profesoara este căsătorită cu un fotbalist, acum ajuns alcoolic irecuperabil. A acceptat postura de amantă cu voluptate, dedicată total redactorului TV. Aventurile celor doi, descrise amănunțit de Radu Țuculescu, vor sfârși însă tragic, neașteptat. Petrecând week-end-ul la o cabană de vânătoare, printre contraziceri și certuri de scenă, cei doi se pregătesc să-și umple cu surprize și ultima zi liberă. Însă Doris primește vestea că soțul ei, Relu, este internat la Urgențe în Cluj, în urma unei explozii de gaze în apartamentul în care locuiau. Ovi se încăpățânează să nu o lase pe Doris să se întoarcă în oraș, mai mult, nu vrea să o conducă pe Doris până la Cluj. Ca să-i demonstreze femeii iubite că nicicum nu va pleca acasă, Ovi trage cu nesaț câteva gâturi de alcool de clasă. Totuși, în cele din urmă Ovi își dă seama că exagerează, și hotărăște să se urce la volan așa băut, să se reîntoarcă la Cluj, dar cu mare prudență. Pe când au ajuns în Luna de Jos, Ovi pierde controlul volanului iar accidentul este iminent. Doris reușește să iasă dintre fiarele mașinii. Speriată și plină de răni ajunge din întâmplare în fața Măcelăriei Kennedy, unde pregătirile pentru festivități erau în toi și, speriați, Flavius și ceilalți dinăuntru îi dau femeii primul ajutor. În Măcelărie apare și Ovidiu Negru, cu arma de vânătoare în mână, strigând și înjurând-o pe Doris că l-a abandonat în mașină, de unde a scăpat cu mare greutate. Excitat, nervos și imprudent, făcând mișcări necontrolate, Ovi descarcă arma întâmplător în Flavius. Astfel, nu mai știe nimeni, nici îngerașii lui Rubens – ființe spirituale prevestitoare, ubicue – nici berzele de pe stâlpul de beton din apropierea magazinului, nici primarul Anton, când se va mai arăta sorocul de a fi inaugurată cu trâmbițe și pompe Măcelăria.

În numele bombasticului eveniment pregătit, autorul pune în mișcare o lume eruptivă, colorată și parcă ghidată de drăcușori, o societate aflată în clocot permanent printre aburi de alcool și fum de țigară, sub amenințarea eternei încălziri globale.

Măcelăria Kennedy (Editura Polirom, Iași, 2017) este un roman comic, burlesc, scris de unul dintre cei mai marcanți prozatori contemporani, Radu Țuculescu.

Scrierea în *timp real*

Vasile VIDICAN

Deși ar putea fi considerat jurnal al convalescenței, volumul lui Lucian Dan Teodorovici – *Cel care cheamă câinii* (Editura Polirom, Iași, 2017) – surprinde cititorul cu o scriitură lucidă, cadentată, ironică pe alocuri, cursivă, în care (poate cel mai important aspect!) autorul nu insistă asupra notațiilor ce redau simptomele bolii de care suferă, supliciul, suferința sau disperarea. Așadar, nimic din Blecher, bunăoară, în cartea lui Teodorovici, poate doar acuratețea cu care reține și consemnează ceea ce se petrece cu sine și în jurul său, o sensibilitate aparte față de propria ființă și mai ales față de lume.

Cartea debutează cu un fragment dintr-un roman, un alt roman decât cel ce urmează a fi citit. Dar ficțiunea nu este suficientă, pasajul menționat devenind „un corp străin”, nevoia scriitorului fiind aici aceea de a mărturisi, iar nu de a născoci lumi întunecate. „E un început bun pentru acea carte pe care, cel mai probabil, n-o voi scrie vreodată. E un început bun și pentru a fi plasat aici, ca un corp străin, ca un fel de barieră între ce aș fi vrut să scriu și ceea ce voi scrie.” (p. 10) Mai mult decât atât, scriitorul alege să se păstreze la o distanță confortabilă de teritoriile obscure, tenebroase ale literaturii: „(...) atunci când afli că ai cancer, iar viața ta se plasează brusc pe alte coordonate, nu prea mai ești dispus să-ți introduci și mintea într-o zonă a bolii și a tenebrelor.” (p. 11)

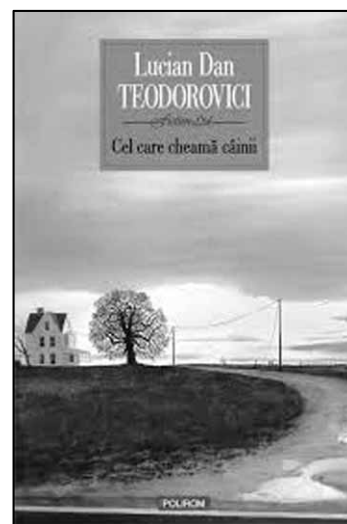
Opțiunea de a scrie un volum în „timp real” face ca textul să crească, o dată cu așteptarea PET-ului de la finalul ședințelor de chimioterapie, el devenind parte din boală, o porțiune consistentă a realității și a expectativei. Anunțat că testul va fi devansat cu o lună, naratorul reacționează astfel: „Ok, numai că asta-mi dă peste cap cartea... Mi-am

făcut o structură. Trebuia să scriu măcar până la sfârșitul lui ianuarie. Ce-o să fac acum, o să renunț la anumite povești pe care le-aș vrea totuși trecute acolo?”. (p. 152) Este un reflex al autorului prin care semnificația reală și importanța textului care-i însoțește maladia, incertitudinile, speranțele etc.

În anumite pasaje, consistente și pline de înțelesuri, scrisul lui Teodorovici își revelă veleitățile metatextuale, el devenind autoreflexiv, exhibându-și ferme intențiile. Nu de puține ori, autorul reflectă pe marginea menirii acestui volum și a felului în care el este țesut. Sunt fragmente ce urmăresc subtil relația literaturii cu viața, efectele scrisului asupra autorului.

Aș merge poate prea departe dacă aș face referire la valențele tămăduitoare ale literaturii; de aspectul acesta se vor fi ocupat medicii la care se face referire în text și prietenii devotați a căror grijă ar fi coplesitoare pentru oricare dintre noi. Dar aș menționa totuși faptul că scrisul nu poate fi privit altfel – aici, cu atât mai mult! – decât ca o formă de terapie.

Firește, în spatele acestui volum stă fermă credința conform căreia gândirea pozitivă alungă boala, o îndepărtează. Făcând referire la o pancartă zărită lângă niște tomberoane pe care scria *Writing is the only way of life*, scriitorul notează: „Dar m-am oprit, simplu și superstițios, la una dintre interpretări: scrisul o

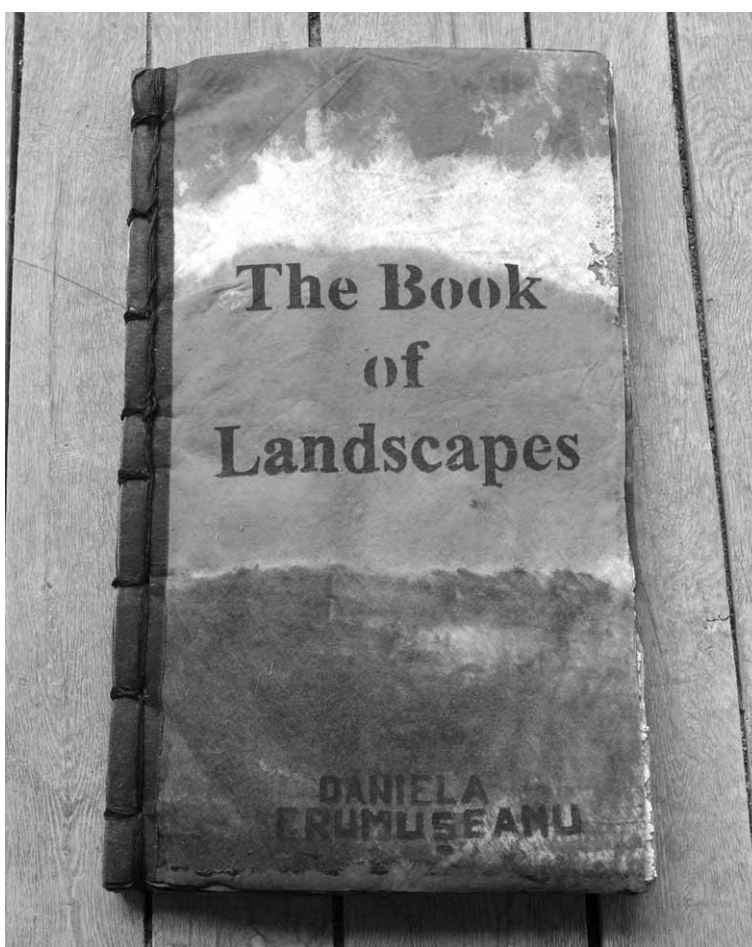
să țină departe de mine «gândurile negre», alea pe care medicii mi-au cerut să le resping. Pentru că, mi s-a spus, asta e partea esențială a tratamentului, un psihic puternic.” (p. 155)

Scriitura lui Lucian Dan Teodorovici devine, pe măsură ce se dezvoltă, esențială. Oricare ar fi obiectul observației, el capătă semnificații, devine cardinal prin prisma experienței trăite în paralel cu textul. Fie că este vorba de întâmplări insolite (sau nu...) din spitale, de oameni pe care îi cunoaște, de alegeri prezidențiale, de jocuri pe telefon sau amintirea bunicilor, toate acestea sunt redată cu limpezime, căutându-le de fiecare dată miezul, esența.

Mai există aici un temperat simț al umorului. Luciditatea cu care ne sunt povestite diverse evenimente este acompaniată de o

ironie fină, bine controlată. Fără sarcasm, notele din acest „jurnal” primesc pe alocuri însușiri comice. Este descrisă, bunăoară, aventura unei călătorii cu avionul pe ruta Iași – Cluj-Napoca cu „escală” la Timișoara. Întregul episod este pus pe seama „zbaterii ochiului stâng”, comicul evenimentului fiind înlocuit de notele fin ironice ale autorului pe marginea superstițiilor.

Cel care cheamă câinii este un volum incitant, care se citește cu interes, grație scriiturii limpezi, cadențate. Deși nu este jurnal, nici literatură nu putem spune că ar fi; volumul acesta face parte din acele creații care depășesc granițe, renunțând la livresc pentru a examina relațiile absconse ce există între literatură și viață.

Cartea Câmpurilor

Mari cupluri ale iubirii în istoria literaturii române

Vasile V. FILIP

În copilăria mea din anii '60, a cărei principală deschidere spre lume era radioul, exista o emisiune săptămânală cu titlul la care m-am oprit mai sus. (Din nostalgie.) Mai puțin subtitlul. Căci povestea de dragoste ce forma subiectul unui episod radiofonic era selectată de obicei din marile ficțiuni ale literaturii universale. Azi realitatea ne tentează mult mai mult decât ficțiunea. N-aș avea mare lucru de obiectat, dacă această realitate nu ar fi, în proporție copleșitoare, cea politică, și încă într-un înțeles dintre cele mai pedestre, chiar triviale.

Dar iată că o carte groasă, a unui universitar (Gheorghe Glodeanu, profesor dr. la Centrul Universitar Nord, Baia Mare, al Universității Tehnice Cluj-Napoca), apărută în 2017 la Editura Tipo Moldova din Iași, reia tema care mi-a încântat copilăria, adaptând-o pentru istoria literaturii române, sub titlul: *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*. Subtitlul pare a fi inspirat de Roland Barthes, care, în 1977, scotea la Paris *Fragments d'un discours amoureux*, carte care figurează în bogata bibliografie a studiului, secțiunea a doua, *Referințe critice*, prima incluzând operele autorilor investigați.

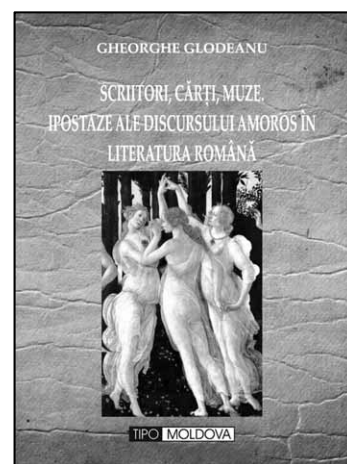
Miza cărții pare a fi recuperarea unei dimensiuni esențiale a comunicării interumane: stilul. Asta pentru că „poșta electronică nu mai are nimic de-a face cu literatura”, pentru că în cutia poștală nu mai găsim decât facturi (lucru de care se plângea încă la începutul anilor '90 Marin Sorescu), iar factorul poștal, a cărui vedere dădea fiori tinereții noastre, dispare încet din peisaj. „Epoca SMS-urilor și a e-mail-urilor – observă autorul – a făcut comunicarea mai rapidă, dar a ucis stilul” (p. 15).

Stilul ficțiunii intrase în criză, la noi, mult mai devreme, încă din anii '30, când Camil Petrescu își „împăna” romanele cu scrisori și altfel de documente, pentru a da iluzia realității,

devenite aproape un fetiș. Acum scrisoarea de dragoste e cea chemată să împace vechiul „stil” cu noul fetiș al realității. Ea devine astfel „un pod în timp și spațiu, abolind distanțele geografice și temporale” (p. 23).

Scrisoarea de dragoste e un pretext pentru explorarea minuțioasă a sinelui, subliniază autorul, „un delir autorizat” (apud Marie Clair-Grassi), „o electrocardiogramă în miniatură” (apud Jean-Phillipe Arrou Vignod), sau chiar „sacrul însuși” (apud Jaques Brengues), sigur – unul secularizat, la care mai poate aspira intelectualul contemporan (francez, îndeosebi). În spatele ei nu mai e un scriitor, ci un om care suferă, care apare în toată imperfecțiunea lui, anulând astfel distanța enormă, rece, care ne desparte de marile texte ficționale. Dominanta contemporaneității (subliniază autorul, nu fără teme) este aceea că „setea de adevăr a devenit mult mai puternică decât refugiul în imaginar”, iar scrisorile, jurnalele sau memoriile – literatura de frontieră, deci – reprezintă „șansa ieșirii literaturii din solipsism” (p. 50).

Toate aceste considerații teoretice sunt extrase din două texte introductive, *Despre muze și Fascinația literaturii de frontieră*, ce formează primele două capitole ale cărții. Căci cartea are nu mai puțin de 775 de pagini, întinse pe douăzeci și două de capitole, dintre care unele au două până la cinci subcapitole, în funcție de faptul dacă respectiva poveste de dragoste este (sau nu) oglindită de mai multe documente (mai mult sau mai puțin „fictive”), cu autori diverși (în principal, cei doi actanți ai

poveștii de dragoste, care se complică uneori, implicând mai mulți actanți), supunându-se, așadar, unei foarte moderne *perspective poliedrice*.

Relatarea propriu-zisă a poveștilor de dragoste începe, în cap. III, cu aceea – celebră – dintre Mihai Eminescu și Veronica Micle, bazată pe 88 de scrisori ale poetului (întregite cu cinci texte nedatate), care includ pe cele publicate în anul 2000 sub titlul *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit. Corespondență inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle*, dar și pe 63 de texte ale Veronicăi Micle, publicate de Octav Minar în volumul *Cum a iubit Eminescu* (dintre care 15 inedite). Una dintre modalitățile de investigație a fluctuației relației dintre protagoniști este trecerea în revistă a apelativelor folosite în scrisori (totdeauna sugestive), modalitate ce se va perpetua de-a lungul capitolelor următoare. Desigur, cercetările asupra operei poetului nostru național formează azi biblioteci, tragismul morții protagoniștilor în același an, 1889 (lor adăugându-li-se în ultima zi a anului și marele prieten al Poetului, Ion Creangă) e cunoscut, dar contactul cu scrisorile sale particulare „ne ajută – subliniază profesorul Gh. Glodeanu – să înțelegem mai bine condiția dramatică a omului, dincolo de mitul operei (p. 88).

Capitolul IV derulează o poveste de dragoste ce se desfășoară „sub pecetea tainei” (sintagmă consacrată de Mateiu Caragiale), căci studentul, ulterior preotul Grigore Pișculescu (alias scriitorul Gala Galaction), iubește pe o călugăriță de la Agapia, Zoe Dimitriu Murgoci, care-i va deveni ulterior soție.

Cel mai tragic – poate – triumfi erotic din istoria literaturii române, cel care-i implică pe poeții Ștefan Octavian Iosif, Dimitrie Anghel (inițial prieteni atât de apropiați, încât semnează același volum, *Caleidoscopul lui A. Mirea*) și Natalia Negru, poetă și ea, responsabilă moral de moartea amândurora (devenită, de aceea, „femeia fatală a istoriei literaturii române”) se derulează în capitolul V, în trei episoade: 1. *Când dragostea ucide* (din perspectiva autorului, bazată pe corespondența dintre Șt. O. Iosif și Natalia Negru, publicată în 1969 de către Horia Oprescu), 2. *Un roman autobiografic: Helianta* (bazat pe un text ficțional în proză al protagonistei feminine) și 3. *Despre durerile poeziei* (bazat pe volumul Nataliei Negru

Despre durerile poeziei. Amintiri, publicat în 2016 de Ionel Necula).

Poetul Octavian Goga și soția sa Veturia, care i-a supraviețuit trei decenii, prezentați în cap. VI, au trecut fiecare printr-o căsnicie anterioară, întemeiată pe criterii mai pragmatice, care nu au rezistat. Dragostea lor s-a materializat, în cele din urmă, nu doar într-o nouă căsnicie (pentru care protagonista își jertfește o foarte promițătoare carieră artistică), ci într-un adevărat „mausoleu al iubirii”, cel din spatele castelului de la Ciucea, ridicat de Veturia Goga după moartea soțului, un adevărat Taj Mahal românesc.

Două perspective se intersectează și asupra poveștii de dragoste (din cap. VII) dintre fascinantul profesor interbelic, filosoful Nae Ionescu, și soția sa Elena Margareta Fotino: prima, auctorială, în subcapitolul *Cum iubește un filosof*, iar cea de-a doua – transparentă în chiar titlul subcapitolului: *Jurnalul unei femei părăsite*.

Despre „muzele lui Lucian Blaga” aflăm în cap. VIII, subîmpărțit în trei subcapitole: 1. *Lucian Blaga în corespondență*, 2. *Muzele poetului*, 3. *Ultima muză inspiratoare*. Din acestea aflăm (pe urmele corespondenței de familie a poetului, publicată de fiica sa Dorli Blaga, a romanului poetului-filosof *Luntrea lui Caron*, dar și a cărții lui Zenovie Cârlogea, *Lucian Blaga. Solstițiul Sânzienelor*) că cinci au fost iubirile poetului de-a lungul vieții: Cornelia Brediceanu-Blaga (soția), Domnița Gherghinescu-Vania, Coca Rădulescu, Eugenia Mureșan și Elena Daniello. Evident, muza desăvârșită (mai ales din perspectiva fiicei) rămâne Cornelia Brediceanu, dar ultimele patru – rămase la nivel spiritual – sunt tolerate de duetul feminin mamă-fiică din familia poetului ca rădăcini necesare, în lungimea și varietatea lor, ale lirismului de mare profunzime al poetului.

Capitolul IX derulează povestea a trei romancieri, Anton Holban, Octav Șuluțiu și Zaharia Stancu, grupați în jurul aceleiași „muze”, Lydia Manolovici, despre care unul dintre ei (Octav Șuluțiu) spune că în ea „se zvârcolește toată senzualitatea caldă și spirituală a sângelui evreiesc” (p. 328). De reținut ar fi, însă, și alte considerații din romanul (azi uitat) *Ambigen*, al lui Octav Șuluțiu, valabile pentru complicatul mecanism erotic în general, precum: „Visele nu se realizează niciodată, dar cu

atât mai mare e realitatea lor”; pentru că „tocmai persistența idealului reprezintă dovada existenței sale” (p. 336). Considerații care converg cu una dintre cele mai penetrante definiții ale mitului (implicit ale mitului erotic): „ceea ce nu s-a întâmplat niciodată, dar se întâmplă mereu”. Sunt considerații și definiții care ne implică și ne unesc, cercetător-creator, cercetător-cititor, pentru că „un om nu poate asculta jelania altuia fără nerăbdare și fără să se amestece pe sine în confesiunea lui (p. 337).

Capitolul X, *Când dragostea nu moare*, cel mai detaliat al cărții, prezintă – în cinci episoade/subcapitole – povestea de dragoste dintre Mircea Eliade și indianca Maitreyi Devi. Titlurile acestor subcapitole sunt relevante prin ele însele: 1. *În arșița dragostei. Poeme pentru Mircea*, bazat pe 12 poeme ale poetei bengaleze referitoare la episodul erotic din 1930, descris de Mircea Eliade în romanul *Maitreyi*; 2. *Correspondența Maitreyi Devi – Mac Linscott Ricketts*, despre același episod; 3. *Când dragostea nu moare*, bazat pe romanul-replică al protagonistei feminine la cel al lui Mircea Eliade, intitulat tocmai *Dragostea nu moare* (Calcutta, 1976), roman care i-a creat lui Mircea Eliade, în India, o imagine deloc favorabilă, căci publicul cititor indian preia perspectiva autoarei, conform căreia: „El (Mircea Eliade, n.n.) a scris o carte fantezistă și a prezentat-o ca adevăr; eu am scris o poveste adevărată și am numit-o roman” (p. 384); 4. *Mircea Eliade și misterioasa domnișoară R*, alias Rica Botez, studentă, apoi profesoară la liceul din Strehaia (identificată ca atare de Mircea Handoca), iubită dar abandonată de Mircea Eliade în 1928, înaintea mării sale călătorii în India; și 5. *Romanul unei iubiri efemere (Mircea Eliade – Rica Botez)*, despre același subiect, dar cu date noi, culese din lucrări ale unor Ioana Pârvulescu, Lucian Nastasă, Marta Petreu. Atitudinea viitorului savant se explică, pe de o parte, prin dorința de a-și realiza potențialul, pe de altă parte de a-și înveșnici/ mitiza iubirea, conform unei teorii a lui Søren Kierkegaard, foarte răspândită printre intelectualii epocii, după care „pentru a fi salvată, o dragoste trebuie jertfită” (p. 456). Să nu uităm că suntem, mai ales în mediul studentesc interbelic, într-o epocă de avânturi idealiste, gravitând în jurul ideii de jertfă (atmosferă care va facilita și ascensiunea legionară, de care nici Mircea Eliade nu va fi străin). Chiar savantul de

mai târziu, deși se dezice de simpatia sa pentru legiune (a cărei „eminență cenușie” a fost, să nu uităm, cel mai iubit profesor al acestei generații și cu deosebire al grupului de intelectuali centrat de Mircea Eliade, anume Nae Ionescu), chiar savantul, așadar, nu va reacționa mult diferit față de vizita Maitreyiei la Chicago, din 1973, când va recunoaște că a primit scrisorile fostei iubite bengaleze (cenzurate, probabil, de soția sa de atunci, Christinel), însă „experiența trăită a fost atât de sacră, încât niciodată nu s-a gândit să o re trăiască. În felul acesta a scos-o din timp și spațiu, conferindu-i dimensiuni mitice” (p. 456). Avem de-a face cu reactivitatea resuscitată față de dragoste a cavalerilor medievali, numită ulterior de Denis de Rougemont (*Iubirea și Occidentul*) „dragostea de departe”, care poate părea paradoxală (chiar ridicolă – vezi cazul Don Quijote) într-o epocă modernă, pozitivistă, dar care are ceva din subtilitatea parabolei lui Iisus despre sămânța care, doar murind, „aduce multă roadă”.

Pe de altă parte, înțelegem (a câta oară?) că, deși „ucisă” rațional, *dragostea nu moare* în planul nostru ascuns, nocturn și imaginar: Maitreyi Devi mărturisește (rațional) că, dacă ar putea, ar șterge anul 1930 din biografia ei, dar și că, în noaptea dinaintea nunții ei (cu un profesor cu 14 ani mai vârstnic, care se va dovedi extrem de înțelegător), „l-a visat pe Mircea venind s-o salveze” (p. 411). De altminteri, familia profesorului Dasgupta, tatăl Maitreyiei celei adevărate, își începe declinul imediat după alungarea lui Mircea, în 1931 mutându-se din Bhowanipur, iar capul acesteia va avea un comportament socialmente reprobabil, părăsind familia de dragul uneia dintre studentele sale, împreună cu care se va muta în Anglia.

Capitolul al XI-lea, *Memoriile unei dive (Leny Caler)* ne prilejuiește contactul cu fețele nevăzute a trei scriitori interbelici, care, îndrăgostiți de aceeași actriță – vedetă a epocii, o vor „converti” imaginar fiecare în alt personaj: Mihail Sebastian – în Corina, din *Jocul de-a vacanța*, Camil Petrescu – în Ela, din *Ultima noapte de dragoste...* (doar meseria acesteia rămânând pe seama Emiliei din *Patul lui Procrust*) Tudor Mușatescu – în Doruleț din *Visul unei nopți de iarnă*.

Mai interesante, mai pline de patimă, convertită... teoretico-literar, sunt, în cap. XII, *Efuziunile sentimentale ale unui spirit olimpi-*

G. Călinescu, a cărui dragoste pentru Alice Vera Trifu (cea care-i va deveni soție) are masive răsfrângeri în romanul *Cartea nunții*. Probabil, ca o consecință a faptului că autorul este unul dintre cei mai virulenți detractori ai „egoficțiunilor” din literatura română. Jurnalul intim i se pare „o prostie, apanaj al femeilor romănțioase și singuratică, sau al tinerilor roși de ambiții”, iar cultivarea eului – „cea mai nefastă maladie a literaturii moderne” (p. 475).

Trec mai în fugă, pentru economia de spațiu tipografic, peste romanul „fatali” Elena Lupescu (cap. XIII), fiică de farmacist din Sulina, a cărei ultimă „victimă” a fost însuși principele Carol al II-lea (povestea lor marcând chiar destinul României interbelice). Mă opresc puțin asupra Cellei Serghi (cap. XIV), scriitoare interbelică încurajată de Liviu Rebreanu, prietenă a lui Mihail Sebastian, dar mai ales model al lui Camil Petrescu pentru celebra sa *doamnă T*, din *Patul lui Procust*. În romanul său autobiografic, *Pânza de păianjen*, îi face acestuia din urmă un dublu portret: la 23 de ani îi pare, în dezacord cu E. Lovinescu, „sigur pe el, ironic și puțin trist, semăna cu un om în fața unei vitrine, admirând o bijuterie care îl fascinează...”; dar: „Nu, Camil nu era un infatuat. Dar vanitos, orgolios, da, fiind prea contestat. Din oroarea de a fi bagatelizat, minimalizat, exagera importanța a tot ce era el...” (pp. 508, 509); ulterior, la maturitate, scriitorul îi va apărea mai ales bântuit de un „complex de inferioritate a omului care aude prost” (p. 510).

Trec, de asemenea, în fugă, peste povestea de dragoste dintre Dinu și Neli Pillat (cap. XV), ca și peste cea a poetului Leonid Dimov și a balerinei Lucia Salam (cap. XVI), sau peste cea a lui Radu Stanca (acuzând „o capacitate anormală de a fi nefericit”) cu actrița Dorina Ghibu (din *Scrisori către Doti* – în cap. XVII).

O și mai acută aptitudine pentru nefericire etalează următorul cuplu, format din vieneza Ingeborg Bachmann și Paul Celan (poet modern român de expresie franceză, născut la Cernăuți) în „corespondența a doi depresivi” (din cap. XVIII), măcinați de probleme insurmontabile, uneori amplificate artificial, care aleg să trăiască fiecare în compania altei persoane (ea e soția scriitorului austriac Max Frisch, el se va căsători cu Gisèle Lestrangé chiar în timpul derulării povestii lor de dragoste), dar sfârșesc cu probleme

psihice, cu încercări de sinucidere de ambele părți (din păcate ultima reușită, în cazul lui).

La polul opus se situează, în cap. XIX, *Confesiunile unei seducătoare femei urâte: Nina Cassian* (alias Renée Annie Cassian), femeie fascinantă prin ușurința de a scrie (a publicat peste 50 de cărți în România, plus altele 9 în SUA și Anglia), printr-un remarcabil simț al limbii, prin vocația de povestitor, memoria fabuloasă și extrem de vie, dar mai ales prin bucuria de a trăi. Aceasta va învinge complexul de urătenie (care l-a bântuit și pe Mircea Eliade) printr-o „indecență cuceritoare”, căreia nu i-au rezistat nici Vladimir Colin (zis Jany), nici Al. I. Ștefănescu (zis Ali), nici Marin Preda. Pe când ea i-a putut iubi pe fiecare, și nu neapărat pe rând. Profesiunea ei de credință contracarează, pătimaș dar credibil, mai vechea și mult mai celebra contestare a „egotismului autoficțional” a lui G. Călinescu: „Minore amintiri, desigur, dar le simt gustul pe limbă și atingerea pe piele și culorile pe retină, pentru că încântarea și tortura redactării acestui manuscris constă, mai ales, în faptul că nu doar **rememorez**, ci **retrăiesc** ceea ce scriu” (s.a. – p. 650).

Dacă ultimele povești de dragoste (cele de după cea/ cele a/ ale lui Mircea Eliade) erau relatate în unul, cel mult două episoade (mai lung, cel pentru Cella Serghi), prin *Cel mai iubit dintre pământeni* (cap. XX) se revine la subîmpărțirea în trei subcapitole: 1. *Jurnalul lui Marin Preda*; 2. *Scrisorile unui romancier îndrăgostit*; 3. *Confesiunile unei muze (Aurora Cornu)*. Cu privire la jurnal, prin M. Preda ne întoarcem la concepția lui G. Călinescu asupra jurnalului intim ca o „literatură minoră”, cu o „lume de un familiarism extrem de coborât și nesemnificativ” (p. 680). Este decepționat de jurnalul lui Lev Tolstoi, în care locul marelui scriitor ar fi fost „preluat de un fel de popă de țară” (p. 682). Ceea ce nu l-a împiedicat pe M. Preda să cultive jurnalul (ce-i drept, în momentele sale de criză – vezi subcap. 1), ca și scrisoarea de dragoste (vezi subcap. 2). În subcapitolul 3, *Confesiunile unei muze*, Aurora Cornu (poetă mediocră și femeie extrem de orgolioasă) își mărturisește, la bătrânețe, lui E. Simion (care publică, în 2010, aceste confesiuni) păcatele tinereților, inclusiv cel al părăsirii lui M. Preda (bolnav, în spital), lucru ce se explică, în context, prin mediocritatea poetei și a omului (A. C. având apucături teatrale, fiind „pusă pe despărțiri, rupturi și

scandaluri, despre care vorbește ca despre o necesitate dramatică” – p. 712). Este foarte probabil ca personajul Matilda din *Cel mai iubit dintre pământeni* să aibă în Aurora Cornu mai mult decât un punct de plecare.

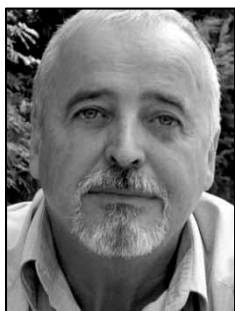
Penultimul capitol (XXI) analizează corespondența dintre două „spirite alese”: Ioana Em. Petrescu (fiica criticului și profesorului Dumitru Popovici) și Liviu Petrescu, pe baza unei cărți din 2012 îngrijite de Mirela Tomoiogă și prefăcute de Ioana Bot. Precum îngrijitoarele ediției (în actualitate), cei doi sunt foști profesori străluciți la Literele universității clujene, ambii azi dispăruți, corespondența lor durând între 1961 și 1978. Sigur că, la întrebarea autorului dacă cei doi ar fi fost de acord cu publicarea scrisorilor lor, nu se poate răspunde decât negativ, dar prin dispariția protagoniștilor și prin timpul scurs textele lor intime au devenit documente, în care găsim detalii despre viața, formația, mediul în care s-au mișcat, chiar stilul didactic și intelectual, detalii rezonante mai ales pentru cei (precum autorul acestor rânduri) care le-au fost studenți, care i-au sorbit din ochi sau le-au călcat pe urme nu doar prin sălile Facultății de Filologie, ci (după cca 10 ani) chiar prin mediile cazone sau spitalicești prin care au trecut (Liviu își face armata în mai multe tranșe, la Beiuș și Arad, în timp ce Ioana are probleme medicale încă de la 20 de ani, la Cluj). Situațiile tragice sau absurde pe care le-am înregistrat în tinerețe (inclusiv portretele unor persoane, mai ales profesori ai UBB) într-un anume fel, le-am găsit fixate în aceleași categorii tipologice cu cca 10 ani mai devreme – formă foarte concretă a regăsirii de sine prin literatura de frontieră a altora, de care vorbeam mai sus.

Ultimul capitol (XXII) ne vorbește despre *ultima iubire a unui pseudo-misogin*, care este auto-expatriatul Emil Cioran, îndrăgostit după 70 de ani de Friedgard Thoma, o profesoară de 35 de ani de la Universitatea din Köln, care-l provocase, scriindu-i. Căsătoria acesteia din urmă se va desface tocmai ca urmare a poveștii de dragoste pe care o provocase (poveste prezentată public apoi de ea însăși, dar trunchiat). Mult mai dramatică este însă imaginea unui om

care dovedește că poate fi fericit, în ciuda ideilor pesimiste ale filosofului, a unui om care apără viața iubitei (Friedgard se îmbolnăvește de cancer), deși afirmă mereu că și-o disprețuiește pe a sa (ocrotită, la rândul ei, timp de mulți ani, de o femeie iubitoare și foarte inteligentă, Simone Boué, partenera de viață a filosofului niciodată înregimentat social). Ca și în cazul lui Blaga, ca și în cazul lui Paul Celan, cele două femei nu s-au raportat cu rivalitate una la cealaltă, ci cu sentimentul complementarității lor în împlinirea afectivă a unui creator care, pe plan intelectual, a lăsat în urmă (după propria părere) nu 15 cărți, ci tot atâtea cadavre.

Ce nu include (și poate ar fi trebuit) cartea lui Gh. Glodeanu? Cel puțin două „nume mari” ale istoriei literaturii române și poveștile lor de dragoste, virtual la fel de dramatice și ofertante ca cele mai bune dintre cele prinse în structura tematică a cărții: Vasile Alecsandri (a cărui celebră poveste de dragoste cu Elena Negri se termină cu moartea protagonistei, generând poezia *Steluța* – devenită textul unei romanțe foarte populare în perioadele ante- și interbelică); și Liviu Rebreanu, a cărui poveste de dragoste pentru actrița (mamă a unui copil) Ștefania Rădulescu l-a despărțit, practic, pentru întreaga viață de familia din Ardeal (dar e poveste care n-a generat, ce-i drept, vreun lucru notabil în planul creației, căci – așa cum se știe – adâncile resorturi amoros-afective ale romanțierului s-au „obiectivat” în „cel mai drag” roman al său, *Adam și Eva*).

În concluzie, o carte precum cea a lui Gh. Glodeanu ne restituie nu atât imaginea unor scriitori (pe care, de-bine-de-rău, o aveam), cât imaginea oamenilor din spatele cărților, și **prin** ei – cărțile însele. Totuși, imaginea omului este adesea mai complexă decât a scriitorului sau personajului pe care l-a generat. Pe scurt, imaginea vieții poate fi, pentru oamenii moderni și grăbiți ce suntem, mai „scurtă” decât cea a artei (căci ...*vita brevis*, zice dictonul antic), dar a devenit mai complexă și stârnește mai multe patimi decât Arta însăși, care a făcut și face încă sesizabili pași coborători de pe pedestalul pe care a fost așezată cândva.

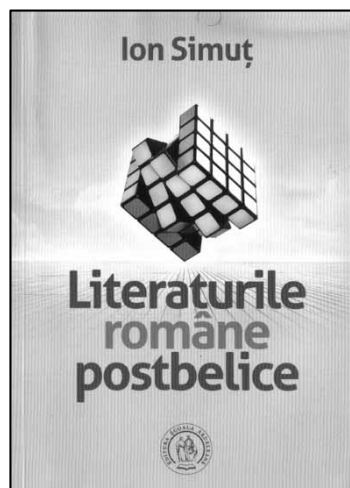
Avatarurile literaturilor române postbelice

Iacob NAROȘ

Câteva date preliminare despre Ion Simuț: (n. 1953), istoric și critic literar, absolvent al Facultății de Filologie, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca (1978). Redactor la revista *Familia* din Oradea (din 1986), membru al USR din 1990, lector, conferențiar și profesor titular la Facultatea de Litere din Oradea (1994). Doctoratul în filologie cu o teză despre Liviu Rebreanu, 1997, susținută la

Universitatea din Cluj. A debutat în 1975, în revista *Echinox*, iar în volum cu *Diferența specifică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982. Peste zece volume publicate de istorie și critică literară legate de revizui și reeșalonări în literatura actuală, monografii,

îngrijitor de ediții, antologii, prefețe și postfețe, colaborări la dicționare ale scriitorilor români și coordonator de volume colective. Volumul de față, *Literaturile române postbelice*, se bazează pe ideea celor patru literaturi (oportunistă, evazionistă, subversivă și disidentă), din 1993 și dezvoltată în volumul *Incursiuni în literatura actuală*, 1991, dar cu toate datele aduse la zi, prin argumente și documentații actualizate și trecute prin estetic și politic. Coperta a patra a cărții vine cu alte amănunte despre acest studiu literar masiv de istorie literară care ține cont de istorie.

Capitolul introductiv *Argument* aduce lămuriri asupra părerii lui G. Călinescu în ceea ce privește existența unei singure literaturi care, după 1940, s-a divizat pe regiuni din considerente de ordin politic (Muntenia, Moldova și Transilvania), apoi Bucovina, Basarabia, exilul occidental și provinciile înstrăinate (Voivodina, Serbia, Ungaria, Nordul Bucovinei), toate fiind, până în 1989, literaturi paralele. Seria istorică a literaturii române, pe lângă cea geografică, amestecată și în paralel, se bazează și pe o serie culturală (curente și epoci literare, modernism, proletcultism, neo-modernism postbelic, postmodernism, postcomunism).

Aflăm că volumul este o teoretizare a celor patru tipuri de literatură, proiectate pe un fond de istorie politică, criticul pledează pentru o istorie a literaturilor care ține cont de regimul politic.

Preliminarii – primul capitol pune în discuție comunismul din România anilor 1948-1989, părerea lui I. Simuț este că termenul de comunism nu e bine înțeles, a fost partid și ideologie comunistă, nu putem vorbi de orânduire comunistă și nici de literatură comunistă, preferă termenul de „socialism dinastic”. Se prezintă pe larg, cu argumente solide, cele patru tipuri de literaturi: 1) Oportunistă (conformistă); 2) Evazionistă (evită orice opinie sau temă politică); 3) Subversivă (o politizare discretă, o cârâială în surdină); 4) Disidentă și cea a Exilului (opозиție pe față către puterea comunistă). Criticul I. Simuț propune și o periodizare, chiar dacă este controversată: 1) martie 1945 – decembrie 1947, tranziție; 2) 1946 – martie 1953, etapa stalinistă; 3) 1953 – martie 1965,

desovietizare; 4) 1965 – iulie 1971, epoca liberalizării perverse; 5) 1971 – decembrie 1989, socialismul dinastic. Instituțiile politice ale dictaturii postbelice de constrângere și limitare a libertății de creație sunt PMR și PCR, Securitatea și Cenzura.

Capitolul al doilea *Canavaua istorică. Politică și literatură*

Pe aproape 150 de pagini, I. Simuț trece în revistă cu meticulozitate, perioada care ne face să înțelegem literaturile, e vorba de „istorie, politică și literatură” (imaginea regimului politic despre el însuși), după un plan riguros (v. p. 158). Iată câteva momente istorice ale revoluției popular-democratice: cucerirea puterii politice, revoluția socialistă, victoria socialismului, desăvârșirea Construcției socialiste, și societatea socialistă multilateral-dezvoltată. Sunt prezentate etapele literaturii române postbelice (v. p. 189), cu date concrete: 1) deruta tranziției; 2) socialismul de tip sovietic; 3) desovietizare spre comunismul național; 4) recuperarea literaturii interbelice; 5) exodul scriitorilor, generațiile 60 și 80 în scenă. Un subcapitol interesant este cel intitulat *Antologia demnității scriitorilor români* ca o replică la *Antologia rușinii* a lui Virgil Ierunca, din 2009. Asupra generației 60 se insistă în *Protagoniști și tendințe în cadrul generației 60*, despre care criticul spune că a fost un centru vital de regenerare și racordare al literaturilor române postbelice la modernismul interbelic. Se aduc exemplificări pertinente în poezie, proză, critică și dramaturgie. Un loc aparte este rezervat lui Nicolae Labiș în *Nicolae Labiș între Maiakovski și Rimbaud*.

În sfârșit, capitolul esențial al cărții, *Literaturile paralele* (pp. 303-440), se preocupă de tipurile de literaturi după cum urmează: 1) *Literatura oportunistă* (sau literatura oficială) în funcție de trei aspecte: politic, moral și estetic. Se are în atenție: Optimismul vieții, ignorarea morții, caracterul anti-burghez, slăvirea luptei de clasă, imnuri închinat partidului, republicii, luptătorilor și conducătorilor. Poezia de partid și omagiile în poezie, proză și dramaturgie, cu alte cuvinte, proletcultismul și realismul socialist care e un

proletcultism reformat. Canonul literar proletcultist este prezent în „Prezentare succintă a istoriei literaturii române din 1961”, autor Emil Boldan. Un singur exemplu este edificator: Rebreanu este condamnat pentru naturalismul din *Adam și Eva* și *Jar* precum și pentru ideile reacționare din *Gorila*, dar e apreciat pentru *Răscoala* și *Ion* ca un maestru în romanul social rural. În acest studiu se condamnă din literatura interbelică: avangardismul, neomodernismul și ortodoxismul. Unii scriu după canonul proletcultist (M. Sadoveanu, T. Arghezi, Camil Petrescu); valori literare proletcultiste sunt considerate în poezie: T. Arghezi, Mihai Beniuc, Maria Banuș, Eugen Jebeleanu, iar în proză: M. Sadoveanu, Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, G. Călinescu, Geo Bogza, Zaharia Stancu, Marin Preda; în teatru: Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Al. Kirilescu, Aurel Baranga, Horia Lovinescu, iar în critică: G. Călinescu, T. Vianu, Perpessicius, Ovid S. Crohmălniceanu, Al. Piru.

2) *Literatura evazionistă* – presupune non-apartenența literaturii la politic prin proza mistică și fantastică, intimismul și descriptivismul, e destul să-i amintim pe Lucian Blaga și Eugen Lovinescu.

3) *Literatura subversivă* – aplică limbajul esopic (v. *Fabula fabulelor* de T. Arghezi): „Pildă, fabulă, zicală, snoavă, haz și ghicitoare/ Au slujit să-l mai mângâie omului de tot ce-l doare.” Se citează din proză pe: Marin Preda, Al. Ivasiuc, C-tin Țoiu, A. Buzura, D. R. Popescu. (v. studiul lui Andrei Terian „Strategiile discursului esopic în critica literaturii române din deceniile opt și nouă”, 2013). Din epoca Ceaușescu se prezintă: M. Preda cu *Cel mai iubit dintre pământeni*, Mihai Sin, Alexandru Vlad, Octavian Paler, Matei Călinescu, N. Breban, Norman Manea. Din poezie: Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu.

4) *Literatura disidentă și cea a exilului* – se insistă pe cazul Paul Goma, un Soljenițin român, apoi se amintesc următorii: Dorin Tudoran, Ana Blandiana, Vasile Voiculescu, M. R. Paraschivescu, Păstorel Teodoreanu și

Radu Gyr. Cronologia exilului literar românesc postbelic este prezent în *Enciclopedia exilului literar românesc*, 1975-1989, autor Florin Manolescu, Editura Compania, 2008. Laurențiu Ulici constată că între anii 1945-49 au fost 50 de scriitori români exilați, iar în perioada 1975-1989, 200 de scriitori, dintre care 50 doar în Franța. Iată câțiva dintre aceștia: Petru Dimitriu, Aurora Cornu, Andrei Codrescu, Basarab Nicolescu, Ioan Petru Culianu, Matei Călinescu, Dumitru Țepeneag, Gabriela Melinescu, Ion Vianu, Virgil Nemoianu, Vlad Georgescu, Victor Frunză, Ion Caraion, Dorin Tudoran, Mihai Ursachi, I. Negoîtescu, Gh. Săsărman, Nina Casian, Nicolae Balotă, Alexandru Papilian, Norman Manea, Lucian Raicu, Marian Popa, Matei Vișniec, Dinu Flămând, Mircea Iorgulescu...

În finalul cărții, I. Simuț încearcă să răspundă la întrebarea-provocare: Ce s-a întâmplat cu literatura română după 1989? Prin variantele de răspuns date, acesta pledează pentru o critică simptomatică (atitudinea negativistă, decăderea poeziei, recuperare și revizuire critică, canoanele de ordin estetic, politic și didactic ș. a.).

Au scris despre Ion Simuț și cărțile lui: Z. Ornea, Ion Pop, Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu, Gheorghe Grigurcu, Cornel Ungureanu, Irina Petraș, Mircea Popa, Radu G. Țeposu, Ștefan Borbely, Dan C. Mihăilescu, Nicolae Oprea, Ion Bogdan Lefter, Iulian Boldea, Paul Cernat, Antonia Pătraș, Mihai Iovănel, Alex Goldiș... Spicuim, pe scurt, câteva păreri definitorii: „Criticul Ion Simuț este un glosator subtil și malițios, cu o plăcere a scrisului și a lecturii” (Radu G. Țeposu); „Deși a debutat cu articole despre literatura contemporană, I. Simuț pare interesat de pregătirea istoricului literar. Specialitatea lui sunt sintezele, indiferent dacă obiec-

tul lor este o generație, un curent literar, o problemă sau un autor” (Nicolae Manolescu); „Criticul I. Simuț este cel mai anti-călinescian dintre echinoxiști și un polemist de forță din stirpea maioresciană” (Petru Poantă); „I. Simuț înțelege critica literară ca avanpost popular și de încredere în literatura de azi...” (Irina Petraș); „Istoric literar de prim plan, I. Simuț face retraversarea literaturii române, revizuirea de valori și evoluția fenomenelor literare” (Ion Pop); „I. Simuț este tipul criticului ardelean marcat de spirit metodic, riguros, caracterul aplicat al analizelor și sintezelor de istoria literaturii” (Iulian Boldea); „I. S. e un critic și istoric literar din primele rânduri ale generației de mijloc, din jurul lui M. Zăciu” (Mircea Popa). Și o apreciere recentă a lui Alex Goldiș: I. Simuț e pus pe revizuire și reasezări ale câmpului conceptual al literaturii contemporane pe parcursul a opt decenii, din 1940. El explică termenul de literatură astfel: cea din Basarabia și Bucovina, din exil de pe vremea comunismului, din Voivodina, Ungaria, Banatul iugoslav, dar fără a ține cont de granițele fizice. Pentru Alex Goldiș, 3D înseamnă o desfășurare lineară și cronologică, o secțiune pe transversală, pe felii, după anul 1945. Nu e o singură literatură, de vină e politicul, se acceptă și o literatură oportunistă, subversivă, evazionistă, disidentă. Pe baza criteriului moral apare o antologie a demnității criticului român. Dintre multele etape ale literaturii contemporane printre care și cea a generației 60, proletcultismul, vor rămâne, precizează Alex Goldiș, patru, apoi două, și, până la urmă, una, cea comunistă, despre care I. Simuț are părerea lui proprie. (Vezi articolul *Pentru o istorie 3D a literaturii române contemporane*, în *Vatra*, nr. 9-10/ 2017, 17 noiembrie, pp. 27-29).

O scrisoare prin timp de pe str. Lungă

Andreea ZAVICSA

La momentul lansării volumului său de debut, din cadrul Târgului de carte Gaudeamus 2017, Cosmin Ciotloș era supranumit de criticul literar Ioana Pârvulescu „un poet al detaliului”. Afirmatia nu era una întâmplătoare, căci volumul însuși, intitulat în mod sugestiv și ludic *Elementar, dragul meu Rache*, se deschide cu următoarea teză: „Mateiu Caragiale e un poet al detaliului.” Se înțelege, desigur, că demersul îndrăzneț al autorului are ca scop o analiză lucidă a integralei opere mateine, o „punere sub lupă” a unora dintre cele mai semnificative detalii care, dacă au fost deja interpretate, primesc acum noi chei de lectură, ori care sunt pentru prima dată trecute în revistă de către Cosmin Ciotloș. Un demers îndrăzneț tocmai pentru că obiectul studiului este unul dintre scriitorii asupra cărora s-au pronunțat cei mai mulți critici literari, pentru care au curs râuri de cerneală, dar despre care mai există, totuși, lucruri de spus, aceasta fiind și convingerea autorului volumului de față: „Nu m-aș fi încumetat să bat la uși deschise dacă n-aș fi crezut sincer că sunt în posesia câtorva chei de lectură pe care înaintașii mei nu le-au găsit sau de care n-au profitat.”

Altminteri, cartea proaspăt scoasă de sub tipar însumează șase eseuri sau, mai bine zis, studii de caz care traversează întreaga operă a lui Mateiu Caragiale, atât proza, cât și lirica, fără a neglija corespondența sau jurnalul acestuia. După cum inspiră și titlul, „o transparentă trimitere la Sherlock Holmes”, intenția autorului este de a parcurge opera mateină cu precizia, atenția și scepticismul unui adevărat detectiv, care își permite să „îi dea lecții” conului Rache, al cărui profil este, evident, împrumutat de la doctorul Watson al lui Sir Arthur Conan Doyle.

Prima investigație este chiar a prozei neterminate *Sub pecetea tainei*, pe care Cosmin Ciotloș o duce într-o altă direcție față de cum procedase Teodor Ruse (pentru apropiați, conu Rache). De altfel, concluzia criticului este că „(...) pasionat cititor de romane polițiste, Conu Rache nu e și un bun cititor al acestora.” El se așteaptă ca „un sâmbure de cireasă” să-i ofere dezlegarea cazului dispariției lui Gogu Nicolau, la fel ca în romanele detectiviste, dar este dezamăgit să constate că „în realitate nu e așa”. Fără a divulga

posibila rezolvare a cazului pe care o propune Cosmin Ciotloș, trebuie semnalat că, despicând rezumatul pe care fostul polițist Rache i-l face naratorului cu privire la cazul Nicolau și, fără a se folosi de întreaga recuzită de care acesta dispune pentru a conduce ancheta, criticul-detectiv surprinde „trei discursuri parțiale”, insesizabile pentru polițistul fără vocație care suspectează, de fapt, pe cine nu trebuie.

Oprindu-se apoi asupra nuvelei *Remember* care „are meritul de a relativiza pentru prima dată imaginea consacrată a unui Mateiu Caragiale naiv și credul, orfevru al stilului și reporter al unor realități decadente”, autorul insistă asupra celor trei detalii de tip accesoriu care îl fac pe Aubrey de Vere, protagonistul, aparent inconfundabil: inelele cu safire Ceylan, brățara și mirosul de garoafe. „Nici unul nu e, însă, imposibil de permutat. (...)”

sunt simple anexe, ornamente vizuale sau olfactive ale unui corp care-și internalizează asemenea pedanterii.” De aici pornește un întreg raționament logic pe care povestitorul însuși și-l refuză, preferând să se complacă în convingerea că trupul tânărului cu chipul desfigurat pescuit din apele Sprei aparține amicului său cu trăsături de dandy.

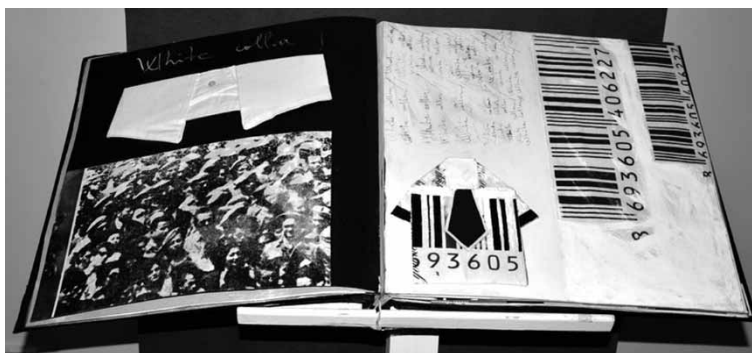
Ceea ce urmează este un studiu „dedicat epistolelor de tinerețe ale scriitorului”, intitulat cu mult tâlc „Învierea cea fericită” a Penei. Aici criticul propune citirea scrisorilor într-o cheie mult mai livrescă, provocându-ne să potrivim conturul unui anumit personaj din romanul *Craii de Curtea-Veche* peste cel al unui „posibil model din societatea începutului de secol XX”, fiind însă precaut, căci „realul nu trece niciodată cu toate armele și bagajele în teritoriul ficțiunii”, așa cum nici nu i-ar fi fost specifică lui Mateiu Caragiale această „metodă de translație. (...) Memoria lui funcționa în primul rând emoțional, nu filologic.”

Miezul volumul îl constituie, după cum era de așteptat, analiza „romanului de școală nouă”, așa cum îl numea Nicolae Manolescu. Cosmin Ciotloș vede în *Craii de Curtea-Veche* o „sinteză a tradiției literare românești de până în pragul interbelicului”, întrucât „destul din materia micului roman rezonază amplu cu literatura care-i premerge”. Criticul notează elementele de intertextualitate, umorul, culoarea epocii, procedeele de creație, „similitudinile de literă, de formulă, de expresie”, printre ele numărându-se trimiteri la *Misterele din București* (1962), *Don Juanii din București*, *Geniu pustiu*. Titlul acestui

capitol, care împrumută celebra replică a lui Gore Pirgu, *Cine l-a moșit pe Mahomet*, este divizat în mai multe părți care acoperă atât eventualele trimiteri biografice, bibliografice, cât și detaliul, niciodată prozaic, al episodului în care Pirgu, „cunoscător” al bunelor maniere, „înghite cuțitul”.

Ultimele două eseuri, unul dedicat sonetelor din *Pajere*, care „își găsesc un corespondent în producția rudimentară a stihurilor la stemă din veacurile al șaptesprezecelea și al optsprezecelea”, iar celălalt, unui episod delicat din viața lui Mateiu Caragiale, care descoperă „furtul” unei ciorne de-ale sale pe care se afla însemnat sonetul *Noapte valahă*, închid volumul care are un caracter circular, căci „se deschide și se închide cu două cazuri care au, în mai mare măsură decât celelalte, intrigi polițiste.”

Dar cartea nu se sfârșește odată cu finalul capitolului *Reconstituirea*. Notele de pe ultimele pagini formează ele singure un volum de critică literară complementar care trebuie obligatoriu citit în paralel cu studiile de caz în sine. Multitudinea de trimiteri critice bibliografice dovedesc erudiția și experiența de peste un deceniu de cronică literară ale lui Cosmin Ciotloș. Poate că din acest motiv, după cum observa pe bună dreptate și Ioana Pârvolescu, volumul de față tinde să se adreseze unui cititor avizat, dată fiind și apetența spre cuvinte speciale, alese cu grijă, asemeni lui Mateiu Caragiale, „de la care se contaminează”. Este, în definitiv, un volum care m-a amuzat, m-a contrariat, m-a convins!

Cartea *Gulerelor albe*

Daniel Săuca, un gazetar de veghe în lanul democrației

Icu CRĂCIUN

Sunt optimist pentru că în fiecare județ există ziaști-dulăi care apără democrația românească, atâta câtă este, în comparație cu așa-zișii jurnaliști fuduli (cu patalama!), ce se dau atotștiutori și subtili, „adevărate repere de urmat”, pe deasupra și poeți sau prozatori, unii chiar membri ai Uniunii Scriitorilor din România, cu mintea încremenită în epoca Împușcatului, continuând să pupe în fund pe urmașii acestuia împrăștiați în toate partidele. Acești impostori tupești și țâfnoși, în fond de două parale, fără cultură deontologică, chiar cred că lumea se înghesuie să le citească *căcărezele* după ce se screm să murdărească imaculata și inocenta hârtie. Au-n-au treabă, deseori îi vezi criticând la comandă politică ba atitudinea echilibrată a elitei intelectualilor, ba opiniile unui profesionist, ba demonstrațiile pașnice ale societății civile, ridicând în slăvi reprezentanții Puterii (indiferent de culoare), chit că aceștia sunt găunoși, de proastă calitate, dar de! sunt bărbați bine, spilkuiți, ca vechii activiști de partid cu pistolul în buzunar. Ei, bine, posteritatea se va șterge la fund cu asemenea otrepe ipocrite, degeaba încearcă să-și ascundă duhoarea lăturilor emise aproape zilnic în câte un articolăș ultranaționalist ori subcultural-provincial, demonstrând, chipurile, că sunt echidistanți și obiectivi, meseriași, nevoie mare, bătându-se cu cărămida în piept în numele interesului național, aceștia vor rămânea, vorba nu știu cui, „niște bidoane goale”, bunul-simț și decența fiind haine prea largi pentru dânșii. Jurnaliști de casă, potăile acestea, metamorfozate în jigodii, își afișează părerile fără scrupule, aș zice cu mojiție, convinse că, vezi doamne, sunt „formatori de opinie” ca și când ar deține monopolul fericii și înțelepciunii de vreme ce își numără cărțile publicate

pe degetele de la mâni și de la picioare. Oare câți au citit Codul deontologic adoptat de Clubul Român de Presă din care citez doar câteva articole: „Ziaristul poate da publicității numai informațiile de a căror veridicitate este sigur, după ce în prealabil le-a verificat, de regulă, din cel puțin două surse credibile” (art. 2), „Ziaristul nu are dreptul să prezinte opiniile sale drept fapte. Știrea de presă trebuie să fie exactă, obiectivă și să nu conțină păreri personale” (art. 3), „Ziaristul este obligat să respecte viața privată a cetățenilor și nu se va folosi de metode interzise de lege pentru a obține informații sau imagini despre aceasta. Atunci când comportamentul privat al unor personalități publice poate avea urmări asupra societății, principiul neintruziunii în viața privată ar putea fi eludat. Minorii și bolnavii aflați în situații dificile și victimele unor infracțiuni beneficiază de păstrarea confidențialității identității. Se va menționa rasa, naționalitatea, apartenența la o anumită minoritate (religioasă, lingvistică, sexuală) numai în cazurile în care informația publicată se referă la un fapt strict legat de respectiva problemă. Ziaristul va evita detalierea unor vicii sau a unor elemente morbide legate de crime” (art. 4), „Ziaristul va da publicității punctele de vedere ale tuturor părților implicate în cazul unor păreri divergente. Nu se vor aduce acuzații fără să se ofere posibilitatea

celui învinuit să-și exprime punctul de vedere. Se va avea în vedere respectarea principiului prezumției de nevinovăție, astfel încât nici un individ nu va fi catalogat drept infractor până când o instanță juridică nu se va pronunța. Se va evita publicarea comentariilor și luărilor de poziție asupra unor cauze aflate pe rol în justiție. Aceasta nu exclude relatările obiective asupra faptelor în evoluția lor. Ziaristul nu se substituie instituțiilor și puterilor publice” (art. 5); de această ultimă propoziție mulți pseudogazetari au făcut și fac abuz fără a cunoaște conținutul tuturor articolelor. Țin să precizez că toate aceste opinii exprimate până aici le veți găsi mult mai nuanțate în cartea d-lui Daniel Săuca intitulată *Un bou în anul maimuței* (Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2016) despre care facem vorbire mai la vale.

Inamic al retoricii găunoase, al emisiunilor TV de doi lei, al generalizărilor stupide, al celor care eludează esențele, al globalismului și al populismelor ieftine, dl. Daniel Săuca, redactorul-șef al revistei *Caiete Silvane*, și-a adunat în acest volum majoritatea editorialelor publicate în cotidianul *Magazin Sălăjan* din perioada ianuarie 2014 – octombrie 2016, care, la vremea lor, se ocupau de problemele imediate și stringente ce frământau politicul, socialul și economicul național sau sălăjean, e drept, unele dintre ele depășite (vezi chestiunea U.S.L. sau ruperea P.N.L., economia și criza din Grecia, debilitățile lui N. Breban la adresa lui H. R. Patapievic, derapajele premierului maghiar Victor Orban cu privire la introducerea pedepsei cu moartea sau a gardului la graniță, părerea puerilă a lui Ilie Șerbănescu despre „pierderea Ardealului”, care nu merită nici cea mai mică atenție, vorbind în dodii, rareori când nimerește și el, sărmanul, câte un *secret* a la Polichinelle ca orbul la Brăila), dar multe încă de actualitate cum ar fi iresponsabilitatea politicienilor incompetenți, pulverizarea valorilor, devenirea culturii și educației domenii de interes național, nevoia creșterii salariilor bugetarilor, legea educației, datoriile financiare ale posturilor de televiziune, și, de ce nu?, realizarea unei monografii dedicată celebrului medic Ioan Pușcaș. Adept al opiniilor exprimate tranșant, direct, fără ocolișuri,

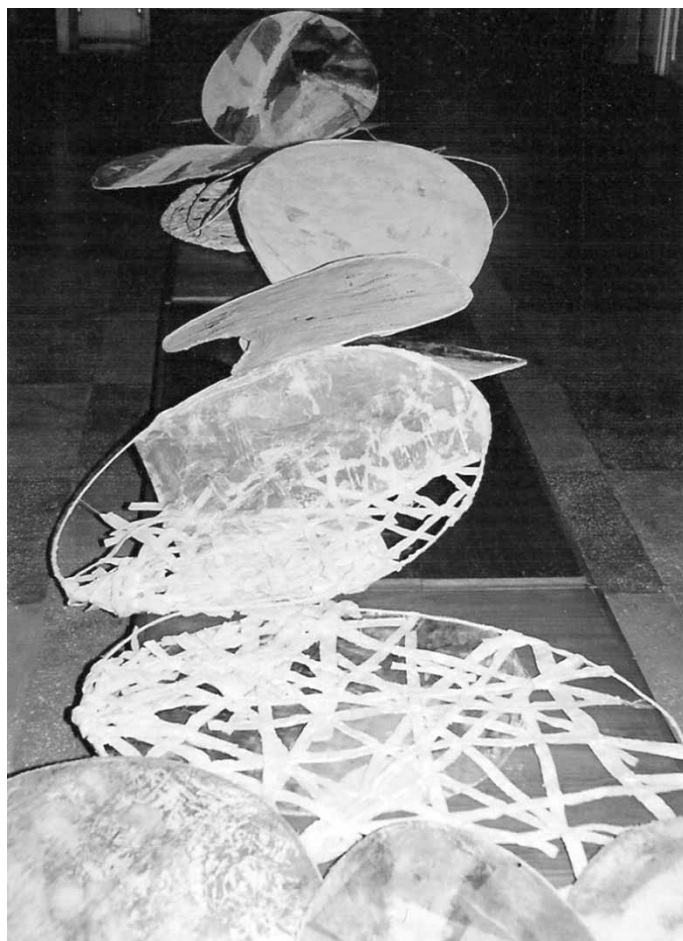
antonimic (bine-rău, a râde-a plânge, alb-negru), el nu acceptă griul, cenușiul, vorbăria fără rost, întrucât „râsu-plânsu” îi aduce aminte de România de odinioară și, pesemne, asta îi provoacă silă și dezgust, mai cu seamă când constată, cu regret, pervertirea personalităților cultural-spirituale ce au lăsat umbre în existența lor înainte de decembrie 1989. Astăzi, politica este o *junglă* aidoma spațiului media, internetului etc., dar acest spațiu este violent, înțesat de interese, mizerii, urlete, *execuții*”, scrie D. S. Singura, lectura, l-a ajutat să scape de aceste mizerii, să-și construiască un alt destin mai confortabil, mai liniștitor, în această *țară infectată până la paroxism de nesimțire și cerșetorie*, căci, nu întâmplător, un *eurobarometru plasează România pe ultimul loc în privința interesului pentru activitățile culturale*, consumismul și submediocritatea atacând zona culturală cu pași repezi. Ancorat în cotidian, în istoria recentă, scrie despre criza refugiaților, regionalizarea țării, despre festivalul Untold, despre sindicate, „aflate în moarte clinică”, despre desemnarea Capitalei Europene a Culturii 2021, despre criza dezbaterii și a ideilor, fără a se căuta alternative, despre opiniile sociologului Vasile Sebastian Dâncu, despre statutul jurnalistului pe plaiurile post-mioritice, despre *fundăturile istoriei* (unul din cele mai bune editoriale, datat 31 august 2016), despre scrierea după noile reguli ale Academiei, despre neîncrederea cetățenilor în politicieni, despre alegerile din 5 iunie 2016, despre propunerea înființării unui Parlament virtual a lui Varujan Pambuccian, despre creșterea atentatelor teroriste din străinătate, în timp ce la noi au loc zilnic „atentate” la bunul-simț, la limba română, la curățenie, la profesionalism, dar și despre imaturul discernământ pe termen lung al electorilor români (cu candidații pe care îi merită și viceversa) și despre Dacian Cioloș, al doilea prim-ministru dat patriei din județul Sălaj, după Iuliu Maniu. Adversar al demagogiei, pentru el patriotismul înseamnă tăcere și eficiență, obiective clare care să fie urmărite cu responsabilitate și luciditate până la capăt, nu vorbe de clacă, promisiuni aiuristice, ușor de manipulat populația confuză, săracă și obidită. Rolul ziariștilor este

dezvăluirea nedreptăților, informarea corectă a cititorilor și, nu în ultimul rând, educarea acestora printr-un *limbaj cât mai aproape de standardele profesionale*. Evocarea lui Bănuțiu, Maniu sau Coposu are ca scop trezirea memoriei esențiale, cea a apartenenței de neam, nu numai a locuitorilor din județul Sălaj (județ care nu are nici la ora actuală un cinematograful, un teatru, o filarmonică, un aeroport sau o pistă pentru biciclete), ci a românilor de pretutindeni; de aici, probabil, și aprecierea rectorului Ioan Aurel Pop ca „exponent al echilibrului și al dăruirii”.

Mi-a plăcut tonul ușor ironic referitor la cercetarea echipei de la U.B.B., condusă de profesorul Daniel David, vizavi de constatarea: „Suntem deștepți, dar nu știm ce să

facem cu inteligența noastră”, sunt de acord și cu afirmația: „Cât de repede uită Occidentul, de pildă, secolele de teroare impuse de Inchiziție”, însă mă așteptam ca dl. Daniel Săuca să continue cu faptul că Occidentul refuză să condamne crimele comunismului (numărul lor este de zeci de ori mai mare) care au fost și sunt mai aproape de noi; din păcate, în fiecare sat sau oraș există un râu Lethe din care se adapă – voit ori nevoit – o bună parte din contemporanii noștri.

Una peste alta, cartea aceasta merită a fi citită și păstrată în arhiva sentimentală pentru faptele și întâmplările celor trei ani cuprinși în ea (din ianuarie 2014 până în octombrie 2016) la care și noi am fost părtași.

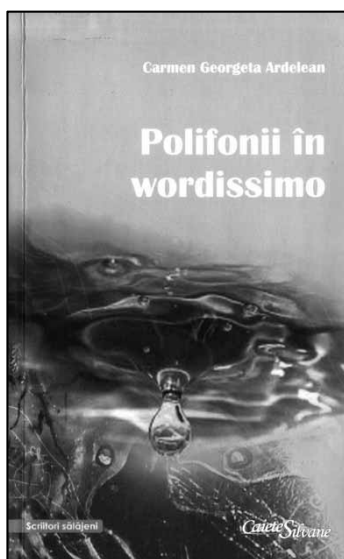

Succesiunea clipelor III

Analize pertinente

Iacob NAROȘ

Absolventă a Facultății de Litere, Istorie și Jurnalism, specialitatea limba și literatura română din Sibiu, Carmen Georgeta Ardelean, născută în Alba Iulia, este profesor titular la Liceul Pedagogic Gh. Șincai din Zalău, redactor asociat al revistei *Caiete Silvane* și

membru fondator al Asociației Scriitorilor din Sălaj. Doctor în filologie (2012) cu tema *Hortensia Papadat Bengescu – marea europeană a literaturii române*, apărută în volum (2013) cu titlul *Pledoarii*, Editura Eikon, cu care câștigă Concursul de debut al Filialei Cluj a USR.

În 2014, îi apare cea de-a doua carte, *Pactul cu ficțiunea. Cronici și alte semne de carte*, Editura Caiete Silvane, Zalău. Volumul de față – *Polifonii în wordissimo* – apărut la Editura Caiete Silvane, Zalău, 2017, 202 pagini, cuprinde cronici apărute în revistele *Caiete Silvane*, și *Tribuna*, Cluj-Napoca, în perioada februarie 2014 – februarie 2017.

Așadar, *Polifonii în wordissimo* este structurat în câteva capitole, primul se intitulează *Enclave și robinsoniade* și este dedicat poeziei. Încercăm să trecem în revistă câțiva dintre poeți, în ordinea în care sunt analizați în carte. Pentru fiecare poet, autoarea alege un titlu semnificativ, iată primul în discuție: *Costumul de pergament* – Adrian Popescu, *Costumul negru*. Volumul apărut la Editura Cartea Românească, în 2013, a fost nominalizat la „Cartea anului”, el cuprinde 24 de

poeme ce arată constanța poetului, impresia de cuminenție ce denotă ordine. Asistăm la un amestec de melancolie și nostalgie, de tradiționalism și neomodernism, dar și o notă de postmodernism prin metatextualitate. Nostalgia vârstelor trecute este surprinsă într-un jurnal în fărâme, un logos narcisistic, alături de iubire, faptul religios și intertextualitatea. Costumul negru ne apare ca simbol triplu al ceremonialului morții, al legăturii cu trecutul, obiectul care leagă trupul de suflet: „De acum nu ne mai înțelegem ca înainte/ Nedespărțitul meu trup, alter-egoul meu,/ Ai devenit greu, gras și gârbovit... Acum suntem o pereche cam bizară,/ Tu, carnea, o bătrână stafidită,/ eu, un adolescent. În holurile unui hotel de trei stele” (*trupul, sufletul*). Sunt analizate sintetic și alte poeme, *Visul*, *Meșterii italieni*, *Nimicul sau o intrare în iad*, *Plajă cu poeți*... Coperta a patra e o panoplie de aprecieri critice bine selectate.

Ruxandra Cesereanu, *California (pe Someș)*, în *Enclave și robinsoniade* ce dă și titlul capitolului: descendentă din echinoxști, neonirică cu dependențe autobiografice, Ruxandra Cesereanu scrie despre spațiu și timp, meditează asupra copilăriei și adolescenței puse față-n față cu maturitatea. Volumul a apărut la Editura Charmides, Bistrița, 2014, el cuprinde 38 de poeme, un amestec de real și ireal, arhaic și oniric, banal și excepțional, material și imaterial, trecut, prezent și timpul poetic. Poemele sunt pline de anestezii bine armonizate comparate cu Ezra Pound sau T. S. Eliot. Someșul apare ca un spațiu al apocalipsei estivale urbane: „Avalanșa a pornit de la băieții și fetele care vrăjeau o chitară pe malul Someșului/ așa au început să cadă amintirile și poezie/ o cameră de filmat care se rostogolește. Septuagenara stătea în

râu și își lovea pulpele cu fusta suflecătă/ pe când Hotel California ieșea ca un joint din burta chitării”.

Melancoliile de mare litraj ale textamentelor – George G. Astalos, *InfraRouge*. Volumul apărut la Editura Karth, 2014, e plin de lirism ludic, metarealitate, de prozaicul existenței cu un limbaj contemporan argotizat liber poeziționist. Iată câteva titluri definitorii: *Calea, adevărul și viața, Răpirea Europei, Întoarcerea fiului adunător, Călătorului îi șade bine cu scrumul, Infractorul liber poeziționist*.

Elogiile diogezelor necesare – Ioana Pârvulescu, *Cum continuă povestea*, Editura Humanitas, 2014. Pentru poetă scrisul seamănă cu toate celelalte, n-ai de ales: „Vine și se așază singur la masă.” Ca atare, poezia trebuie să lumineze, este considerată o încercare fructuoasă. Cele șapte jurnale a șapte săptămâni cu șapte poeme sunt formulate astfel: Omul și Dumnezeu, dualitatea angelico-demonică, ființa noastră – ființele din ființa noastră; femeia, moartea și Dumnezeu; elogiul umbrei; catharsis al omului sau creatorului de artă; viața casnică cu toate ale ei.

Stepe interioare – Daniel Bănulescu, *În șerpărie* – este prezentat sintetic ca prozator, dramaturg, poet; câteva titluri boeme din poezie: *Daniel al rugăciunii, Te voi iubi până la sfârșitul patului*; din proză: *Te pup în fund, Conducător iubit!, Cel mai bun roman al tuturor timpurilor, Diavolul vânează inima ta iar din teatru: Cine a câștigat războiul religiilor? și Vrei să fii prietenul lui Dumnezeu? În șerpărie*, Editura Tracus Arte, 2013, conține 35 de poeme numerotate șocant de la 34 la 1 și evaluate cu note de la 7,5 la 9,9. Criticul remarcă libertinajul ideatic stilistic în teme ca: eroticul, socialul, revolta, furia, religia și femeia. Femeia – „este ca o cutie hârjăită de chibrituri/ pe care nu mai pot să-mi aprind niciun băț” sau „Tu nu-mi ești nici proastă nici surdă/ dar nici de cine știe ce calitate/ Tu te urci încălțată și udă/ Pe buletinul meu de identitate.” Poemul *În șerpărie* este închinat prietesei Cik: „Iar eu voi simți și atunci/ Că tu, iubita mea /ești

mâna pe care Dumnezeu mi-o ține pe umăr/ Pentru a mă îmbărbăta.”

O prezentare la fel de sintetică este dedicată și lui Vasile Dan, cu volumul *Lentila de contact*, 2015, Editura Mirador din Arad. În *Ochiul de lângă drum*, Vasile Dan este etichetat ca postmodernist, prima poezie ne apare ca o artă poetică: „Eram la mijloc între cei de dinaintea mea/ și cei care mă urmau orbi/ ținându-mă de mână fără să știe/ ca pe un baston alb.”

Varujan Vosganian cu volumul *Cartea poemelor mele nescrise* face corelația dintre poezie și proză. Cu teme ca: familia și trecutul nostalgic, dilemele existențiale, religiozitatea și dramele umane (vezi *Ieșirea din peșteră*, pp. 39-44).

O excelentă prezentare o are placheta lui Vasile George Dâncu, *Universul Mama*, apărută la Editura Max Blecher, în 2015, vezi *Decantări târzii*, pp. 45-49. Este considerată o carte-omagiu, dar și a fiului răătăcitor prin *Universul Mama* în care predomină o anumită culoare, alb-negru, ca o fotografie de familie, „o privire-rememorare asupra morții din viață, a vieții dincolo de moarte.” Volumul emană sinceritate, formula lirică de adresare e una directă, mama e cea care dă replică: „dacă tot citești atâta/ mai scrie/ și despre neamul nost”. Primul din cele 20 de poeme, *Fotografie de familie*, evocă lumea de altădată, imagini și portrete păstrate doar în suflet. Clipe evolutive se derulează de la copil la adolescent, tânăr, adult, amintiri memorabile ca moartea tatălui, plecarea tânărului la oraș, vizita mamei. De reținut portretul mamei secundat de cel al fiului: „țarancă muncită/ cu o rochie ieftină și niște sandale mult mai mari decât piciorul”/; „dar eu eram mic și nedrept cu tine/ tu erai la fel de mică/ dar demnă ca un brad.” Moartea mamei și înmormântarea e cuprinsă admirabil în versurile: „dragă mamă/ tu ești cea mai importantă ființă din lume/ ai fost și când erai vie/ dar ești și acum când ești moartă.” Se remarcă și dragostea pentru pământul natal, pentru natură, credința și spiritul matern ce devin esențe ale poeziei: „viața ta este acum poezia mea.”

Poezie la scara 1:1 – Ion Pop, *Casa scărilor*, Editura Cartea Românească, 2015, transpune poetic sticla lui Klein, o casă a treptelor, a vârstelor, dar și un spațiu dintre realitatea tuturor spre realitatea noastră. Avem trei cicluri de poeme: *Casa scărilor*, *Degetul lui Bach* și *Ocazii, momente, întâmplări* în care ontologicul și poeticul coexistă. După mărturisirea poetului, poezia lui a fost mereu obsedată: „De jumătate de secol de când o pun pe hârtie, de tensiunea dintre scris și trăit, dintre Bibliotecă și întoarcerea spre propriile întrebări și neliniști...”. Casa scărilor cuprinde amănuntul biografic, pare a fi un confesional, ba o anticameră a lui Dumnezeu, în care predică poetul. În poemul 73, asistăm la metamorfoza ființei umane: „Aud prin anii cam mulți/ doar clinchetele marginilor izbite/ ale atâtor singurătăți.”

Analize la fel de pertinente sunt întâlnite și în poezia lui Radu Negrescu, *Gata, Nicio-dată, Acum în Versul care construiește etern* și la Marcel Lucaciu, *floreta de exercițiu*, o antologie din trei volume revizuite prezentat în articolul intitulat *Reflexii din reflecții*.

Partea a doua a cărții, *Exuviile trecutului*, se preocupă de proza scurtă: *Șapte romane, șapte povestiri, șapte etaje*, cu aplecare asupra lui Radu Țuculescu, *Scorpionul galben. Șapte povestiri*, Editura Charmides, Bistrița, 2013. Cartea lui Viorel Bucur, *Omul negru și alte arătări de pe hotar*, este analizată în *Vămile trecutului*, iar cea a Ruxandrei Cesereanu, *Un singur cer deasupra lor*, face obiectul studiului intitulat *Exuviile trecutului* ce dă și titlul acestei secțiuni. Aceeași atenție este acordată și Doinei Cetea, cu microromanul *Voievodul Gelu*, 2014, în *Pași în trecut, pași prin Transilvania*; lui Ioan Groșan,

Lumea ca literatură. Amintiri în „Egografiile unui Homo narativus”; lui Dan Lungu cu romanul psihologic, *Fetița care se juca de-a Dumnezeu*, în *Amelioratorii de gust ai copilăriei*; lui Cornel George Popa, *Cei care mor și cei care vor muri. Aventurile unui bibliotecar*; Cristinei Chițu, *Crunții și inocenții în Amor artis ars moriandi*; Matei Florian, cu romanul *Cexina Catapuxina*, 2016, în *A trăi la firul ierbii*.

Partea a treia a cărții *Monologurile lui Ulise* este dedicată altor tipuri de analize: interviuri, editoriale, publicistică, eseuri conversaționale (Daniel Săuca, *Cumetriile molcome*, 2013 (vezi *monologurile lui Ulise*); Ion Mureșan (vezi *Oglinda aburită*, 2013, în *Decantări incantatorii*; Alex Ștefănescu, *Mesaj către tineri. Redescoperiți literatura*, în *Despre o lecție de viață este vorba...*; Ovidiu Pecican, cu studiul *Câteva secrete ale roman-cierului Lucian Blaga*, în *Potpuriu blagian*, 2014. Daniel Săuca cu *La centru prin nord vest*, 2015, este prezentat în articolul *Polifonii interioare în tempo wordissimo* care dă și titlul cărții de față.

Au scris despre cărțile semnate de Carmen Georgeta Ardelean și despre publicistica bogată apărută în volume colective sau în reviste literare: Mircea Popa, Constantin Cubleşan, Dumitru Chioaru, Irina Petraș ș.a. Irina Petraș subliniază pe coperta a patra a cărții, despre autoare, în esență, următoarele: „Remarcabile calități de conducătoare de carte, plăcerea și știința de a divaga original pe textele altora cu recurs la o bibliografie atent și polemic asimilată”; „finețea ochiului analitic, eleganță și limpezime a frazei, plus o știință a sintetizării exersată și ca profesoară de literatură.”

În duhul blândeții

Diana MOȚOC

Preacuvioși și Preacucernici Părinți și dragi frați și surori,

Ne-am adunat aici, la ceas târziu de toamnă, pentru a-l primi cum se cuvine pe acest *Fiule... ce revine în țara sa – poposind, iată, mai întâi, pe meleaguri bistrițene –*, după călătoria sa în Spania, unde s-a voit a se dăruia tuturor, îngemănat, în două rostiri în limbi diferite, dar surori, româna și spaniola, în original și traducere.

Spuneam atunci, și reiau acum în mare parte cuvântul meu, că volumul (*„Fiule, m-am vrut să-ți fiu candelă de ceas târziu...”!*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017) semnat de Pr. Arhimandrit Dumitru Cobzaru se deschide cu o prefață avizată, de o mare profunzime și frumusețe, despre carte și autor, semnată de criticul literar și eseistul Dan C. Mihăilescu. O prefață surprinzătoare, în sensul în care surprinde admirabil esența cărții, dar și grație formei estetice a rostirii. Ca și la Madrid, și acum, cuvântul meu nu se vrea a fi decât un îndemn, o invitație la lectură, întemeiată pe experiența propriei mele trăiri traducând cartea în spaniolă.

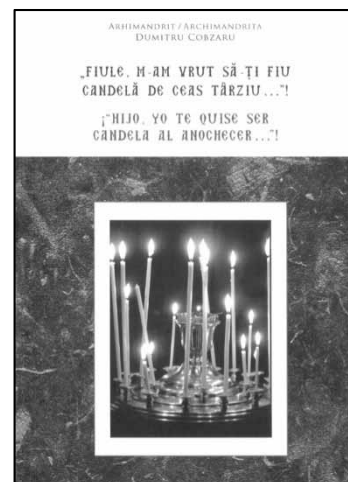
Se spune că a traduce este cel mai profund mod de a citi. Cel mai profund mod de a înțelege sensul a ceea ce citești și de a te bucura de forma în care se înveșmântează în cuvinte sensul, înțelesul, adică adevărul care există într-un text. Pentru că traducerea este, mai întâi, călătorie spre zămisirea înțelesului și a frumuseții din carte, iar mai apoi transpunere cu fidelitate, cu credincioșie a acestora în cuvintele altei limbi. Așadar, este străduință de credincioșie față de înțelesul și frumusețea cuvântului.

Spun aceasta nu pentru a arăta însemnătatea traducerii (deși ea este însemnată, așa cum deducem din îndemnul Sfântului Apostol Pavel către corinteni: „cel ce grăiește într-o limbă străină, să se roage ca să și tălmăcească”, 1 Cor 14, 13), ci o spun pentru a aduce un argument întemeiat pe experiența proprie – ce alt argument mai convingător decât cel al trăirii?! – când vă îndemn să citiți cartea în acest fel, adânc, și cu bucurie, pentru adevărul, înțelep-

ciunea și frumusețea care sălășluiesc în ea. De îndată ce am primit-o de la părintele meu duhovnic, în dar, la sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir, în 2014, am citit-o pe nerăsuflăte într-o noapte, așa cum am înțeles că au făcut-o mulți, și am recitat-o după o vreme, tot pe nerăsuflăte, tot într-o noapte. Pentru că odată ce o ai în mâini nu o mai poți lăsa, atât de vie și frumoasă este!

Acum însă, în această strădanie despre care afirmam că este traducerea, de a înțelege sensul și frumusețea până unde mi-a fost cu putință pentru a le reexprima în spaniolă cât mai fidel posibil, am recitat-o aproape zi de zi, luni întregi... Și acesta este îndemnul meu, să o lecturați și pe nerăsuflăte într-o noapte, dar mai cu seamă vă îndemn să o citiți cu luare aminte, zi de zi. De ce? Pentru că eu am găsit în cartea *Fiule... și am încredințarea că veți găsi* fiecare, dacă nu toate, mai toate răspunsurile la întrebările viețuirii noastre, atât la cele simple și imediate, cât și la cele profunde și veșnice, la problemele și la preocupările noastre, la neputințele și la răvnele noastre, la durerile și la bucuriile noastre, la căutările și la dorul nostru de Dumnezeu...

Veți găsi înțelepte răspunsuri despre ființa umană în comunitate și comuniune, în Biserică, în relație (personală!) cu Dumnezeu și cu aproapele, pe care autorul ne sfătuiește mai degrabă să-l iubim decât să ni-l facem prieten, chiar dacă crede în prietenie. Să-i iubim pe toți, pe Dumnezeu, mai întâi, și pe oameni, dar tot în relație cu Dumnezeu, care este iubire. Să-i iubim cu o iubire adevărată, duhovnicească, cu o iubire

Autentic și ferm

care să nu excludă pe nimeni, nici măcar pe vrăjmași! Să iubim în familie și în mănăstire, de vreme ce trebuie „să te căsătorești din iubire față de oameni și de Dumnezeu” ori „să te călugărești din iubire față de Dumnezeu și de oameni”, să iubim până la martiriu, jertfelnic... Și tot jertfelnică să fie rugăciunea, care trebuie să primeze în orice circumstanță, pentru orice și pentru oricine, pentru sine, pentru părintele duhovnic, pentru cei apropiați, dar și pentru cei de altă religie ori confesiune, și inclusiv, sau mai ales, pentru cazurile speciale ale copiilor avortați, nebotezați, ori ale sinucigașilor. Rugăciune care poate să fie o simplă „ridicare a ochilor către cer”, „o lacrimă” ori mărturisirea că nu poți să te rogi. Rugăciune în Biserică, prin slujbe, și rugăciune personală, neîncetată, „dacă însăși viața ta trebuie să devină o ardere de tot”!

Veți găsi cuvânt despre Maica Domnului și despre cum să devenim, și noi, „născători de Dumnezeu” în inima noastră, despre lectura indispensabilă a Sfintei Scripturi și despre Sfintele Taine, despre post, spovedanie și împărtășire, despre ascultare și cumințenie, despre a face voia Domnului și despre înțeleptul echilibru între lăsarea în voia Domnului și conlucrarea cu Dumnezeu: „Fără voința ta, harul lui Dumnezeu nu lucrează. Harul lui Dumnezeu face totul, dar fără tine nu poate să facă nimic”. Dar și despre adopții, doliu, divorț, ispită, impostură, superstiții, depresie, suferință, care este deopotrivă o binecuvântare, „pentru că ne apropie de Dumnezeu”, și consecință a păcatului. Veți găsi cuvânt pentru mireni și pentru monahi, pentru preoți și pentru credincioși și pentru cei mai puțini credincioși. Și veți mai găsi în carte cuvânt adânc despre *Părinte* și gingașă convorbire cu *Fiul*, amândoi trecuți în veșnicie... Astfel, cartea mărturisește viu și nemijlocit despre Mitropolitul Bartolomeu Anania, al cărui vers din poemul *Întrezăriri* a inspirat titlul cărții – un titlu cu adevărat *inspirat*, adică *în-spirit*, în duh! Prezent, așadar, în duh, Părintele Bartolomeu este foarte prezent și în cuvânt, de-a lungul paginilor și, mai cu seamă, în capitolul dedicat Înaltpreasfinției Sale, unde autorul ne împărtășește, de pildă, cum

Înaltpreasfinția Sa se bucura de răsfațul unui apus de soare după o zi de muncă la diortosirea Bibliei, la Nicula, și unde afirmă esențial că i-a lăsat culturii, „opera sa, iar Bisericii, viața”. Iar corespondența cu fiul duhovnicesc, Tudor, ne dezvăluie, într-un gest de imensă generozitate, cu sensibilitatea, profunzimea și delicatețea mărturisirii, a convorbirii personale, zbulciumul, dar și cumințenia, echilibrul căii celei mai înalte, dar și mai strâmte, de viețuire creștină, monahismul, ca dăruire totală. O scriere înțeleaptă, plină de suflet, o rostire intimă ce devine un emoționant text literar.

Veți găsi, așadar, răspunsuri vii, sincere, directe, practice, roditoare, ziditoare, care dăruiesc, prin autenticitate și fermitate, dar și prin mângâietoarea și senina îngăduință, în duhul blândității, puterea de a le pune în lucrare, toate spre o rânduită viață duhovnicească și spre mântuire. Așadar, este o carte plină de înțelepciune și de frumusețe, o carte adăpată, inspirată, cu adevărat *inspirată*, cum spuneam și despre titlu, adică din Duh, din izvorul înțelepciunii, adevărului, frumuseții și a vieții care este Cuvântul lui Dumnezeu-Tatăl, Domnul nostru Iisus Hristos. Lui Îi mulțumesc și părintelui meu duhovnic Dumitru pentru darul ales de a putea citi cartea *Fiule*... în acest fel adânc, zi de zi, la care vă îndemn, iar și iar, spre a deveni fii duhovnicești, spre a deveni, după dorința Părintelui, fii ai lui Dumnezeu. Deoarece *fiul* căruia i se adresează cartea, nu este doar *fiul* Viorel, cum ne mărturisește autorul în cuvântul său înainte, ori *fiii* din Cluj și Craiova, cărora le răspunde la întrebări în respectivele seri duhovnicești, întrebări și răspunsuri reluate în primele două capitole ale cărții („Comuniune și comunitate” și „Născătoare de Dumnezeu – datorie și calitate”), ori *fiii* slujitori ai Bisericii cu care este în dialog la Cursurile duhovnicești pentru preoți („Spovedania și viața duhovnicească”), ori iubitul ucenic și *fiu* Tudor... Ci, citind și însușindu-ți, *Fiule* devii și tu, frate, oricine, credincios sau încă în căutare, și toți, împreună cu Tudor, înveșnicit în iubire, primim ca ultim îndemn: *rămâi în iubire*... În iubirea Domnului, Căruia Îi dăm slavă pentru toate! Mulțumim...

(Prezentare de carte susținută în data de 5 noiembrie 2017, la Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Bistrița.)

Pavel Dan, la o nouă ediție

Icu CRĂCIUN

În pragul Marii Uniri, Aurel Podaru, autorul primei ediții critice integrale (Pavel Dan, *Opere*, I, II, III, studiu introductiv de Andrei Moldovan, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2012, despre care criticul literar Ion Vlad, prefațatorul acestui volum, afirmă, nu fără temei, că este „cea mai completă și mai riguroasă ediție”), dă la iveală un nou volum: Pavel Dan, *Ursita* (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017). Un volum care conține șapte nuvele (*Urcan bătrânul*, *Înmormântarea lui Urcan bătrânul*, *Zborul de la cuib*, *Priveghiul*, *Copil schimbat*, *Ursita* și *Iobagii*), cele mai cunoscute, am spune noi, și mai valoroase (estetic vorbind) dintre scrierile prozatorului Câmpiei Transilvane, răpus prea devreme de o boală cumplită și necruțătoare, trecut în eternitate la vârsta de 30 de ani, neîmpliniți, astfel că debutul său, postum, vegheat de Ion Chinezu, se va produce în 1938, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, București.

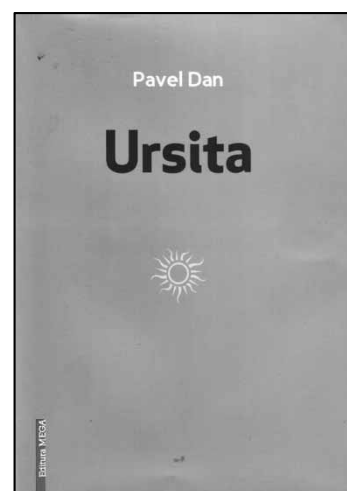
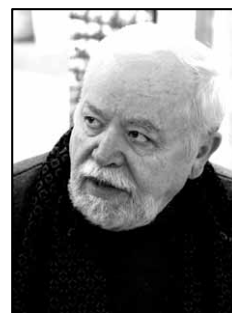
Ediția de față mai cuprinde pagini de *Jurnal* („cele care vizează, în primul rând, proiectele literare ale scriitorului, reflecții despre creație, dorința autorului fiind aceea de a face din însemnările sale zilnice «o operă nemuritoare»”, după cum putem citi în *Notă asupra ediției*) și 12 scrisori către: Dumitru Dan, unchiul prozatorului stabilit la Galați, Teodor Murășanu, profesorul și mentorul scriitorului, Ion Chinezu, criticul și conducătorul revistei clujene *Gând românesc*, Ion Breazu, scrisori care depășesc sfera unor simple confesiuni și devin adevărate pagini de literatură, acestea fiind urmate de, succinte, dar relevante, opinii critice semnate de Ion Chinezu, George Călinescu, Eugen Ionescu, Octavian Șuluțiu și Ion Negoitescu, „personalități care au legitimat, indeniabil, un talent și o operă,

mari disponibilități”, după cum afirmă criticul clujean în *Prefața* volumului despre care vorbim.

Cronologia vieții și operei lui Pavel Dan, nota asupra ediției, cronologia în imagini, indicii de personaje și toponimele întâlnite în cele șapte nuvele aparțin lui Aurel Podaru, îngrijitorul ediției de față, despre care criticul clujean ține să menționeze:

„Volumul consacrat operei și, deliberat conceput, memoriei unui scriitor rămas credincios idealurilor sale estetice și etice, este rezultatul devotamentului lui Aurel Podaru, intelectualul născut în satul lui Pavel Dan, ca să-l cităm din nou pe Ion Vlad. «Consăteanul» a avut sentimental datoriei, așa cum Ion Chinezu, Victor Papilian, profesorul universitar de anatomie, prozatorul și omul de cultură și inițiatorul unei reviste literare, Ion Breazu, universitarul care l-a asociat în elogiarea lui Pavel Dan pe marele istoric David Prodan, au

omagiat și sprijinit un om învins de o boală necruțătoare.” Iar prozatorul din această frumoasă ediție, ca să-l cităm din nou pe Ion Vlad, „recrează o lume potrivit unei viziuni consubstanțiale gânditorului decis să refacă în dimensiuni vaste, în tonalități unde enormul, tragicul, grotescul, fiorul morții și ceremonialurile moștenite de la oamenii pământului prezidează destinele”.

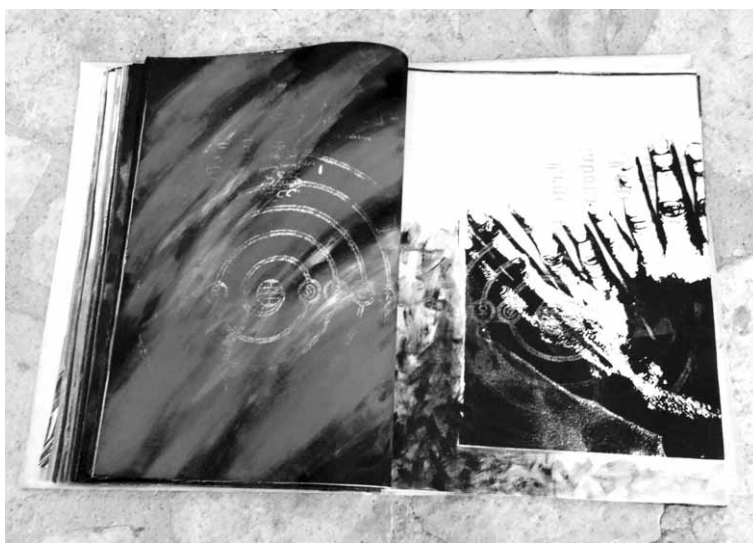
Ediții

E timpul să menționăm și noi faptul că din 1938 și până în prezent din opera lui Pavel Dan au apărut 21 de ediții, la care se mai adaugă prezența scriitorului în câteva, reprezentative, antologii, culegeri sau volume colective, opera sa fiind tradusă în 8 limbi (începând din anul 1942): turcă, franceză, portugheză, maghiară, rusă, germană, engleză și spaniolă, totalizând 12 ediții.

Meticulos și devotat prozatorului de la Triteni, Aurel Podaru a îngrijit, în ultimii 15 ani, și alte ediții, singur sau în colaborare, cum ar fi: *Amintiri despre Pavel Dan* (ediție îngrijită împreună cu Ion Buzași, prefată de Ion Buzași, cronologie de Sergiu Pavel Dan, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003), *Pavel Dan – Literatura populară. Caiete* (cu o prefată de Andrei Moldovan, Editura Clubul Saeculum, Beclean, 2007), *Umbletul cuvintelor. Prozatori turdeni* (cu o prefată de Andrei Moldovan, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009). Vă reamintesc faptul că Aurel Podaru, împreună cu Ion Buzași, Sergiu Pavel Dan au marcat centenarul nașterii scriitorului transilvănean (în 2007) cu volumul *Pavel Dan și Blajul* (Editura Clubul Saeculum, Beclean), lucru pe care l-au făcut și Gabriela Chiciudean (cu *Pavel Dan sau globul de cristal al creatorului*, Editura Academiei Române, București), Constantin Cubleşan (*Pavel Dan. Prozatorul Câmpiei Transilvane*, Editura Limes, Cluj-Napoca), Petru Poantă și Victor Cubleşan (*Pavel Dan (1907-1937) – antologie critică*,

Editura Tribuna, Cluj-Napoca) și Valentin Vișinescu (*Pavel Dan și Turda*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca). Precizăm faptul că până astăzi, au mai fost scrise și alte monografii, eseuri, studii despre Pavel Dan; e suficient să-i amintim pe Monica Lazăr (*Pavel Dan*, Editura pentru Literatură, 1967) sau Ion Vlad (*Zborul frânt al unui destin*, Editura Dacia, 1986). În anul 2014, același Aurel Podaru – „împătimitul și statornicul admirator al operei celui mai reprezentativ scriitor al Câmpiei Transilvane”, cum îl numește profesorul Vlad – va contribui, alături de alți paveldaniști la înființarea Asociației Culturale *Pavel Dan*, cu scopul promovării operei acestui mare prozator, al organizării primei ediții a *Colocviilor Pavel Dan (Incursiuni în viața și opera lui Pavel Dan)*, pentru ca, în anul următor, 2015, să apară primul număr al revistei *Paveldaniștii* (redactor-responsabil Aurel Podaru, secretar de redacție Mircea Ioan Casimcea), revistă semestrială de cultură, ajunsă la nr. 6, anul III de existență.

Volumul apare cu sprijinul Consiliului Județean Bistrița-Năsăud (președinte Emil Radu Moldovan) prin Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud (director Ioan Pinteș), într-o ținută grafică exemplară. Coperta (deși nesemnată!) o datorăm lui Baja Francisc, și poate fi exprimată prin trei cuvinte: simplitate, eleganță și rafinament. Tehnoredactarea aparține lui Dinu Virgil Ureche, iar corectura este asigurată de Traian Săsărman.

Cartea Timpurilor

Modelul Maiorescu

Mircea POPA

Pentru literatura română, Titu Maiorescu nu ilustrează numai un moment important al criticismului românesc în efortul său de întemeiere și definire, ci o întreagă epocă de cultură. Este vorba de epoca marilor clasici, încurajați și plămădiți în laboratoarele confortabile ale Junimii și ale „Convorbirilor literare”, cărora Maiorescu le-a dat girul personalității sale. În cadrul acestei epoci, mentorul Junimii rămâne o personalitate predestinată, un reformator înăscut. Sub incidența acțiunii sale nu cade numai literatura, cultura sau învățământul, ci toate instituțiile aferente lor, întrucât pentru el lumea materială și cea ideală trăiesc într-o simbioză exemplară. E vorba de justiție, moravuri publice, politică de partid, limbă, etică și estetică, adică de tot ceea ce reprezenta fundamentele epocii moderne, cărora, el, Maiorescu, le-a pus baze solide, greu de clătinat, chiar dacă a trebuit să ducă pentru aceasta războaie publice și polemici aprinse. Uneori a făcut-o în ciuda convingerilor lui intime, dar numai din datoria de a sluji adevărul, cum au fost cele adresate *Școalei Bărnăușu* sau *Limbii jurnalelor din Austria*, din care ardelenii săi au ieșit puțin șifonați. Trebuia gândită și pusă în practică reforma ortografiei, reformă care nu mai putea accepta jumătățile de măsură, căci limba celor din Transilvania devenise la un moment dat un jargon periculos, pe cale de a nu mai fi înțeles, trebuind debarasat de latinisme, ungurisme, cuvinte dialectale, spre a putea păși cu fruntea sus în conclavul țărilor civilizate. Din toate aceste puncte de vedere, Maiorescu este un om al începuturilor, un întemeietor de principii și acțiune publică, un cap de școală și direcție literară ce n-a putut fi contestată din perspectiva vremii, dobândindu-și deopotrivă o tot mai largă recunoaștere publică. Criticismul său are un caracter de sinteză și țintește înainte de toate dezvoltarea unei

literaturi naționale originale și viguroase, reprezentativă la nivel național și competitivă la nivel european. În acest scop și-a sfătuit adepții să se apropie de tezaurul tradițiilor populare, de limba curată a poporului, de comoara lui de înțelepciune, școală de artă și reflecție filosofică absolut indispensabilă progresului național. „Direcția nouă, spunea el, a făcut doar un pas spre progres când, dezrobindu-se de acele sisteme greșite, ne-a îndreptat luarea-aminte spre o limbă mai potrivită cu vorbirea poporului de astăzi, spre limba frumoasă în care scria Negruzzi și pe care nu am fi trebuit să o părăsim, rătăcindu-ne după confuziile filologilor”. Tot el a pus accent pe dezvoltarea firească, evolutivă, nu prin salturi condamnabile, făcând din teoriile „artă pentru artă” și „teoria formelor fără fond”, argumente de preț în calea spiritului descătușat și lipsit de prejudecăți, care merge mai mult imitând, decât creând. „Direcția veche a bărbaților noștri publici este mai mult îndreptată spre formele dinafară; direcția nouă și jună caută mai întâi de toate fundamentul dinlăuntru”, ceea ce se traduce de fapt prin deviza „Prin noi înșine!” Astfel de disocieri au fost extrem de binevenite și au dus la dezvoltarea aceluiași criticism național de care societatea noastră avea atâta nevoie și în interesul căreia spiritul maiorescian a rămas viu și dătător de putere creatoare.

Astăzi, când s-au împlinit o sută de ani de la moartea acestui legislator de seamă al regulilor civilizației românești, ne aplecăm din nou asupra scrisului său spre a urmări, chiar și sumar, modul în care acest scris a înrăurit epoca în care i-a fost dat să trăiască. Și nu numai opera, ci mai degrabă și mai mult, personalitatea sa socratică, dominând cu statura sa intelectuală cea mai importantă

**Anul
Titu Maiorescu**

parte a instituțiilor dătătoare de ton: Universitatea, Academia, Junimea, parlamentul, ministerele, viața științifică și literară, societatea civilă. Pe toate acestea, amprenta Maiorescu este ușor recognoscibilă și definitiv impregnată. Ne obligă la un nou examen critic însăși situația sa de spiritus rector, de om al inițiativelor durabile și al faptelor întemeietoare. E vorba, bineînțeles, de *anul Maiorescu*, an numit așa de N. Manolescu, și în care reîntoarcerea la Maiorescu este mai necesară decât oricând. Căci trăind într-o etapă a recrudescenței „formelor fără fond”, al disprețului cu care este tratat învățământul, a modului în care este privită istoria și latina în școli, a invaziei mediocrităților de sus până jos, a disprețului pentru lucrul serios și armonios făcut, a solidității corpului administrativ, a degradingoladei în care se află politica internă și externă a României spiritul sarcastic și superior maiorescian ar fi mai necesar decât oricând. Din păcate, România nu mai dispune la ora de față, nici în Cameră, nici în sectorul politic sau public, de o personalitate de talia lui Maiorescu, al cărui strigăt autoritar și inclement de *În lături!* să provoace curățirea grajdurilor lui Augias și salubritatea publică mult dorită. Maiorescu ne lipsește astăzi mai mult ca oricând.

Revenind la curentul de înnoire culturală pornit în țara sa de tânărul venit acasă de pe meleaguri străine și ajuns rector la numai 22 de ani, credem că este necesar să poposim puțin în sectoarele în care cuvântul său s-a făcut auzit și a dat roade. E vorba mai întâi de crearea unui cadru spiritual adecvat, prin strângerea rândurilor și prin ieșirea în arenă spre despărțirea apelor de uscat. Societatea Junimea a fost cea dintâi creație a sa, dimpreună cu revista *Convorbiri literare*, în paginile căreia arta și literatura erau supuse unui proces de valorizare critică foarte riguros și strict determinat. Noile legi și reguli dobândeau prin persoana sa semnificația unui început de sistem al judecății critice, care ignora critica judecătorească spre a proclama primatul celei estetice, științifice, bazate pe formulări luate din arsenalul științific al celor mai noi școli de teorie și practică universitară moderne. Cel dintâi rol pe care și l-a asumat cu vădită morgă intelectuală a fost acela de îndrumător literar, de formator de opinie și de cenzor de moravuri. Și cele dintâi ieșiri în

arenă au stat sub semnul polemicii, al negației și al respingerii. Într-o lume publică extrem de calduță și searbădă, în care fiecare avea locșorul său dinainte rezervat, întemeietorul Junimii a trebuit să conteste, să zgâlțâie din temelii spiritul laș, ușuratic și superficial, spre a da o „nouă direcție” celor care doreau cu adevărat să contribuie la revigorarea societății în care trăiau și unde acel „lasă-mă să te las”, venit din Fanarul turcit și lăncezit, nu mai putea fi pus la temelia unei societăți care dorea să edifice un nou organism statal. Ascultat și adulat de tinerii cu care s-a însoțit, conștient de valoarea și rolul său, Maiorescu a trebuit să-și câștige mai întâi aprecierea și simpatia acestora, care să-i recunoască poziție de primus inter pares, ca apoi, de la junimiști influența sa să treacă și dincolo de Junimea și *Convorbiri* pentru a se răsfrânge din plin asupra întregii epoci pe care a traversat-o. Profesor riguros și exact, mentor cu opinii și puncte vedere foarte limpede exprimate, el a strălucit prin limpiditatea și precizia latină a expunerilor, prin formulările casante și tăioase, prin oratoria sa de practicant avocat la bară, care cucerește și subjugă, obligându-i pe cei din jur să se ridice la înălțimea punctului său de vedere și la coborârea sa în mijlocul vulgului. Postura sa de creator de școală, de inegalabil spiritus rector a transgresat tot mai mult domeniul spre a accede la postura de pedagog al neamului, funcție pe care a preluat-o de la Kogălniceanu, omul de stat și reformatorul, care timp de două decenii a fost un fel de factotum în viața politică și socială românească, și căruia i-a perfecționat și dus mai departe ideile privitoare la modelarea și modernizarea societății, aducând noi corecții celor de până atunci, formulând altele noi și luptând pentru introducerea lor într-o clasă tot mai largă de oameni. Era vorba de a surmonta pentru România condiția de a intra cu demnitate în rândul celorlalte națiuni înaintate ale Europei, formulând în *Literatura română și străinătatea* un set de reguli potrivit cărora eram obligați să devenim și noi europeni. Relegarea „formelor fără fond”, concilierea dintre fond și formă, invocarea armoniei și adevărului drept criterii esențiale de judecată, impunerea esteticului ca măsură exactă pentru creația literară, statornicia criticii normative, explicative și analitice, prin raportarea la un alt criteriu de perfecțiune decât cel la care s-a

făcut apel până atunci, au fost doar câteva dintre măsurile luate de el în câmpul vieții publice. Sunt deziderate pe care le-a urmărit cu consecvență, intransigență și înțelepciune printr-o campanie polemică întreținută cu abilitate, decimând și condamnând adversari sau trimitându-i în rândul celor numiți de el „Oratori, retori și limbuți”, de unde cu greu se mai puteau reface. Acest tip de acțiuni decisive, sunând tăios ca o sentință de tribunal, i-au adus iubirea, respectul și încrederea contemporanilor, adeziunea lor la înfăptuirile omului de cultură, care a dominat cu statura lui impunătoare întreg sfârșitul de secol XIX, iar prin emulii și discipolii săi a influențat întreg spiritul public din România modernă. Rolul său a fost înainte de toate un rol cultural. Iată ce spunea el despre acesta: „Cultura nu se pregătește de sus în jos, ci de jos în sus. Și precum coroana înflorită la înălțimea copacului își are rădăcinile de hrană în pătura pământului, așa arta cea mai dezvoltată își primește sucul trăinicieii din viața populară cu toată naivitatea ei inconștientă; de aceea trebuie să fie națională, iar dialectele îndeosebi sunt un izvor de întinerire pentru ființarea unei limbi”. Și în altă parte: „Strictul adevăr, exprimat în forma cuvințioasă, dar exprimat după întreaga și bine chibzuita convingere, trebuie să ne călăuzească pe toți și întru toate”.

Asemenea idei, convingeri, norme de conduită vin să contribuie la armonizarea societății, la așezarea ei pe baze trainice și sănătoase, la formarea unei conduite de viață cât mai corectă. Maiorescu a căutat pe cât posibil să fie consecvent cu această axiomă de viață, excluzându-se singur din învățământ atunci când normele cumulului i-au interzis practicarea acestui lucru, refuzând chiar și demnitatea de ministru, atunci când în ochii opiniei publice ar fi urmat să pară vinovat, preferând să-și aplice singur sancțiunile numai să nu-și încalce principiile. Acest mod de a fi într-o lume a Orientului tuturor posibilităților a derutat la început, apoi a dobândit respect și statornicie. N-a căutat măririi, nici funcții, nici demnități, iar când le-a ocupat, a preferat să le părăsească când era împins să se abată de la principiile fixate. Sunt numeroase cazuri în care a lăsat altora, drumul spre posturi și poziții publice. Un caz concret este cel din 1870, când funcția de președinte al Academiei

a fost deținută mulți ani la rând de oameni proveniți din domeniul științific, s-a pus problema ca aceasta să revină și unui umanist. Iacob Negruzzi a insistat că poziția i s-ar fi cuvenit lui Maiorescu, dar acesta a refuzat cu obstinație, lăsându-i acestuia drumul deschis spre poziție. Și chiar dacă funcțiile și demnitățile l-au copleșit la un moment dat, copleșindu-l în egală măsură cu tot felul de angarale, el se arată conștient de datoria pe care i-o incumbă situația și de acceptul sacrificiului. Iată, de pildă, ce notează în jurnalul său, la 20 decembrie 1883: „Supra hărțuit, Cameră, avocatură, literatură.” Ar prefera ca din toate acestea să rămână doar profesor, vocația sa de bază, împrejurare în care simțea că își face în cel mai înalt grad datoria. Pe această temă nota în același jurnal: „Eu aș vrea ca simplu deputat să reprezint în Cameră noul guvern de principii și să nu părăsesc avocatura mea plină de succese, în orice caz, să mă întorc la locul de profesor la Universitatea din București. Influența asupra tinerimii studioase îmi pare mereu foarte importantă”. O directivă de viață pe care în altă parte dorește s-o facă mai clară: „Arta vieții? Rezervă, discrețiune, cumpătare, în genere negațiune și, în rezumat, abnegațiune.” Nu de puține ori face trimitere la spiritul de armonie, echilibru, modestie, puse cu toate în slujba adevărului, deoarece „Zidirea naționalității române nu se poate așeza pe un fundament în mijlocul căruia zace neadevărul”.

Toate aceste chestiuni fac trimitere la ceea ce numea el „personalitate”, noțiune importantă în sistemul său de valori, pe care tânărul Maiorescu și-a propus să o atingă etapă cu etapă încă de pe băncile de la Theresianum. E vorba de influența exercitată asupra sa de Goethe, în jurul căruia a construit un „model” de comportament, de om necesar societății. De aceea și-a propus să analizeze devenirea unora din aceste personalități, să vadă în ce măsură poate răspunde la cerințele mediului social, să se poată judeca pe sine și faptele sale, în așa fel ca ele să nu iasă din limitele acceptate. Jurnalul pe care îl ține cu ochi rece și sever, vine să-i ofere această oglindă a acțiunilor de zi cu zi, a faptelor concrete petrecute, pe care să aibă apoi prilejul să le judece la modul detașat, neimplicat, nepărtinitor, alegând elementele bune de cele rele, punându-le mereu în cumpănă și în balanța

propriei lui judecăți. Jurnalul său este astfel o formă de eudemologie socială și personală, o formă de auto-observație, asupra cerințelor pe care trebuie să le îndeplinească un intelectual pus în slujba țării. Sunt întrebări esențiale pe care și le pune și care revin ca un leit-motiv în preocupările sale. Respectul total și adânc pentru problemele școlii, ale limbii, pentru modul în care trebuie să arate literatura noastră, preocuparea atentă ca tinerii să aibă șansa de a se perfecționa, ieșirea din provincialism și oferirea unei șanse pentru fiecare reprezentau la el preocupări statornice, înțelegerea unei noi agore cu toate responsabilitățile ei. Revista, cursurile la universitate, dar mai ales prelegerile publice ale Junimii, sunt forme și modalități de selecție, unde cei din jurul său puteau fi integrați și chemați să-și dezvolte abilitățile oratorice, să-și etaleze cunoștințele și să se afirme social. Pentru el era important ce masă de oameni manevrează, pe ce colaboratori contează, ce viitor poate avea fiecare dintre ei. Maiorescu a experimentat la noi în acei ani forța grupului sau a echipelor, posibilitatea de a reuși nu singur, individual, ci în tovărășia unor prieteni sau acoliți pe care putea să se bazeze și cu care, împreună, putea face o breșă culturală sau politică mai largă. El relua astfel la nivelul epocii moderne exemplul bonjurișilor, a strălucitei echipe pașoptiste, pentru care avea un respect cunoscut, deoarece fusese în bună parte generația tatălui său, aceea care a dovedit că poate schimba ceva prin strădania lor. Nu de puține ori aceștia au jucat rolul de tovarăși de drum pentru ministeriabilul Maiorescu, liste cu posibili ministeriabili putând fi întâlnite adeseori în jurnalul său, cu nume și caracterizări demne de atenție. El meditează nu de puține ori la posibilitatea de a oferi o echipă junimistă omogenă și performantă, propunând la fiecare departament oamenii pe care-i cunoștea și ale căror caracterizări șocăază și astăzi prin realismul și clarviziunea lor. Ceea ce e de subliniat și aici este lipsa acelui egoism și reticență, cunoscut din comportamentul destul de multor politicieni, pentru care stilul de viață autosuficient și izolat era o marcă la modă. Or, Maiorescu vine cu alt mod de comportament, dovedindu-se până la final un coechipier ideal, unul dintre aceia care nu-și lasă oamenii la ananghie, luptând pentru a le procura slujbe și

a-i sprijini material, pe cât i-a permis situația și împrejurările. Este cât se poate de edificatoare relația sa cu Eminescu și cu modul în care a încercat să-i ofere o mână de ajutor în orice împrejurare. Nu pot fi de aceea de acord cu aceia care văd în Maiorescu un spirit malefic și pe organizatorul cabalei din 1883, când a dorit cu orice preț să-l expedieze din țară. Lucrurile au fost clarificate și tranșate de mult, dar exegeții noului val vor cu orice preț să-l facă pe Maiorescu țapul ispășitor al acestor nefericite întâmplări. Să nu ignorăm sprijinul pe care l-a dat unor scriitori ardeleni, începând cu Slavici, Miron Pompiliu, cu Scipione Bădescu, cu aprecierile pe care le-a avut la adresa lui Coșbuc, Popovici Bănățeanu, Meșotă, Goga, Vlad Delamarina, Lucreția Suciuc etc., multora dintre aceștia consacrându-le pagini elogioase. E vorba de ultimele decenii ale secolului al XIX-lea când afirmarea sămănătorismului și poporanismului l-a făcut să reflecteze mai mult asupra literaturii rurale, a rolului influențelor populare în opera de artă, asupra specificului național. Ultima parte a vieții este definitorie cu privire la modul în care caută efectele patriotismului în opera de artă, efecte pe care le negase anterior, dar pe care nu le mai putea ignora. E drept că și în 1868 afirmase: „Singura clasă reală la noi este țăranul român și realitatea lui este suferința, sub care suspină fantasma-goriile claselor superioare”, dar acum o spune și mai apăsător, arătând că „arta cea mai dezvoltată își primește sucul trăinicieii din viața populară în toată naivitatea ei inconștientă; de aceea și trebuie să fie națională” (În memoria poetului dialectal Victor Vlad Delamarina). Acest etnicism național este subliniat și în cazul lui Alecsandri, despre care afirmă: „Farmecul limbei române în poezia populară el ni l-a deschis; iubirea românească și dorul de patrie în limitele celor mai mulți dintre noi el le-a întrupat; frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru el a descris-o (...) A lui liră multicordă a răsunat la orice adiere ce s-a putut deștepta din mișcarea poporului nostru în mijlocul lui.” Astfel de trimiteri la tezaurul nostru popular, la bogăția de producții populare care pot deveni izvor de inspirație pentru literatura cultă sunt făcute și în articolul *Literatura română și străinătatea*, în care găsim o trimitere exactă la „originalitatea națională”. Este un punct de vedere

pe care l-a susținut și ulterior, legătura dintre scriitor și literatura poporului din care el face parte fiind o condiție a originalității și a receptării lui favorizante în lume, ea reprezentând „partea cea mai aleasă a firei lui etnice”.

Aici ca și în altă parte, Maiorescu dă dovadă că în rândul fundamentelor sale estetice, pe care le consideră esențiale în definirea originalității unei literaturi, stau fără îndoială aspectele legate de unitatea și organicitatea acesteia, și că în mod constant ea se referă la substratul popular primordial al acesteia. Faptul că s-a ocupat în anii după 1900 de creația lui Sadoveanu, Goga, Brătescu Voinești, că, în răspunsul la discursul academic al lui Duiliu Zamfirescu, Maiorescu recunoaște meritele ardelenilor în literatură ne face să luăm în considerare o anumită tendință vizibilă a sa: preocuparea statornică de a-i integra pe aceștia în cadrele literaturii naționale, înțelegând în subsidiar că literatura română e una și indivizibilă ori din ce regiune a neamului românesc ar porni, că, în ultimă instanță, ei fac parte integrantă din aceeași cultură. Pe de altă parte, nu putem să nu luăm în considerare și împrejurarea specială și oarecum nouă: aceea de a-și fi putut lua revanșa față de criticile aspre adresate în tinerețe unora din reprezentanții acestora. Acum, când împrejurările culturale de la începutul secolului al XX-lea i-au permis să observe mai bine dezvoltarea literaturii pe regiuni, a avut posibilitatea de a judeca altfel literatura Transilvaniei, pe care a dorit s-o integreze fluxului general, ca o măsură imediată și imperativă a unui act reparator, dar înainte de toate ca intenție de a sublinia acel deziderat lansat în epocă de Liga culturală, a cărui cerință era pe buzele tuturor și care era exprimat în felul următor: de la unitatea culturală la unitatea politică. Ca om politic și doctrinar cu viziune pan-românească (nu întâmplător s-a ocupat și de retipărirea cărții tatălui său despre românii din Istria), Maiorescu este un spirit al veacului pentru care

împlinirea idealului național era un țel subînțeles, deși nu direct exprimat și valorificat. La moartea sa, Octavian Goga i-a reproșat tocmai lipsa unor rădăcini mai adânci cu pământul lui, care l-a determinat să rămână în Bucureștii ocupat de trupele germane și să moară cu soldați germani și unguri în garda de onoare. Ar trebui poate să rectificăm imaginea și să avem în vedere vârsta omului de stat de atunci, care nu se putea retransa într-un teritoriu incert, el – omul certitudinilor dintotdeauna. Reproșându-i faptul că n-a fost „brațul viguros care să poarte un steag” și că i-a lipsit „temperamentul de apostol”, Goga îi concede totuși lui Maiorescu calitatea de „arbitr elegantiarum”, de om al normelor și regulilor, de cenzor de idei și comportament care a introdus într-o cultură incipientă „principiul ordinei și al autorității”. Chiar dacă ar fi vorba doar de aceste două lucruri, cum ar fi ordinea și disciplina în gândire și comportament, nouă ni se par suficiente pentru ca profesorul și dascălul de logică și de estetică al atâtor generații să fie considerat sămănătorul care a deștelenit ogorul pentru semănăturile viitoare. Căci fără ordine și disciplină, fără simțul echilibrului și al moralei sociale nu se puteau naște generațiile care să cântărească cu exactitate spiritul și mersul vremurilor, pe care adevărații luptători le-au fructificat din plin. Fără să coboare neapărat în arena înțeleșărilor naționale curente, Maiorescu și-a înțeles destul de exact partea sa din misiunea educativă și formativă a tinerelor generații, acoperind cu exemplul său personal de gringolada balcanică și miticismul unui climat nu de puține ori infestat de patimi mărunte și obscure, pretinzând ridicarea olimpică la gândirea lucidă și clarvăzătoare. A rămas un model de conduită pentru multiple generații, omul predestinat a reforma și a cenzura excrescențele, omul cu simțul măsurii intact. Astăzi, când astfel de oameni ne lipsesc aproape cu desăvârșire, întoarcerea la Maiorescu este absolut obligatorie.

Vasile MUSTE

La început a fost verde

tu ai venit întâi și tu ești tot ce mi-a rămas
rămâi doar praful și pulberea vin din adâncuri
întunecate reci depărtări și noaptea și ziua
ador cuvintele tale
ce fel de seară a fost și ce n-a fost
dacă libertatea nu dă păreri de rău
libertatea nu te lasă să greșești
și dacă vrei

dacă vrei pot greși pentru tine

1 Decembrie 2017

Isabelei

vreau să trăim îmbrățișați o zi întreagă
să defileze alții
te-aș ține-n brațe ani câți are Țara

Poezia Mișcării literare

Ani fără umbră

pentru că ființa asta care îmi aparține
ar avea prea multe de îndurat înafara
dragostei tale neîmpărtășite

te pot iubi în felul meu
nu-s de piatră
și te plac de muuult
am așteptat destul până să mă vezi

din Munții Alburni
zece ani ca să îmi poți lua
umbra înapoi

Nu micul meu prieten

în noaptea asta m-a visat o femeie
nu David micul meu mare prieten
și eu o visez noapte de noapte strigându-mă
dar nu-mi răspunde la nicio întrebare nu
știu de unde mă strigă nici nu știu cine e
și mor în fiecare seară fără ea fără chipul
pe care îl doar bănuiesc și încă nu m-am hotărât
să înnebunesc

Regina din patul meu

adesea
când plecai
din patul meu
spuneai
mă simt ca o regină

și erai

Greul de după

nu pot duce tot la nesfârșit
cum mă întorc de pe drumul tău
nu poți să te întorci la
nu pot să despart cele două vieți să
le trăiesc independent

nu știu ce să fac cu noul *noi*
cu cât mai mult cu tine sunt
mai greu e după
am fost o vreme străini doar munții și marea
cu noi

Eu locuiesc acolo

te-am visat ooof m-am îndrăgostit
sufăr și vreau să dispară durerea
nu mai știu ce să cred ce să fac
nu înțeleg de ce nu te pot uita
măcar pentru câteva zile

mă bucur că sunt în gândul tău
dacă acolo ai grijă de mine
nimic nu mi se poate întâmpla
mie sublunarul

Calendarul cu pisici

s-a întâmplat ceva cu tine
ți-am luat câteva calendare cu pisici
sau pisici calendaristice
hi hi ce bine
ai pisici ai pisici
oare de ce îmi vine să-ți scriu fără-ncetare

vreau să te iau și să mergem în țara mea
la casa din războiul împotriva liniștii lumii

Câtă vreme îți scriu nu te uit

visele nu au arme nici nume
amintirea lor e o armă ce îți fac
luminițele te așteaptă ca mine
eu la tine nu aud și nu văd
încerc să ajung dimineată
pornesc deschide

uneori visele sunt mai importante decât
independența de aici ooof-ul
trăiește visul nici de viață n-am timp
câtă vreme îți scriu nu te uit
poți veni azi mă schimb și vin
ce bine-i când seara ești cu mine

ai efect antiinflamator

Sunt încolțită o să dai în floare

ai putea să fii condiția necesară și suficientă
de ce să fie așa ne-am ocolit
ne-am abandonat când puteam fi ok
nu merităm happy end niciunul
cine hotărăște ce merităm și ce nu
noi
nu cred nu știu ce e cu noi gândesc
la cauzele care ne-au adus aici
cum am lăsat să se întâmple asta

sunt fascinat de vinul acesta
crezi că el mi-a dezlegat limba
sunt încolțită de aceea vorbesc
tăcută o să dai în floare

Ți s-a spus să nu mai visezi

vreau să ne trezim împreună
vreau o noapte întreagă cu tine
nu-ți mai scriu că îmi e dor de tine
de vocea ta de privire mai ales ooof

tu ești mai mult decât femeie
tu ești Femeia

îmi ești drag dar nu degeaba destinul
ne-a apropiat abia acum
ne-a ferit de multe
nu mă mai visez cu tine prin Europa

Nimeni

nimeni nu mi-a oferit mai mult decât tine
și tu vrei să îngropi toate nopțile noastre
vei vedea apoi ce mai rămâne
și câtă viață avea
fiecare noapte trăită împreună
dar eu
nu vreau să te adun cioburi după

și iată
am visat un vis cu oameni
și eu am visat că sunt om

Tratament prevestitor

luni vei fi vindecat de zboruri planate
așadar stai liniștit va fi bine o vreme
nu vei mai cunoaște femei la micul dejun
(jun de mic – așa cum spunea balaurul Arif)
la prânz și cină și nici la vot
vei anula în zilele ce vin toate zborurile
păsărilor migratoare din nordul tău nobil
până la arderea lumii de tot

pană la nopțile tale pustii fii iubitor și lasă
femeilor singure singurătatea din urmă
iar mie lasă-mi pe draga mea Isabel

Și astfel nu voi mai iubi

în locul meu șapte păsări să pună-ntr-un cuib
cu inima lor speriată de raze de lună

inimile într-o mână cu șapte degete și tom cel
mai drag
speriat și el de o moarte mai bună

eu n-am avut niciodată în mâinile cui
să-mi las viața cu toate iubirile-n zori
aș fi păstrat drumul pe margine mea către
seară
căutând tinerețe fără bătrânețe iubitei
și viața devastată de cântec

Draga de tine

nu poți submina nu poți jigni nu poți
umili viața asta puțină care e și a mea

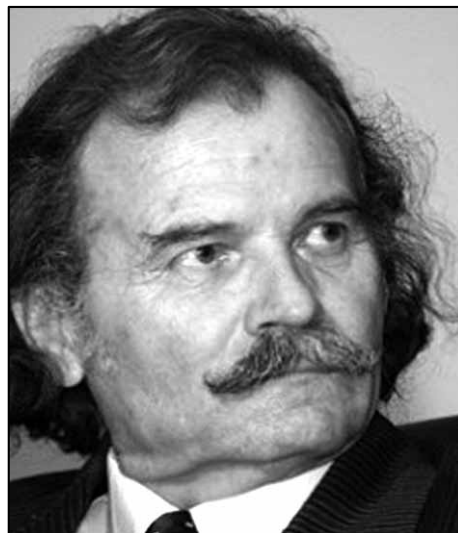
nu pot și nu umilesc viața cu tine e singura
parte sfântă din viața mea

(Din volumul *Pot greși pentru tine*)

Frăția gulerelor albe

Lazăr LĂDĂRIU

Alt răsărit darnic s-arată

Septembrele luminii
pândește malurile
unei mări de nisip,
privindu-și destinul;

La-nmormântarea nopții
vin umbrele ducând amintirea
singurătății
peste singure zidiri,
nemărginirea vântului,
dinspre orizontul pădurii de-ntuneric,
s-aude venind;

alte aripi, pe rând, ies
din miezul unui foc
dormind pe blană de umbre;

alt răsărit darnic s-arată,
în biserica părăsită
plânge o rugăciune;

tristețea băjbâie
prin filosofia tăcerii
cu timpul în aripi;

glonț rătăcit, prin dimineața nouă
o rază albește drumul luminii
cu a ei primă suflare de frunze;

aici,
doar un singur izvor
mai cântă.

Singur aștept aurora

Vântul acesta totul îngheață
pe planeta cu poteci înfundate;

fericită-i pe-aici
doar singurătatea,
când deziluzia-n cascade
picură liniște
în memoria trecutului,
fruct al tăcerii;

o lamentare s-aude
în bezna prezentului
prin florile tristeții;

văd, de-aici, vrăjitorile-nserării
venind cu umbrele,
speranța-i și ea,
o lentilă de gheață;
aici
singur aștept
aurora.

Se uită dimineața la mine

Uimită,
se uită dimineața la mine,
parcă aud un imn străin
sub raza subțire,
precum lama unui cuțit;

piatra aceasta din față-i

cât muntele,
iar pe ea-i semnul meu,
ca un cuvânt interzis,
rătăcit printre bănuții
mărunți ai salatei sălbatice;

Lazăr Lădariu este ziarist și poet. S-a născut la 25 martie 1939, Idicel-Sat, județul Mureș. În 1963 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității clujene. A fost asistent universitar la Institutul Pedagogic de 3 ani din Târgu-Mureș, actuala Universitate Petru Maior, corespondent județean la un ziar al satelor, din august 1975 – redactor la ziarul județean *Steaua roșie* până în 26 decembrie 1989. Din 26 decembrie 1989 până în prezent – redactor-șef al cotidianului *Cuvântul liber*. O perioadă a fost și parlamentar. A publicat peste 25.000 de articole. Colaborează cu poezie în revistele *Vatra*, *România literară*, *Steaua*, *Tribuna*, *Târnava*, *Vatra veche*. A debutat editorial în 1983 – în *Caietul debutanților* (volum colectiv), în urma concursului de la „Albatros”, în volum cu cartea de poezie *Câmpuri cosite de ceață*, Editura Dacia, 1985. Poeziile i-au fost traduse în limbile germană, engleză, rusă, maghiară, sârbă, albaneză. A publicat numeroase volume de versuri, reportaje și de publicistică. Este de asemenea cuprins în mai multe dicționare și antologii.

tot mai ciudată-i pe-aici
și singurătatea
în murmurul acela de floare,
când fântâna ascultă
vioara vântului;

undeva,
ziua toarnă crini
peste caii ei, toți azurii,
prin cimitirul uitaților
se naște un înger;

se uită dimineața la mine,
ce mare-i, Doamne,
marea asta
de foșnitoare lumini.

Primăvară, cu anii mei, eu te aștept!

Cineva merge pe ape,
supuse par nestăpânitele valuri
sub ochiul cel de aramă,
apus;

umbre lungi
calcă
flăcările asfințitului,
tăcute venind,
abia se văd,
dar se simt
prin ziua,
de sine
încet lepădându-se;

din adâncuri urcând,
aud, chemând,
clinchet de născuți clopoței;

primăvară,
cu anii mei mulți,
în jur,
eu,
din nou,
te aștept!

În pragul iernii ieșit

Tăcut
mă privesc în oglindă,
din lumea imaginației ies,
poteci de zăpadă
eu calc,
în pragul iernii ieșit,
reverențe asfințitului fac;

salut, cu gesturi largi, ninsoarea,
ca o sărbătoare,
fotografia ei numai eu o văd,
precum o clorofilă a iernii
sub steag necunoscut;

cerul gol
cu buze de omăt sărută
grăbite clipe,
să le soarbă,
sub șubred zid
de-atâta albă culoare;

trăind, plătit, cu ziua
și cu săptămâna,
mă pierd afund
în râul de tulburi ape,
recuperând, astfel, memorii
spre alt tărâm
ducându-se
pe rând.

Aproape liber mă simt

Aproape liber mă simt,
săgeată înfiorând aerul,
de fiecare dată în alt ținut
triumfal intrând,
în palmă cu poemul
meu vlăguit;

aproape liber mă simt,
când, în rostogolire bolnavă,
cuvintele fug,
disperare parte din mine
într-o tragică toamnă;

aproape liber mă simt,
când lacrimile nu le mai știu,
iar pasărea peste lagună rotindu-se,
așteaptă acel semn de demult,
al nopții venind;

aproape liber mă simt,
aici,
unde nu-i pană de înger,

aici,
unde încet, s-aude apropiindu-se umbra.

În ochiul cerului nimic nu tresare

Cu jenă,
cu frică parcă,
grijuliu cobor treptele
pe o muzică greu de înțeles;

bolnave,
păsările,
de tristețe potopite,

din acele stepe pustii,
de-atunci mereu vin,
cu încete fâlțări de aripi,
între pământ și cer,
amintindu-ne că mai trăim,
prin aroma târzie
a acestei absențe;

prin duminica împărtelilor,
clopotul cel ruginit
anunță undeva
o altă naștere;

în ochiul cerului
nimic nu tresare,
iar clopotul mare
are o limbă de mort,
când umbra după umbră
aleargă prin anotimp de-nserare.

În țara lor, fericiți sunt numai copacii

În țara lor,
fericiți sunt numai copacii
din acel spate al zidului;

ei aruncă priviri
peste ape,
peste un aer
cu păsări ghiftuite
prin vizorul lor
înspre cer uitându-se;

niciun sunet
acolo nu se aude
prin zborul nesigur
al păsărilor;

ca un mormânt
par apele
prin timpul
pe dealuri și munți
vărsându-și lumina;

în poziții nefirești
un munte de fete morgane
respiră.

Așteptare

De-aseară aici aștept
odată cu noaptea,
cu păsările ei,
toate în haine negre-mbrăcate;

sub nouă,
așteptată lumină,
pe un cer întors stau
și privesc parcă într-o copcă
adâncă
de gheață;

de aici văd
îngerii anevoie,
în șir
urcând muntele,
în așteptarea primei ninsori
prin care cântecul lin
doar acolo abia poate începe;

prin tranșeele ierbii
s-aude bine,
ca o speranță,
respirația dimineții,
cu țipăt din scutec ieșind,
sub ale pământului șoapte;
cu degete de aer,
văzduhul scrie
cronica despre nașterea zilei;

o zi în care
și eu am să plec
într-acolo.

Aud un alt cântec de Înviere

Într-o blândă dimineață,
sfios calc
potecile crinilor cu potire de rouă,
prieten sunt,
cu frunza timpului,
verzi ochi
deasupra uimirii
cu mirosuri de floare;

prin părul răsăritului,
puful pădărilor învață
înotul prin aer;

o respirație nouă,
ca un șarpe subțire,
de ape curate,
e gândul vecin cu nădejdea opririi
viselor tulburi;

aud un alt zbor,
un alt cântec
de Înviere.

Încă nu Ți-am mulțumit

Doamne,
mi-ai îngăduit,
de 77 de ori, să merg
pe cele mai albastre frunze
ale cerului,
și nu Ți-am mulțumit încă;

Doamne,
cum se mai zbăteau
furtunile
peste care nepăsător
eu treceam,
pe sub ochiul acela enorm,
și încă nu Ți-am mulțumit.

Gela ENEA

priveam pe geam lumina cum se înfășura
pe crengi

când a urcat
trenul încetinise/ poate chiar se opri
cât să treacă prin tâmpla unui greier
nu am știut de prima dată cine este
s-a așezat alături
m-am strâns în mine să n-o ating/ apoi
au început să curgă din ea
ca printr-un cep
tot felul de oameni
bătrâni și tineri
femei borțoase/ ori
femei cu prunci în brațe
călugărițe sau curve
soldați și ostatici
fiecare își căuta locul
am vrut să cobor
o mie de brațe m-au tras înapoi
am vrut să-mi arunc bagajul pe fereastră
o mie de brațe l-au prins
privirea ei căzuse pe mine
o mie de ochi mă ardeau
ea nu spunea nimic
voia să mă nască
și eu nu

**altă zi și n-am șters praful de pe cea
de ieri**

(din jurnalul unei fete bătrâne)

să învăț cum se sărută o absență: întâi sfios
pe urmă
tot mai zgomotos și temerar
cum un recrutar își mângâie prima mitralieră
adevărată
să mă eliberez de john (pe care-l port
în minte) cuiul pus piedică inimii

never: sugiucurile din prăvălia cu amintiri
număratul oilor negre pe pajiștea insomniilor
tvr-ul cultural cu același „Un chien andalou”

bărbații ce cred despre mine că sunt
o bibliotecă/ de sex
infirmitate previzibilă
dar bănuiesc măcar
câmpul minat al războaielor cu ușa închisă/
cu perdelele trase
eu/ palpându-mi sânii/ coapsele
limba – moluscă în jurul degetului arătător

paradigma oricărei crime încapă în plonjonul
singurătății
cade trupul ca un perete de beton din cârligul
unei macarale
sufletul îl caută o vreme printre dărâmături
dragostea
e glob de cristal: te vezi pe fragmente până
scapă pe jos

mă gândesc mereu că nu am cui să-i fac un
copil cui să-i spun
noaptebunăpui

când trec de o anumită vârstă unele femei se sinucid

dau foc pozelor din tinerețe
cu fumul
spoiesc oglinzi
când trec de o anumită vârstă unele femei
poartă în poșeta de firmă
un măr otrăvit
mușcă din el nu pentru că le este foame ori
sete
de poftă
la culcare își astupă ferestrele
învârt cheia
deși sunt absolut convinse că nu vine nimeni
când trec de o anumită vârstă unele femei țin
la îndemână
cremele antirid lenjeria sexy nou-nouță
sufletul schizoid pe bancnota de-o mie
noaptea visează stereotip un înger în șalvari
pe care-l strâng de gât
în noaptea următoare
același înger bubuie visul
după ce le omoară bine bine
își face din carnea femeilor
din oasele lor terciuite
saltea
îngerul adoarme legănat de alte vise

cum ar fi
că trăiește într-un cer pântecos
și fără șalvari

pianissimo

nu există nicio certitudine
în afară de mine
știu cum să pătrund în creier
cum să fac din omul banal o mașină de tuns
iarba de pe morminte
știu să călăresc moartea să-i dau bice
nu-mi pasă că mi-a căzut părul că s-a rărit aerul
mă uit la citostatice
ode închinat leșului eroic
tremur
frica este un animal
pot s-o domesticesc să-i pun microcip
oriunde s-ar afla să se știe că-mi aparține
că viermele său întâi din mine a mâncat
gălbenușul sufletului
nu-mi pasă că am rămas cu atât de puține
kilograme
mă izbesc de pereți
nu fac zgomot
doar varul cade mai întunecat pe cearșaf

Cartea gesturilor I

ROBERT Laszlo

Când...

Când eu mă voi trezi în visele tale,
să nu te sperii.
Ne vom întâlni sub talpa unei umbre
care calcă pe-o rază.

Eu vin dintr-o altă prelungire,
iar tu mă întrebi de ce sunt străin.
Și buzele tale grăbite
î închid lacrima acestei întâmplări.

Un soare m-absoarbe
și altul mă leapădă-n lume.
Te-am trezit cumva,
sau numai spinarea unui cuvânt
și-a lepădat coada peste un alt înțeles?

Hai cu mine, fără tine.
Uită-mă și amintește-mă.
Eu sunt soldatul liniștit.
Punctul mort pe care liniile
vor învia cuminți
sub jungherul amiezii.

Săditorul

El sădea trepte în cer,
iar îngerii fericiți urcau
înspre iadul albastru
și aripile lor trosneau
ca o cazma de mormânt.

El rătăcea prin inima mea.
Ce faci acolo?
Caut o busolă, îmi răspunse.
Smulge-o, dacă poți
să te desparți de tine.

M-am închis în casă
cu fotografia moartă a pierzaniei.
Dumnezeu veni apoi, se băgă și el în poză.
Eu eram în versul meu,
în versul lui.
Șăgalnic, dulce și trist.

Cuvânt

Și cuvântul acela
se hrănea cu tăcerile lui.

El se năștea în fiecare zi
din uitarea celei de ieri.
Măine, mugurul lui
va fi stânca și obrazul meu,
Pulbere peste celelalte cuvinte.

Pe spinarea mea înflorește
apa unui râu care
se chinuie să-și
pună vertebrele,
pod
spre o altă poveste

Timp

El aude ecoul.
Poate că e doar gândul
că ziua ce vine
va fi copia nopții stropite cu zeama trezirii.

Brusc,
el s-a ascuns într-un ceasornic.
Și buzele lui mângâiau timpul.
Și timpul se prefăcea în cuvinte.
Eu îl așteptam în ceasul vecin.
Și limbile noastre inventau o altă potrivire.
Și ne prăbușeam fiecare în visul celuilalt.

Robert Laszlo s-a născut la 7 iunie 1991 în Satu Mare, localitatea Amați, comuna Păulești. Licențiat în psihologie în anul 2013, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, masterat în Managementul Securității în Societatea Contemporană, Babeș-Bolyai, Cluj Napoca, 2013-2015. Este manager la Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare.

A debutat în revista *Alfazet* în 2008. Debut editorial cu volumul de versuri *În viața mea!*, Editura Citadela, 2009. A semnat volumul de versuri *Somniator tălmăcitorul de vise*, Editura Dacia, 2010, ca și volume de publicistică și istorie locală. Este prezent în mai multe antologii de poezie.

Gol,
faunul potrivea ceasurile
și dădea drumul la tot felul de timpuri.
Deodată, inimile întârziate
ieșeau din hățuș.
Tic-tac suspină cu ochii închiși,
devorând simultan orele, mileniile,
stânca unei clipe scufundate
în întrebări interzise.

Am știut că va veni clipa când
poeziile vor curge șuvoi
și acum știu
cine a deschis stăvilarul.

Și aerul e sufocat
cu amintirea înecului
și șoapta e un tunet cu picioarele rupte.

Fotograf

Dacă scazi
Ce vreau eu cel mai puțin
Din ceea
Ce vreau eu cel mai mult,
Va rămâne
Un zaț multicolor
Niște instantanee ale panicii
Că pot rezista
Fără tine
Măcar o clipă
Duhnind a veșnicie

Story

Este un vis lipicios
Peste lucrurile ființei mele
O miere bolnavă,
O iubire modificată
Genetic.
Arc moale
Pentru un război
Dinainte pierdut,
Paharul de vorbe
Mută fierbințeala mea
În
Departele altora

Cristian MUNTEAN

Semne de carte

Pentru foarte mulți dintre noi
iubește-l pe aproapele tău
ca pe tine însuși

e o formă de ne iubire.

N-am apucat să identificăm
aproapele din noi.

Am rămas solidari
cu vestea cea bună:
iubește-te pe tine însuși!

Eseu despre luciditate.

Îmi plimb singurătatea
După Ziduri

e singurul moment al zilei
când mă simt liber să stau
de vorbă cu mine însumi.

Îmi fac toate procesele de conștiință...
cine nu este niciodată singur
nu se mai cunoaște
pe sine
iar cine nu se mai cunoaște pe sine
îmbrățișează vidul.

Zăresc, la orizont,

maternitatea.

Nu sunt chiar convins
că morții tac.
Li s-a crispat îmbrățișarea.

Morțile lor,
lucide și neașteptate,
ne hrănesc emoțiile pe care
le-au trăit ei înșiși
îmbrățișându-ne.

Nu sunt chiar convins
că morții tac.

Cred că respiră odată cu noi
trăindu-ne viețile pe care nu mai știm
să le trăim decât moarte.

Suflete moarte.

Orice mare poet
s-a scăldat mereu în apele
aceluiași râu
într-o mulțime de gânduri,
mai proaste sau mai bune,
precum versurile sale.
Sentința lui Borges:
Dacă un poem nu e precedat
de o emoție,
nici nu e nevoie să fie scris.

Borges oral.

Nu-mi povesti nimic
din viața ta!
E personală, e plină
de tine la fel de mult cum
a mea e plină de mine.
Am putea rămâne prieteni
fără să ne povestim viețile.
Prea mult le povestim
fără a mai fi prieteni.

Și totuși,
am o mulțime de prieteni
ale căror povești le știu
fără a le povesti viețile.

Înțelepciune.

Cristian MUNTEAN este numele sub care semnează Ștefan-Cristian Muntean, născut la 18 decembrie 1971, în Brașov. Poet și eseist. Absolvent al Facultății de Teologie Oradea, doctor în teologie al aceleiași facultăți. Preot profesor la Biserica Adormirii Maicii Domnului din Brașov și director al Seminarului Teologic Dumitru Stăniloae din Brașov. Este membru al Filialei Brașov a USR din 2013. Colaborări la revistele *Aurora*, *Familia*, *Legea românească*, *Renașterea*, *Gândirea*, *Revista Teologică*, *Telegraful Român*, *Ortodoxia*, *Glasul Bisericii*, *Biserica Ortodoxă Română*, *Lumina*, *Caligraf*, *Mișcarea literară*. Debut absolut în 1991 în *Legea Românească*. Debutul editorial în 2003 cu volumul de versuri *Singurătățile dorului*, Editura Universității Transilvania din Brașov. Poeme traduse în spaniolă, în volumul bilingv *Silencios Fructuosos*, publicat la Cultiva Libros. Premiul Filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România pentru volumul de versuri *Nostalgii* (2013). Semnează mai multe cărți de poezie și eseu.

Străduiește-te să-ți arunci
masca lumească altfel
n-ai să poți ajunge la mine!
mă sfătui îngerul
în puținul meu ceas de
rugăciune.
Totul parcă se limpezise...

îngerul mă privea învăluindu-mă
cu lumina ca și cu o haină.

Zi neînserată.

Pentru a înțelege un om mare
ar fi necesar să pornim
din ziua în care a murit.

Vorba lui Andrei:
un poet mare e un poet mort.

Ne purtăm viața
ca pe o mască mortuară
de care scăpăm cu masca vieții
ca amintire.

Moartea citește ziarul.

Mă-ndepărtez de mal
cuprins din ce în ce mai mult
de ape.

Apa care pe tine te sperie
– îmi spunea bătrânul –
pe mine mă înviiorează
pentru că îi simt adâncurile
vibrând între oceane.
Spre deosebire de tine
eu știu să înot...
și-am să înot cu chipul tău
în brațe prin oceanul lumii
până la cer.

Înger păzitor.

Între „Domnișoarele din Avignon”
ale lui Picasso
și cele de azi, ale noastre,
nu mai sunt atâtea diferențe.
S-au rotunjit contururile după 1907.

Răscoală țărănească.

Mi-ai lăsat, fără să vrei,
drept amintire
sticla aceea de un verde marin
cocoțată pe colțul mesei.
Lumina alunecă în josul sticlei
și cade într-un iaz verde.

Valuri fără țintă se alintă
sub cerul pustiu.

Ne cerne seara și umbra
mătură verdele așezându-l pe
polița căminului.

Șterge-i praful, ca să nu rămână
nici urmă.

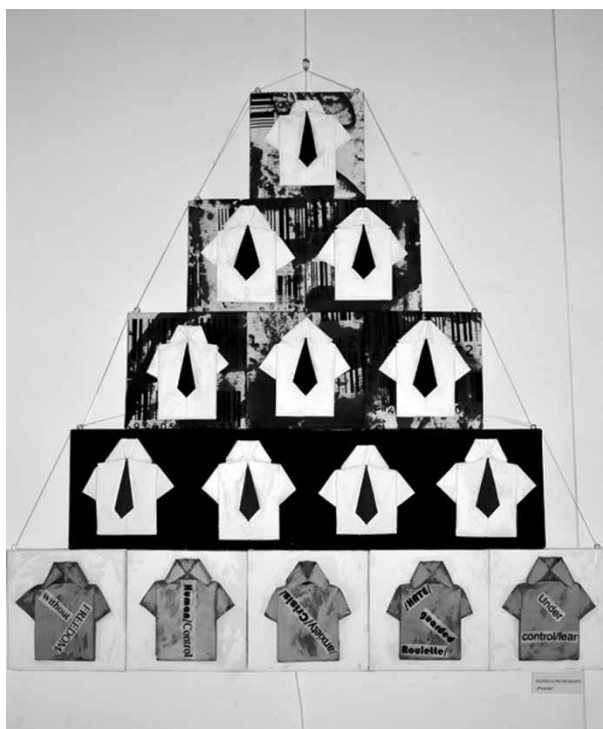
Fâșii de ceață lăptoasă
mângâiau pereții tăcuți
în așteptarea cântului încâlcit
care m-ar fi adus din nou la viață.

Zorii stau să mijească...
nu mai e decât un pas până la
acel prag când mai poți
găsi mângâiere în vise
dar nu mai ai suficient timp
să le construiești de la capăt.

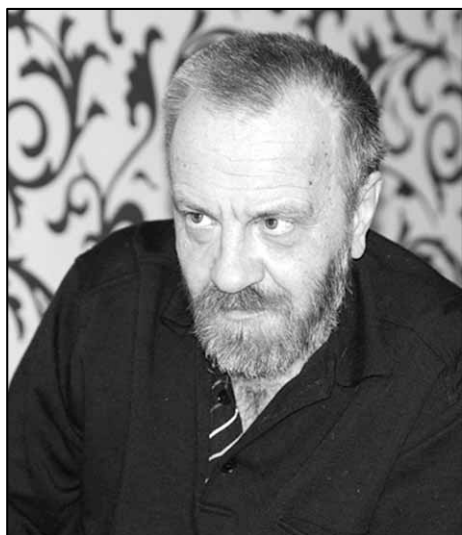
Fâșii de ceață lăptoasă
înnobilează pământul
de neprivire.

Rugăminte.

Eseu despre orbire.

Piramida

Marian ILEA

Povestea vieții trecutului rapsodului Gherasin scrisă de el însuși în colaborare cu Duhul Sfânt

Notă: Începută din nouăsprezece, anul două mii unsprezece, luna lui decembrie, într-o sîmbătă, de Gherasin, adică de mine, la vîrsta împlinită de optzeci de ani, și gătată în patru, anul două mii doisprezece, luna lui martie, tot într-o sîmbătă, de către Duhu' Sfînt.

Cînd i-ai văzut și-ai zis: „Gherasine, Gherasine, pe oamenii ăștia care au venit în Ungureni tu i-ai adus, că-s de la Televiziunea din București și caută trecutul vieții în satul tău, că și tu ai căzut la rînd mai demult să cauți și așa ai ajuns căutător cu cîntările tale.

Adică, mai clar, ai căutat una, apoi alta, și-apoi alta, pînă ai ajuns unde ai ajuns.

Cu birja la început ai mers la Baia Mare, pe linii de tren te-ai dus la București și-n alte locuri. Te puteai deplasa, te duceai cu hora ta din grumaz, căutată, găsită, iară căutată și iară găsită, una, alta și alta, și alta”.

Acuma oamenii ăștia de la televiziunea din București îți întorc drumurile tale.

Așa și-ai petrecut, petreci, viața ta, Gherasine, cu horea din grumaz, cu taragotu', cu tilinca, cu fluierile, și de-i mai avea putere,

mai ai, da' nu ca la douăzeci și șapte de ani, tot în crucile drumurilor îi cînta,

pînă acolo mai poți ajunge pe picioarele tale, că la voi în crucile de drum, aproape, se adună izvoarele acolo, la rîu.

Cînd ai fost și tu, cîndva, oarecînd, Gherasine, tînăr, tăiai porc ca lumea, grăsun, țineai și oi și cai, dar acuma nu mai ai nimica. Tot ai dat la copiii tăi. Și nu vin pe la tine. Taie porcii lor, grăsunii, și nu te cheamă.

Nu-ți zic: „Hai, tată, că mîine om tăia și-om sta toți împreună la cina de tăiere de porc, de grăsun”. De adus îți aduc ei și-ți zic: „Na!”, ca la un străin. „Na! Ți-am adus coștolău.”

Da' tu, calm, nu le zici nimica. Ei cred că au tată fără valoare care le-a dat tot. Numai casa în care stai n-ai trecut-o pe ei la notar, Gherasine. Adică, tatăl lor, omul ăl vestit, omul care a împlinit optzeci de ani și care cîntă la televizor din grumaz, și care stă singur, cît mai are de trăit, în casa lui, adică tu, Gherasin, n-ai valoare. Bine c-ai avut cînd i-ai chemat și le-ai împărțit tot găzdăluitu', în afară de casă. „Dă-ne-o și pe-aia, tată. C-om avea noi grijă de tine”, și-au zis. Da' casa ta n-ai trecut-o la notar.

„După ce-oi muri, a voastră să fie”, le-ai spus, Gherasine. Și de-atunci îți aduc coștolău, da' la masa de tăiat porcu', la cina de-mpreună, nu te mai cheamă.

No, ești bătrîn, ești bătrîn, Gherasine, și nu mai ai putere, pe la colindat nu-i mere. Nici în sat nu mai poți ajunge ușor, da' nu-i bai, că și-n sat oamenii s-au lăsat de Dumnezeu, c-așa-i lumea de-amu', au de toate cei ce suduiesc, nu duc lipsă nici de bani, nici de horincă. Și tu ai de toate, chiar dacă nu suduiești. Cine n-are pe masa lui bucate? Numai acela care n-are credința copilului față de-al lui tată.

Proza Mișcării literare

Te-ai supărat, da' rău de tot, când ai fost ultima dată în casa lor, n-ai luat nici de mâncare, și fata ta s-a uitat urît. Ai plîns. N-ai spus. Ai înghițit în tine. Îți venea să pleci în munți. Nu te-a lăsat Duhu' Sfînt ce era în tine și nici picioarele tale ce-s oloage. Ți-ai spus că așa se apropie sfîrșitul lumii, Gherasine.

Cazi pe gînduri, ce să faci, stai unde stai, casa ta o mai ai, singur, ești bătrîn. „Stai pe loc”, zice Duhu' Sfînt. „Am ajuns, adică, la capătul lumii”, zici tu.

„Piei, Diavole care mă ispitești, am cunoscut ispitirea, am fugit de bine, oi mai trăi și-oi mai vedea”, mai zici tot tu.

Ai optzeci de ani, s-ar putea să mai trăiești șaptesprezece. Vremea-i grea, tu n-ai putere, numai pînă afară poți mere, să faci pipi pe ninsoare. Dar apoi e bine sus, în pat, lîngă leagăn. Pruncu-i demult răsturnat în lume.

Era cîndva. Bunicuța ta te legăna. Apoi ai lucrat, ai construit, ai zidit, ai cîntat la clăci ori la ospete și așa te-ai petrecut, trecut, petrecut.

Iată, frații tăi, mama ta, tatăl tău.

Cine mai aude aceste cuvinte? Ești bătrîn și-i vai de tine, te-ai duce, da' n-ai la cine. Lumea s-a întoarce, da' tu n-o vei mai lua de la capăt vreodată, niciodată. Binele se mănîncă cu răul. Drumu-i amestecat. Mamele cu fetele s-au dușmănit. Soacrele cu nurorile și ginerii cu socrii nu-și vorbesc. Du-te Gherasine-n casa ta de pe malul rîului, aproape de crucile drumului, că te-așteaptă moartea.

Cînd postești, iei în gură doar aeru' de-afară.

Asta-i supărarea, asta-i singurătatea, cînd te gîndești la rău te pierzi, vrei să lași casa și tot ce mai ai, să te duci să trăiești cu sălbăticiunile din munte, apoi îți zici: „Stai, măi Gherasine, ai ce mînca, ai ce purta, rămîi în casa ta”.

Multe neveste ai sărutat aici în Ungureni și gura și poveștile satului s-au pornit.

Multe lucruri ai văzut, da' nu toate ți-au plăcut, ai văzut și buni și răi, da' nu te-ai lipit de ei.

Așa că-n sat te-ai făcut și mut și prost. Ți-ai văzut de drumu' tău. Aici îți vorbesc despre contactul sexual, Gherasine. „Hai aici,

nevestă, către rîu, că tu poți desface plăcerea”, așa ziceai.

Făceați tot ce voiați, apoi vă duceați fiecare în treaba voastră.

Tu cu sudoarea ta ți-ai cîștigat anii ăștia, optzeci. De diavol ai scăpat pentru c-a plecat prin lume și te-a lăsat în pace. Da' s-a sătura de umblat și iară s-a-ntoarce în Ungureni. Ți-ai luat o muiere, de ea ai divorțat că s-a luat cu altu', c-așa se-ntorc drumurile tale rele înapoi la tine.

Ca să-ți faci viața amară, muierea umblat-o pe la vrăjitoare. Te-ai rugat, iară te-ai rugat și ai scăpat, Gherasine.

Și de s-a apuca iară să-ți întoarcă mintea, vei socoti ce-i de făcut, că ți s-a-ntors în sat muierea, sătulă de cît s-a iubit cu ăia de prin Germania.

Ți-ai făcut testamentu' și pe ea n-ai trecut-o.

Cînd s-a dus, ți-a lăsat în casă o lingură și o farfurie plină de lapte otrăvit cu șoricioaică. N-ai mîncat atunci și nu mai dorești acuma să te-nîlnești cu ea.

Muierea ta a uitat că și din Germania va veni vremea să tragă la satu' ei. De-acuma, lumea din sat zice că nu ești bărbat. Că ai trăit ca un păgîn curat, curat ca un păgîn, adică, Gherasine.

Da' nu faci ca țiganu' ăla din capăt de Ungureni, de la covăcie, care cînd a fost flămînd și-a dat de pere a mîncat pîn' s-a săturat, și-apoi s-a pișat sau s-a căcat pe ele.

Tu, Gherasine, te-ai săturat de lume, da' nu te-ai pișat ori căcat pe ea.

Mai mult n-ai mai vrut să trăiești în curvie. Ai primit de veste de la un cetățean din Ungureni, de la primărie, că Instituția Culturală din București s-a desființat. Păcat. Acolo era puterea horii tale din grumaz. Da' să n-ai grijă, ai multe diplome, ai și-o diplomă faină de excelență, dată, primită de la Sibiu.

Ești bătrîn și n-ai putere la genunchi, nu-i mai mere, ai mare noroc că nu stai în pat de tot, te poți duce-n treaba ta, pînă vei mai rezista.

Te dor picioarele rău de tot, mînurile-ți amorteșc, vād că-ntruna tot slăbești.

Ai început în anul o mie nouă sute trei-zeci și unu, în brațele bunicuței și-n leagănu'

de lângă pat, și ai continuat pînă acuma. Cu Răduca pisica ai făcut Crăciunul ăsta.

Atîta te-ai rugat, Gherasine, că de diavol ai scăpat iară. „Doamne, atîta m-oi ruga pîn’ de diavol oi scăpa”, ai zis.

De cinci zile stai în pat. Vai de coastele tale, de genunchele tău, ca un om fără de minte ai căzut. Că n-ai putut sta în casă ori sus în pat. Bine că nu ești în spital sau mort călcat de-o mașină.

Te-a chemat Dumitraș și te-ai dus pînă la el acasă. Te-ai pornit pe cîntat, da’ nu mai era cine cînta.

Dacă umbli pe drum înghețat pînă la Dumitraș și bei, dai de diavol la-ntors acasă, și se arcuiesc picioarele și cazi în nas și n-ai putere.

Dumitraș îi mort, Gherasine, tu ești în pat, în casa ta, te uiți la televizor și fumezi ca un turc.

Cînd cobesc corbii la crucile drumurilor din Ungureni, adică ieri, observi și-auzi că se trag clopotele de parcă ar trage să moară Dumitraș. Și corbii au inimă mare cînd nu mai cobesc. Cînd apare porumbelul cu o crenguță de mălin în Ungureni, e semn de viață și se naște un prunc în sat.

De la șapte ani împliniți ai început să te gîndești la timpul tău. Șapte copii au fost la

maică-ta-n ogradă. Dumitru și Ioan au murit de mici, frații tăi.

Ai muncit ca Furnica Mare. Viața nu se poate lungi, Gherasine, cîtă-i atîta-i. Viața ta-i așa, dacă ajungi Paștile, apuci și Rusaliile.

N-ai putere în corpul tău, ai făcut bine și rău, ai zidit, ai tencuit, ai tăiat scîndură cu fierăstrăul manual, ai arat, ai semănat, ai cosit pîn’ te-ai săturat.

„Multe mai vede omu’ la viața lui, mă gîndesc la trecutu’ vieții mele, Duhule Sfînt”, ai zis, Gherasine.

Și-ai mai zis așa: „Io la crîsmă n-oi mai mere, de-acuma nu am putere. Doamne, nu știu ce-i cu mine de mă duc din rău în bine. Sînt așa de zăpăcit că nu mai am loc niciunde. Sînt un om stricat în lume, bătrînețea mă răpune și necazul mă omoară, am o viață de om singuratec, n-am parte de-o femeie ca lumea ori de-o proastă, am răbdat, am suferit, da’ nu-mi pare rău de viața trecutului meu”.

Iată, Gherasine, că ai terminat. Nu-i tare greu să-ți spui povestea vieții trecutului tău și al altora, al tău, al altora.

Iată, Gherasine, că-i ușor să spui drum bun la cei din urma ta.

„Hai, suflete, la Iad ori Rai, cum ai slujit așa ai”, îți șoptește la ureche Duhu’ Sfînt.

Omaggio per Luciano Morandini

Florentina TONIȚĂ

Ploaia nu vine niciodată singură

Totdeauna își potrivea cafeaua cu două lingurițe rase de zahăr. Ar fi putut arunca în ibric o linguriță plină, dar două rase îi dădeau un fel de răgaz, de intimitate cu actul matinal al preparării cafelei. Zahărul era cel mai important. Imediat lua ibricul de pe foc și, într-un găfăit al fierturii pe jumătate, număra cu ochii grămăjoarele de cafea ce se cocoloșeau gemând în aburul care începea să umple toată încăperea, rotea rapid cu lingurița de vreo două ori, apoi trecea ibricul pe linie moartă. O amuza de fiecare dată imaginea îmbufnată a ibricului pe aragaz, ca o fată mare întoarsă de la primul ei bal și părăsită în poarta casei părintești. Privea ibricul și îi simțea tremuratul în abur, carne viind de nervuri și fiori care tocmai descoperă realitatea vlăguită. Ca o minge lăsată în arșița drumului, care își pierde forma perfectă. Dar tocmai această imperfecțiune o face vulnerabilă și frumoasă, altfel, de oriunde ai apuca-o, nu dai decât de încremenire în formă.

Intră în bucătărie și încercă din nou același ritual, dar nu mai simți bucuria celor două lingurițe rase. Aruncă în apa clocotită un morman anonim de zahăr, buluci cafeaua pe nenumărate și stinse focul cu un gest scurt, fără satisfacția fierbințelii aromate. Era trecut de miezul nopții și ploaia care sacada enervant acoperișul o purta într-un film cu cel mai prost scenariu. Mintea imagina tot felul de liniști, încercând să proceseze un alt program pentru prezentul zgomotos.

Turnă cafeaua într-o cană mare, pe care o folosea doar pentru ceaiurile din serile reci de iarnă. Voia să scrie, să caute în adânc o formă de liniște care să o plaseze pe o linie a echilibrului interior. Să iasă din opacitatea în care își scufundase conștiința propriei existențe.

Închise ochii și încercă să ignore zgomotul picăturilor de pe acoperiș. Întunericul din interiorul ființei nu făcea decât să urieșească fiecare strop aruncat cu ciudă de ploaia nocturnă. Număra fărâmele de secunde dintre picături, crea intervale de pace cu ea însăși pe care la umplea perfid cu imagini răscolite aiurea în zona de creier care o menaja de obicei de suferințele cele mai crunte. Un fel de spovedanie la foc deschis, iertări pe bandă, cu scuze pe care și le inventa rapid, în ritmul ploii de afară.

Și-l imagină în fața ei. Nu alături, nu în spate. În față. Să întindă mâna și să-i cuprindă bărbia aspră de vreme, să simtă în el coaja de bărbat trecut prin timp. Timpul lor împreună. Nu îi voia ochii, nici inima, nici palmele arcuite ca un ghem dezlânat și înfrânt. În barbă îi simțea cel mai bine risipirea. Doar barba rămânea liberă atunci când buzele crăpau înlănțuite de povara cuvântului nespus. Și durerea tot acolo i-o vedea cel mai bine.

Uneori cobora furișat pe linia gâtului, ca o pasăre împrăștiată prin ramuri. Atunci îi lăsa drum liber, să se simtă în siguranță. Rar i se agăța de privire. Un spațiu care, în raport cu bărbia, i se părea desacralizat, stăpânit de un

înger al voluptăților terestre. Se temea să îi scotocească în privire, să caute nume pentru cohorte de pași cărora le ghicea forma, mirosul, unduirea. O logodnă mistică, fără sunet, doar urmă de pași în fiecare privire. De asta îi cuprindea bărbia. Acolo timpul rămânea suspendat, acolo clipa se umplea până la refuz cu emoții de tot felul.

Florentina Toniță este născută pe 7 octombrie 1971, Tutova, județul Vaslui. De profesie muzeograf (Universitatea Ștefan cel Mare Suceava, Muzeografie-Arhivistică), din 2005 jurnalist.

Debut în revista *Colloquium* (nr. 1, 1998); colaborări cu articole și interviuri literare în presa locală, națională și internațională: *Bucovina literară*, *Cetatea culturală*, *Cronica*, *Hyperion*, *Minerva*, *Mișcarea literară*, *Noi*, *Nu!*, *Nord literar*, *Orient latin*, *Poezia*, *Scriptor* și *Agero*, (Stuttgart), *Miorița* (S.U.A.) ș.a.

Debut în volum: *Lacrimi de nisip* (poezii; Iași: Parnas, 2003) – Premiul Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România.

A primit mai multe premii la concursuri și festivaluri literare. Este prezentă în antologii de profil.

Alte cărți: *La drum cu îngerii* (reportaje; Beclean: Clubul Saeculum, 2007), *Forma păsării* (poezii; Botoșani: Axa, 2012), *Și cine este aproapele meu* (roman; Iași: Junimea, 2013).

De cele mai multe ori îl privea în absență. Adică era acolo, așezat pe scaunul lui galben-pal, cu picioarele înfipite în mocheta adâncă din bucătărie. A încercat de câteva ori să mute scaunul, dar găurile formate deja în mocheta păreau cratere găunoase, amestecate cu fire textile scăpate ca prin minune de greutatea trupului. Când nu era acolo, așeza pe scaunul galben-pal un teanc de cărți pe care nu reușea niciodată să le citească. Biografii, lucrări de teorie, tratate despre hrana vie, plus două reviste de design pe care le căutase luni bune prin chioșcurile din oraș. Le-a găsit într-un nonstop de lângă cimitir. Le cum-părase cineva din centru și le uitase în nonstop. Sau scăpase de ele, vânzătoarea nu

știa, dar fusese fericită să le vândă la jumătate de preț. Teancul de cărți zăcea acum pe prag, aproape de picioarele înfipite în mocheta adâncă. Îl privea mestecând agale și, dacă ar fi întins mâna, i-ar fi atins absența în răceala care îl înconjura. Se obișnuise cu felul lui de a mesteca fiecare îmbucătură. Eu mâncarea o beau, iar băutura o mănânc, îi spusese odată, și ea asistase fascinată la prima gură de coniac mâncată pe îndelete. Fixa gâtul sticlei pe buzele strategic potrivite, la distanță egală de rotunjimea perfectă prin care curgea într-un echilibru perfect o cantitate bine proporționată de băutură. Proporția depindea, adică, de timpul pe care și-l oferea mestecării, de tăria băuturii sau, îi spusese cu un aer ușor superior, de conversația la care asista. Un subiect neinteresant îi dădea răgaz să adulmece mai întâi gura sticlei, să soarbă din sticlă după ce, mai întâi, realiza o expirație profundă, ca de manual. Mestecatul devenea, apoi, un proces de alene preumblare prin fiecare zonă a cavității bucale.

– Ai încercat să urci pe acoperiș?, zise brusc și întrebarea i se suci în gură printre molfăielile zgomotoase pe care le împrăștia în bucătărie fără nici o jenă. Nu ridică privirea, dar îl simți cu adevărat interesat de acoperiș.

– Nici tu nu ai dormit?

– Nu. Te-am tot auzit zăngănind în bucătărie.

– Da, așa e mereu când plouă.

Numai diminețile de după nopțile ploioase erau altfel. Uneori se trezea obosită. Sau doar plină pe dinlăuntru, ca și cum și-ar strânge trupul acasă după călătorii haotice prin toate viețile de până atunci. Alteori era ușoară, într-o subtilă imponderabilitate, dar vulnerabilă și aplecată într-un fel de ușurătate a ființei. Erau diminețile în care cobora cu teamă din pat. Nu se privea în oglindă, nu se pieptăna decât târziu, spre amiază. Trupul, astfel ignorat, refuza să îi mai dea semnale, iar ea rămânea ascunsă în propria fire, într-o tăcere încremenită și stearpă. Încet-încet revenea în trup, intra sub epidermă și se cocoloșea pe furiș, mai întâi în talpă, urca ușor spre coapse, străbătea pântecul și se aburca tiptil spre umeri. Își potrivea privirile și, abia aici, simțea că revine în lume. Lumea

trupească, învelișul de om pe care uneori nu îl mai suporta. Din privire aduna primele semnale, tot pe acolo primea informații despre afara trupului.

S-a rostogolit pe partea cealaltă a patului. Dimineața acolo vine mai încet, ai timp să respiri visul, să îl descompui pe fiecare fereastră. O auzea cum pregătește ceaiul, în fiecare dimineață aceeași rutină, aceeași papuci de casă dezlânați și plictisitori. Cu prima ocazie îi va cumpăra alții, va găsi el vreun prilej. Gândul că îi pregătea ceaiul purtând aceeași papuci pe care îi târșăia prin casă de cinci ani îl făcu să tresară brusc, să împrăștie visul și să grăbească dimineața. Mirosul de iasomie îl mai îmbună nițel, dar nu destul. De fapt, se plictisise de dimineți, de ceaiuri, de papucii mereu aceeași, de trezitul în fiecare dimineață. Uneori avea poftă să doarmă pe care parte a patului are chef, să se trezească pe seară, să bea ceaiul înfundat în ghete. Partea cu aceeași femeie nu intra în discuție, pentru că de asta se ocupase îndeaproape în ultimii ani. Se știe, bărbații iubesc o singură femeie. Atunci când se află în prezența acelei femei.

Sorbea din apa cu miros de iasomie, dar se gândea la următorul ceai, cel pe care avea să îl soarbă peste câteva ore. Bineînțeles, altă aromă, altă femeie. Fără papuci. Așa ajungea să bea, zilnic, patru-cinci ceaiuri, cu arome diferite, în încălțări diferite. Numai diminețile păreau grele, din cauza rutinei. Poate pentru că era singurul moment al zilei în care era nevoit să asiste la preparatul ceaiului.

Ceaiul îi ordona și femeile. Dependența de aromă îi asigura zilnic cel puțin patru femei. Dacă era atent la dozele admise, reușea să nu facă abuz și, astfel, să se trezească în fiecare dimineață în același pat. Era singurul moft la care ținea. Mara era începutul de zi, de viață, de gând. Începu să fredoneze ușor, apoi din ce în ce mai apăsător, niște acorduri din Paganini. Se oprea cam la 10 secunde și citea cu voce tare versuri dintr-o carte cu poeme de Pavese. „Străina aceea necunoscută care înota nopțile/ Singură și goală, în întuneric atunci

când luna se-ascunde,/ A dispărut într-o noapte și de-atunci nu se mai arată”...

Fiecare vorbă răsună de parcă ai hârâi un motor în spațiu închis, cu ferestrele zăgănind a pustiu. Puse mâinile la urechi și, într-un efort de voință, își ascultă suflul. Simțea cum fiecare gând explodează, un spectacol de lumină înecat în fumul propriilor angoase. Nu știa unde merge, nici dacă drumul e drum de-adevăratelea sau doar o iluzie din acelea care te înfundă când te aștepti mai puțin. Nu era o senzație nouă, nu era prima dată când se întreba de ce până acum nimeni nu și-a dat seama că ea nu era ea cu adevărat, ci o hologramă care se paraleliza cu un univers în mișcare și continuă refacere. Ea însăși nu se recunoștea în acest univers, dar știa că iluzia va deveni într-o zi formă de viață reală. O formă, să îi zicem femeie, care va ști totul despre mers, plâns, lașitate, trădare, iubire, spaimă, frică, zâmbet, duioșie, tristețe, voci, ascunziș. Tot ce acum trăia intens acolo, înapoia gândului zăgănitor.

Deschise ochii și îl privi. Încremenit în fotoliul vechi, uzat de certuri și frecături existențialiste, privea undeva spre colțul camerei. Un colț al fularului atingea greoi mâna coborâtă pe colțul mesei, peste două volume din Tolstoi. O obseda imaginea și, într-un moment de derută, se năpusti și îl eliberă pe Tolstoi din penitența mâinii lui. Îl simți tresărind, dar fără să își retragă privirea din colțul întunecat al camerei.

– Prefer Dostoievski. Am trăit zile și nopți cu Tolstoi, ca orice adolescent, și știu cât de greu te desprinzi din mrejele lui.

– De ce mreje, Ulm? E ca și cum ai regreta că odată, demult, ai crezut în povești.

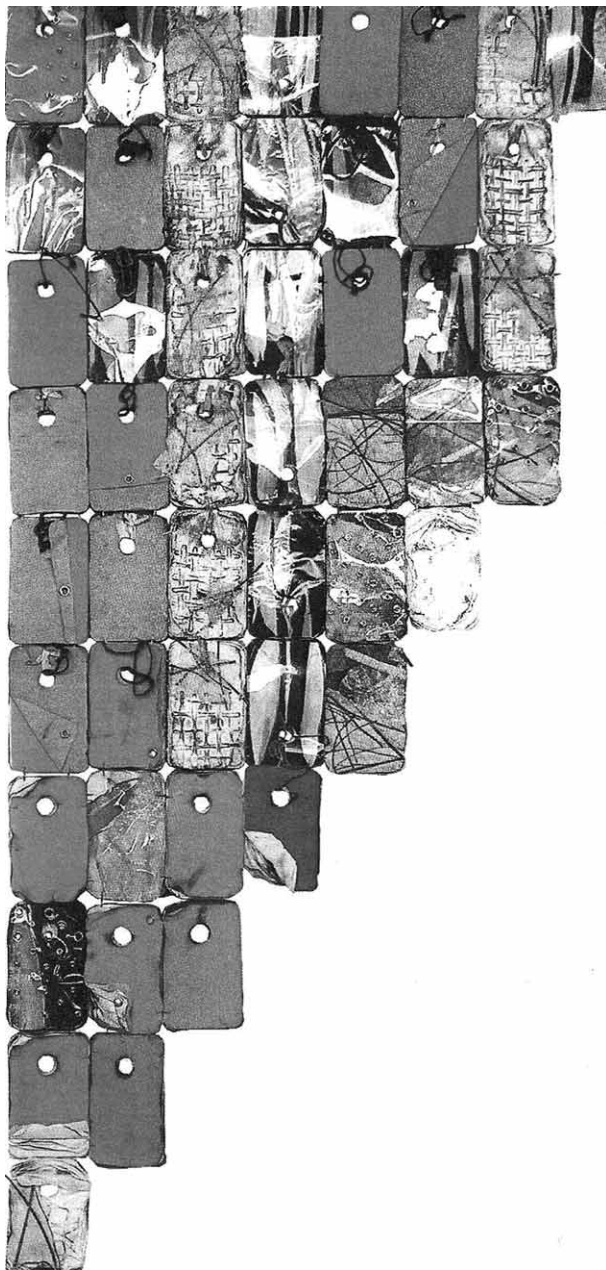
– Nu, nu e același lucru. Tolstoi îți încetinește vuietul minții. Uneori ai nevoie de asta, dar pierzi pe drum multe explozii de fericire. Tolstoi e moral, Dostoievski te ajută să ajungi singur la morală, dar numai după ce treci prin iadul propriei firi.

– Azi ești filosof, observ! Dacă tot așa le explici și studenților...

– Studenții mei știu că iadul nu există decât ca proiecție a firii.

Ulm era profesor de vorbire la o facultate care pregătea viitori diplomați. Până la Ulm nu știuse niciodată că vorbirea se predă și că există și o metodă pentru ca studenții să își însușească practica fără să o deturneze pe fâgașul teoriei inutile sau

demagogic-bombastice. De multe ori, Ulm însuși scăpa de sub control propria rostire și atunci studenții știau că urmează un regal filosofic. Se obișnuiseră cu asta și aproape că nu își permiteau să lipsească de la cursurile lui, tocmai pentru a nu rata vreo descătușare a profesorului lor preferat.

Joc magic

Loredana A. ȘTIRBU

Bărbatul cu pălărie gri

Se-ntîmplă pentru ochii tăi (ochi de pădure)
Să-nchipui uneori o vînătoare-n vis
Într-un noian de frunze roșii de odihnă,
Gîndesc să-ți pun sub cap
un iepure ucis.”
(Lucian Blaga, *Andante*)

În imobilul de pe Aleea Ion Stâlpeanu nr. 202 locatarii se pregăteau pentru o seară plăcută de toamnă târzie, marea lor majoritate moșăind în fața televizorului la vreo emisiune de divertisment de week-end sau forfotind prin bucătărie.

Doamna Amalia Stancu, locatara de la apartamentul 4, privea atentă pe fereastra de la camera de zi, mai exact, îl observa pe bărbatul care se apropia grăbit de intrarea în imobil. O intriga foarte tare faptul că nu îi observase fața deloc, deoarece acesta își ținea capul ușor aplecat și mai purta și o pălărie gri de fetru. Știa cine este, era vecinul ei de la apartamentul 3, se mutase alături nu de mult timp și o făcuse fără mare vânzoleală. Un tip șters, a zis Rora referindu-se la el, fără perspective.

Rora, de fapt Aurora Stancu, avea prostul obicei de a pune etichete oamenilor, mai ales celor pe care nu îi plăcea și, spre marea mirare a surorii ei, avea o abilitate uimitoare de a surprinde întotdeauna o trăsătură de caracter dominantă a respectivei persoane.

Cele două surori locuiau de o jumătate de veac acolo, apartamentul lor mare și spațios semăna mai degrabă cu un muzeu decât

cu o locuință obișnuită. Pereții erau încărcăți de tablouri de valoare, mobilele și vitrinele adăposteau o mulțime de obiecte de argint și antichități, lucruri adunate pe parcursul anilor de membrii familiei. Tatăl și străbunicul lor fuseseră diplomați de carieră și în lungile lor călătorii prin lume adunaseră o impresionantă colecție de obiecte de artă.

Ca în fiecare seară, Rora stătea în fotoliul ei preferat și croșeta șnur pentru fața de macrame la care lucra. Când era cazul se oprea, rula șnurul pe ghem și îl prindea cu ac de siguranță ca să nu se desfacă. Veioza înaltă cu picior de abanos și abajur bej cu ciucuri de mătase împrăștia o lumină caldă, dar nu foarte puternică, cu toate astea nici una din ele nu s-ar fi gândit să o schimbe cu ceva mai modern.

– La ce te uiți? Rora ridică privirea curioasă.

– La vecinul nostru – aruncă o privire spre orologiu – e ora șase fără un sfert, are un program cam ciudat, nu vine niciodată la aceeași oră. Mă întreb unde lucrează?

– Poate e vreun comis voiajor, mai știi?

– Nu prea cred. Amalia aranjă perdeaua de la fereastră și se îndreaptă spre fotoliul așezat vis a vis de cel al Rorei. Are haine de calitate bună și cred scumpe iar zilele trecute când am trecut pe lângă el am simțit un ușor iz de tutun Lord Winsmore care știi și tu cât de scump este. Îți imaginezi, continuă Amalia vorbind mai încet și aplecându-se puțin peste măsura de cafea, nici chiar doamna Marcu, care știe toate bârfele din cartier darămite pe cele de scara noastră, nu a aflat mai nimic despre el. Atâta doar că este foarte politicos (lucru pe care îl știm și noi) și că frecventează anticariatele din centru. Rora își ridică privirea spre sora ei și o anunță cu sarcasm:

– Uite încă un lucru pe care nu îl știe Mărculeasa, vecinul nostru are o pisică, o birmaneză.

Loredana Alexandrina Știrbu s-a născut la 12 decembrie 1970 în Fălticeni. Este Consultant artistic al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare, secretar de redacție al revistei *Cronograf*, președinte al Cenaclului Literar *Cronograf* și membru fondator al Asociației Scriitorilor de Nord Vest. A publicat volumele *Călătorie în regatul cuvintelor cameleon*, Carpathia Press – 2007, și *Secretul Domnișoarei-2015*, Editura Citadela, 2014. Desfășoară și o constantă activitate publicistică.

– Serios? Dar tu de unde ai aflat, eu una nu te-am văzut socializând cu el până acum?

– Îți spun, că oricum nu e mare lucru și știu că altfel o să mă pisezi toată ziua, a sunat la ușă ieri când tu erai plecată la amica ta, la Mărculeasă, să mă întrebe dacă nu cumva i-am văzut motanul și mi s-a părut că era sincer îngrijorat de soarta potăii. Norocul lui a fost că potaia a început să se manifeste când i-a auzit vocea pe scară.

– Ca să vezi, nici nu mi-aș fi imaginat o persoană ca el cu o pisică, își exprimă mirarea Amalia privind fix revista pe care o ținea în brațe.

– De ce? Nu reușesc să pricep ce ți se pare așa de neobișnuit, mulți oameni au pisici! Știi că ești ciudată rău uneori, sper că nu te-ai scrântit?

Ignorând tonul ironic al surorii ei, Amalia nu răspunse, existența bărbatului de lângă ele îi crea o stare de neliniște, avea senzația stranie că ceva este pe cale să se întâmple.

*

În apartamentul alăturat câteva ore mai târziu, un bărbat destul de slab, îmbrăcat într-un halat de casă, maro decolorat și ros pe la buzunare, scria absorbit la birou. Camera părea impresionantă prin absența mobilierului, deoarece, în afară de o bibliotecă plină de cărți cu rafturile cocoșate, un covor ros de molii pe alocuri, biroul și un scaun scorjit, nu era nimic. Motanul ședea tolănit pe o pernă de catifea ruptă privind hipnotic fumul ce se înălța din pipa stăpânului său. Foile albe se acopereau cu un scris mărunț ordonat, bărbatul se opri o clipă își îndreaptă spatele întinzându-și mâinile în față și trosnindu-și degetele.

Era destul de obosit, așa încât se hotărî să meargă la culcare, mâine avea mult de alergat, trebuia să evalueze niște tablouri pentru o galerie de artă, primea un mic comision de fiecare dată, destul cât să se întrețină pe el și motanul o vreme.

Oricum nu mai avea mult și termina cartea la care scria de doi ani, un roman polițist, având ca subiect viața unui hoț de obiecte de artă îndrăgostit de următoarea lui victimă. Un hoț cu o metodă neobișnuită, se muta întotdeauna în vecinătatea celor pe care se pregătea să îi fure, pentru a-i supraveghea și studia mai bine.

*

– Hai, Bongo, la culcare. Motanul îl urmă ascultător tolănindu-se pe cuvertură la picioarele lui.

Cu mâinile sub cap bărbatul își aținti privirile în tavan. Îl frământa de multă vreme gândul că nu avea încă un titlu pentru carte. Din întâmplare privirea i se opri pe comodă unde își ținea pălăria și dintr-o dată știu ce titlu avea cartea, parcă îl și vedea scris cu litere negre pe coperta albastră, *Bărbatul cu pălărie gri*. Oftă fericit și, întorcându-se pe o parte, adormi liniștit.

Constantin LUPEANU

în dialog cu Adrian GRĂNESCU

„Să traducem în așa fel încât să lăsăm impresia că autorul a creat direct în limba română”

– Stimate domnule Constantin Lupeanu, Vă mulțumesc că ați acceptat acest interviu... În primul rând v-aș rămîne recunoscător dacă v-ați referi în rîndurile ce urmează atît la experiența Dvs., cît și a regretatei doamne Mira Lupeanu, poate chiar de-a lungul întregului text... Sunt foarte interesat să aflu cum se face o traducere în doi. Au fost numeroase cazuri cînd traducătorii (buni sau mai puțin buni) își împărțeau „frățește” munca: tu traduci capitolele cutare și eu pe acestea, tu volumul întâi și eu volumul al doilea... Sunt absolut sigur că era cu totul altfel decît atunci cînd lucrează doi soți...

– Dragă Dle Adrian Grănescu, încercăm un dialog la distanță și remarc cu bucurie calitatea Domniei Voastre de cercetător pe un segment al literaturii adesea neglijat. Vă mulțumesc Dvs. și prezumtivilor cititori.

La cele expuse de Dvs., aș mai adăuga o situație: un cunoscător al unei limbi străine traduce în românește, iar un scriitor, un meșter al limbii române, stilizează, face din acea traducere o operă literară. Cunosc mai multe cazuri fericite, în acest sens.

Mira și Constantin Lupeanu, cum suntem cunoscuți, am lucrat cumva între aceste două modalități. Se cuvine să precizez că citeam de regulă de două-trei ori cartea pe

care hotăram să o traducem, pentru a o înțelege bine. Prima lectură era de plăcere, o făceam pentru noi, iar celelalte cu atenție pe tehnica literară, ne concentrăm asupra limbii folosite de scriitorul chinez, încercam să deslușim pe cât posibil resorturile intime ale creației respective, pentru a rescrie cartea pe românește cât mai aproape de original. Când hotăram să pornim la drum (adesea după ce cartea era acceptată de o editură, pentru că, în condițiile cînd toate editurile erau de stat, planul editorial era aprobat la nivelul Consiliului Culturii și Educației Socialiste și neacceptarea cărții însemna muncă în zadar), întâi traduceam eu cartea, o lucram cumva în tempo de marș, nu întârziem asupra pasajelor dificile, asupra unor expresii cărora nu le găseam pe loc corespondențele românești, nu mă opream asupra detaliilor, doar semnalăm pe marginea manuscrisului (nu apăruse laptopul) ce trebuie să avem în vedere, notăm pagina și rîndul ediției chineze, scriam câte o ideogramă etc. Mira venea după mine, era capul limpede, cum se spune în presă. Ea era atentă mai cu seamă la limbă, se străduia să fie scrisă într-o limbă românească aleasă. A treia etapă era cea mai grea și de

Dialogurile Mișcării literare

multe ori ne lua mult timp. Reciteam cartea împreună, împlinind-o, dându-i certificat de operă literară. Rezolvam împreună pasajele dificile. De atâtea ori nu cădeam de acord imediat, ne contraziceam, ne certam chiar, căutând varianta cea mai bună.

Vă fac o confidență. Noi doi nu ne-am certat niciodată pe probleme domestice, ale vieții noastre, dar ne sfădeam în schimb, nu o dată, pe chestiuni literare, rămâneam supărați chiar ceasuri sau zile, până când apărea soluția salvatoare, până găseam cuvântul potrivit, modalitatea de a pune pe românește ceea ce vruse să spună autorul.

Iată, noi când traduceam deveneam unul! Semnătura Mira și Constantin Lupeanu desemna o entitate, și îndrăznesc să precizez: un brand de valoare în planul sinologiei.

– *Pentru început vă rog să definiți importanța traducerilor, în general, și a celor literare (culturale), în special, în dezvoltarea unei culturi, în cazul nostru cultura românească...*

– Eu am mai spus, rog să fiu iertat dacă mă repet:

Prin cele aproape trei duzini de cărți traduse din limba chineză și publicate în România, noi am îmbogățit literatura română, i-am adăugat valențe necunoscute altfel, poate puțin miracol și interpretare ezoterică a vieții.

Traducerile sunt semne ale dezvoltării, ale integrării în lume, iar cele din aria culturală, nu numai cele literare, îmbogățesc cultura unei națiuni, dăruiesc oamenilor noi orizonturi.

– *Oare, mă întreb, cât de mare este responsabilitatea unui traducător atunci (sau mai ales atunci) când transpune pentru prima oară în limba sa o operă? Responsabilitatea sa, credeți, și este mai mare atunci când traduce dintr-o limbă „rară” (în acest caz limba chineză), prin urmare atunci când, aproape sigur, nu se va găsi vreun alt cunoscător care să-l poată „controla”? (Pe parcursul acestui dialog ne vom referi numai la traducerile „directe” și nu la cele făcute – de voie, de nevoie – prin intermediul altor limbi.)*

– Să-mi fie cu iertare, eu parcă n-aș vorbi de vreo responsabilitate. Este o bucurie

să citești o carte rară și te gândești să o traduci pentru a împărtăși și altora comoara aceea abia descoperită. Mă refer aici la aducerea în fața intelectualilor țării tale a unei creații literare de substanță. În privința valorii traducerii, responsabilitatea înseamnă demnitatea ta. Mă intrigă precizarea dvs. privind teama de vreun control. Eu niciodată nu m-am gândit la așa ceva. Traducerea literară este creație, dragă Dle Grănescu, și atunci când te angajezi în acest sens implici toată ființa ta, o faci cu toată puterea ta creativă. Orice creator, cred eu, își durează opera în felul acesta, fără să se gândească la control sau competiție. Controlul și competiția sunt cu tine însuși!

În ceea ce mă privește pe mine, în privința laturii de apreciere a muncii, a calității activității mele, îl chem drept martor pe profesorul universitar Din Chao, în prezent Directorul unui Institut de cercetare a literaturii est-europene din China. Domnia Sa a publicat la Editura Literatura Poporului din Beijing, în anul 2006, un tratat de 290 de pagini, format mare, academic, intitulat: *O istorie a relațiilor literare chino-romane, Zhong Luo Wenxue Guanxi Shitan*. Pe cincizeci de pagini, autorul prezintă perioada 1965 – 1989, cu adevărat benefică în ceea ce privește traducerile din literatura chineză. Mirei Lupeanu și lui Constantin Lupeanu le sunt dedicate 12 pagini din cele 50, citez:

„În deceniile 8 și 9 ale secolului trecut, Mira și Constantin Lupeanu s-au lăsat absorbiți de literatura chineză și de cărțile clasice chineze. Fie că au citit, au studiat cu migală lucrări originale sau au tradus, rapiditatea și cantitatea sunt impresionante. Din confruntarea prin punerea față în față a traducerilor cu textele originare, calitatea este, putem să afirmăm, bună și de înalt nivel. Opera lor, nu numai că a impulsionat promovarea și cuprinderea, acceptarea literaturii chineze în România, dar, în același timp, a hotărât locul și prestigiul soților Lupeanu între sinologii români” (p. 127).

Referindu-se la calitate, profesorul Ding Chao folosește o expresie buddhistă, *shang cheng*, termen care desemnează Mahayana, Marele Vehicol, și care, folosit în afara religiei, vizează o împlinire supremă.

– *Sunteți de acord cu sintagma că pe un traducător trebuie să-l credem pe cuvânt?*

– Da, pledez pentru încredere deplină. Eu cred că traducătorul de literatură rescrie cartea respectivă. El recrează în limba sa maternă poezia sau romanul pe care le traduce. El se cuvine luat în serios. Eminescu se pare că a tradus atât de bine câteva poezii, încât acestea au devenit propriile sale creații, iar noi azi nu mai suntem interesați să aflăm originalul, care în cazul acesta este sub valoarea estetică eminesciană.

– *Se spune că traducătorul trebuie să cunoască foarte bine, printr-o experiență nemijlocită, limba din care traduce. Detaliind, am putea spune: cunoașterea limbii începe de la calitatea (neapărat înaltă) a primului profesor care te-a inițiat... Apoi experiența (presupunem) va crește prin lecturi (în „original”) și prin stagii (obligatorii) în țara limbii din care se traduce... Respectând această schemă, s-ar putea crea, dezvolta un (viitor) bun traducător... Așa să fie? Cum ați început studiul limbii și culturii chineze? Cum v-ați extins cunoștințele?*

Între paranteze v-aș (mai) cere o părere: un traducător poate excela în traducerea în ambele sensuri? Credeți că „sună bine” o operă (românească) tradusă în altă limbă de un (la urma-urmelor) nativ român?

– Aici sunt cu totul de acord cu Domnia Voastră. Mai mult, un traducător bun este un cărturar adevărat, un om cu o largă cunoaștere, cu o viziune culturală de tip universal.

Eu am absolvit Secția de limba și literatura chineză la Universitatea București, apoi am lucrat mulți ani la Ambasada României din Beijing și am avut șansa să-mi perfecționez în China cunoștințele de limbă chineză. În timpul cursurilor universitare, am avut norocul să audiez cursuri ale unor somități, cum ar fi George Călinescu (eu chiuleam de la cursurile de chineză pentru a audia cursul său despre Eminescu), Tudor Vianu, Ion Frunzetti, Henri Dona, de exemplu. Cunoștințele dobândite astfel, viziunea care emana de la acești mari magiștri mi-au folosit.

Nici vorbă despre traduceri excelente de literatură în ambele sensuri. Ele pot fi bune pe

conținut, dar nu cred că ating pedestalul înalt de creații literare. În opinia mea, literatura poate fi tradusă cu succes în limba maternă, de un om care a învățat bine o limbă străină. Pentru limba străină te ajută dicționarele, îți poate explica autorul, te pot sfătui prieteni cărturari, dar, dacă limba în care traduci nu este limba ta maternă, cel puțin pentru unele creații, este imposibil să cuprinzi toate nuanțele originalului.

– *Aș continua, cu voia dumneavoastră... Traducătorul trebuie să cunoască, la fel de bine, și limba proprie (cea în care se traduce). Simplul fapt că ne este limbă maternă, se pare, nu ajunge... Și limba proprie trebuie (nu-i așa?) mereu cultivată prin lecturi, prin conversații. Apoi traducătorul trebuie să aibă o vastă cultură generală... Mai are nevoie de bune și corecte „instrumente de lucru” pentru ambele limbi... A fi traducătorul și scriitor ar constitui un avantaj? Oare toate acestea sunt vorbe-n vînt sau chiar așa este? Știu că amîndoi, D-na Mira și Dv., ați început prin a fi scriitori...*

– La această întrebare am răspuns mai sus. Un orizont cultural întins și profund și un talent literar autentic sunt condiții sine qua non pentru traduceri de calitate. Mira este un poet foarte bun. Ea poate că a pierdut ca poet, fiind reperată mai cu seamă drept traducătoare din limba chineză. Apoi noi am fost ani mulți în China și, lipsind din țară, despre cărțile ei de poezie s-a scris puțin. Eu cred că poezia ei va fi redescoperită cândva. Eu am scris șase romane originale, câteva zeci de povestiri, dar despre literatura noastră putem vorbi altădată.

– *Să continuăm, cu riscul de-a mă repeta, doresc doar să întăresc o aserțiune... Ați tradus multe lucrări pentru prima oară în românește... Așadar, în acest caz, opera aceasta apare pentru prima oară în limba noastră. S-ar putea ca multă vreme versiunea dată cu toată seriozitatea unei munci asidue și conștiincioase de dumneavoastră să rămînă unică în românește. Chiar cu succesive ediții... Acesta ar fi glasul românesc al scriitorului străin. Sunteți, prin urmare, de acord cu faptul că actul traducerii înseamnă, și din acest considerent, o foarte mare responsabilitate?*

– Eu aş zice seriozitate. La care se adaugă neapărat, cum aminteam mai sus, creativitate, viziune înaltă, un larg orizont de viaţă culturală. Cu aceste date au fost integraţi literaturii române marii scriitori ai lumii. Putem scrie fără să ne fie jenă: *Iliada* de George Murnu, *Divina Comedie* de Eta Boeriu, *Faust* de Ştefan Augustin Doinaş, *Gargantua şi Pantagruel* de Romulus Vulpescu.

– Credeţi că ar fi bine ca un traducător să abordeze întreaga operă a unui anume scriitor? Adică el să devină un specialist (nu neapărat unicul) în opera acestuia. Eu cred că ar fi un mare avantaj...

– Desigur, este un avantaj. Cu fiecare carte tradusă îl înţelegeţi mai bine pe scriitorul respectiv şi îl reprezintiţi cât mai aproape de acesta.

Cât despre mine, despre mine şi soţia mea, noi suntem pionierii acestei activităţi, noi ne-am străduit să transpunem în româneşte tot ce este mai reprezentativ, să oferim ediţii româneşti ale capodoperelor chineze. De aceea nu ne-am oprit la un scriitor anume. Să amintim, pentru literatură clasică: *Însemnarea călătoriei spre vest* – Xi You Ji, *Lotus de Aur, Vaza şi Prunişor de Primăvară, Jin Ping Mei, Întâmplări din lumea cărturarilor* – Ru Lin Wai Shi, *Mlaştina osândiţilor* – Shui Hu Zhuan şi neapărat prima culegere de poezie chineză, întocmită de Confucius, *Cartea poemelor, Shi Jing*; pentru filosofie antică, lucrările: *Părinţii sistemului taoist, Lao Zi, Lie Zi* (tradus de fiul meu Adrian Daniel), *Zhuang Zi* sau *Cartea Schimbărilor, Zhou Yi Jing* şi altele. Aceste titluri înseamnă tot atâtea universuri fascinante, care meritau să ajungă la inima românilor. Cărţile acestea şi aproape toate traducerile noastre din limba chineză au fost foarte bine primite de public şi de critică, au fost comentate şi evaluate, s-a scris despre ele, s-au publicat şi câte o a doua, a treia ediţie... Eu sunt pentru reeditări, aştept ofertele editurilor mari.

De asemenea, sunt în favoarea unor noi traduceri, deoarece limba română a evoluat din 1974 încoace, de la prima noastră traducere. În plus, generaţiile tinere au nevoie de asemenea opere capitale ale omenirii, cum

sunt cele numite aici, pentru formarea lor într-o lume globalizată, cum se încearcă astăzi.

Sper ca unul dintre sinologii noştri să se dedice aducerii în limba română a operei integrale a unor scriitori mari chinezi ai secolului XX, precum: Guo Moruo, Ba Jin, Lao She, Wang Meng şi alţii.

– Există şi situaţia când o operă literară tradusă (în româneşte) cunoaşte noi versiuni. Unele dintre acestea „detronează” pe altele care s-au menţinut (meritat sau nemeritat) zeci de ani. Cu sau fără justificări... Există cazuri când noi versiuni apar într-un interval destul de scurt ca şi cum s-ar fi organizat un fel de turnir artistic... Natural, traducătorii au voie să încerce iar cititorul are dreptul să aleagă... Ce părere aveţi? Să luăm cazul *Analectelor* dar şi al *Cărţii* despre Tao şi virtute... Dar şi, de ce nu, cazul *Yi jing* sau *Însemnarea a călătoriei spre vest*.¹

– Înţeleg de la Dvs. că *Analectele* lui Confucius au fost traduse independent de 5 ori. Este foarte bine. Eu cunosc doar traducerea mea şi versiunea fiului meu Adrian Daniel. Eu am fost mai aproape de text. El este mai aproape de adevăr, preceptele confucianiste curg de parcă le auzi de pe buzele mentorului. Îmi pare rău că eu nu am cunoscut şi alte versiuni înainte de a începe acest travaliu. Este o mare şansă să mergi la plivit pe urmele cuiva!

În privinţa *Cărţii* despre Tao şi virtute, citisem din studenţie versiunea tradusă din limba rusă în anii 50 şi o alta interbelică, numită frumos: *Cărarea şi virtutea*, publicată la Editura Ram, Aninoasa Gorj, dacă nu greşesc, în anii 30 ai secolului XX. Am citit şi cartea poetului Ion Gheorghe – *Zicere la ziceri*, 1984, dar nu le-am avut în momentul traducerii, fiind departe, la Beijing.

Am scris în prefaţa la cartea *Lao Zi şi Confucius*, Editura Qilinul din Jad, 1997: primele au fost efectuate în anii 80 şi am încheiat versiunea românească Lao Zi în anii 1990-1991, iar Confucius în anii 1995-1996.

Un alt exemplu. Eu am tradus toate cele 101 capitole ale romanului ezoteric *Însemnarea călătoriei spre vest, Xi You Ji*. În anii 60 ai secolului trecut fusese publicată o

traducere din limba engleză de o treime a cărții. O citisem la vremea respectivă și mă cucerise. Am acasă această ediție. A fost utilă, ne-am format și noi românii o idee, dar nu se înțelegea mai nimic.

În același mod, prof. univ. Ileana Hogeia Velișcu și poetul Martinovici au stricat cel mai mare roman clasic al Chinei, *Vis în pavilionul roșu, Hong Lou Meng*, publicând numai 40 de capitole din 120! Îl ia cineva în primire de la început și până la sfârșit?

– *Cît de mult vă permiteți să vă îndeărtați de cuvintele, de „înțelesul” unei propoziții? Credeți că este important să se transpună „cuvînt de cuvînt” sau să se respecte „sensul” pe care și l-a dorit autorul?*

– Eu respect textul original. Am căutat să găsesc echivalențe, limba noastră este atât de bogată și deloc greu de manevrat!

Nu, nu sunt adeptul trădării, mergând pe sens, nici măcar în poezie.

– *În cazul operelor în versuri (cu ritm și rimă) apar probleme suplimentare... Asta ca să nu mai vorbim de situația cînd ați tradus din limba chineză veche...*

– Scriitorul Eusebiu Camilar a vizitat China, cândva, în anii 50 ai secolului trecut și l-a rugat pe ghidul chinez să-i traducă vers cu vers din poetul clasic Li Bai. El și-a notat conștiincios într-un carnet, apoi a cântat poeziile în grai moldovenesc și a publicat o carte (sau două) de poezie chineză. Poeziile sunt foarte frumoase, dar au prea puțin de-a face cu autorii chinezi.

În același mod a publicat și un alt poet, un neîntrecut versificator, Alexandru Andrițoiu, o antologie de poezie chineză, folosindu-se de un român vorbitor de limbă chineză, un om admirabil, dar ne-literat. Cartea se citește cu plăcere. Poeții chinezi de la antici la moderni par toți epigonii lui Andrițoiu!

Să ne înțelegem, eu nu critic, explic! Eu și omul Sandu Andrițoiu am fost apropiați din anul 1975, după o vizită a sa în Vietnam și China, și până în anii 80, când i-am refuzat oferta de a face împreună acea antologie de poezie. Aceste cărți semnate de el și de Camilar au fost necesare și i-au determinat cu siguranță pe mulți români să studieze cultura chineză. În prezent, în calitatea mea de

director al Institutului Cultural Român de la Beijing, aș vrea să am poeți chinezi care să transpună în chinezește și să publice poeți români, chiar dacă o fac de o manieră personală. Ar fi o primă apropiere de poezia noastră. Prefer o cale, fie și impură, decât nimic. Cu timpul, vor veni experți care vor realiza ediții pe măsură! De aceea, subliniez, demersurile numite mai înainte, cu toate că nu sunt traduceri în adevăratul sens al cuvîntului, sunt acte de reală cultură.

Eu am tradus poezie modernă, în vers alb, și sporadic din clasici. Meritele i se datorează Mirei Lupeanu.

În lume, există două modalități de a traduce poezie chineză clasică, închistată într-un sistem complicat și ferm de ritm și rimă. Ori traducere liberă, traducătorul concentrându-se pe sensul poetic și filosofic etc., ori traducere dublă: întâi cuvînt cu cuvînt (un caracter scris desemna un cuvînt), apoi o explicare a sensului, fără să se țină cont de prozodie. Dvs. pentru care cale optați?

Eu pregătesc o asemenea carte, cu toate explicațiile privind prozodia, voi oferi chiar o posibilă traducere și îmi voi îndemna cititorii să realizeze și ei propriile versiuni. Vă asigur că vă voi invita la lansarea cărții, să le vorbiți participanților despre truda traducerii de poezie.

– *Putem vorbi (vă rog să-mi scuzați cuvîntul folosit) de o viteză a muncii, a traducerii? Vă ia mult timp pînă ce terminați de transpus în română o operă? Cîte cărți credeți că ați putea traduce într-un an?*

– Ritmul traducerii îl dictează familiarizarea cu opera de tradus. Cu cât traducătorul îmbracă hainele scriitorului, cu atât viteza traducerii, cum scrieți Dvs., este mai înaltă. Eu personal n-am dat atenție timpului. Mi se pare ca și cum ai avea de parcurs o sută de kilometri și ți-ai fixa ca neapărat, ținând cont de șoselele noastre ale anului 2017, încă mocirloase, să ajungi la destinație într-o oră și jumătate, să zicem. Cine se uită la ceas și nu la drum, greșește. Eu nu am calculat nicio dată. Nu am măsurat paginile în timp. La *Cartea schimbărilor* am lucrat cinci ani, în care timp am scris și altceva. De multe ori, am notat în prefete când am realizat traducerile

respective și am menționat traduceri anterioare la noi sau aiurea.

Câte cărți aş putea traduce într-un an? Grea întrebare, în primul rând că eu nu sunt traducător profesionist. Eu am fost toată viața slujbaş la stat și am tradus în timpul meu liber, nopțile, la sfârșit de săptămână. Mergeam cu copiii la Sinaia, la Cumpătul sau la Valea Vinului, la casele scriitorilor, și mă străduiam să lucrez jumătate de zi sau măcar două-trei ore. Dar vă rog pe Dvs. să calculați câți ani ar reveni la o carte. Am început să traduc de prin 1972. Vă ofer lista traducerilor și să nu uitați vă rog că am fost doi...

– *Sunt necesare notele de traducător (mă refer la note de subsol dar și la o prefață/postfață)? Simțiți nevoia să „dialogați” sau să dați „explicații” cititorilor? Existența unei „încercări” anterioare vă obligă să o parcurgeți, să o comparați? Este corect ca aceasta să fie eludată?*

– Eu am pus note de subsol ori de câte ori mi se părea că îl pot ajuta pe cititor. Totuși, nu trebuie abuzat, cred. Cititorul obișnuit citește un roman și preferă o lectură plăcută, nu împănată cu informații.

Sunt adeptul prefețelor. Eu consider că ele sunt utile și pot fi oricât de stufoase, pentru că ele stau cuminti și nu obligă pe nimeni la lectură. (Prefața mea la *Cartea Schimbărilor* este un studiu de 70 de pagini.)

Cine le citește, înainte sau după lectură, este câștigat. Eu însumi citesc atent paginile de prezentare, pentru datele despre scriitor, pentru încadrarea lui în literatura țării sale, în literatura universală, socotind că astfel înțeleg corect cartea respectivă.

Dacă știi că există deja o traducere și nu o consulți este o crimă.

Câte sugestii îți oferă o poezie, o carte traduse de altcineva! Dacă acolo întâlnești greșeli, de asemenea înveți, îți sunt folositoare!

Și traduceri în alte limbi sunt de ajutor. De ce nu s-ar folosi un traducător din limba italiană de o traducere în limba franceză sau engleză? În felul acesta, înțelege cât mai bine nu numai textul, ci și spiritul limbii și suflul autorului, iar scopul este acela de a realiza o traducere impecabilă în limba română, de a se substitui cât mai complet autorului.

Să traducem în așa fel, încât să lăsăm impresia că autorul a creat direct în limba română.

Traducătorii de literatură sunt adesea neluați în seamă. Criticii scriu rar despre ei, cititorii nici nu știu cine a tradus cartea. Cu toate acestea, ei îmbogățesc literele naționale, oferă piste de neprețuit pentru dezvoltarea și modernizarea creației literare, sunt mărgăritarul unei culturi.

Note:

1. Toate aceste cărți au avut versiuni anterioare în limba română. Și anume, din câte cunosc, poate greșesc: *Analecte* – 5 versiuni, *Cartea despre Tao* – 15 traduceri, *Yi Jing* – 4 (la fiecare dintre acestea adăugându-se versiunea Dvs., și, nu în ultimul rând, Wu Chengen, *Însemnare a călătoriei spre vest* care „completa”, ca să nu zic „corecta” sau „îndrepta” o traducere din engleză, apărută în BPT diminuată la sfert, dacă nu la o cincime...

Cântăreața de operă și scriitoarea Elena DUMITRESCU- NENTWIG în dialog cu Radu Sergiu RUBA

Când lumea se deschide la cântecul privighetorii

La ce poate fi bună Siberia?

– *Stimată Elena Dumitrescu-Nentwig, când și-au dat seama ai tăi că ai darul cântecului?*

– Nu știu când anume, fiindcă la noi în familie, la Brăila, se cânta în mod obișnuit. Tata era un bun chitarist, alături de banjo, iubea mult acest instrument, iar când au apărut chitarele electrice, către sfârșitul vieții sale, neavând bani să-și cumpere una, a meșterit o asemenea chitară care, când se strica, îl mai și curenta, dar el o repara și mergea uneori cu ea și la nunți. Se întorcea fericit de acolo cu câte o găină, suficient ca să sporească ușor bunăstarea familiei. Nu știu când au sesizat ai mei înzestrarea mea muzicală, dar țin minte când am apărut pentru prima oară în public. Era în cadrul brigăzii artistice a fabricii în care tata suda lanțuri pentru vapoare și unde eu, la patru ani, am cântat frumos *Sălbatică-i stepa Baikală*. Era un cântec adus de Armata Roșie în România, care-ncepea cam așa: „Sălbatică-i stepa Baikală,/ sunt mine de aur în ea...” și așa mai departe. Cântam în familie, așa cum alții, de pildă, obișnuiesc să joace cărți. Noi, stimulate de chitara tatii, cântam deseori împreună. Mama și sora mea aveau și ele voci foarte frumoase, ne petreceam plăcut după-amiezile.

La școală am fost remarcată îndată și pusă să cânt tot ce se putea auzi pe atunci la radio, de la *Drag îmi e bădița cu tractorul*, la *Astăzi e ziua ta* și altele. Noroc că darul meu a fost luat în serios de profesorul de desen, domnul Catrava. Dumnealui, văzând că sunt stângace de la natură și că desenele mele, făcute cu mâna dreaptă, arătau rău de tot, a avut următoarea idee: pe unul din desenele la care o colegă renunță, pentru a realiza unul mai bun, să-mi pună notă mie ca în felul acesta să nu-mi strice media și să nu pierd bursa, fiindcă eram un copil sărac din cartierul Atârnați, de la Dunăre. Pe mine, ca să-mi merit răsplata, în timp ce colegii desenau, mă puneam să le cânt, iar eu interpretam fericită tot ce știam mai bine. A fost un noroc ideea năstrușnică a profesorului Catrava, iar cu acest noroc, neașteptat și venit întotdeauna din partea altora, m-am întâlnit de multe ori în momentele cruciale ale vieții.

– *La Brăila, ai urmat o școală obișnuită, nu una de muzică. Și totuși, cum ai ajuns să studiezi la Conservator?*

– Aveam o profesoară de limbă română aparte, pe doamna Lica Paulescu. Era fiică de preot din Moldova, studiasse la Paris, venea îmbrăcată întotdeauna foarte elegant, o iubeam mult. Dumneaei, observând că-mi place literatura, că scriu, îmi aducea în poșeta ei de

lac (de atunci iubesc nespuse poșetele de lac), autori ce nu figurau în programă în anii '50: Balzac, Zola, Thomas Mann, Shakespeare, Walt Whitman și alții. La un moment dat, această doamnă, căreia i-am dedicat romanul *Naufragiații din Brăila*, a organizat un festival Eminescu și, cunoscând înclinațiile mele muzicale, m-a trimis la o școală populară de artă, la un domn profesor de vioară care să mă învețe cum să interpretez corect două lieduri pe versuri de Eminescu: *Somnoroase păsărele* și *Ce te legeni...* Ascultându-mă, acest dascăl și-a dat seama că ceva sună suspect de bine în vocea mea și m-a recomandat doamnei profesoare de canto Dohatcu. Eram în ultimul an de liceu și mă pregăteam să dau examen la Litere, dar această divină profesoară Dohatcu, de care nu mai știu nimic, fără să-mi ceară bani, un înger fără aripi, m-a pregătit timp de un an și m-a determinat să mă prezint la admitere la București, la Conservator. Aici, norocul acela, ce intervine în orele astrale din viața mea, și-a făcut apariția în persoana profesorului brăilean de solfegiu Penescu. Dumnezeu m-a ascultat la proba de canto, iar la examenul de solfegiu mi-a mărit nota pentru ca eu, cu o voce pe care el o aprecia, după cum se pare, să intru la Conservator. Neurmand studii sistematice de specialitate, nu aveam exercițiul solfegiului. Dar, cu ajutorul dat de maestrul Penescu, m-am regăsit printre cei 19 admiși din cei 148 de candidați. Nu aveam studii muzicale, nu eram eleva nimănui, nu mă cunoștea nimeni. Dintre colegii mei care făcuseră muzică de mici, mulți nu au devenit cântăreți, dar iată că eu am reușit. Și totuși, cu tot Conservatorul, nu aș fi ajuns să cânt operă, dacă nu aș fi ținut seama de ceea ce m-au învățat doi mari artiști: profesorul Valentin Teodorian, un mare muzician și un artist de scenă de excepție, cu un standard etic elevat, și excelentul regizor de operă Hero Lupescu, care mi-a fost profesor la clasa de operă. Am încercat și eu să le perpetuez memoria, evocându-i în romanul *Credinciosul meu dușman*. Iată că, prin felul în care m-au școlit acești oameni, pot și astăzi, la 76 de ani, să dau lecții de canto, să ajut pentru profesie tineri cântăreți la masterclass, să pun în scenă opere. Anul

trecut, la Teatrul Trindade, am realizat cu mare succes opera *Così fan tutte* de Mozart.

Studentia de pe scenă

– *Ce fel de arii ai interpretat în studenție și unde?*

– Am început la Casa Tineretului, cu cea de a doua arie a Reginei Noptii din *Flautul fermecat* de Mozart. Din acel moment, nu m-am mai despărțit de acest rol preț de 17 ani. Cele două arii ale Reginei Noptii le-am cântat pe cele mai mari scene ale Germaniei, cu dirijori și regizori celebri precum Peter Ustinov, Günter Roth, Götz Friedrich, Savalitsch, G. A. Albrecht. Ca să fiu sinceră, a fost o partitură pe care n-am iubit-o, pentru că Regina Noptii nu este un rol propriu-zis, este o acrobație. Trebuie să umpli ariile cu o răutate și o ambiție care să egaleze adversitatea lui Sarastro. Fiecare ton trebuie să fie la locul lui, ștacheta vocală propusă de rol se ridică foarte sus.

Apoi, în studenție, am mai cântat Rosina din *Bărbierul din Sevilla*, Gilda din *Rigoletto*, iar examenul de licență l-am susținut cu *Lakmé* de Léo Delibes. Este un rol deosebit, exotic, cu o melodică fermecătoare, foarte dificil deoarece trebuie să fie cântat cu multă sensibilitate și suavitate, un caracter de mare inocență. E nevoie în mod special de o tehnică vocală performantă pentru că este un rol foarte lung cu celebra *Arie a clopoșeilor*, de care se teme aproape orice soprană de coloratură. Se teme fiindcă, la fel ca la Regina Noptii, aria presupune mult staccato, iar această tehnică este exact ca percuția: nu poți să pregătești tonul, trebuie să-l ataci cu exactitate, ca pe o țintă. E nevoie de o disciplină dură cu controlul și reținerea respirației, cu pregătirea toracelui ca o cutie de rezonanță și cu vocea de cap ca împreună să răsună ca un clopot.

– *Dar până la urmă, Conservatorul s-a terminat...*

– S-a terminat și toată lumea aștepta ca eu să fiu repartizată la Opera Română. Pe post a ajuns însă o colegă, o fată foarte frumoasă, care era soția unui ministru. A interpretat roluri minore, nu a apucat să se afirme. Eu, în schimb, trebuia să ajung profesoară de muzică

la Ploiești și e limpede că acolo mi s-ar fi încheiat cariera. Dar soarta a avut din nou grijă de mine... Când am interpretat *Lakmé*, în sală se afla regizorul George Zaharescu, directorul Operei din Iași, care, deși nu avea locuri în acel moment, m-a luat și a creat ulterior un post pentru mine. Soțul meu, tenorul Petre Cărcăleanu, avea deja post la Iași fiindcă era mare nevoie de tenori peste tot. Mă bucur că am ajuns acolo, fiindcă am putut lucra cu doi regizori aparte, cu Zaharescu și cu Dumitru Tăbăcaru, de asemenea, cu un dirijor de mare calitate, șeful orchestrei George Botez și pe atunci tânărul Cornel Calistru, un mare talent. A fost o școală intensă opera din Iași, în continuarea studiilor, dar nu numai datorită colegilor de aleasă ținută, ci și din cauza invidiilor pe care le-am stârnit. Eram cea mai tânără din ansamblu, nu lipsită de talent și m-am trezit cu o mulțime de dușmani. Am ținut însă seama de ce ne spunea profesorul Hero Lupescu: „Teatrul nu este clubul unde vă găsiți prieteni, este locul vostru de muncă. Vă faceți treaba și de la teatru plecați acasă și acolo vă alegeți prietenii”.

– În acea perioadă, 1965-1971, exista la Iași public de operă?

– Unul fantastic! Teatrul liric din capitala Moldovei era unul dintre cele mai bune la vremea aceea. Publicul ieșean își alegea seismografic favoriții, iar eu mă număram printre răsfățatele lui. Eram adesea invitată la universitate să susțin concerte, la Conservator și-n alte locuri unde se prezenta muzică clasică. Mi-am făcut mulți prieteni printre colegi, pe George Doroșenco, pe Anca Ovanez, Camelia Șotrin, Ion Humiță, ca să numesc numai câțiva. Am cântat numeroase mari roluri pe această scenă, dar și rolul copiliței din opera *Stejarul din Borzești* de Teodor Bratu, Suzănica din *Lăsați-mă să cânt* de Gherase Dendrino și *Motanul încălțat* de Cornel Trăilescu, opere moderne scrise în timpul activității mele la Iași. Mergeam într-o zi pe stradă, elegant îmbrăcată, cu pălărie și numai ce-l aud pe un copil că strigă: „Mama, uite Motanu’!”

La Trei Sarmale, la Tăcuta și la Codăiești

– În acele vremuri, deceniile VII-VIII din trecutul secol, artiștilor nu le erau date și alte, cum se spunea pe atunci în limbajul oficial, „sarcini”?

– Cum să nu, iar unele erau aberante. De pildă, prin '66-'67, cu ocazia unei vizite a domnului Ceaușescu la Iași, directorul nostru adjunct, domnul Grünberg, un om deosebit de fin, șef de treabă, mă cheamă și mă roagă să mă prezint seara la restaurantul *Trei sarmale*, foarte renumit în Iași, ca să-i cânt domnului Ceaușescu și anturajului la masă. I-am răspuns că, dacă mi-aș fi dorit să cânt la *Trei sarmale*, nu mai făceam niciodată Conservatorul. De aceea, refuz să cânt la cârciumă. Și, cum se credea că există microfoane peste tot, s-a speriat atât de tare, încât nu m-a mai trimis nicăieri. Dar aveam ca sarcină culturalizarea maselor, 50 de deplasări pe an la țară pentru fiecare artist liric. Mi-amintesc cum o dată, de un Sfânt Neculai, a trebuit să facem un scurt turneu, în satul Tăcuta. Cu noi trebuia să vină și cântăreața de muzică populară Ștefania Rareș, care pare-se că e de acolo. Dar dumneaei, ca să mă exprim elegant, ne-a tras clapa. S-a pornit o revoltă la începutul după-amiezii în tot satul, mai ales din partea femeilor care țipau pe ulițe: „Înșelășuni, înșelășuni!!! N-o vinit Fânica, înșelășuni!”. Sala căminului cultural era arhiplină. Am văzut că, în primele rânduri, fiecare copil avea în mână câte o sticlă de vin. Oamenii petrecuseră bine până la acea oră. Aveam un impresar care ținea mult la artiști și organiza cu plăcere deplasările astea, iar acest domn

Fischer, văzând cum stau lucrurile, ne spune: „Nu cumva să cântați operă sau operetă! Numai muzică populară, orice numai să fie popular, publicul e băut, să nu iasă vreun scandal, o poezie umoristică, un monolog, știe cineva?”. Un coleg din balet, se chema Muncaciu, era din Ardeal, se oferă să spună un monolog amuzant *Potopul*. Urcă pe scenă și începe: „Potopul!”. „Du-ti-n...!”, i se răspunde din fundul sălii. Muncaciu mai încearcă o dată: „Potopul!”. „Du-ti-n ...!” Vine miliția și dă să-l scoată pe țaranul care, culmea, era pe la mijlocul rândului. Ai de țineau cu el, îl apărau. Trag și unii, trag și ceilalți, înjurături, fluierături, iar se-aude măniosul reproș „n-o vinit Fănica, înșelășuni! Undi-i Fănica?...”. Până la urmă, pentru că unii spectatori voiau totuși să ne audă pe noi, se face tăcere în Tăcuta și noi ne ținem reprezentația. Am cântat și eu *La oglindă*, *Ochii albaștri-s drăgălași* de Eduard Caudella, *Floriciă de pe apă* de Tiberiu Brediceanu, piese de folclor prelucrate. Iar de la Tăcuta, am mers la Codăiești. Aici, altă minune! Era plin de copii în jurul casei de bilete de la cămin, voiau să-i vadă pe artiști. Un coleg bas, băiat de la țară din Moldova, cunoscător al obiceiurilor, se proțăpește acolo, la casă și-i ia pe copii: „Ia zii mă, flăcău, vrei să mă vezi la serbare?”. „Vreu, neni!” „Ei, dacă vrei, ia spune-i mă-tii să-ți dea câteva ouă și vii cu ele la mine, te bag fără bani, înțelesu-m-ai?” Și-n felul ăsta, s-a întors la Iași cu o sacoșă de ouă, cu o rață, mă rog, ca din turneul la țară. Sunt amintiri hazlii care astăzi, după ce am cutreierat Europa, mă umplu de nostalgie.

O investiție nemțească

– Cum ai ajuns pe scenele lumii?

– Mai mult sau mai puțin din întâmplare. Primul meu soț, prieten din copilăria timișoreană cu Ioan Holender, a fost invitat de acesta la Viena să cânte (tenorii erau foarte căutați) și, eventual, să încheie un contract. S-a întors și mi-a spus: „Nu e pentru mine. Nu pot să sar dintr-un tren într-altul, de pe un aeroport pe celălalt ca să ajung să concertez undeva. Dar pentru tine nu-i o problemă, te primesc cu sărutări de mâini”.

Tot atunci, l-am avut partener în *Rigoletto*, la Iași, pe concitadinul meu brăilean Laurian Nicolau, care avea un frate la Radio Europa Liberă, iar de la acesta deținea adresele a vreo trei agenții artistice. M-a îndemnat să le scriu și să plec ca să mă afirm în lume. Văzuse cât de aplaudat fusese rolul Gildei cântat de mine în *Rigoletto*. Le-am scris celor trei agenți, unul singur mi-a răspuns, domnul Pasch din Düsseldorf. Culmea, mi-au dat drumul să plec în Germania pentru audiere, iar Pasch a fost încântat să mă asculte, și m-a trimis imediat la Karlsruhe pentru altă audiere. Spunându-i că nu am bani, mi-a dat dânsul, adăugând că, dacă nu reușesc, înseamnă că a făcut el o investiție proastă. La Karlsruhe, după audiere, mi s-a oferit rolul Privighetorii din *Păsările* de Walter Braunfels pe un libret după comedia omonimă a lui Aristofan. În această operă contează mai mult anvergura filosofică a dialogurilor în care apare și Prometeu și unde cântecul Privighetorii încearcă să aducă pacea. Am dobândit acest rol fiindcă este unul ce presupunea calități vocale deosebite, muzicalitate de mare precizie și calități scenice și fizice speciale. Era o operă post-modernă, cu enorm de multă coloratură, deci greu de memorat. La Opera din Karlsruhe, am semnat un contract cu un onorariu de 1500 de mărci pe seară. Pentru noi, cei din România de atunci, era ceva fabulos. Am revenit în țară și, când să plec din nou să-mi onorez contractul, Agenția Română de Impresariat Artistic (ARIA) îmi propune: „Ziceți că nu mai puteți merge, pentru că sunteți bolnavă!” ARIA era, de fapt, mâna lungă a Securității, o oficiu care ne-a jefuit la propriu. Toți artiștii care aveam contracte în străinătate dădeam 40% din câștig acestei ARIA, plus un alt procent, nu mai știu cât, pe care eram obligați să-l schimbăm în lei. Am plătit astfel la ARIA ani în șir, până am părăsit România. Dar nu am cerut niciodată azil politic, nu am încetat de a fi cetățean român. Firește că am respins propunerea ARIA cu boala și, după presiunile teribile ale domnului Pasch, am primit pașaportul în prețuia plecării. Iar rolul Privighetorii m-a făcut cunoscută în întreaga lume a operii. Am cântat îndată după aceea la Köln, la München, iar la Hanovra mi s-a propus un

rol foarte dur într-o operă a muzicii noi germane, *Elegie pentru tineri îndrăgostiți* de Hans Werner Henze, unde trebuia să cânt cu un semiton mai sus decât în *Regina Nopții*. A fost rolul care m-a plasat în cele mai mari teatre germane, iar Hanovra mi-a oferit un contract permanent ca prim-solistă.

Din acel moment, am avut deschise teatrele de operă din întreaga Europă. În Germania, e o concurență teribilă în teatrul liric, un profesionalism intransigent, e o țară plină de muzicieni, nu numai interpreți, dar și dirijori, regizori de renume. Însă nicăieri nu se simte mai bine un cântăreț de operă, nicăieri nu este mai venerat, mai adulat ca în Italia. Acolo, vânzătorii, ospătarii, șoferii de autobuz cunosc și interpretează adesea arii la un nivel foarte ridicat. Tatăl lui Luciano Pavarotti, de exemplu, era brutar, dar și un tenor de luat în seamă.

Cum am căzut prizonieră

– *Depănându-mi mai ieri povestea carierei artistice, ai amintit indignată că ai fost reținută în țară împotriva voinței tale. Când și cum s-a întâmplat asta?*

– În primăvara lui '76 am venit în țară la invitația operei din Iași pentru două spectacole de gală. Dar, de cum am aterizat la București, pe aeroport, mi-a fost reținut pașaportul de către doi ofițeri de Securitate, fără nicio explicație. Am plecat la Iași, am cântat *Regina Nopții* și *Traviata* și, când să mă întorc în Germania, unde aveam o mulțime de contracte, mi s-a spus că nu mai am voie să plec. Am fost oprită pe un pod și mi-a fost reținut și carnetul de șofer, amenințată fiind că mă vor aresta fiindcă am condus, chipurile, fără carnet. Eu aveam un permis de conducere internațional cu care venisem până atunci în România de mai multe ori fără probleme. Acum, nu știu ce fel de informații vehicula Securitatea, care era motivul pentru care m-au oprit în țară. Am plecat din Iași și am stat la sora mea, la Brăila. Eram chemată mereu la anchete, nu reușeam să pricep ce vor de la mine. Am pierdut în acest timp contractul permanent de la Hanovra, cele cu teatrele

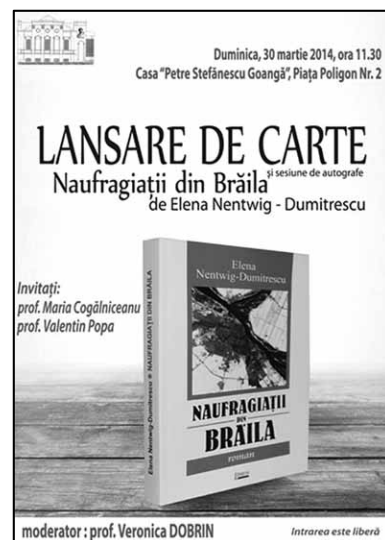
din München, Hamburg, Sevilla, Salzburg, Zürich, Luxemburg, cu Phonogram International pentru a înregistra mai multe opere de Haendel. Am avut însă noroc cu ambasada Germaniei Federale la București, cu guvernul german care, ori de câte ori negocia un contract cu România, amintea cazul meu. În țară, nu aș fi putut rezista fără ajutorul surorii mele Ștefania și a cumnatului Victor, fără sprijinul unor prieteni, între care un ajutor nemărginit l-am primit din partea soților Stan și Puica Rizescu din București. În Germania, pentru mine a luptat la

propriu bărbatul cu care, după divorțul de primul soț, aveam să mă căsătoresc, anume Franz-Ferdinand Nentwig, bariton wagnerian foarte cunoscut. Mi-au dat drumul până la urmă în august 1977, după 17 luni de exil în propria mea țară. Așa cum mi l-au luat, așa mi-au și dat înapoi pașaportul, fără nicio explicație.

– *Ciudat că nu s-a auzit de acest caz la Radio Europa Liberă.*

– Nu, fiindcă nu doream să i se dea o tentă politică de către Securitate, voiam să mențin solicitarea de recuperare a pașaportului numai pentru onorarea contractelor mele artistice. ARIA și-a asigurat mai întâi continuarea contractului cu mine înainte de a-mi reda pașaportul. Sora mea a trebuit să garanteze cu averea și persoana ei fizică. Eu nu am cerut azil politic ca să nu le dau satisfacție, am rămas cetățean român, iar în noiembrie 2017, la Brăila, mi-am reînnoit pașaportul.

Mare bucurie s-a produs la întoarcerea mea la Hanovra, unde am reînceput activitatea chiar de a doua zi, iar colegii, prietenii, ziarele au sărbătorit pur și simplu revenirea mea în marea casă a operei germane.

Departe de Bayreuth

– *Revenirea în Germania după o absență de un an și jumătate și căsătoria cu un bariton wagnerian au contribuit cumva la schimbarea repertoriului tău?*

– Numai în măsura în care, coordonându-mă mai îndeaproape cu Franz-Ferdinand, am cântat împreună în mai multe opere ca înainte. Dar noi colaboraserăm și în trecut, de fapt, așa ne-am cunoscut, se înțelege. Însă el, ca bariton eroic, specializat în Wagner, a făcut roluri mari în opere în care eu nu am cântat, în rolul poetului Hans Sachs în *Maestrul cântăreți din Nürnberg*, în *Olandezul zburător*, în Wotan din *Inelul Nibelungilor*. A interpretat aceste roluri de la Bolșoi Teatr, până la Metropolitan. Vocea mea nu se preta pentru opera wagneriană

– *Presupun că era prezent la toate festivalurile de la Bayreuth.*

– Niciodată nu a cântat la Bayreuth fiindcă s-a produs un fapt neobișnuit: cineva din conducerea festivalului de acolo era bună prietenă cu o doamnă care a comis o malversațiune greu de conceput. Le-a vândut artiștilor de operă și de teatru dramatic apartamente în zona *Münster*. Acolo fusese încazar-mată armata engleză, dar militarii plecaseră, pentru că aceste locuințe nu mai corespundeau pretențiilor lor. Cei ce ne-au vândut apartamentele au ținut acest secret promițând că i se va plăti chirie proprietarului, adică mie, ție și altor artiști ce investeau în locuințele cu pricina. Totul era văzut ca o investiție extrem de rentabilă. Oamenii au luat credite de la bănci și au cumpărat în masă, fără să le vadă, aceste apartamente care erau de fapt părăsite. Artiștii s-au implicat în aventura asta fiindcă, în Germania, taxele pe profiturile lor sunt foarte mari, iar împrumutând de la bancă și investind, beneficiai de scăderi de taxe. Așa că au investit nu numai cântăreții, ci și instrumentiștii din orchestre, medicii artiștilor, dirijorii, toată lumea. Noi, Franz-Ferdinand și cu mine, am cumpărat, la preț foarte înalt, două apartamente pe care, după ce escrocheria a ieșit la iveală, le-am vândut cu 10% din prețul de cumpărare. În realitate, la fața locului era pustiu, nu se preconiza repopularea acelor

imobile cu niciun fel de militari, nimeni nu avea să ne plătească vreo chirie, cred că urmau să fie demolate sau refolosite de stat în alte scopuri. A fost o lovitură cumplită pentru întreaga lume a operei, mulți artiști s-au ruinat. În schimb, autorii înșelătoriei de proporții au dispărut din Germania și nu știu dacă au mai fost prinși vreodată. Noi am rămas cu paguba. Iar această doamnă Glass, care era bine văzută la Bayreuth, a avut grijă să nu dea ochii cu artiștii pe care îi escrocaseră. De aceea, mulți artiști wagnerieni de renume nu au mai fost invitați să cânte la acest festival.

Nu pot să mă despart de Salomé

– *Și totuși, te-ai retras de pe scenă la 46 de ani. De ce atât de devreme?*

– Nu e tocmai devreme. N-am uitat niciodată atmosfera de la Opera din Iași. Eram cea mai tânără atunci. Rolurile feminine din teatrul liric presupun de cele mai multe ori personaje tinere pe care, dacă le jucam eu sau altă congeneră, atrăgeam ura cântărețelor mai în vârstă care doreau ca toate rolurile să li se dea lor. N-am vrut să mă văd invidiindu-le pe colegele tinere și nici pe mine la 50 plus... de ani făcând pe Violetta din *Traviata*. Apăruse, de asemenea, o chestiune de natură familială: majoritatea timpului, eu și soțul meu eram despărțiți din cauza programelor noastre diferite. Retrăgându-mă, puteam de acum să-l însoțesc peste tot. M-am retras, așadar, în 1987, la Hanovra, organizând, cu acest prilej, o seară românească. Am cântat doine, lieduri de Enescu, Mihail Jora, Brediceanu, iar Franz-Ferdinand, îndrăgostit de costumul nostru popular și cam de tot ce era românesc, a împodobit pereții cu icoane, cărți vechi, ceramică, velințe, cămăși țărănești de la noi și, de pe scenă, a arătat publicului: „Priviți, astfel dorm eu!...” Fiindcă dormea într-adevăr numai în cămăși românești țesute și brodate în casă...

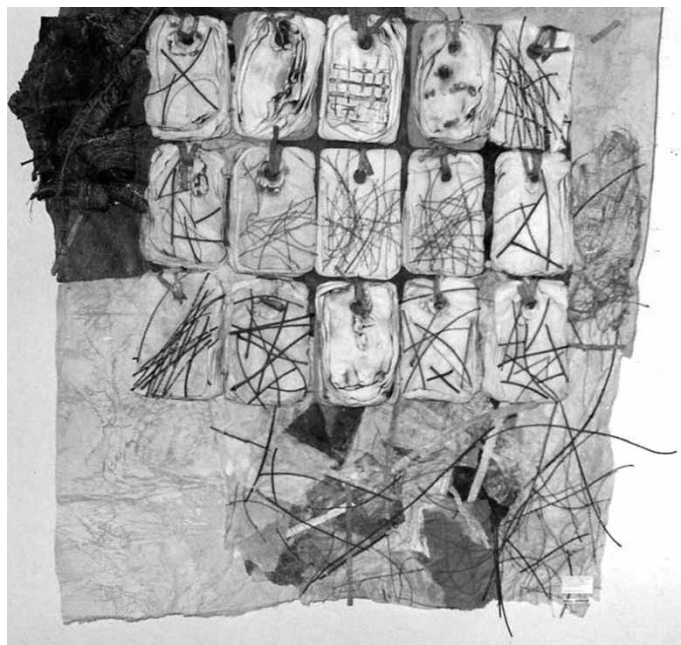
– *Totuși, retrăgându-te, să nu spui că nu te-ai despărțit cu greu de rolurile jucate! Pe lângă cele menționate în discuția noastră, ar mai fi, de la Mozart, Konstanze din Răpirea din serai și Dona Anna din Don Giovanni, de la Donizetti, Lucia di Lamermoor, de la*

Puccini, Madame Butterfly, Manon Lescaut și Musette din Boema, din Verdi ar mai fi Leonore din Forza destinului, iar din Povestirile lui Hoffmann de Offenbach, toate cele patru roluri feminine: Stella, Olimpia, Giulietta și Antonia, performanță rară pentru o voce în același spectacol.

– Să nu uităm rolul Saloméi din opera omonimă a lui Richard Strauss, pe un libret german de Hedwig Lachmann, dar scris după o dramă a lui Oscar Wilde. Salomeea, o adolescentă de 14 ani, urma să fie măritată de mama ei Irodiada cu Irod Antipa, stăpânul Iudeei. Acesta făcuse o adevărată obsesie pentru cea mică și-i cere să-i execute seducătorul *Dans al vălurilor*, angajându-se să-i îndeplinească în schimb orice dorință. Salomeea, fascinată și îndrăgostită de Jochanaan (Ioan Botezătorul), îi cere regelui să-l pună pe acesta în libertate. Nu este o dragoste obișnuită. Ea este încă un copil, femeia abia înmugurise în ea, iar Jochanaan este de o măreție, o rigoare, o forță interioară dumnezeiască. Acest rol, ce presupune o asemenea măreție, a fost jucat de Franz-

Ferdinand. De menționat că varianta lui Oscar Wilde este diferită de secvența biblică. Mâniat de cererea Salomeei, Irod poruncește ca lui Jochanaan să i se taie capul și să-i fie înfățișat fetei pe o tepsie de argint. Văzând că Salomeea sărută buzele reci ale capului profetului, dă ordin gărzilor să o ucidă. Muzica, izvorând din o sută de instrumente, este una bizară, obsedantă, de un dramatism extraordinar cu acorduri orientale, cu o viziune europeană, dar cu exotismul și legendele biblice ale Răsăritului. Se intră în joc la începutul operei și nu se mai iese, dacă ești Salomeea, până la ultimul acord, execuți și *Dansul celor șapte văluri* cu o durată de 14 minute, iar după acest dans divin, intri cu vocea piano și crești încet-încet pentru cântecul final, o muzică cutremurătoare. Este tot ce am interpretat eu mai frumos, mai deosebit, mai original. Este teatrul absolut, în fațetele cele mai complexe. Dacă aș trăi pe o insulă pustie, aș tânji după această partitură a Salomeei, scrisă de două mari genii, de Oscar Wilde și de Richard Strauss.

Lisabona, 16 noiembrie 2017

Gânduri

Mihaela AIONESEI

Un bocet de fluture

* Tata mă strigă dintr-un codru de pâine. Mama într-o lacrimă frământă o pată de sânge. Spre cer toate trenurile prea repede au deraiat. Nici să le adun răsul într-o fotografie n-am apucat. Decembrie ară într-o portocală. Mirosul de brad mă ucide iară. Sărbătorile își ascund urletul la mine în poală. Stau răbdătoare ca un pumn de pământ... deasupra unui mormânt, fluier și cânt. Fluier și cânt.

Mihaela Aionesei – născută la 6 decembrie 1971 la Pașcani, absolventă a Colegiului N. V. Karpen, Bacău, 1990. Stabilită, din 1981, în municipiul Târgu Secuiesc. A lucrat ca electromecanic transmisiuni la Direcția Județeană de Poștă și Telecomunicații Covasna între 1990 – 1999.

Autoare a șapte volume de poezii și coautor în peste 20 de antologii de poezie. Publică în reviste literare online și paper.

* Toarnă-mi, toamnă, hai toarnă-mi otrava ta arămie. Vreau să uit cum potcovește decembrie gerurile la mine în călcâie. Nu vreau să mai simt cum își întetește iarna ninsorile. Mai bine să dezlege cerul un car cu miei deasupra mea, să fie toți albi ca sânii mamei când mă alăptau.

Poezia Mișcării literare

* Toarnă-mi, toamnă, hai toarnă-mi otrava aia odată! Să ard cu patimă până vor înflori în cimitir toți crinii pe care de atâta

vreme nu i-am mai plâns. Mi-au mai rămas câteva pagini...albe și ele. Printre rugăciuni timpul desenează cu un cioc de pasăre o groapă. Inima este un câmp de cânepă. Șterg deseori cu el sudoarea mamei de pe frunte. Un pitic peltic îmi zâmbește. Lângă el o infirmieră cu ochii ca smoala abia așteaptă să mă vait. În zori mi-e sufletul cât patul. Trupul se face cât o cruce. Mă țin de ea cu dinții...

* Un greiere poartă în spinare umbra mamei. E uriașă și albă ca această iarnă. Printre cruci și cucu fărâmițez o rană. Nicio pasăre nu vine să ciugulească.

Plânsul îl trimit să doarmă într-o carte poștală. Cerul pe un genunchi de deal coboară. Pământul sătul, nu mă cheamă. Prin lacrima mea trece o lebădă neagră.

* Privește cu ochi ageri. În orice parte s-ar întoarce se vede pe sine. Ocean. Oglinzi paralele. Copil. Mușcă un colț de pâine ca dintr-un sân sterp. Înghite blestemul. Amar. Nu plânge, rabdă la fel ca ieri. Pentru asta a fost inventat raiul cu râuri de lapte și miere. Scara e prea sus. Dumnezeu plouă. Copacii cresc, sprijină. Lumea nu este nici mai curată nici mai dreaptă. Trandafirii înfloresc fiecare pată, prinde rădăcini. Înțeapă la fel. E tot o formă de iubire. Cum soldatului îi ține cald pușca. Adrenalina se împrăstie la primul foc, ține de foame și sete. Despre dragoste nu își mai amintește, nici cârțița lumina dar sapă la fel. De câștigat o distanță. Atât am mai

rămas... și umbra încovoiată sub mănunchiul de răni. Nu-i nimeni să prindă strigătul. Ecoul ei se aude în mine. Sunt fiica singurătății. Tată, lasă cerul mai jos și ia-mă în brațe.

* Toamna se întinde ca o noapte cu părul vâlvoi. Visului meu îi crește o pasăre în coaste. Aș vrea să fii aici lângă șemineu, să

numărăm stele până Siberia se face franjuri. Să pâlpâie iubirea până în zori când... Se va auzi un bocet de fluture – sufletul meu în sufletul tău desfăcându-se ușor ușor...

Și doar brațele găsind în brațele tale adăpost, să poată spune cât dor cuprinde...

Un bocet de fluture.

Diana Adriana **MATEI**

O poezie despre mine

Nu vă obosiți să priviți în mine prezentul
căci atâta am de spus

sunt un ochi din care a rămas
doar celălalt ochi
și un braț din care-a mai rămas
o mână

în rest sunt un actor care
nu a adoptat ideea invenției de sine

Mi s-a dat un om și mi s-a spus
Joacă-l pe-ăsta

și l-am jucat cu neluciditatea
condiției lui de el
cu limpezimea locuirii mele
în condiția lui de el

Amorul care ar fi putut
să mă dezmierde vreodată
a trecut inexistentându-mă
în sânul celor interpretați de mine
împărțindu-l frățește

Ultima dată am jucat
sărutul a două persoane
aș zice că-i ca o strângere de mână cu aripi
în care mi-am tăiat zborul în pene

Acum mi s-a mai dat un om
și mi s-a spus iar *joacă-l*

Și l-am jucat... interpretându-mi dublura
care picta un pantomim nenăscut
pe cât de nenăscută eram!

Floare albă de hârtie

De-ar veșteji în piei și urme
și ar mai face înc-un pas
mult aș rămâne ghimp și pană
mult am rămas

Aș fi stat pleoapă lângă astru
să-i mângâi în șolduri tulpina
dar i-ai urcat în spini cinci trepte
să îmi cobor și-n văz privirea

Și-un var de frunză-ntreg ai pus
la pieptul ochiului să-l strâng
căci în flori albe de hârtie
irișii mă scriau pălind

Și-ardeau funinginii-n cuvinte
ardeau cu literele toate
și fumul tot ardea deoparte
mult prea aproape, prea departe

Iar de-or să-mi crească gânduri brune
și rândurile în uluci
să nu-mi aduci ce-oi mai rămâne
să nu-mi aduci!

Sub nurii amarilor cireși

Nu mai știu
de câte ori am lipsit
din gândul celei ce urmam
să fiu

dar mai ales
din gândul celei ce urmam să fii
cât am lipsit, ah
nu mai știu

Poteca mi se deflorase dinainte
de a-și pierde fibra-n trupul
existenței mele

Toată calea mi-a fost străbătută
de pași care nu au învățat
vreodată piciorul să își alerge
pielea de pe os
pe dos

și mă mir că încă
mai cresc prin crengi
umbrele florilor de tei
gândite aproape-o dată
sădite niciodată

că încă mai pot mirosi
unghiurile unui poliedru
fără ca să mă-nțep
în vreo dreaptă

Și de m-oi fi întrupat cândva
în vreun oarecare cireș
să nu-l privești, îți spun
să nu îți guști din el

are inima avortaților prunci
alăptând un sân din coasta
lui Adam!

Alb violet

Nu am simțit spadă în sânge
și bocet care încă plânge

cum îți simt glasul pal în ramă
mâhnit la gust și singur, mamă

Din pielea humelor pletoase
ți-ies peri în spice făinoase
și ochiul tău în bleu albastru
ar adormi-n brun bleu mulatru

iar de m-aș agăța în tine
aș tremura-n arșiți puține
cum tremură fierul în cui
roșcat la ochi și amărui

Amintiri cu pescăruși

Eu cred că pescărușul
e doar fisura unui înger rupt
care trece de la un cer la altă mare
ca de la o aripă la alta
ca și când ar geme
păsărindu-le-n pene

Tânăr și brun

Te-am așteptat, vreme, și tânăr și brun
să faci din palinca mea înapoi prun
să-mi sorbi an cu an codrul și-amorul
vârsta și scaunul, ochiul, zăvorul

Îți semăn de parcă tu nici nu ai ști
c-am fost doară unul și-aceiași copii
tânăr și eu, frumos câteodată
memorie scurtă, de lungă durată

Stau singur și-observ că-ncep să mă număr
de tot ce am talpă, de șold și de umăr
mă scad, mă adun, mă-nmulțesc, mă împart
la mine, la tine, la cub, la pătrat

Și nu-mi pare rău acum că te duci
amintire mieroasă din codrii deși, lungi
spune-mi doar, spune-mi, mai spune-mi cum
este
să nu fim nici noi, nici pomi, nici poveste

Ghiță GEORGIAN

Loteria oaselor

Bucuria mi se scaldă în lacrimi,
ca un copil abandonat lângă un ghișeu poștal
Picioarele se îndoaie, împinse de urlet,
corpul se răsuțește
Încerc să vorbesc.

Ghiță Georgian a absolvit Facultatea de Științe Economice – Universitatea Petrol-Gaze, Ploiești. Este membru al Cenaclului pentru Copii și Tineret „Orfeu” din cadrul Bibliotecii Județene „Nicolae Iorga”, Ploiești. A obținut mai multe premii literare.

A publicat în mai multe reviste literare: *LitArt*, *Scrisul Românesc*, *Tribuna*, *Poezia*, *Feed-Back*, *Revista Nouă*, *Urmuz*, *Dunărea de Jos*, *Convorbiri Literare*, *Familia*, *Singur*, *Discobolul* etc. Este prezent în câteva antologii.

Caietul cu sute de cuvinte, de pe covor,
e o haină roasă de timp
Câinii aleargă peste litere,
aleargă
Adulmecă oase, de unde oase?
Le am doar pe ale mele,
pe care le lustruiesc, fșiu, neîncetat, acolo jos,
prin caiet

Visul mi se scurge prin retine
Crezi că nu cer bon când cumpăr vise?
M-aș simți dator;

față de tine, față de aceste oase pe care le port
cu mine,

pe care nu le-am cerut nimănui,
m-am ales cu ele într-o zi de septembrie
pe când voiam să ajung în altă lume,
dar am fost tras înapoi.
Știu cine a făcut-o și nu blestem momentul,
blestem doar ora, era 13.
Și știi ce e culmea?
Azi mă folosesc de ea,
o vând, o răscumpăr,
Și știi în ce nu cred?
În bonul pe care îl cer,
nu mai are aceeași valoare ca primul vis
cumpărat.

Mozaic

Pot să mă sfâșai cu mâinile în multe bucăți,
să pătrund dincolo de stern
poate găsesc pe altcineva în mine.

Dar mi-e frică!
Frica asta plumburie ce nu stă în fața câinii
și nici nu trece dincolo de ea,
îmi aduce aminte că sunt un conac uitat aici
de generații hrănite cu boabe de griji și nevoi.

Pe holul principal dansează cei 25 de ani,
ca o părere așezată pe umeri.
Nu am putut niciodată să-i privesc,

dar cu cât i-am aliniat,
cu atât mai mult am înțepat burțile eșecurilor.

Fără să vreau îmi goleam mila în chiuvetă
mototolind cadrul de sine missione
în acel triunghi dreptunghic
sub colțurile căruia orice decădere are o inimă.

Ochii noștri

Ochii noștri își ciocnesc privirile
scălțați în lacrimile învolburate ale revederii.

Deodată mi-ai spus: Știi ceva?
Potrivește-ți ceasul după numele meu,
hai să ne mai naștem o dată într-un delir la fel
de dulce,
dar spintecând clipele, ca și cum norii își
scutură pleava, încordați.

Căliți de obiceiuri mici, să călătorim doar
noaptea,
furând sclipirea stelelor de mâine, dintr-o
galaxie străină,
chiar dacă iarna încă n-a venit, și gerul se
strecoară
în celelalte suflete de lângă noi.

Nu! Am răspuns.
Eu te privesc în ochi și în trecut, dar nu să
șterg o umbră
a celui ce am fost, căci dincolo de
îmbrățișarea celor patru retine

stă o viață nerepetată, ca un trup înflorit
o singură dată.

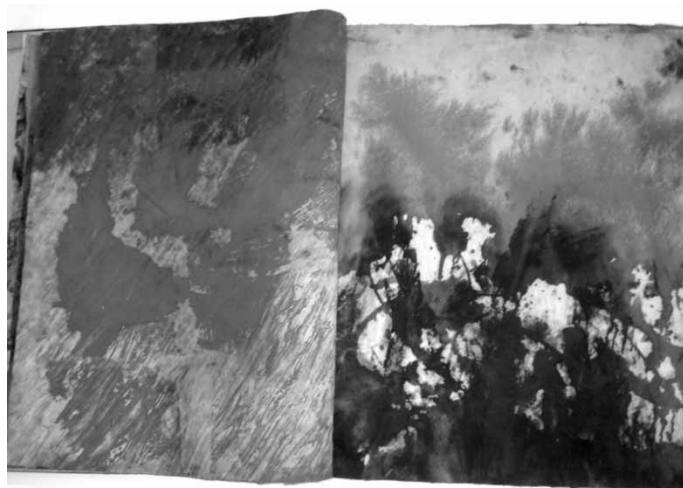
Te apropii încet de mine și-ți lipești palma
amenințător de al meu piept.
Alături, cresc iluzii, iar eu îmi legăn privirea,
dar nu de cântec, ci de sânge.

Vis astmatic

Stau nepăsător
precum andreaua mamei,
lângă fotoliul cusut cu ani.
Din vechile-mi năravuri
scriu versuri
pe cozorocul îndoit al șepcii.

Un vis astmatic, dintr-o noapte îmbrățișată de
ger,
în care zgomotul sticlelor de plastic azvârlite
din tomberonul
de lângă blocul meu sperie șobolanii
înspre burlanele pline cu apă fiartă.

Printre rândurile mele vor dansa mereu
cadrele gri, cu săraci urât mirositori,
cu animale înfometate care urlă, zgâriind
liniștea,
toate aceste muzee de zâmbete sparte
sub genele unei nopți agitate și albe,
și toate acestea numai după ce am distrus
proza
din cenușa căreia trebuie ca eu să renasc în
ochii voștri.

Cartea Focului

Jocul pe mize mici

Zorin DIACONESCU

Jocurile de noroc mi-au apărut în casa bunicii unde epoca pietrei șlefuite era în floare. Se măcinau de zor pietrele jocului atât de popular la mijlocul secolului trecut, rummy (pronunțat „roemi” și chinuit în felurite variante de ortografie aproximativă).

Pe cât de vagă era morfologia termenului, pe atât de neînsemnate erau mizele în joc: câteva boabe de fasole, uscate după ani de întrebuințare, jetoane în acel infim cazinou întreținut mai degrabă din dorința de a păstra ceva din lumea care nu mai era, decât din dostoevskiană patimă pentru joc.

Jocuri de noroc era în anii aceia ai glorioasei dictaturi a proletariatului un termen însoțit cu beția și alte vicii rușinoase, localurile erau pline de îndemnuri mobilizatoare „Nu servim persoane în stare de ebrietate”, „Interzis cântatul și jocurile de noroc”. Recrearea oamenilor muncii se făcea în și prin colectiv, în vederea sporirii forței de muncă pentru a fi pregătiți să dăm lovitură decisivă capitalismului ajuns în ultima fază a putrezi-ciunii: imperialismul.

Asta da, miză serioasă, un sistem întreg se baza pe abordarea cu elan a luptei, fiecare snop de grâu, fiecare șarjă de oțel era o nouă lovitură la adresa americanilor și a slugilor lor. O luptă în care ne conducea eroica Uniune Sovietică, la rândul ei cărmuită de oameni geniali ca tovarășul Stalin și cei care i-au urmat.

Față de o desfășurare de forțe atât de impresionantă, imortalizată în statui greoaie și cântată de poeții zilei, o mână de bătrâni care se adunau la „o piatră” în jurul mesei improvizate din spatele casei, printre straturile cu roșii și cartofi, nu putea fi decât ridicolă și așa

ar fi rămas, dacă nu ar fi fost vigilența sectoristului, ajutat de câțiva vecini cu conștiința înaintată.

Venea să verifice cartea de imobil, operațiune de mare răspundere având în vedere riscul de infiltrare a cartierului cu cine știe ce elemente clandestine.

Omul acela cărunt cu dinții stricați și smocuri de păr crescute în urechi se așeza ceremonios la masa de pe care pietrele de rummy și tablele de placaj erau îndepărtate în mare grabă, bunicul venea cu cartea de imobil completată cu creionul chimic, dizolvat pe alocuri de stropi de ploaie sau alt lichid în pete violacee, milițianul o răsfoia tacticos, munca de răspundere cerea conștiinciozitate și precizie, zăbovea cu privirea atentă asupra bunicului, bunicii, a mea, pe măsură ce ajungea în dreptul numelor noastre, apoi închidea ceremonios registrul, își întorcea ușor capul spre mecanicul auto care stătea la colțul străzii și era nelipsit de la partidele de rummy ale bunicilor și întreba ceremonios:

„Dumneavoastră?”

„Eu stau la numărul treizeci...” se grăbea să răspundă cel întrebat, uneori mai apuca să adauge că era în vizită la vecini, se pregătea să prezinte buletinul, până când omul legii îl întrerupea calm.

„Știu..., vă cunosc...”

Nu erau cuvinte goale. Se juca alt joc, cu miza mult mai mare decât boabele de fasole uscată risipite pe masa de scânduri din grădină.

Era o recunoaștere ritualică a noii puteri, prin reprezentantul ei în uniformă aceea de stofă ieftină și cu epoleții mereu strâmbi.

El hotăra dacă e cazul să verifice cartea de imobil, dacă e cazul să știe cine stă prin vecini, dacă e cazul să legitimeze pe cineva...

Confesiuni incomode

Hotărârile lui erau aleatorii, lipsite de importanță.

Important era să nu comentezi, să te supui, era o nouă religie, puterea (se înțelege sovietică) ne era și tată și mamă și nu aveam voie să uităm.

* * *

Bunicul pleca primul, în timp ce sectoristul mai rămânea la un păhar de sirop din zmeura care creștea în fundul grădinii, chipurile bunicul ducea cartea de imobil la loc, apoi dădea drumul la radio, se auzea muzica până în curte, noi știam că bunicul aștepta să plece sectoristul ca să comute repede pe unde scurte, unde asculta conștiincios „Europa liberă”.

M-am întrebat adesea dacă sectoristul știa că bunicul asculta seară de seară vocea „dușmanului de clasă”.

Eram aproape sigur că știa. Dar pentru milițian asta nu conta, atâta timp cât nu o făcea în prezența lui, atâta timp cât îi răspundea politicos la întrebările inutile, neconstestându-i autoritatea.

* * *

În cartierul acela liniștit, cu oameni lipsiți de importanță, nu tocmai săraci, dar pe aproape, viața se juca la mize mici.

Despre mizele mari auzeam accidental, erau întâmplări din lumea largă unde noi eram convinși că nu vom ajunge niciodată.

Dintr-o ciudată lipsă de logică, noi credeam că dacă nu mergeam nicăieri, nici alții nu vor veni să ne deranjeze.

Mai târziu am avut prilejul să învăț că pentru unii, lagărul este statul perfect.

Bistrița, noiembrie 2017

Cartea spațiului casei

Cuvinte despre George Țâra

Lucian PERȚA

Ce să rostești? Cum să rostești?
Când știi că el era cuvântul,
Din vremurile studențești
Și până astăzi când pământul
L-a strâns în brațe-n veșnicie...
Vorbea atât de curgător,
Cu dulce iz de poezie,
Dar și cu vorbe din popor
Și-avea un hâtru fel de-a fi,
Coborător parcă din Creangă,
Sobru și pus pe ghidușii,
Iubit astfel de-o lume-ntreagă.
Când pe la Cluj a fost student
Cătând prin slove gloria,
Umorului i-a spus: prezent!
Mereu cu *Ars-Amatoria*.
Țeposul, Perța și Groșan
Alături fostu-i-au în toate,
Și-umorul lor, an după an,
În lume dusu-i-au departe.

In memoriam

Și-apoi la București, la Tei,
Ca referent pentru cultură...
Au fost, se spune, atunci, ani grei,

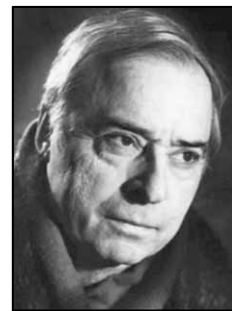

Dar el găsit-le-a măsură.
Și s-a re-ntors la vatra lui,
La Bistrița copilăriei,
Simțind că loc mai dulce nu-i
Pe tot cuprinsul României.
Aici și-a-ntemeiat cămin,
Soție mândră și-o copilă,
Aici s-a afirmat deplin
Pornind a scrisului idilă.
A răspândit în jur mereu
Cultura cu dezinvoltură
Și știe bunul Dumnezeu
Cu cât efort și-alergătură.
Cotidiene și reviste
A încropit și-a dăruit
C-un zâmbet vremurilor triste
Ce peste noi au năvălit.
Cum să rostesc? Ce să rostesc?
Intrat pe-a veșniciei poartă
E-acum și n-o să izbutesc
Să-nduplec cumva cruda soartă,
Dar pot drum bun să-i spun, cu drag,
Îți mulțumim c-ai fost cu noi
În scurtul anilor șirag...
Drum bun spre lumea de apoi!

Vasile Fabian Bob – analiză și evocare

Aurel RĂU

(urmare din numărul trecut)

Foarte pe scurt mai trebuind spus că din proiectul unui posibil *monument* de cuvinte, din începuturi ale poeziei, singular, ca să folosești cuvinte mari, mai trebuia să nu lipsească, pentru un triptic, *Suplement la Geografie*, dat ca un model de poezie romantică a începuturilor, din plecare – o suprapunere de înțelesuri, de conotații: deopotrivă descriere a spațiului unde primul om a fost izgonit din rai, și a unuia despre care același ar putea spune pe seama vinovăției de a fi gustat din fructul oprit, condiției de muritor, cu vorbele cunoscute, transmise: „Să săvârșesc descrierea locului unde merg”. Și la care mai trebuie adăugat un lucru, venind din faptul că poezia nu a fost terminată: se va fi vrut numai o completare la un diptic. Autorul dorind să lucreze la ea, dar manuscrisul „nu s-a găsit atunci”.

Din plecare, adică din prima strofă a unei sortiri pentru o situație distinct într-o listă de ilustrări ale speciei meditației (*meditatio*) în lirica vremii, care – dincolo de unele semi-rezolvări, învechiri, în parte numai datorări unei predispoziții de inventiv, pentru plăsmuit în limbaj figurat, ca adjectivul „plecătoare către sară”, pentru „lume” (care se apleacă, merge spre seară; dar poate i și și închină); verbul „se hotărăște” (cu o „împărăție”), făcut din substantiv, de la *hotar*, cu sensul de se *mărginește*, procedeu de înțeles în cazul unei alte forme verbale: „se’ncetățenește” – începe printr-o călcătură, deschidere, ca expresie, impunând: „Este-n zona subsolară...”. De reproduș întreg:

„Este-n zona subsolară o pacinică mică
tară,
Aproape de țarmul lumii plecătoare
cătră sară,

Unde apoi se hotărășe cu o mare’mpărăție
Pân’acum necunoscută la cărți de
Geografie,
Oamenilor de aicea numărul pururea
crește
Nici mai moare cân’odată aici
să’ncetățenește”.

Strofă și densitate și cuprindere, care singure, sub un semn grav, petrecute printr-o undă de umor, practic un trop din Retorică, al *ironiei* (despre care Tudor Vianu, într-un studiu de stilistică, spune: „formulările ironice n-au alt mijloc de a se face recunoscute în afară de intonațiile cu care sunt debitate”) – dacă-i mai adaugi și acest distih anti-penultim:

„Minunați sunt acești pacinici după a lor
legiuitură,
Toți sunt muți, adese însă li s’aude și-a
lor gură” –

poate candida, cu o accepție de azi, fragment din fragment, într-o viitoare virtuală antologie *poezia românească în epoca romantică*, la un statut de poem de sine-stătător, respectiv modern micro-poem.

Nu cunosc decât dintr-un citat scurt, preluat de Nicolae Manolescu în *Istoria sa critică*, afirmația lui Ovid Densusianu, care spunea că poetul, scriind versurile de mai sus, „se gândea prea mult la ce predase ca profesor de geografie”, cu la fel ironica, nuanțată corectură: „Numai că geografia este a lumii de dincolo”, însoțită, la fel de la obiect, de încă una, de o aceeași acuitate a spiritului disociativ, pe seama lui Al. Piru, care „Pe urmele

Istorie literară

unei fraze călinesciene (...) a citit poezia ca pe o «elegie sepulcrală», influențat și de mania altor comentatori de a căuta pretutindeni la acești primi poeți motivele de circulație, ca și cum ei ar fi populari”. Dar ea, formularea conducătorului revistei *Viața nouă*, luată într-un sens strict, conține și un dram de adevăr, pe seama unei dăruiri pasionate, a profesorului naturalizând cuvinte, gimnazial, autor de manuale, descrierii „ghenerale a celor cinci părți a Pământului”, ilustrată și prin atari aduceri la cunoștință, încovoiiri de nume proprii, pe românește, ca mirodennii, lumini, despre „popoară”, într-o limbă nu numai de predare la clasă, și nu numai pentru un singur veac: „Viscaia pe îmbe laturile Pirineilor 65.000”; „Țeltogalică în Nordoscoția și Irlanda”; „Cimvrică în Vales și Nordvestfranția”; „Greceasca noă 2, 5 milioane”; „Turcotătară: în Turcia, Crâm, 3,5 milioane”; „Albaneza (arnăuțască) la sudostul Adriaticei”: „Magearică (ungurească): Magearii, Iacizii, Cumanii în Ungaria; Magearii, Secuii în Transilvania 4 milioane”; „Româneasca se vorbește începând de la stânga Nistrului până la Bug în Beserabia, Bucovina, Moldova, Țara românească, Transilvania, Ungaria până la Tisa cuprinzând 12 comitaturi, o parte din Bulgaria, Serbia, peste Balcan și Macedonia, Tesalia, Acarnania, în părțile Ipirului”. Și anume, dacă e privit, urmărit mai cu atenție materialul imagistic ce va urma în cea de a doua strofă, parcă o interpolare, altfel inexplicabil în economia iconografică a subiectului, edificator și prin nepotcniri de expresie, în relație, poate, și cu amintiri de pe acasă, despre români ardeleni plecați în Americi în căutare de o viață mai bună, coloniști, din poezia „glumeață cu subtilitate”, cum mai spune, atât de la obiect și definitor, criticul și istoricul literar în materie de poezie neîntrecut, amintit:

„Ici și acolo-n altă țară, sâ’ntind locuri
înverzite
Pintre văi și delurele cu producturi
feliurite,
Între care colonistul, fără ceva să lucreze,
Cet încet cu toată casa poate bine să
s-așeze”.

Poezia, într-o fază de elaborare, nu va fi dobândit, poate, toate rezolvările dintr-o formă finală, încât legăturile dintre elementele componente să nu aibă prin nimic de suferit, dacă au, sau unele treceri de la semnificația obișnuită a unui cuvânt la o altă semnificație, în jocul metaforelor. Un sistem de alternări, de treceri din sticliri în umbre, din cald în rece, operațiune de iluzionist, punându-se în evidență, în lucrul verbal. Ca în acest distih, sumbru desfătat:

„Multe roduri, puse-aicea printre dealuri
și vâlcele,
Mai târziu au mai de vreme, sporesc
toate-afar’ de rele”.

Dar și această cristalizare în cuvinte emancipări, la ele acasă, aparentă sustragere dintr-un confesiv; unde durerea, de fond, e comunicată neutru, muzical și neconsolat:

„Roua ceriului aicea cade-n picuri
mestecate
Cu amară lăcrămare din dureri
nevindecate”.

Adevărate mărgăritare, să spui. Să-ți asocieze în amintire, și aceste parcă preluări, dintr-un aproape contemporan (născut în 1821) Alecsandri, scrise însă pe la anii 1863, când e tipărit volumul *Mărgăritărele...* Cu un ecou și din *Moldova la 1829*: „Lacrimile izvorâte dintr-un suflet simțitor,/ Precum roua dimineții, se înalță-n tainic nor¹,// Și se duc de se revarsă pe al Domnului altar/ În odoare prețioase, în ceresc mărgăritar”.

Pentru ca, repede, în poezia „glumeață”, a „cimitirului”, o batistă de cimilitură să trebuiască să fie scoasă dintr-un buzunar de la piept, spre a fi oprită o posibilă revărsare de (alte) lacrimi. În această altă recurgere din nou la o mască, în vorbirea despre genul uman, și o locuire într-o „pacinică mică țară”, de când lumea:

„Fiecare lăcuiește fără dare de chirie.
De vecini, de frați, de muncă, și de toate
doru-i trece
Prin prejurul casei sale, iarna-i cald și
vara-i rece”.

Atât, din ce n-a fost să fie dus până la capăt, dintr-o factură poetică, elegie, în tradiția, în spiritul veacurilor. Și astfel ai putut număra pe degete, ca pe un rozar, toate structurile de o siguranță a cuvântului, în ritm, rime și imagini, care trebuiau să constituie trepte spre o împlinire a unui poem unitar din trei părți, toate cu cifre în titlu. Ca dintr-o formulă alchimică. Un parcurs de doar 16 de ani.

*

„Vasile Fabian”, să preluăm numele în această formă, după altele două, de Rău Vasile și Vasile Bob, „poet și profesor la Academia Mihăileană”, conform titlului unui articol redactat de către o distinsă profesoară universitară de matematici, din Iași², publicat în 1961 în revista *Steaua* (nr. 6). Articol documentar, de probitate, cu unele focalizări pe date biografice mai puțin cunoscute, și restabiliri, deslușiri, putând contribui, în lipsa unei imagini păstrate a omului, alături de altele, la un mai deplin portret. Cele mai multe venind din perioada segmentului de timp ulterior plecării în Moldova, totuși una dintre ele retrimițând în Ardeal, cu acest citat din amintirile doctorului Vasile Pop amintit – într-o sărăcie de informații, aur curat: „Aici (în Brașov, n. n.) am cunoscut întâiași dată pe acest tînăr în cea mai frumoasă floare a tinerețelor. Dar cum l-am văzut? sdrențaros, și mai desculț, mărturie destul doveditoare a greutăților cu care a avut a se lupta, însă pe lângă toate acestea voios și cu o inimă îndrăzneată”. Citat, de completat printr-un altul, de o aceeași cotă, din același ardelean, cu nuanțe de stil: „Era neinteresat (...), avea iubire cătră nație și omenie, era prieten fără fățarie”.

Dar să dai cuvântul și autoarei acestui articol riguros și cu unele nuanțe, pentru că o situație precisă în timp s-a stabilit, odată întâmplată coborârea unui versant, pentru un nou, pe un fir epic, într-o viață fără întoarcere, început. Cu atari comentarii și precizări: „Faptele acestea s-au petrecut pe la sfârșitul anului 1820; Fabian avea așadar 25 de ani, iar Gh. Asachi vreo 32”. Între Gheorghe Asachi și Fabian s-a stabilit chiar de la început o caldă prietenie”. Amândoi iubeau progresul, erau plini de entuziasm și îndrăgeau poezia”;

„Gh. Asachi l-a prețuit atât de mult pe Fabian încât, atunci când au ajuns la Iași l-a invitat să rămâie la el, probabil ca secretarul său personal”. Detaliu, atrăgând după sine părerea că „Vasile Fabian nu a fost profesor la Seminar” (seminarul de la Socola, reorganizat). Cu urmarea, completarea: „De altfel nici colegii lui (trei de toți, cu care venise, n. n.) nu au avut o carieră prea strălucită, căci numai la trei luni de la instalarea lor, «ca o săgeată din ascuns s-a ivit în Moldova revoluție»,, și „Văzând însă că nu-i nici o speranță de a se reîncepe cursurile întrerupte, după 3 săptămâni de așteptare, cei trei (...) s-au întors acasă”.

Am preluat aceste fraze, bucăți de timp, deoarece ele vin ca o minunată explicație, în legătură cu un plan, în didactic, pentru moment zădărnicit de evenimentele sociale în primul rând, văzute și de prețiosul medic biograf ca „un trup meteoricesc”, sau judecate, nu dintr-o perspectivă a istoriei propriu-zise, a unei cauze cu rațiunile ei în sine, ci, parcă, doar, pentru o anticipare a unei imagistici din ceea ce într-un plan și atelier poetic, neștiut, va urma.

Și sunt înșiruite fapte care din alte surse nu s-au prea pus în evidență, viitoare jalonări, care aduc și alte lumini. Primul dintre ele, nu străin de poezia purtând numele anului, sau umblând spre ea, fiind acela că Gheorghe Asachi, la fel cu mai toate familiile boierești, se refugiază (împreună cu tatăl său, consilier mitropolitan, cărturar și autor de cărți) deîndată, peste graniți: unele familii la Chișinău, altele la Cernăuți. Fostul secretar rămânând să rătăcească, „fără siguranța zilei de mâine, fără bani și fără cunoștințe (...), pe străzile Iașului, luni în șir”³. Situație despre care pot vorbi aceste două fragmente din două scrisori, singurele păstrate, dintr-o posibilă mai lungă corespondență, care vorbesc de grele încercări. Din prima – a transilvăneanului, cu o întrebare și o rugămintă: „Răbdarea am sfârșit-o, sfaturile care mi le-ați dat ca să nu mă întorc în Transilvania încă tot mă leagă cu o iubire către Moldova. Povățui-ți-mă ce ar fi mai bine să urmez: eu încă îndrăznesc, silit de împrejurări, a vă ruga de a-mi înlesni mijloacele trecerii în Rusia la dumneavoastră”. Și din a moldoveanului în refugiu, cu mari griji în național, parcă mărind o distanță, și un sfat: „Am înțeles care sunt împrejurările care te

silesc să părăsești Moldova. Eu însă, ca unul ce m-am hotărât ca toată viața să mi-o afierosesc pentru luminarea ei și binele patrioților mei, am să mă întorc odată, după alinarea acestei furtuni (...) și socot că voi avea mare trebuință de unul ca dta, ba încă și de mai mulți ca să pot mijloci de a se întemeia în patria mea niște școli publice”. Dar și cu această promisiune: „Rămâi deci, rămâi dle Fabian, și dacă împrejurările îți vor covârși de tot răbdarea, atunci scrie-mi ca să-ți înlesnesc mijloacele de a veni la mine, ca după domolirea furtunii să ne întoarcem amândoi”.

Scrisoare, aceasta a doua, la care nu se știe dacă s-a răspuns. Dar „în 1822 Vasile Fabian era în Rusia, unde se pare că a rămas și după întoarcerea lui Asachi la Iași”⁴, deoarece se știe că poezia în versuri latinești, ca un adaos la *Oda* de felicitare pe care Asachi i-o dedică lui Ioniță Sandu Sturza, scrisă în 1 septembrie 1822, *Allusio*⁵, e dovedit că e trimisă de acolo. Dar el era acolo și de mai înainte – cum e spus, într-un gust al aceluși timp, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*: „În timpul răzmeriții de la 1821 petrecu în Chișinău”. Din această reîntâlnire numai în gând, cei doi apropiați se vor despărți pentru o perioadă mai lungă, de cinci ani, până în 1927 – interval în care Asachi se va afla, ca agent diplomatic, la Viena (din 30 noiembrie 1822). Acum, în 1827, conform cu un alt document de epocă, un manuscris cu memoriile lui Gh. Săulescu, filolog, arheolog, poet și traducător, pe care autoarea articolului l-a putut consulta, viitorul întemeietor al presei în Moldova, revenit, va redacta o „anafora către Domn din partea Epitropiei”, în care pe sine se propune „referendar”, iar pe Săulescu și pe cel rămas în provizoratul de până acum, pe Bob, care îi vor deveni și asociați („Tot atunci ne-am asociat cu dl. Asachi să deschidem o gazetă”, e folosită expresia „tres faciunt colegium”), îi recomandă ca „profesori pentru clasele ce urmau a se forma”⁶.

Ca, în articol, să mai citești, în legătură cu primul stagiul basarabean al lui Bob, care s-a putut situa, deci, între 1821 și 1822, în orașul capitală de gubernie: „Fabian s-a simțit foarte bine acolo”. Dar făcându-se și această afirmație: „Să nu uităm că pe atunci era în Chișinău marele Pușkin pe care trebuie să-l fi întâlnit; fără a ocupa un rang social important,

era primit în casele multor boieri”, de presupus că unde nu e exclus să fi fost prezent și autorul lui *Ruslan și Ludmila* și al poemului *Țigani*, poem ce debutează cu versurile „Țigani-n larmă frâu/ Prin Basarabia colindă”. Și în continuare: „Tot aici l-a cunoscut pe poetul Costache Stamati, care mai târziu va trimite versurile sale spre a fi publicate în *Albina Românească*”. Stamati, un poet în legătură cu care G. Călinescu are următoarea apreciere: „Lipsa unei tradiții critice face pe mulți să socotească pe Stamati «scriitor mediocru». În realitate el este eminent, mai mare în privința limbii ca Bolintineanu, în câteva puncte comparabil doar cu Eminescu”. Și în conturarea căruia, după o analiză a unor scrieri, între care și poezia „Scăldătoarea unei cucoane române”, pe măsura notei date de marele critic, viitor romancier, înserează, cu un amuzament, o mulțime de date, de un farmec: fost slujbaş înainte de 1912 în cancelaria Vistieriei Moldovei, ispravnic după aceea în ținuturile Ismail și Hotin, devenit consilier după 1820 în guvernul regional rusesc, în 1826 decorat de țarul Alexandru cu medalia Sf. Ana. Ridicând, totodată, când nu te-ai aștepta, de pe lucruri, un vâl: „La Chișinău, Stamati a cunoscut pe Pușkin, care-i vine în casă, unde dansează mazurca, écossais, cadril și valsuri și face scrimă, refuzând o dată să rămână de teamă ca nu cumva Stamati să nu citească «din scoarță în scoarță» în moldovenește traducerea *Phedrei* de Racine. Îi mai citise pasaje în casa lui N. D. Bolgovițki, iar Pușkin răsese din toată inima, făcându-l și pe poetul moldovean să râdă”. Și mai avea și „un bust al lui Anacreon”, și „i-a împrumutat odată, unui ofițer, între altele, *L’art d’aimer*, de Ovid”.

Marele poet exilat rus, un fenomen, mai tânăr ca Fabian cu 4 ani, care va sfârși tragic în 1837, la un an după moartea acestuia, desfășoară, trăiește, cum se va adevăra, aici, o activitate creatoare prodigioasă, în cei aproape 3 ani pe care îi va petrece în Chișinău, din septembrie 1820 până în iulie 1823, sub supravegherea unui general Inzov, și înregistrează, conform cu aprecieri din istorii literare rusești, și o schimbare importantă față cu poemele epice amintite, dar și altele din „Sud”: trecerea de la o poezie cu profiluri romantice, byroniene, jertfând idealului libertății, la un scris „realist”, orientare marcând „romanul în

versuri” *Evghenii Oneghin*, conceput tot aici, dacă „a început să-l scrie (...) în mai 1823”, fapt sigur și prag pe care autorul „atinge realismul cel mai profund”⁷. După cum produce, cu același avânt, poezii lirice, de dimensiuni mai mici, într-un mod aparte aderente la spațiul în care soarta l-a aruncat, să înșiri, cu o certitudine, căci toate datate, titluri: *Șalul negru*, *Muza*, *Pumnalul*, *Napoleon*, *Către Ovidiu*, *Lui Baratînski*, unele de referință pentru întreaga-i operă. Dar și un altul, *Lui V. L. Davîdov*, o improvizație anecdotică, din care e cu profit să preiei un fragment mai întins, parcă numai o continuare (și confirmare) a celor dezvăluite de ilustrul critic român, sau o completare (traducere de Miron Radu Paraschivescu):

„Și vreau să-ți spun vreo trei cuvinte
De Chișinău și despre mine.

În plin sobor, la Chișinău,
Mitropolitul, un mâncău,
La prânz spre rai porni, chiar el,
«Christos a înviat!», spre-a-i spune
Acelui prunc adus pe lume
Blândeii Marii, de-un porumbiel...
Eu-s cumințit acum, fățarnic,
Postesc, mă-nchin și cred amarnic
Că domnul mi-o ierta păcatul,
Ca și poemele-mpăratul...
Iznov de-mpărtășit stă gata
Iar de curând, și eu schimbat-am
Parnasienele izvoare
Și lira – dar funest al soartei –
Pe liturghii și pe ceasloave
Și pe ciupercile murate”.

Liturghii și ceasloave și murături românești. Cu o asemenea volubilitate, nefiind exclus ca autorul să fi arătat unele din poeziile acestei perioade, încă nepublicate, vreunor apropiați din oraș, și ele să fi putut fi cunoscute, în anumite cercuri, înainte de a fi publicate, sau vei vorbi numai de coincidențe regizate de zei necunoscuți, dacă vei fi nevoit să te raportezi și la lucrul poetic al originarului de peste munți. Ești într-o exaltare, în situația de a putea să faci ad-hoc următoarele descoperiri pe cont propriu, în legătură cu un peisaj de aici, care invadează pur și simplu unele din cele mai personale trăiri, la exilatul din Nord, deschise față de un anumit prezent.

În *Șalul negru* (acesta cu subtitlul *Cântec moldovenesc*), victima furibundeii gelozii care duce la crimă – întâmplător? – e o „grecoaică”; iar valurile în care amănții uciși sunt aruncați, de către un „rob”, sunt „dunărene”. În *Napoleon*, ultimul cuvânt, în traducere, e cuvântul „exilat”. În *Lui Baratînski*, cu subtitlul *În Basarabia*, unde e presimțită, întâlnită, „umbra lui Naso” „pe Dunăre”, se spune, ritos, probabil pe malul brațului Chilia: „Sub lună, pe malul pustiu/ Colind împreună cu ea”. Ca în *Către Ovidiu*, în traducerea lui George Lesnea, mărturisirea directă să nu lase loc nici unei îndoieli în privința unei aventurări poate și mai la sud și sud-vest: „...eu nu demult am fost/ Pe locurile care ți-erău trist adăpost”. E de înțeles ca un poet străin zonei să nu mai umble la amănunte de geografie, și să uite ce va spune, în poem, cu câteva rânduri mai înainte: că sciții, contemporani cu exilatul din Tomis, trebuie să treacă mai întâi Istrul, când apele sunt înghețate, astfel ca „pe-ncremenite unde” să se poată auzi sunetul „copitei de cal” – oglinziți de o frazare urmând îndeaproape versurile din originalul latin, în această, altă, transpunere:

„Pentru prăpăd războinic născuți între
nămeți,
Cumpliții sciți, în pâlcuri, cu sulii și
săgeți,
Se-ascund pe după Istru, pândind vreo
nouă pradă;
Sunt gata peste sate ca trăznetul să cadă.
Ei nu cunosc opreliști: pe valuri ei plutesc,
Pe gheața sunătoare netemători pășesc”.

Mai trebuie ca numai versurile din spre final să fie puse într-o ecuație, strofa penultimă, în care, dintr-odată, deci cu o întorsătură de frază și aici, să avem următoarea actualizare, trecând de la epoca lui Augustus la un strat mai vechi și mai nou – acum, răscoala sub un vis de eliberări de sub un imperiu, grecească, din Moldova, în nici o altă relație:

„Nu-n slavă ci-n destine ne-asemănarăm
noi.
Cu nordica mea liră trezind singurătatea,
În zilele când grecul, chemându-și
libertatea
Pe țarmuri dunărene o proslăvea
cu-avânt”.

Desigur îl poți savura pe poetul datat evocării, și poți identifica decorul, de numai margini de deltă, cum se vorbește de un iaz nemișcat, unde i se arată umbra poetului din vechime, și poți ghici și anotimpul, de o iarnă întârziind să se instaleze, în această drapare a dorului după meleaguri dragi, extrem-nordice, într-o fascinație:

„Pe șesurile ruse decembrie ninge,
Zăpada argintie pe sloiuri se-așterne;
Acolo era iarnă; aici, primăvărat,
Un soare cald deasupra-mi aluneca
molatic;
Pe șes mijea verdeța și sub al zilei crug
Pe slobodele câmpuri ieșise-ntâiul plug;
Sufla o adiere ce se răcea spre seară;
O pojghiță de gheață se așternea ușoară
Ca un cleștar, pe unda din iazul
nemișcat”.

Și poți lua, totodată, în considerare afirmația, din cartea de istorie literară rusă, menționată, că „La Chișinău, unde trăia pe atunci Pușkin, se bucura de un mare răsunet mișcarea revoluționară din Grecia”. Dar potrivirea ca versurile exilatului din Sulmona să asocieze în minte, în poezia poetului exilat de țară, *această* mișcare pentru libertate a patrioților greci, în spre finalul poemului, nu epuizează o întrebare despre o coincidență, inclusiv a unei unități de timp în care două texte poetice din același an – toate proporțiile păstrate! – sunt scrise.

Și să mai observi o potrivire, numai de cifre: în antologia „Pușkin, *Lirice*”, din care am citat⁸, figurează și o poezie începând prin cuvintele „Sus, Grecie, sus”, și continuând cu versul „Luptat-ai, greul biruindu-l”, datată 1829. Interesant: anul din titlul celei de a doua poezii românești, a poetului necunoscut nici de ai săi! Și în care se face referirea la „sângele-atâtor bărbați”.

Dar, înaintea momentului 1929, în Moldova e anul repornirii învățământului, o acțiune în întâmpinarea căreia Gh. Asachi făcuse propunerea pentru doi profesori, în 1827, cum am văzut, propunere care desigur și-a avut urmările scontate. Un document care-i un contract de angajament încheiat de instituția Epitropiei din Iași, datat 1 martie 1828, și fostul profesor particular prin case boierești,

reprodus aproape în întregime în articolul frumos al profesoarei universitare ieșene, constituindu-se într-o colorată dovadă. Text din care sunt, cu prețul lor, de reținut următoarele, câteva „ponturi”: „2) Dta vei paradosi anume limba latină cu toate a ei părți... pe lângă aceasta vei mai paradosi limba românească, Aritmetica, Algebra, Gheometria și Gheografia”; „3) Pentru îndemânarea acelor învățături vei preface pe românie Gramatica latină...”: „5) Pentru aceste însărcinări se orânduiește dtaie 3600 lei, în două vandale, pe lângă aceasta vei avea în gimnazia locuință, lemne pentru foc, 20 oca lumânări pe an, în toate zilele câte o oacă de vin”. Respectiv noul profesor va locui la internatul școlii, cât, nu știm, al cărui director va fi același Gh. Săulescu, părtaș de salahorie abstractă în redacția *Albinei*, și care va scrie, și el, între altele, o *Gramatică Românească*. Dacă nu cumva împotriva unui vid nu trebuie să vorbească și o scrisoare mai timpurie, din 1825 (către Vasile Pop, a lui Bob), în aceeași relație cu învățământul din „Eși”, în care adresantul se folosește de limba franceză, parcă pentru o sustragere farmecului unei limbi în formare, și pentru o expresie demnă de un polemist, cu un relief și o vervă, în acești termeni: „În principal domnește o criză, din care nu se vede nici o ieșire. Nu s-a deschis încă nici o școală, cu excepția a două, trei pensioane, în care tot felul de vagabonzi din Franța și Italia, etalându-și fanfaronadele, dau lecții micilor maimuțe și unor cuconași înamorați de ei și de știința lor”. Și se va mai cita, în același articol din *Steaua*, și dintr-o altă scrisoare, adresată nu știi cui, în luna decembrie a lui 1828, în care *poetul* din Fabian, în sfârșit la adăpost față de un timp de „zătăcnire și nestatornicii”, sau „amarul vremurilor turcești”, va putea vorbi de o cu totul altă stare sufletească a *didactului*, cum i-ar răspunde, cu întârziere, scrisorii lui Asachi din 1821: „Am făcut în vara trecută un examen și s-au bucurat toții auditorii (de unde să deduci că un examen cu public, n. n.) de sporiul școlarilor ce vorbeau limba patriei”.

Profesorul, umplând întreg ecranul unei neștiute vieți, câtă mai rămâne ea, cu o numărătoare nu pe sărite. În 1831 cu informația, din *Albina*, că trei din absolvenții clasei I gimnaziale, din 20, au fost premiați cu „câte un ceas de argint”, ascultați la materia cu

cifre, conform afirmației, de o autoritate, care va fi făcută, că „el e singurul (...) care a predat matematicile în clasele gimnaziale până în 1836”, despre „numerele complexe”; programa examenelor din anul 1832 arătând că „s-a mai adăogat încă” și „rădăcina cvădrată” și „rădăcina cubă”. În acest an, anunțându-se în ziar prevederea de a se înființa o instituție de învățământ superior, iar Gheorghe Asachi publicând, în același număr, pe februarie, articolul „Statistica învățăturilor din Moldova”, cu știrea, între altele, că Fabian a compus o *gramatică româno-latină* (deci a îndeplinit prevederea punctuală din contract). Și se știe că tot în acest an a compus și un manual de aritmetică; după cum și că în anul 1833 el cere aprobarea pentru tipărire. În 1834 urmând să apară „Elementele Geografiei”, an în care e instalat domnitor Mihail Sturza, ce l-a avut ca dascăl, în casele părintești, pe un francez L’Hommé venit în Principate în timpul Revoluției franceze. Și când Academia își deschide primele cursuri, în localul gimnaziului de la Trei-Ierarhi, „spre a nu se pierde timpul prețios și a nu se lăsa neîntrebuințat semestrul curgătoriu”.

Mai impunându-se și o remarcă, o nuanțare în legătură cu alte două informații existente: că „Vasile Fabian predă în anul unu de filozofie cursul de Algebră”, și că „în lista personalului didactic pe anii 1835/1836 (...) figurează ca «profesor al doilea al gimnaziului și ca profesor de filosofie»”, în „postul acesta” rămânând „până în 1836, când după o îndelungată și plină de dureri boală, și-a dat sufletul în vîrsta de 40 de ani”, scrie Vasile Pop.

Nu-l poți scoate pe cel strămutat din învățământ în istorii literare, decât pentru câteva licăriri din același text în manuscris, cu amintiri (aflat în 1961 la „Biblioteca Academiei RPR”), al lui Gh. Săulescu, despre care, în momentul când se scriu aceste rânduri, nu știi dacă au reușit să se vadă și publicate. De unde să preiei, și mărești într-o lupă, fiecare, cât de mică, răsfrângere, gen: „Eu și Fabian căpătărăm redacția ei (*Albinei*, n.n.), lucrarea articolelor, traducerea noutăților din gazetele străine”. Dar și cuvântul „lucrare”, să fie întors pe toate fețele, dacă tot aici, în caz că nu doar eliptic, se spune, limitativ: „dl. Asachi corecta gazeta și câte un articol scris de dlu”. Sau, să fie luată în calcul și următoarea afirmație, despre Fabian, din articol: „urmărea

presa străină ca să poată traduce de acolo informațiile ce se puteau tipări (...), sau traducea în franțuzește (...) articolul de fond sau știrile importante de la noi, pe care între 1829 și 1830 le scriau tot cei doi, dat fiind că în acest timp Gh. Asachi – în calitate de secretar al comisiei pentru alcătuirea Regulamentului Organic – nu era la Iași ci la București și apoi la Petersburg”⁹.

Cum *Albina* apare, bisăptămânal, neîntrerupt până în ianuarie 1833, și după aceea, cu o pauză de 11 luni, până în iunie 1835, e de presupus că și acest obol dat începutului de presă românească în Moldova a putut dura până pe atunci, după cum e de presupus și o constanță în devoțiunea tandemului constituit (întrucât, despre alți componenți redacționali, informații nu prea răzbat), astfel ca să fie justificată și o cercetare din viitor, numai pe această latură, în Amintirile în manuscris, privind colegul său de cart ieșean. A fost descris în dicționare profilul publicației, orientarea asigurată de Asachi, atent față cu rigorile momentului înființării, cu o preocupare pentru stilul articolelor, o receptivitate față de alți poeți, prezenți cu versuri, C. Stamati, în atâtea rânduri, cu vizite frecvente la Iași, și de presupus și la redacție, Al. Donici, mai târziu, dar și Gh. Săulescu (de mai multe ori), Al. Hrisoverghi; preferându-se scrierile cu caracter educativ și moralizator, genul epic și fabula, nuvela și teatrul, dar și cu o deschidere pe parcursul anilor pentru noile nume de viitori mari, Costache Negruzi, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri; o receptivitate și față de nume de răsunset din Muntenia, Eliade Rădulescu, Iancu Văcărescu, Grigore Alexandrescu. Însă nimic despre vreun semn de condei sub semnătura redactorului „prețuit”. Absență căreia este greu să-i găsești o explicație. Evident, șanse mai rămânând, de găsire a vreunei urme, la o comparație, dacă ea ar surveni, cu termeni, construcții sintactice, locuțiuni din scrisori, sau din manualul de geografie, din poezii; în perspectiva vreunei identificări, în textele nesemnate care îi vor fi aparținut, cu precădere din primii doi ani, sau în chiar știrile traduse, care să înlesnească alte deslușiri.

Date informative foarte diferite sau multe nu poți selecta, depista, nici la o răsfoire, consultare, solicitând intens prin întreg, a monografiei *Gheorghe Asachi, Viața și*

*opera*¹⁰, de Eugen Lovinescu, referitor la anii de după repornirea Învățământului, și de la Gazetă. Câteva momente, detalii, abordări, din această carte de substanță, atmosferă, reconstrucție și rigoare, meritând a fi reprivite, totuși, mai din aproape. În aceste reluări, completări, adaos la lucruri care s-au mai spus, margini de vreo zare, cu elemente și de un colorit: „În urma stăruinței Epitropiei, Ion Sandu Sturza, prin actul din 4 aprilie 1828, dă vechei destinații clădirile din cuprinsul mănăstirii Trei-Ierarhi” (atribuite de Vasile Lupu); „aici în mănăstire se statornicește cea dintâi școală elementară în limba română cu trei clase, cu profesorii: Părintele Silvan, Săulescu și Fabian”; „Clerul grec nu vedea, firește, cu ochi buni, restaurarea învățământului național: la cel dintâiu examen chiar, la care era de față Mitropolitul, egumenul grec al Mănăstirii «s’a înfătoșat, zice Asachi (într-o scriere *Notița biografică*, n. n.), în mezul acestei adunări, spre a arunca o anatema în fața acelei închipuite usurpații a drepturilor sale»;; „În Biblioteca Academiei se află însă un manuscris al lui Săulescu (Ms. 1639), ce ne aruncă o lumină nouă asupra acestei chestiuni, deși trebuie să avem, firește, rezerve asupra intențiilor puțin binevoitoare ale filologului față de fostul său prieten. Manuscrisul cuprinde o biografie a lui Asachi scrisă *ab irato*, răspuns la *Notița biografică*, în care bătrânul Asachi își atribuia unele merite cvenite lui Săulescu”; în 1828 (după înființarea școlii normale) „se adaugă un gimnaziu cu Săulescu ca director și inspector al lui, și Filipescu, Fabian și Silvan ca profesori la internat”; „În răstimpul anului 1830-31, școala de la Trei-Ierarhi cuprindea un curs elementar pentru citire, scriere și socoteală (...); un curs normal, după cum se numeau celelalte clase primare (...) și deocamdată numai un clas gimnazial (având ca profesori pe Economul Constantin, G. Săulescu, Vasile Fabian și G. Filipescu); „La 23 Decemvrie 1832 se alcătuiește comitetul academic, compus din referendarul G. Asachi ca președinte și din Chr. Flechtenmacher, G. Săulescu, V. Fabian și profesorul Iconomu Constantin Ion, din clasul normal”. „

Rămâne o întrebare: va fi arătat Fabian, cui, dintre următorii trei, poezia inspirată dintr-un eveniment care lui Al. Beldiman îi va inspira, după decenii, o lucrare „Eterie sau

jalnicele scene prilejite în Moldavia din resvrătirile grecilor prin șeful lor Alexandru Ipsilanti venit din Rusia...”, în ani de peregrinări, și redacționali? Lui C. Stamati, acela cu slujba cunoscută, de consilier după 1820 în guvernul regional de la Chișinău în chestiuni juridice, ca un argument în plus pentru a-i mijloci o eventuală cunoștință cu marele rus? Lui G. Săulescu, autor și el de gramatici, care scrie versuri cu „grecisme, latinisme și ardeleanisme și fabricații proprii”¹¹, în vreo seară la o ulcică de vin, în opera poetică a căruia poți găsi și această umblare pe la „trupurile cerești”: „Când împăratul de zi asfințește/ Stele ceriului nouă s-arată./ Zodia polului ce se numește/ Ursa-mpreună c-o nenumărată/ Mulțime de oaste cerească de stele”. Lui Asachi, scriind *Anacreonticele*, care își propune să scrie și un mit românesc, scrie ode la felurite inaugurări, este ridicat la rangul de comis și apoi de agă, are și o „Elegie scrisă pe țințirul unui sat”, și își propune să publice „politicești și interesante novitale din toate țările lumii, buletine de la teatrul războiului, culegeri istorice, literale, morale, filologice”¹²? Nici unuia? S-ar părea că nu. De ce?

Și e de reținut amănuntul că „azi nu se mai cunoaște locul unde a fost înmormântat”, în cimitirul Bisericii „Sfântul Nicolae” din Iași, care a suferit multe transformări, și unde pe mormântul de „literat bărbat” fusese scris, cu o evlavie, „Sub această piatră zace Paharnicul...”.

Pe o balanță, în socotelile unui dascăl, stătea și un gând al salvării de la neant prin cuvânt literar, dacă a existat și episodul făcut cunoscut, al dorinței de a lucra la poezia neterminată, „cu două zile înaintea morții”; dar talgerul din planul activității didactice, cum și ultimele cuvinte (umblând de asemenea la cifre: „orele mele nu mai bat și minutele rămase se încalecă”), acestea: „eu nu am fii, fiți-mi voi, școlarii mei, fii și următori învățăturilor ce v-am dat”, a tras mai greu.

De mai adăugat că poezia *Glasul viitorului*, care i-a fost atribuită în mod greșit, pentru vreo sută de ani, și i-a împins pe unii comentatori de bună credință, cu un avânt, într-un retorism despre un poet tribun, cu verb de agitator, premergându-l pe un Andrei Mureșanu, a fost preluată, cum formulează îngrijitorul ediției, doar „pentru a demonstra diferența”. Poetul publicat postum a putut să-i

spună câte ceva poetului care va scrie *Moldova la anul 1855*, încă din ceasul când cele trei poezii ale primului au văzut lumina tiparului în Brașov. Și chiar mai din vreme, când e scris *Glasul unui român*, cu primele două versuri parcă preluând un mesaj de unde l-a lăsat autorul *Moldovei la anul 1829*: „La cer, părinte bune, de caut cu umilire,/ În darn îmi este ruga, deșert al meu suspin”; și cu ultimele două versuri: „Ești drept și ierți păcatul, văzând o pocăire;/ Ești bun și-ți este milă de tot ce-i mâna Ta”. Dar alegându-și tot atunci o modalitate artistică proprie, de dezbatere de idei, cu mesajul profetic cunoscut. Versurile despre care se va spune că l-au prevestit, preluate din cartea *Conspect asupra literaturii române și literaților ei...*, a unui Vasile Grigore Pop, apărută în 1875-76, fiind de fapt numai un ecou...

Și din nou, în final, Vasile Fabian Bob poetul. Unul adevărat și în cunoștință de cauză, în începuturile poeziei românești. Plin de frumuseți. „O excepție și de la atitudinea generală trubadurească și de la lipsa de talent (...), despre care se știe îndeobște că a sugerat celebrul vers din *Epigonii*”¹³. Un vizionar, prin cuvânt artist, în puținul care i-a fost îngăduit, și un precursor.

(Scoasă dintre paginile 16-17:)

Dar nu numai aici, ca să deschizi o primejdioasă paranteză, asemănările se caută unele pe altele, în partea aceasta pre-finală, a poemului mărturie de timp. Poți face această, într-o mirtare, alternare de citate, simplă joacă, în care să nu-ți poți da seama prea ușor când se trece dintr-un trecut într-un viitor – un abuz, doar de dragul demonstrației:

Și-o corabie ce poate fără cârmă, când
pe mări,
Doamna mărilor ș-a nopții varsă liniște
și somn,
Și-ngâna cu a lor neguri mersul norilor
pe cer,
A credinței biruință căta orice cavalier,
Nici căldură, nici răceală vreodată mai
simțim,
Nici rușine n-au să iee în smintitele lor
guri,
Și-n a lor învăluire ce balaurei încleștați,
Pe copite iau în fugă fața-ntregului
pământ –

tăieturile cuvintelor urmându-se cu aceleași parcă accente, iactanță, și dăruiri.

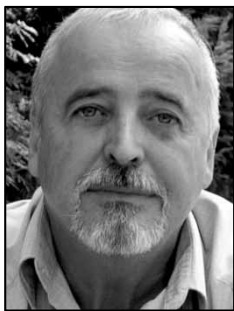
Lucruri, procedee, asemănările, desigur, numai brăcuri pe care iureșul genial al viziunii „ce-au cuprins tot universul” calcă, din marea Operă, care mereu „încet pe cer se suie”.

Note:

1. (Din „Vasile Alecsandri, *Opere complete*, Editura Librăriei Socec, 1896”) Nu e, cumva, o greșală de tipar: nu a fost, în loc de cuvântul „nor”, cuvântul „zbor”?
2. Florica T. Câmpan, autoare și a unui volum *Povestea numărului π*, Editura Albatros, 1977;
3. Articolul menționat;
4. Florica T. Câmpan;
5. Textul în românește sună așa:
aluzie la Odă
Cu ocazia și solemnitatea restituirii coroanei
Strălucitului fiu al patriei,
Domnitorului Ioan Sandu Sturza
Așezat pe scaunul voivodal

Al preaputernicului neam moldovenesc
(traducător: Radu Crețu);

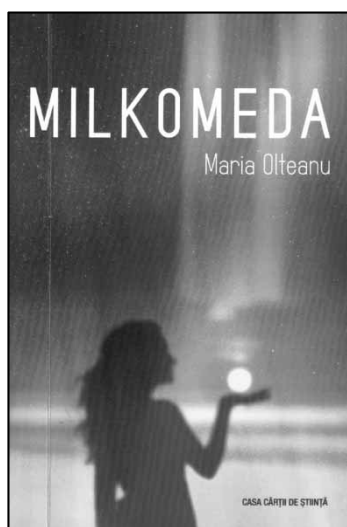
6. Citate din Memoriile lui Gh. Săulescu;
7. N. Pospelov – P. Șabliovski – A. Zercianinov, *Istoria literaturii ruse*, 1950;
8. Editura Cartea Rusă, 1957;
9. Florica T. Câmpan;
10. Editura Casei Șoalelor, 1927;
11. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*;
12. G. Asachi, *Înștiințare*, tipărită la 17 aprilie (*Dicționarul presei literare românești*, 1996);
13. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Minerva, 1990, din care am mai citat.

Cuvinte, culori și galaxii poetice

Iacob NAROȘ

Maria Olteanu, născută în Budești (BN), membră a UR Cluj-Napoca, este cunoscută mai întâi ca poetă, debut absolut, în *Tribuna*, 1975, iar editorial, în 1985, prin volumul colectiv *Alpha*. Amintim titlurile câtorva

plachete: *Colina albastră*, 1983; *Zei strivesc liniștea*, 1998; *Conversație cu cerul*, 1992; *Peste marginea lumii*, 2005; *Țipătul planetei*, 2007; *Infinitul singurătății*, 2007; *Speranțe sub ghilotină*, 2009; *Din fire de pădărie*, 1990, poezie pentru copii; *Carnavalul florilor*, carte de poezii și colorat pentru copii,

2016; *Infinitul singurătății*, antologie de poezie, 2015 și recentul volum aflat în atenție, *Milkomeda*, Editura „Casa Cărții de Știință”, Cluj-Napoca, 2017, 107 pagini. Dintre cele 18 antologii și dicționare în care apare Maria Olteanu, înșirăm câteva: *Alte poezii pestrițe pentru băieți și fete*, 1996; *Patruzeci de poeți contemporani*, 2001;

Lecturi

Cenaclul literar George Coșbuc, 2001; *Transilvania în cuvinte*, alcătuită de către Irina Petraș, 2017 (cu poezia *Câmpia transilvană*).

O definiție mai veche a poeziei: „E măduva ce-mi curge prin oase/ Lumina ascunsă între ziduri/ o piatră albă lăptoasă/ Pe care Dumnezeu poposește/ și din care îngerii își ridică casă” este adusă la zi în acest volum: „Poezia/ Câmpul meu de libertate/ Aerul ce-l

respir/ când stelele strălucesc deasupra orașului/ palma caldă ce-mi șterge lacrimile/ și mângâie culorile pământului/ Picătura de ploaie/ în care sclipește ochiul soarelui/ Rochia albă/ în care-mi îmbrac sufletul/ Timpul ce escaladează veșnicia/” (*Câmpul meu de libertate*). Între aceste două repere distincte se află poezia Mariei Olteanu, ea oscilează cu precădere în jurul câtorva teme fundamentale ca: poezia și cuvântul, singurătatea și erosul, Universul, Ființa în lumină, albul meditativ și divinul, printre care se completează și alte teme și subteme la fel de bine prezentate, plus meditații despre timp, teamă, iubire, amintiri, suferință, credință, bucurie și libertate ce pot fi aprofundate în alte studii.

Ca prozatoare, Maria Olteanu este prezentă cu cărți de povești pentru copii (*Lacrimile lumii*, 1996; *O scrisoare către soare*, 2006; *Crăiasa apelor*, 2007, dar și proză, *Paradoxurile vieții*, 2007).

Autoarea ne apare și ca artist plastic în domeniul icoanelor pe sticlă ceea ce se va vedea în poezia religioasă prin acele epifanii poetice dintr-o suflare, exemplificăm prin poemul *Un petic de cer*: „Dumnezeu/ îmi trimite metaforele ca pe niște fecioare/ și îmi deschide poarta Universului”.

Tema predominantă a plachetei de față este Universul, după cum ne sugerează și titlul, *Milkomeda*, o supergalaxie rezultată în urma coliziunii dintre galaxiile Andromeda și Calea Lactee ce va avea loc în aproximativ patru miliarde de ani, este întâlnită și denumirea de Lactomeda. *Milkomeda*, după cum aflăm din poezia cu același titlu, p. 8, este o galaxie nouă în Univers apărută în visul poetic, aici nu există timp, „doar cuvintele îi albesc trupul, pe când sufletul e cuprins de ape.” Luna devine un pian uriaș la care îngerii

cântă, stelele au „sânii verzi și alăptează păsările albastre.” Peste toate acestea, predomină albul însoțit de florile dragostei: „Era anotimpul în care creșteau florile dragostei/ Respiram imaculatul alb/ fărâmițam în palme bucăți de univers”. Același univers imaginat apare în versurile poemului *În creierii vremii*, e vorba de stele bezmetice și îngeri, aici, poeta își șlefuește sufletul la lumina lunii și încearcă să deschidă porțile universului cu „un poem cheie.”, (*Milkomeda II* – în prima grupare de poeme în număr de 12, cu titlul *La steaua*). În această constelație poetică plină de lumină, se caută perfecțiunea: „Mă strecor printre sori/ ce mă-nfășoară ca niște fiare flămânde/ să-ți găsesc inima prin noianul de stele/ și să deschid/ o Poartă de cuvinte-n Univers”.

Acest Univers este locuit de îngeri: „Am întins mâna/ să-i cuprind umbra/ Respirația-i era un vânt ușor/ ce alunecă adesea peste coline” (*Un înger s-a apropiat*, din ciclul III – *Morfologia stelei*). Decorul astral (noaptea cu lună, cerul, îngerii) apare în opoziție cu cel terestru: „Frunzele ce cad îmi storc lacrimile/ și o pasăre fură sărutul ierbii/ să-l semene între apus și răsărit”, (*Stau de vorbă cu cerul*, ciclul III). În această lume nouă, poeta se sfătuiește cu luna având prieten un înger și un greier: „Prin constelații colindă disperarea/ și vânturi nervoase spulberă/ Mâini nevăzute frâng cântecul”, (*Mă sfătuiesc cu luna*, ciclul IV, *Popas la răscruce*). În ciclul V, apar din nou îngerii: „Pe genunchi/ mi se culcă luna/ și o picătură de rouă/ Un înger/ îmi mângâie fruntea”, (*Zile cu chip de fecioare*, *Doar luna*). O corelație dintre cele două lumi o întâlnim în poemul *Sunt zile* din ciclul VI, *Caut/ Mă caut*: „Îmi ascund Luna între bătaile inimii/ și îmi trimit gândurile în Univers/ alerg prin grădina zeilor/ să caut un înger cu ochii verzi”.

A doua temă prezentă este cea referitoare la poezie, cuvânt, artă poetică, creație, chiar poemul ce deschide volumul vine cu o autodefinire poetică: „Am pielea îmbibată în poezie/ Stăpână peste timp”), poeta caută drumul, cărarea spre perfecțiune, printre zilele ca niște pagini, într-un decor astral în care copacii au „rădăcini în cer”, iar luna, în

noaptea ei bune, „se culcă pe genunchii ei” (*Am pielea îmbibată în poezie*, *La steaua*). Menirea poeziei este de-a salva lumea de sub roțile timpului, să proclame o lege a iubirii și să aducă zâmbete copiilor. Chemarea poetică de întoarcere la inocență apare în strofa ultimă: „Să căutăm printre ruine/ aerul rotund al inocenței, *Chem poezii*, I. În poemul *Azi*, I – e prezentă o altă definire a poeziei prin jocul cu metaforele: „Poezia/ E anotimpul/ ce-mi descoperă zâmbetul”. În ciclul al doilea, *Apartenența imaculată*, poemele au ferestre prin care primăvara invadează, eul liric alungă întunericul iernii, iar, sub mângâierea vântului, din cuvinte dărmate ies versuri noi: „Iar de sub dărmăturile cuvintelor/ ies din nou fluturi cu aripi/ de lumină”, *Eu privesc*). O altă mărturisire poetică apare în versurile: „Eu – noapte, visare, poezie, iubire/ Tu – copac, pescăruș/ Eu – urcior cu bucurie/ Tu – izvor de anotimp, grâu/ Eu – surâsul dimineții, cerul primului tău gând/ Tu – simfonie, adiere, suflet înflorit, pescăruș”. În partea a treia, *Morfologia stelei*, poeta vede cuvintele ce au „cuie”, iar în poemul *Între file*, înainte de a ajunge poezie, cuvintele plâng, suspină; menirea poetei este de a le resuscita, „a le spăla de nefericire și de păcate.” Numai așa, ele vor deveni nemuritoare: „Ca să le pot așeza din nou/ în a timpului eternitate”. Arta poetică proprie autoarei presupune a săpa în carnea cuvintelor „până ce le poți auzi cântecul”, sacrificiul creației apare în versurile: „Ca să salvez poemul/ îmi las sufletul biciuit/ pe vârful de cuțit al Realității/ să alerg după un Soare fugar”.

Aceeași tematică răzbate și din alte poeme ca: *Poezia mă sprijină* (comuniunea poet-poezie); *Timpul are vânătaie* (truda creației); *Pietre și frig* (asociere plastică pentru o stare de revoltă); *Noaptea* („În ghiveciul din fereastră/ am semănat metafore/ din care vor răsări/ poeme de dragoste”). În poemul *Poezia*, întâlnim elemente de adevărată artă poetică: „Poezia îmi curge prin sânge/ Ea mă poartă pe mări interzise/ Mă ajută să pășesc peste marginea lumii/ să respir aerul libertății”. O altă definire a poeziei o întâlnim în versurile: „Poezia are mantia sfărtecătă/ și-n dreptul inimii două răni”, *Popas la răscruce*,

II. Bucuria creației o găsim în versurile: „Sunt zile când îmi atârn de copaci cuvintele/ și deasupra grădinii se-ntorc roiuri de fluturi”, (*Mai caut și azi, II*) sau în poemul *Diminețile*: „Alerg prin iarba poeziei/ și leg cuvintele cu fire lungi”. Poezia înseamnă pentru Maria Olteanu respirația vulturilor, cărarea copilăriei, *culoare* și liniște, „ceasul oprit în miez de timp.” (*În poeme, I*). O altă definiție a poeziei e prezentă în poemul *Îmi place să cred*, unde apare și motivul lunii furate de pe cer: „Poezia e o pasăre/ ce și-a făcut cuib/ în inima mea” Cu ajutorul unui pumn de cuvinte, poeta biruie timpul, se întoarce înspre copilărie și puritate. O viziune interesantă întâlnim în poemul *Ultima lacrimă*, unde sufletul poetic îi va fi răpit de un înger, el va deveni stea într-o constelație proprie numită MILKOMEDA. Sunt poeme în care predomină albul, lumina, Dumnezeu și Iubirea: „Aparțin unui timp/ în care iarba avea o albă lumină/ pe când Dumnezeu pășea/ pe cărarea din crâng/ și-n brazde creștea/ o Iubire Divină”. Albul e prezent peste tot: „dimineți albe ca untul”, „hulubul alb”, „albul florilor de cireș”, „lumina ninsorii, albul”, „metaforele fac piruete pe pagini albe”, „poezia se-nsoțește de-o liniște albă, aducând alinare”, „albul dindărătul ochilor”, „cenușa păsării albe”, „cămașa albă, sfârtecătă, albul de lumină”, caii sunt albi, fluturii de asemenea. Albul pare culoarea asociată cu poezia: „Poezia se-ntoarce/ în rochie albă”. Și alte culori sunt prezente:

„Singurătatea are culoare albastră”, îngerii au „sânii verzi”, drumul e „albastru”, culorile țipă în carne, „norii sunt negri”, viața este comparată cu „o noapte roșie”, palmele sunt verzi: „mângâierea palmelor verzi”, Vântul ucide culorile, „toamna e plină de culoare, lumina e arămie.”

Aprecieri critice pertinente vin din partea următorilor: Gheorghe Grigurcu („poeta e fascinată și înspăimântată de temele sale pe care le surprinde cu penelul și verbul liric”); Constantin Cubleşan („poezia Mariei Olteanu e dramatică, ea caută mereu să se autodefinască”); Adrian Popescu („o autoare autentică”); Valentin Tașcu („poeta produce valori prin țesături transparente de cuvinte”), Nicolae Băciuț („abilitate cu care poeta apropie fantasticul de esența mitică”), Ilie Roșioru („sensurile cuvintelor au forța și claritatea unui fascicul de laser”); Olimpiu Nușfelean (subliniază „mirificul univers al copilăriei, cu personaje candidă și încântătoare”); Mircea Petean („Poeta se retrage în lumea sa interioară, se caută pe sine, caută un echilibru pentru a învinge tristețea lumii dinafară”); Constantin Cubleşan („Tristețea face verbul mai dramatic, poeta are un timbru propriu și o voce aparte în centrul generației sale”); Emanuela Ilie (apreciază antologia *Infinitul singurătății*: „o antologie bine selectată și ierarhizată pe temele majore: Poezie și logos, eros și solitudine poetică, universul din vis, albul modernist, tragismul cotidian”).

Cartea Alchimiei

Noaptea caruselul nu funcționează

Adrian LESENCIUC

Cu un debut răbdător așezat în coasta lui 2012, după o transvazare a alcoolurilor lirice din manuscrise, sub semnul unui alter-ego sau, în înțelesul pe care îl exploatează Angela Nache-Mamier, a unei *âme-soeur*, numit Coraline, Silvia Bitere propune, într-un ritm intens, de o lucrare pe an, un al patrulea volum de versuri, *Să spunem puțin lucrurilor pe nume*, (Prefață de Daniel Dăian, Ed. Limes, Cluj-Napoca. 130 p.). Cartea de debut, *De-a Coraline*, apărută sub coordonarea lui Adrian Suciul la Grinta, tot în Cluj-Napoca, s-a bucurat de aprecierile unor scriitori importanți, amintita deja Angela Nache-Mamier, Aurel Ion Brumaru, Alexandru Cistelecan, făcând astfel posibilă ieșirea la lumină a celorlalte volume de versuri: *Gri Kamikaze* (2013) sau *Via Del Mar* (2015), respectiv a culegerii de proză scurtă *Povestiri cu scaun la cap* (2014). Curios este că Silvia Bitere este constănțeană, este membră a Filialei Sud-Est a Uniunii Scriitorilor din România (Galați-Brăila), dar și-a publicat toate cărțile în vestul țării, patru dintre ele la Cluj-Napoca și una la Timișoara. Mai mult, în activitatea ei literară curentă (noile media jucând un rol crucial în această activitate), Silvia este asociată în proiectul *Sintagme literare* al poetului timișan Geo Galetaru, de altfel publicarea volumului de versuri din 2016 fiind finanțată în cadrul programului Pro Cultura Dudeștii Noi 2016 coordonat de același scriitor.

Un autor dificil de caracterizat, complex în plan acțional, cu o poezie încercând să rupă zăgazarile unei copilării de care încă nu a reușit desprinderea – chiar dacă Geo Galetaru susținea în *Arca* (nr.1-2-3/2014) că poezia Siviei Bitere e un copil care a crescut –, propunând un discurs nicidecum departe de lumina jocului *de-a Coraline*: iată pe scurt

provocarea pe care o lansează Silvia Bitere, prin sine și prin poezia inclusă în volumul *Să spunem puțin lucrurilor pe nume*. Anotimpurile acestui volum, ciclurile sale mai exact, sugerează menținerea în aceeași arie tematică, deși aerul tulbure al vârstei maturizării se apropie: *I. Este o lume a păpădiilor; II. E vară și asta îmi place; III. Noaptea caruselul nu funcționează*. Cât despre vântul ce usucă roua copilăriei, ilustrativ poate fi poemul *porro via* din cel de-al doilea ciclu:

„este o replică a vântului turbat mirato/
scoaterea dedesubturilor de sub rochia de
mătase a femeii/ și ea umblă vie în trup de
bărbat/ precum o cheie ascunsă la streășina
unei case părăsite/ îți dă fiori acei fiori din
care se nasc monștri/ o curbura desuetă a
realității/ nu dăruiesc priviri clandestine
nimănui/ istoria se scrie încet odată cu mersul
nostru/ și cel din urmă pas călcat este aripa
unui om/ o replică a zborului în care eu cred//
încă îl caut pe Dumnezeu/ să mă uimesc că nu
port carne pe suflet” (*porro via*, p. 76).

Dar pentru ca „marile mutații” ale ființei
și ființei poemului să se producă, pentru ca
îmbierea în jocul prea crud să aducă trecerea,
provocările nu puteau fi decât pe puțin la fel
de crude pentru a testa nepăsarea, abandonul
simțurilor acute al copilăriei:

„în nopțile cu lună plină treci peste/
cuiburi de cuci în care locuiesc visele oame-

nilor mari//am uitat lumina aprinsă/ când am plecat de acasă spre serviciu/ bine treci peste// a fâlfâit un fel de aripă de jos în sus prin trupul meu/ izbindu-l de pereți pe micul sfânt/ bine treci peste// părinții celui mai bun prieten au decedat acum un ceas/ într-un accident cumplit petrecut pe autostrada soarelui/ bine treci peste/ soarele era deasupra lor frumos dospind pe caldarâm/ într-o baie de sânge/ bine treci peste/ au rămas ceștile lor de cafea pe balcon” (*treci peste*, p. 32).

Dacă în volumul de debut proiecția confesivă era „un fel de copilăreală a scriiturii, un soi de infantilizare a ei și de recuperare stilizată a naivității *școlărești* ca mod al candorii”, nota Al. Cistelean în *România literară* (nr. 27/2013), poezia gureșă, pe alte coordonate proiective, într-un cadru în care Coraline rămâne un copil într-o „vară pe sfârșite”, v. ultimul ciclu:

„la noi vara era pe sfârșite/ coraline purta un șorț transparent peste șolduri/ cu mâinile ca varul trecea prin sită roșii cât casa/ o conservă în care îmi pusesem într-o zi și inima mea/ nu trebuie să plângi mi-a zis/ așa pleacă unii oameni din viața noastră/ pur și simplu îmbătrânesc și nu te mai recunosc/ atunci i-am strigat dinăuntru/ dar sufletele ce

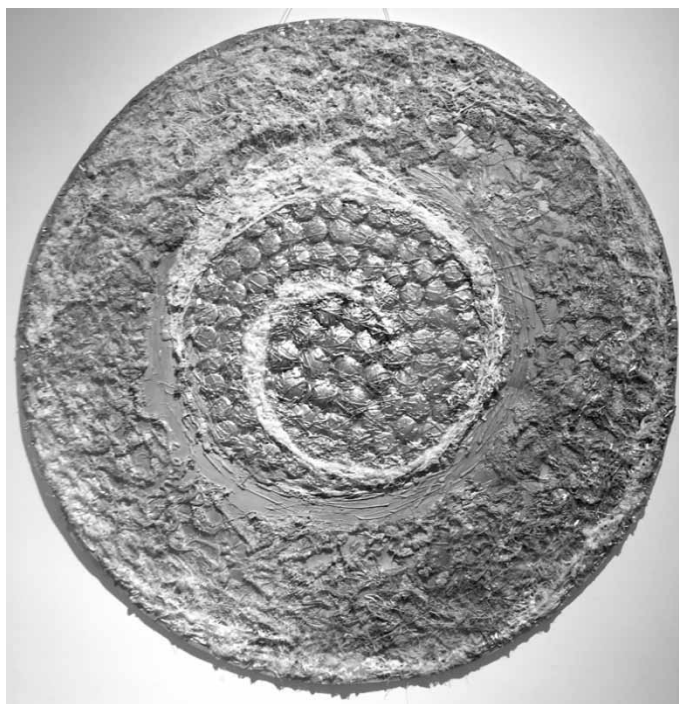
se întâmplă cu sufletele coraline/ ele nu sunt oameni?/ nu/ oamenii te părăsesc pur și simplu” (*coraline e un copil*, p. 121),

devine gravă, neconcesivă în călătoria prin cotidian. Implicarea lectorului nu se mai produce la acea îmbiere frivolă la jocul rătăcit prin volumul de debut. Țipătul autorului devine înalt, mai înalt decât „ciripitul de fete” (Al. Cistelean) de la început, din ce în ce mai acut de vreme ce ciclurile macină zi după zi identitatea tot mai violent exprimată:

„eternă ca o piatră sunt săpată de val/ să nu mă strigi pe numele meu de umbră// îmi crapă ochiul în palmă/ sub cruce îmi găsesc oasele umede// timpul îmi smulge din buză sângele/ sunt plină de trup stătut// la capul meu dansează un mort/ mă ridic și-l lovesc cu putere// azi împlinesc încă o zi”. (*flash*, p.94).

Poezia Silviei Bitere iese din vârsta copilăriei violent. Se agață în volumul *Să spunem puțin lucrurilor pe nume* de amintiri, are accese și convulsii, se exprimă isteric, dar se închide între coperte ca poezie. Și adoarme cu iluzia altor vârste, a altor dimineți, sau cu iluzia întoarcerii la Coraline.

Pentru că *noaptea caruselul nu funcționează*.

Spirala

Poetul timpului

Mircea DAROȘI

Înainte de a fi un jurnalist de excepție, Menuț Maximinian este un poet modern, un iubitor al esențelor lirice. Poezia sa conține puternice reflecții existențiale în care proporția sentimentală se află în echilibru cu cea contemplativă. Volumul de poezii intitulat metaforic *Trenul vieții*, este o ediție bilingvă, română-albaneză, rod al maturității sale creatoare, energice și entuziaste, animată de o considerabilă candoare.

Menuț Maximinian este un talent cultivat, un poet cu o reală vocație pentru acest gen de literatură, un călător în lumea versului liber, încărcat de sensuri și conotații launtrice prin care emană sensibilitate și emoție inconfundabilă. Exercițiul său spiritual se află într-o continuă căutare a tonului poetic, a exprimării îngrijite, a unei gândiri mature și echilibrate: „Căutările/ Au trecut gardul./ Peste stânci/ E viață albastră/ Dacă mergi/ Dincolo de cărări,/ Întâlnești oameni./ Dacă vrei,/ Dincolo de viață/ Îți găsești calea” (*Dincolo*). Întâlnim în acest volum versuri care ilustrează o răsturnare a lucrurilor firești, încercare stilistică mai puțin întâlnită: „Păsările își caută cuibul/ În pământul mamă./ Ramurile copacilor cresc în jos,/ Rădăcinile prind viață spre cer” (*Rădăcini din cer*).

Povestea unui bibelou rămas stingher pe raftul bibliotecii, devine pentru poet un motiv de mare sensibilitate: „Printre cărți e casa ei/ De 20 de ani stă pe aceeași poliță./ Când se plictisește îi trage cu ochiul lui Eminescu/ Sau lui Coșbuc/ Sau la alții din Biblioteca pentru toți” (*Balerina bibelou*). Tema rurală este oglindită în poezia *Satul din ilustrată*: „Faceți loc/ În rândul din față!/ Vin bătrânii mei,/ Simpli și tăcuți./ Chipul lor e brăzdat de sunele anilor./ Hainele lor sunt din fân și mere./ Ochii lor au intrat în nesfârșire/ Îi aștept ca pe

sfinți./ Sunt calea spre amintiri”. Poemul are valoarea unui îndemn, a unei porunci prin care, întâietatea prețuirii revine celor înveșniciți în această lume. Sunt versuri simple, izvorâte din puritatea cuvintelor și încărcătura lor emoțională. Menuț este un poet fascinat de idei îndrăznețe, pe care le pune în tiparul său sufletesc. Drumul lui e în timp, nu atât în spațiul real, cât în spațiul imaginar: „Stau pe o creangă de Cer/ Cu mâna pe stele/ Cu alta pe inimă./ Sfâșiat în două/ Trupul dă ultima lumină” (*Revedere*).

Majoritatea creațiilor sale sunt scurte, construite pe fundalul unor imagini deosebit de sugestive. Fiecare poem este un cerc închis și toate între ele comunică prin același spirit, care le străbate. Poetul ne introduce într-un mediu propriu, de unde provine și originalitatea sa: „Pe dealul cu flori/ Soarele a obosit să urce./ Doar picioarele căprioarelor/ Străbat poteca./ Din pragul pădurii/ Izvorul coboară./ Despărțind târâmuri” (*Dealul cu dor*). Sunt evidente aici, dar și în alte creații, figurile de stil, în special metaforele, care dau culoare și frumusețe versurilor sale.

În diversitatea tematică a poeziei lui Menuț, un loc aparte îl ocupă iubirea, sinceră, caldă și fără răsfăț. El cântă ființa dragă și bucuriile simple ale vieții: „Ne-am întâlnit pe puntea lacului./ Mi-ai dat apă și un struț de cireșe/ ...Ne-am întâlnit în sărut./ Mâna ta era prelungirea mâinii mele...” sau: „Pe o aripă e

speranța/ Pe alta e iubirea/ La mijloc de trup o inimă/ Care bate pentru El” (*Sufletul pasăre*). Pe un alt palier se află ideea credinței, ca un pilon al dăinuirii existențiale: „Am plâns/ La stâlpul în formă de Cruce/ Până sârmele i-au ruginit” (*Ruga...*). „Am luat o palmă de lumină./ Am sădit-o/ Și lumea a privit-o cum crește./ Apoi am luat și întuneric/ L-am pus în pământ,/ Dar mi-a înghițit lumina./ Am udat lumina cu apă din Cer.” (*Vremea păcatului*).

Menuț Maximinian este un poet al timpului său, mistuit de întrebări și neliniști:

„A nins până la ușa sufletului./ Am încercat să dau nămeții deoparte,/ Pentru ca inima să fie la adăpost”. Ideea o regăsim și în poeziile *Timp*, *Vreau clipele noastre*, *Ceasul*, *Oglinda apei* și altele. Întreaga sa creație poetică este străbătută de un suflu modern, original, care se simte, nu numai prin conținut, ci și prin autenticitatea limbajului folosit.

Prin sănătatea mesajului său optimist, cald și vibrant, Menuț Maximinian, reprezentantul *generației în blugi*, este poetul care arde ca o flacără vie pe altarul cuvântului scris.

Între alb și negru

Despre asumare sau, mai precis, despre ceea ce școala nu educă

Adrian LESENCIUC

O carte-document a „cotidianului educațional” (Gabriela Daraban), totodată un construct ficțional coerent, iată limitele între care se încadrează, fără greș, romanul de debut semnat de Rodica Mariana Niculescu, *Lacrimi de rouă în dimineți umbrite*. (Ed.

Pastel, Brașov, 2016, Prefață de Gabriela Daraban, 304 p.) Autoarea este un profesor universitar din Brașov, nume de referință în domeniul pedagogiei, de care se leagă și existența Facultății de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității „Transilvania”, care și-a început activitatea în învățământul preuniversitar și nu a încetat să rămână preocupată de problematicile diverse ale acestuia. Sub apele mereu tulburate de reformele începute și nefinalizate, mediul școlar a permis autoarei construirea spațiului ficțional al întâmplărilor din roman. Cum poate altfel fi îndreptată atenția publicului larg, în mare măsură dezinteresat de soarta școlii, asupra acestor problematici a încercărilor eșuate de așezare în matcă a învățământului dacă nu printr-un text care să excedă cadrul științific al proiecției, care să se adreseze unui segment larg de populație și care să proiecteze în raport cu instrumentarul necesar unei construcții epice de amploare, o intrare în livresc prin factualul comun? Înțelegând acest demers de transpunere a problematicei reale a sistemului de învățământ din România prin apel la ficțional, am găsit în atitudinea autorului nu atât încercare de impregnare a unei *intentio auctoris*, cât o angajare auctorială, o asumare a poziției celui

care conștientizează alunecarea și avertizează asupra ei.

Mă regăsesc în această carte. Sunt parte a compoziției care redă un sistem în degringolada sa adaptativă, mă regăsesc în problematici, temeri, personaje. De aceea, poate, încercarea mea de analiză distantă întâmpină rezistență. Dar, în fapt, am avea nevoie de o lectură explicativă a cărții? Am avea nevoie de aceste notații marginale, de punctarea fiecărei întrebări, a fiecărei îndoieli care însoțește parcursul? Probabil că nu. Romanul în sine este valid și se legitimează ca roman și pentru cei care nu fac asocierile directe cu sistemul românesc de învățământ. Privindu-l ca simplă compoziție canonică, el circumscrie în expozițiune școala din estul orașului într-o descriere suficientă pentru aruncarea unor ancore în realul palpabil al învățământului brașovean, într-un timp al acțiunii vag conturat, dar cu trimiteri explicite la realitatea postdecembristă românească, cu personaje credibile, expuse într-o diversitate caracterială și atitudinală de referință. Dar asupra acestei bogății caracterologice voi reveni. O confruntare clasică bine/rău alunecă gradual într-o confruntare acțiune/inacțiune, în înțelesurile nuanțate de pasivitate, acceptare, adaptare la practicile unui sistem excesiv birocratizat și corupt. Intriga este urzită pe planuri

Raft

multiple. Intenționat, autoarea disipează atenția cititorului pentru a o refocaliza ulterior, în sensul obținerii unui efect cumulativ în ceea ce privește propria angajare. Acțiunile derulate pe aceste planuri multiple, la etaje diferite ale constructului numit *Lacrimi de rouă în dimineți umbrite*, sunt convergente. Dar convergența acțională este dublată de o convergență a personajelor, într-o separare a apelor,

într-o disjungere care duce, în cele din urmă, la întrezărirea speranței. Punctul culminant este estompat, este voit ascuns după linia orizontului, iar deznodământul reclamă reflecție, interiorizare, asumare. Rezumând, romanul propune puțină factologie, confesiuni problematizante, interferențe ale unor planuri epice distincte, căutarea ca imbold al acțiunii, proiecția speranței în ochii tinerei generații și un context social-istoric conturat impecabil. Romanul devine, astfel, revelator pentru mediul a-moral cotidian, cu focalizare pe învățământul preuniversitar românesc.

Din atitudinea asumată a autoarei derivă amintita diversitate caracterială văzută ca diversitate atitudinală. În fond, înțelegând atitudinea drept componentă fundamentală a caracterului în raport cu stimulii proveniți din corupția și birocrația sistemului educațional, formele variate de adaptare pigmentează constructul. Se nasc, astfel, caractere diverse, colorate, într-o *commedia dell'arte* care nu s-a stins, care nu a dispărut niciodată, ci doar s-a estompat pe fundalul aparențelor. Abordarea este multiperspectivală, aparent neutră, ușor distantă, dar în realitate extrem de implicată, de angajantă. Parcursul este luminat de perspectiva unor personaje pozitive, puține, rătăcite în amestecul de spectacol mundan proiectat și realități brutale, scoase la lumina pieței, de instituții școlare pervertite prin actul managerial și de părinți-spectatori, pe lângă care a trecut școala cu promisiunile și miasmele descompunerii relațiilor interumane. Prin acest spațiu sunt rătăcite Ioana Marian, o profesoară de 50 de ani, foarte activă, implicată în proiectele școlii și, mai ales, în viața elevilor și Ramona Flutur, prietena Ioanei, o profesoară de biologie apropiată de elevii ei, încercând să își regăsească liniștea în noua familie. Și câteva chipuri de liceeni care proiectează prin propria speranță speranța societății, defilează în acest parcurs alături de amintitele profesoare: Vlad și Maria, Florin și Oana. În defilarea măștilor, spectrele unor personaje precum Rebeca Trăistaru, cea care refuză lecția deschisă, Salomeea Trecutu, profesoară de literatură universală, Ana Tăcutu, profesoară de istorie de 40 de ani, diriginta Oanei Bucur, sau tânărul Doru

Diaconu, cu rol de paratrăsnet în organizația școlară, conturează un profil al neadaptaților tăcuți (și uneori umili). Aici se naște zona intermediară, caracterizată prin tocirea simțurilor, prin reacții inexistente sau târzii, categorice, de protecție imediată sau de refuz al expunerii. Zona activă a școlii e populată mai degrabă de personaje care pervertesc actul educațional. Să menționăm mai întâi gălăgiosul cor al elevilor de bani gata: Julia, Alexia, Cora, Cordelia, Rosemary, David, Darius, Denis, Antonino. Bestiarul e completat de profilul excelent tușat al directorului Decebal Pișchereanu, un *laissez-faire*, un absent din viața liceului, cu accente autoritare, îmbătat de negoțul cu influența, și de cei ce defilează în spatele său, în perfectă adaptare la mediul viciat de puterea influenței (relații în lumea politică, în mediul de afaceri, la inspectoratul școlar, în școală chiar): șoferul Gică, beneficiar al unui apartament în zona selectă a orașului, secretara Rica, o bună cunoscătoare a toanelor directorului, Florica Miriște, traficanta de iubire și posesoare a unui Mercedes, Maricica Sforu, pupila lui Pișchereanu, Diana Subjulea, cealaltă șefă de catedră, la fel de pervertită moral, Miruna Savin, tânăra care urăște școala, Dragoș Pinteneanu, filosoful ratat, care se fofilează în toate situațiile, Mihai Jalea, fariseul și Saveta Șerpescu, adevărata traficantă de influență, numită ulterior director interimar.

În acest mediu cu relații interumane în descompunere, accentul se mută pe naivitatea profesorilor în raport cu traficul de imagine privind transferurile/ mutările, ocuparea de posturi, urmarea de cursuri, numirea în comisii, întocmirea de dosare cu adeverințe fără acoperire faptică etc. Exemplară este descrierea ședinței cu directorii. În fond, când competențele celor numiți pe funcții de conducere sunt acoperite birocratic, în forma artificială, cea mai goală și mai pervertită a birocraticului, cu hârtii lipsite de relevanță adunate de dragul întocmirii dosarelor, cu controlul calității învățământului din care lipsește calitatea, așteptările nu pot fi altele. Aproape că am fi putut spune că ficționalul depășește realitatea pe care o reflectă dacă nu ne-ar fi trezit brusc proaspăt încheiatul con-

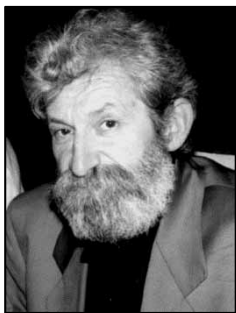
curs pentru directori și directori adjuncți din școlile românești. Parcă decupat din romanul *Lacrimi de rouă în dimineți umbrite*, concursul a confirmat în funcție în proporție covârșitoare veșnicii manageri cu descendență dinastică (întărind astfel poziția lor), „motorul” acestei așa-numite reforme fiind testul pueril despre măgari și mănuși și șosete.

Într-un roman care se focalizează asupra condiției umane, orizontul speranței nu poate ocoli familia. În proiecția asupra școlii, nu conținuturile, ci *forma mentis* se întrevește ca speranță. De aici se poate construi. Romanul

scris de Rodica Mariana Niculescu deschide multiple posibilități de reflecție asupra perversității rolului educației în universul amoral și cronofag, populat de oportuniști care au optimizat sistemul de pile, cunoștințe și relații instituit de comuniști. Textul nu pleacă de la un construct, de la o arhitectură românească prefigurată, sau de la un subiect vânat. Textul pleacă de la o angajare emoțională și necesită a fi citit ca un text beletristic cu importantă coloratură didactică. O carte despre asumare trebuie, prin urmare, asumată și de lectorii ei.

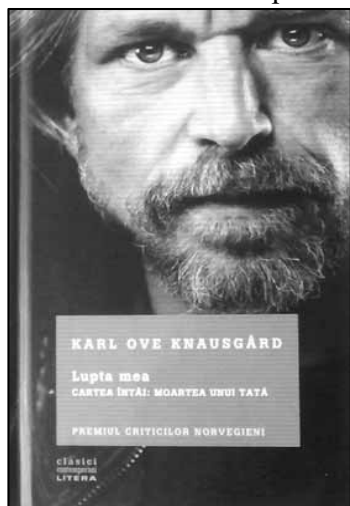

Spațiu alchimic II

O țesătură de maestru

Virgil RAȚIU

Karl Ove Knausgård, scriitor norvegian, este cunoscut pentru cele șase romane autobiografice intitulate sugestiv *Lupta mea* (*Min kamp*), publicate între 2009 și 2011, însumând 3.500 de pagini, operă încununată de premii literare din țară și dincolo de hotare. A debutat în 1998 cu romanul *Ute av verden – Afară din lume*. Primul volum al seriei *Lupta mea* poartă subtitlul *Moartea unui tată* (Editura Litera, București, 2015).

Romanul este compact, iar subiectele în desfășurare foarte atent controlate. În ciuda densității textului și a avalanșei informației, nici o pagină nu amestecă balast, perorări nejustificate. Unele părți din carte sunt proză pură, altele eseuri prozastice la teme culturale de mare interes, sau la teme aculturale, cum ar fi condusul unui automobil, un act de rutină. De exemplu, mașina oprește la stop și până stopul pică pe verde urmează o descriere a unei întâmplări de trei pagini și jumătate.

Textul cărții este o țesătură de maestru, înjugat la descrieri a tot, în cele mai mici detalii. Autorul desfoliază părți de realitate, până aproape nu rămân valabili decât atomii și sutimile de miimi

Cartea străină

dintr-o riglă. Autorul deconstruiește totul cu entuziasm pentru ca apoi să recompună din fragmentele rezultate, materiale și moloș, obținând o altă realitate. Realitatea lui.

„Știi prea puțin – afirmă autorul despre sine – și anumite lucruri nu există pentru tine. Știi prea mult, și iarăși nu există. A scrie

înseamnă a scoate la lumină ceea ce există din umbrele a ceea ce știm. Despre asta e vorba când scrii. Nu despre ce se petrece, despre ce fel de întâmplări se desfășoară acolo, ci despre acel **acolo** în sine. Acela este locul și menirea scrisului. Dar cum să ajungi **acolo**?”

A lucrat la un roman de sine stătător – relatează în această primă carte – timp de cinci ani. Deși o editură îi promise că îi va edita cartea, el ezita, dorea confirmări. De aceea a dat manuscrisul unui prieten norvegian. Aștepta o confirmare. A așteptat răspunsul sau sfatul. L-a primit, dar prietenul îi spuse, ezitant, că nu asta este literatura. „Nu merge, ăsta nu e roman. Trebuie să spui o poveste”, îi repetase prietenul de mai multe ori. Dar meditația autorului a continuat. „Și totuși ceea ce scrisesem nu transmitea destul de multe. Și în același timp soluția se găsea în textul existent, știam, avea ceva în el pe care țineam să-l exprim. Simțeam că tot ceea ce doream se află *acolo*, dar într-o formă prea comprimată. Foarte important era acel grăunte de idee de la care pornise textul. (...) Timp de mai mulți ani încercasem să scriu despre tatăl meu, dar nu reușisem – cu siguranță pentru că subiectul era prea personal și, prin urmare, nu se lăsa constrâns într-o altă formă – care reprezintă, evident, premisa literaturii. Căci aceasta este singura lege: totul trebuie să se adapteze formei. Dacă oricare dintre celelalte elemente ale literaturii este mai puternic decât forma, de exemplu stilul, intriga, subiectul, și își subordonează forma, rezultatul este slab. Din acest motiv, scriitorii cu stil pregnant scriu deseori cărți slabe. Tot din acest motiv, scriitorii cu subiecte tari scriu deseori cărți slabe. Forța subiectului și a stilului trebuie să fie dezagregată pentru ca literatura să poată apărea. Această fărâmițare se numește **scris**. A scrie are mai mult de-a face cu distrugerea decât cu creația.” Astfel se ajunge la ideea de libertate. *Libertatea înseamnă distrugere plus mișcare*.

Dar forma nu poate să existe fără stil, fără subiect, fără intrigă. Mărunțirea realității conduce, de exemplu, la descrierea pe o pagină ori o jumătate de pagină a felului cum duci cana de cafea la gură, forma pe care o ia fumul de țigară expirat, loviturile primite în picior de la propriul copil, o dată, de două ori de șapte ori, până la pierderea răbdării adultului, iar descrierea asta ține mai mult de o jumătate de pagină, alunecarea bocancului în zăpadă, auzindu-se scârțâitul alb al mișcării, felul și de câte ori mișcă mărul lui Adam în sus și în jos când înghiți bere dintr-o „sticlă cu gâtul rece” care îți mușcă dantura etc., etc. și așa mai departe, cutare și cutare. Astfel de amănunțite observații, invadatoare, dominante în diferite forme, devin, din păcate, terne, lipsite de sens, plictisitoare cum plictisitoare este privirea unei bovine. Și nu de puține ori se întâmplă ca aceste amănunte să intereseze decât cititorii care fușeresc cititul.

Prima temă majoră a cărții este moartea. Despre a muri. Descriere: „Pentru inimă, viața e simplă: bate atâta timp cât poate. Apoi se oprește. Mai devreme sau mai târziu, într-una din zile, această mișcare pulsatorie încetează de la sine, și sângele începe să se scurgă către cel mai de jos punct al corpului, unde se adună într-un mic bazin, vizibil dinafară ca o pată întunecoasă și moale pe o piele tot mai albă, în vreme ce temperatura corpului scade, membrele înțepenesc și intestinalele se golesc. Aceste schimbări din primele ore au loc atât de încet și se derulează cu o asemenea siguranță, încât aproape că poartă ceva ritualic, ca și cum viața ar capitula după reguli bine stabilite”, un fel de acord tacit după care se ghidează și „reprezentanții” morții.

De început, eroul, care narează la persoana întâi, are opt ani, tatăl său treizeci și doi, pe la mijlocul anilor 1970-75. Tatăl este profesor, a fost și consilier comunal ca reprezentant al Partidului Liberal, vara este grădinar preocupat, iarna, filatelist. Fiind un om sever, își crește fiul, fiii, după reguli exacte, abia la anii adolescenței lui Karl Ove, devine mai îngăduitor, de exemplu tolerează faptul că tânărul bea bere cu prietenii. Mama este o femeie frumoasă, plăcută, însă tăcută rece uneori în relații cu ceilalți, strălucitoare alteori. În ultimul an de liceu Karl Ove nu învață decât la norvegiană. Îi

place literatura și muzica și fotbalul. Urăște matematica și pe profesor. Încep îndrăgostirile de adolescent. Experimentează sărutul. Facultatea îi joacă în perspectivă pe planul doi. Dar încă din anii de facultate, mai târziu, va începe să scrie un roman, care e publicat.

Karl Ove apare la un moment dat căsătorit, are copii, care însă devin o problemă de nesuportat pentru el, scriitorul. Nu că eroul asta ar vrea. Vrea dimpotrivă. Dar nu rezistă solicitărilor din familie, stresului, el tânjește să scrie, să scrie, să scrie. Este un singuratic, nu socializează. Divorțează, se mută la Stockholm. Îi merge bine de mers, poate de aceea se căsătorește a doua oară cu Linda. În noua familie, nu după mult timp, desigur, după alt timp, vin pe lume trei copii, Vanja, Heidi și John. Iar problemele de familie percepute de Karl Ove încep să se repete.

Partea a doua a cărții este dedicată în întregime tatălui său. În sfârșit a reușit să scrie despre tatăl său. Narațiunea este un regal, deși forma ce-i este imprimată devine dramatică. Tatăl, în plină maturitate a vieții, dintr-un capriciu, divorțează. Perfecțiunea de părinte începe să se tocească. El care nu bea alcool decât înainte de a se urca într-un avion, spre sfârșitul vieții devine un alcoolic irecuperabil. Eroul și fratele său, Ynkve, sunt oripilați de situație. Relatarea despre moartea și înmormântarea tatălui sunt pagini de forță și rigoare scriitoricească. Tatăl său a murit în vara lui 1998.

Trăise – toți la fel au trăit și trăiesc – într-o lume ce se putea atinge și pe care se putea rezema, în care se putea respira și scuipa, mânca și bea, sângea și vomita. Karl Ove abia după mulți ani începuse să vadă altfel lucrurile. Citise într-o carte despre artă și anatomie în care era citat Nietzsche, care afirma: „fizica este, și ea, doar o interpretare și o adaptare a universului și nu o explicație a acestuia” și că „am apreciat valoarea lumii pornind de la niște categorii *ce se raportează la o lume pur imaginară*” (s.m.).

Concluzia este că de fapt nu știm nimic despre nimic.

Lupta mea de Karl Ove Knausgård, cu primul volum din serie, *Moartea unui tată*, este un roman excepțional.

Apostol Bologa sau despre libertate

Mircea MOT

Dincolo de realism”, romanul *Pădurea spânzuraților* trimite spre „idealismul mistic”, narațiunea având o evidentă „deschidere spre metafizic” (Ion Simuț, *Rebreanu dincolo de realism*, Oradea, Biblioteca revistei *Familia*, 1977, p. 294).

Pentru Nicolae Manolescu adevăratul conflict al romanului *Pădurea spânzuraților* este acela dintre „nevoia de opțiune personală și neputința de a rezista unor imperative exterioare conștiinței”. Personajul romanului este „incapabil a discerne între propriile dorințe și dorințele străine. Crizele lui se datorează descoperirii acestei confuzii”. În aceste crize, Apostol Bologa are de fiecare dată „revelația unui fals profund care i-a fundat existența: se aruncă atunci într-o altă soluție de viață care i se pare momentan adevărată, dar care se dovedește ulterior la fel de falsă”. Trei imperative strivesc în Apostol Bologa libertatea de opțiune : datoria față de stat, ideea națională și credința. În fond, după cum subliniază criticul, este „un trio represiv”. În această situație, drama lui Apostol Bologa constă în faptul că, „după ce caută un acord cu aceste instanțe supraindividuale, descoperă că a fost manipulat” (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*).

Caietele Liviu Rebreanu

Cu atât mai mult este stimulat personajul să caute soluția eliberării, acel liman de libertate deplină (ca să nu spun absolută), de stabilitate, care, în finalul romanului coincide cu o simbolică trecere în întreg. Aceasta este posibilă doar prin înlăturarea limitelor diferențiatore ce țin de orgoliul individualității, a cărei emblemă este în primul rând numele, un Bologa implicând în egală măsură tatăl, istoria și

tradiția, nume care acționează asupra lui Apostol cu autoritatea unui destin.

Începutul romanului conține o secvență semnificativă pentru evoluția lui Apostol Bologa: „Împrejur întunericul se înăsprișe, încât înțepa ochii. Bologa întoarse capul. Pe câmp, cât pătrundea privirea, siluete negre se mișcau de ici-colo, parcă toți oamenii s-ar fi prefăcut în stafii fără odihnă. Numai spânzurătoarea alba nepăsătoare, împrejmuată de crucile albe din cimitirul militar.

Bologa se cutremură iar. Un frig dureros îi cutreieră inima. Șopti cu teamă:

– Ce întunerec, doamne, s-a lăsat pe pământ...

Glasul lui șerpui ca un scâncet de bolnav și se stinse în oftările vântului”.

Fragmentul surprinde convingător momentul în care, după ce a încercat să se pună de acord cu ideea de stat și de datorie față de acesta, Apostol Bologa își dă seama că de fapt „a fost manipulat”. La întrebarea ironică a lui Klapka, personajul invocă disperat și ezitant „pedeapsa... crima... legea”, speriat evident nu atât de întrebarea căpitanului, ci de faptul că descoperise în adâncul său confuzia (despre care vorbește Nicolae Manolescu), dintre „propriile dorințe și dorințele străine”. Cu alte cuvinte, în ființa lui Apostol se produce o semnificativă „întunecare”, susținută admirabil prin atenția îndreptată asupra întunericului din jurul său. Acest întuneric devine de-a dreptul agresiv („se înăsprișe”), ținând în primul rând ochii (să ne amintim de ochii lui Svoboda), ca o sugestie că adevărul lui nu trebuie căutat în realitatea imediată, cea care nu este de altfel deloc compatibilă cu structura personajului. Privirea se lovește de negrul ca sugestie a opacității. În contrast cu oamenii („siluete negre”), spânzurătoarea și crucile,

prin albul lor, marchează începutul momentului revelator. Viziunea lui Apostol implică o perspectivă metafizică asupra lumii care, în absența luminii, se sustrage cunoașterii („– Ce întunerec, doamne, s-a lăsat pe pământ...”). Este în același timp momentul în care se declanșează boala lui Bologa, una dintre succesivele boli care au măcinat ființa personajului, cea care îl marchează după ce descoperă că „presiunea” exterioară nu este proprie conștiinței sale, ci se exercită agresiv asupra sa, subliniind de fiecare dată neadecvarea personalului la realitate: („Glasul lui șerpui ca un scâncet de bolnav și se stinse în oftările vântului”).

Finalul romanului marchează momentul în care personajul reușește să se armonizeze cu exteriorul conștiinței sale: „Atunci Apostol fu împresurat de un val de iubire izvorâtă parcă din răunchii pământului. Ridică ochii spre cerul ținut cu puține stele întârziate. Crestele munților se desenau pe cer ca un fierăstrău uriaș cu dinții tociți. Drept în față lucea tainic luceafărul, vestind răsăritul soarelui. Apostol își potrivea singur ștreangul cu ochii însetați de lumina răsăritului. Pământul i se smulse de sub picioare. Își simți trupul atârând ca o povară. Privirea însă îi zbura, nerăbdătoare, spre strălucirea cerească, în vreme ce în urechi i se stinge glasul preotului:

Primește, Doamne, sufletul robului tău Apostol... Apostol... Apostol...”

Pentru prima oară adversității din jur îi ia locul un „val de iubire” care pregătește comunicarea lui Apostol cu întregul. Cu o justificată grabă (Svoboda dorea să moară cât mai repede!), Bologa se leapădă acum de tot ce înseamnă convenție și circumstanță, aruncându-și pălăria în fundul gropii. Dacă avem în vedere faptul că și Svoboda purta în drum spre execuție tot o pălărie, aceasta pare să

devină semnul umilinței, în măsura în care trimite spre degradarea și decăderea militarului din demnitatea sa în condiția unui civil caricaturizat. Pe de altă parte, aceeași pălărie devine stânjenitoare, fiindcă îi acoperea ochii. Eliberați, ochii lui Bologa se îndreaptă spre cerul „ținut cu stele întârziate”, fiindcă oricum formele realității imediate nu mai contează pentru el. Mai mult, realitatea se dematerializează (se purifică, în spiritul luminii, și, prin această purificare, este mântuită de propria greutate) proiectându-se pe cer, printr-o oglindire, printr-un desen care o redimensionează. Chiar dacă mai amintește agresivitatea de altădată, această realitate este acum total inofensivă, din moment ce munții sunt comparați cu niște fierăstraie având dinții tociți. Reperul lui Apostol Bologa devine luceafărul (unde au rămas patria, statul și legea?) contând în acest admirabil final de roman ca „simbol esențial al morții și renașterii”, dar și ca „un mesager al Soarelui, un intermediar între acesta și oameni” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*). Pentru Apostol Bologa moartea nu este decât începutul metamorfozei: personajul simte trupul atârând greu, contând în exclusivitate lumina și iubirea cu care el tinde să se contopească. În timp ce trupul îi atâră „ca o povară”, Apostol simte că auzul i se stinge încet, ca un semn că eul său se sustrage simțurilor.

Apostol Bologa se eliberează de nume, cercul ultim care îi limitează condiția. Preotul rostește de trei ori *Apostol*, fiindcă în acest moment numele celălalt, *Bologa*, nu mai contează: personajul iese din realitatea obiectivă și din istorie, din conul de umbră al tatălui său, memorandistul și martirul, pentru a se încredința, ca un adevărat apostol, unei alte condiții.

De la calvarul lui Liviu Rebreanu la „calvarul” lui Nicolae Gheran

Ion FILIPCIUC

Deunăzi am tras o fugă până la Bistrița, două ceasuri de moțâială, într-un autobuz, printre obcinile Bucovinei și prin Bârgaiele Ardelene, și am căutat cele două volume *Rebreniana*, studii, documente, articole, publicate de Nicolae Gheran la Editura Academiei, 2017, dar fiindcă nu le-am găsit în baștina marelui prozator – o dusă ș-o venită ș-o zi prăpădită –, am luat mintenaș drumul spre București, că de aici răsare soarele pentru toți românii. Întrucât, în tentativa de a înțelege un text scris de Liviu Rebreanu, eu merg pe... gheara exegetului Nicolae Gheran, care a ras totul și mai mult decât se rezvedește tipărit, iar pe acest făgaș trag nădejde că se poate păși sau ispași mai departe.

Cunoscut din cărțile: *Gh. Brăescu*, 1962; *Tînărul Rebreanu*, 1986; *Sertar, Evocări și documente*, 2004; *Cu Liviu Rebreanu și nu numai*, 2007; *Liviu Rebreanu – prin sine însuși* (în colaborare cu Andrei Moldovan), 2008; *Arta de a fi păgubaș*, I, 2008; II, 2010; III, 2012 și IV, 2014, Nicolae Gheran este un păgubaș de cursă lungă, încât cititorii îl vor aștepta mereu la un... colț de cotitură editorială. Așa că în Bucureștiul iubit de boschetari și tot pe-atâția parlamentari, pun mâna pe cele două volume, I – 570 p. și II – 541 p., și le citesc pe sărite și pe nerăsuflăte:

vol. I – Cuvânt înainte și înapoi, p. 5; Cronologie (unde datele ar trebui înscrise, cu ziua luni, marți..., dacă tot ne-au lăsat strămoșii latini asemenea repere; apoi stil vechi și stil nou, pentru a nu deruta urmașul cetitor de astăzi), p. 17; I. STUDII ȘI SINTEZE (Confesiuni, p. 55; La semicentenarul „Pădurii Spânzuraților” – file de istoria cărții, p. 106; Mobiluri tainice [despre

fratele Emil], p. 119; La reconsiderarea romanului *Gorila*, p. 162; De vorbă cu Puia Rebreanu despre *Jurnal*, p. 257; Scrisori către Rebreanu, p. 431), II. VARIA (Ofițer și deținut, p. 449; Rebreanu – slove din închisoare, p. 493; „Cea mai săracă femeie” [despre Puia Florica], p. 534; Când rufele se spală în familie, p. 546; Indice de nume, p. 549; Structura ediției critice „Opere” – Rebreanu (vol. 1-23, lucrări complementare și distincții acordate, [adică icoana unei râvne editoriale uriașe, uneori apreciate și cu câte un firav premiu]) p. 563; vol. II – VARIA (continuare): A fost Rebreanu antisemit?, p. 7; Cu Arghezi între proză și poezie, p. 27; Până la Dumnezeu te mănâncă Sfinții, p. 51; Copiii – toiagul bătrâneților, p. 76; În jurul unui pseudonim [Puck al lui L. Rebreanu], p. 133; Însemnări I-V (din periplul editorial prin Bistrița), pp. 200-220; III. ADDENDA, interviuri cu Nicolae Gheran, pp. 295-438; Corespondență adnotată, p. 439, și Indice de nume, p. 525).

Firește că nu menționez decât vreo câteva și precizez că asemenea texte au fost publicate anterior ca prefețe – *Caiete*, 1974, L. R., *Opere* 10, 1981; *Rebreanu la lumina lămpii*, 1981; *Golanii*, 1984; *Opere* 17 și 18, 1998; sau articole prin revistele *Steaua* și *Tribuna* din Cluj, *Adevărul literar și artistic*, *Observator cultural*, *Flacăra* și *Cultura* din București, *Mesagerul literar și artistic* din Bistrița, *Argeș* din Pitești, *Cronica* din Iași, culegerea de față oferindu-i cititorului o adevărată comoară strânsă grămadă.

De exemplu, cumpănind zilele fatidice, 13 și răsturnatul 31, invocate de prozator în *Ciuleandra*, ajung la concluzia că Liviu

Rebreanu a folosit calendarul din anul 1927 și nu face greșeala de a dispune nunta Mădălinei cu Puiu Faranga în Postul Mare, ci musai a doua zi după Sf. Paști.

Din ms. reproduș în proaspăta ediție mai culeg încă trei exemple cu buclușă cifră „13”, la vremea exilului din 1918, și anume:

Sâmbătă, 13 iulie, chemarea la poliția militară austriacă;

Miercuri, 31 iulie – Focșani-Tecuci; noaptea, Iași [la] Sorbul;

Sâmbătă, 13 oct.– de la Elvira [Popescu] – 455,50 lei;

Mărti, 13 nov. – Găsesc acasă la Fanny – 200 lei (*Rebreniana*, vol. II, pp. 158-159).

Spre a proba că obsesia lui Puiu Faranga nu este altceva decât o transcripție cronistică din viața lui Liviu Rebreanu, iau în seamă notațiile răzlețe, pe simple file de calendar, cu datare stil vechi-stil nou, dintre zilele de „joi, 1-14 ian. Mă scol la 12. la 3 întâlnire cu N. N. Hârjeu. „Imperial” pentru bani la „Scena”. N-a venit Mitică cu Mary [cumnați] la masă. Loton până la 2 noaptea.” și mărti, 23 iun.-6 iul. Scribe lui Coca”. Pentru că nu au și menționea anului, editorul, corelând amănunte despre revista *Scena*, ziarul *Minerva* și secretariatul lui Liviu Rebreanu la Societatea Scriitorilor Români, propune anul 1915, ceea ce este exact la verificarea cu un calendar din acel an. Truda editorului de a stabili precizia datelor în confruntare cu o colecție de ziare e totuși pierdere de vreme când orice biograf nimerit ar fi să-și facă mai lesne un șir de... calendare din anii viețuirii scriitorului cercetat. Și nu va fi chip să greșescă!

În legătură cu însemnările „luni, 5-18 ian. Fanny dim[ineța] raclaj la Gh. Nanu; adusă acasă la 12. I-e rău. Gh. Nanu vine s-o vadă”, Niculae Gheran afirmă că „unele dintre ele sugerându-ne dureri ascunse, asupra cărora Rebreanu nu va reveni niciodată” (Ibidem, pp. 131-132). „Durerea ascunsă” în această zi ar trebui glosată astfel: la acea oră, Liviu Rebreanu, întâiul născut, Alfa, într-o familie cu 14 odrasle, are frumoasa vârstă de 30 de ani, o lună și 21 de zile, este însurat de trei ani

și o săptămână (12 ianuarie 1912) cu tânăra actriță Ștefana Rădulescu și, în acest răstimp conjugal, iubita consoartă refuză să-i zămislească măcar un copil. Iar prozatorului nu rămâne altceva de făcut decât să-și înfățișeze năpasta sub oarece vâl artistic, ceea ce poate fi reperat într-un manuscris (B. A. R., Ms. Rom. 4751, f. 2):

„Nuvela (2)

I. Scriitorul sosește în odăița lui, cu sufletul plin de fericirea iubirii: a cunoscut-o pe ea, îl iubește, vor fi fericiți. Să citească nu poate. Să scrie! Fericirea e marea inspiratoare a talentului. Ce poate fi mai interesant ca iubirea fericită?... Se așază. Idila fericirii – el și ea. Găsește numele. O nuvelă a fericirii începe să scrie. Textu. Munca... Obosește, întrerupe.

A doua zi către critic: Sânt fericit, infinit... Mă însor și am scris o nuvelă... cum nu s-a mai scris. Ăsta-i efectul fericirii... I-o citește ei și ea e încântată. Îl sărută.

II. Un an trecut: s-a însurat. S-a sfârșit fericirea. Ea e cicălitoare și-i cere să scrie romane, să câștige ca să aibă ea rochii, lux etc. Într-o seară el: «Azi mă simt inspirat... Cred că am să fac ceva extraordinar, să sfârșesc nuvela ceea». Ajunge acasă și ea îl primește mofluză. Îi spune ce vrea și ea răspunde că-i o prostie. Vorbe, ceartă, scandal. El trăneste ușa și trece în biuro. Scotoceste furios prin hârtii. N-a mai scris nimic; a făcut mereu planuri... Și totuși va scrie... Asta îl va recompensa pentru neplăcerile realității. Citește; într-adevăr idiot, adică nu, trebuie doar să-i adaoge un sfârșit neașteptat... Și scrie: o pedepsește pe ea, bătându-și eroina, omorând-o.

A doua zi, către critic: Dragă, numai viața e creatoare în artă... Hai să-ți citesc nuvela...

– Slăbuță... E lipită cu pap, dragul meu... Lipsește motivarea...

– Motivarea... Se poate... Dar viața nu e motivare?

– Viața e viață, pe când arta e și altceva!”¹

Crochiul va fi dezvoltat în *Cântecul lebedei*, 1919, unde Anișoara, iubita unui ofițer, este îndrăgită foarte de un tânăr bogat, care o cere în căsătorie de la părinții fetei, fără a pretinde și zestrea obișnuieală, și se crede cel mai fericit bărbat, nemaivorind altceva de la viață decât un copil. Iluzia fericirii se risipește însă în momentul în care frumoasa, blândă și tăcuta lui soție își va sfârși viața în urma unui tănuțit avort. La întrebarea bărbatului „De ce?”, cuvintele muribunde cad ca o ghilotină: „Nu te-am iubit niciodată.”

Este drama bărbatului Liviu Rebreanu, într-o primă ediție, luni, 5-18 ianuarie 1915. Căci urmează o ediție revăzută și adăugită, ce se petrece în București, după cum aflăm dintr-o scrisoare din ziua de marți, 1.XI., d. a. [1926]:

„Fănicule drag și scump,

Bravo ție! Ai scăpat. Desigur cu multă emoție și suferință, dar s-a sfârșit. De acum, în câteva zile, vei fi ca o floare. Numai până atunci să fii cuminte, să nu te agiți, să stai liniștită. Mult a fost, puțin a rămas și ce era mai greu a trecut.[...]

Am sosit azi-dimineață la 9 la Sanatoriu, dar nu m-am arătat când ai trecut spre sala de operație ca să nu-ți sporesc emoția. Îmi spusese sora superioară că ai mai pierdut din superbul tău curaj de ieri și deci n-ar fi fost prudent să mai intervii și amestecul meu peste îngrijorările tale firești. Am așteptat apoi acolo, în sala de așteptare. A durat lung, părea că nu se mai sfârșește. În cele din urmă la 10 ³/₄, dr. Ionescu veni și-mi spuse că s-a terminat foarte bine. Dar tot te-a mai reținut acolo, în sala de așteptare, până ce au făcut pansament altei doamne. În sfârșit, peste vreo zece minute, te-am văzut adormită, liniștită, puțin mai palidă, cum te-au urcat sus cu ascensorul, sub directă îngrijire și supraveghere a d-rului Stürner. Apoi profesorul m-a chemat și mi-a arătat ce a scos. Am să-ți povestesc poimăine ce am văzut. Sărăcuța de tine, de aceea te plângeai mereu de dureri și necazuri. Profesorul îmi spune că toate au mers foarte bine, că nu e motiv de nici un fel

de îngrijorare și că de-aici încolo ai să fii sănătoasă tun, dispărându-ți migrenele și diversele tulburări care ți-au amărât atâtea zile. I-am mulțumit și l-am rugat să te aibă și de-aici încolo în aceeași grijă prietenească. [...]

Măine voi trece iar după-amiazi pe la 3 ¹/₂, să te văd și să-ți las câteva rânduri, apoi joi vom veni cu Puia să mai povestim. Sper că până atunci vei fi deplin bine și bună de taifas.

Acum te îmbrățișez cu toată iubirea, mult de tot,

Liviu”

Pe epistolă, peste 10 zile, Fanny adaugă: „Operația a fost făcută la Sanatoriul dr. Gerota. Am fost operată de apendicită și un fibrom de mărimea unei mandarine. Uf! Bine că am scăpat. F. L. R., 11 noiembrie 1926”.²

Doctorul Dimitrie C. Gerota s-a născut în 17 iulie 1867, la Craiova, unde urmează clasele primare și liceul (1886), după care se înscrie la Facultatea de Medicină din București, pentru ca în decembrie 1887 să fie admis medic intern al Eforiei Spitalelor Civile; din aprilie 1888-1889, fiind preparator la Institutul de Anatomie, iar din octombrie 1889 până în toamna anului 1892 să lucreze ca preparator în Clinica Chirurgicală din București. În 16 iunie 1892 este titrat doctor în medicină iar între 1893-1897 își completează studiile de specialitate în Germania cu prof. Waldeyer, Bergman, Bardeleben și Schäffer. Lucrează apoi în Franța la Gyron, Terrier și Farabeuf; va fi o vreme asistentul prof. Waldeyer la Institutul de Anatomie din Berlin (1895). Reîntors în București, va trudi de la 10 octombrie 1897 până în 1914 și ca profesor de anatomie de Belle-Arte unde îl îndrumă pe tânărul sculptor Constantin Brâncuși să realizeze celebrul Ecorșeu...

Între lucrările de specialitate, chirurgul Dimitrie C. Gerota, publică în 1929 și tratatul *Apendicita*, însă din cazurile prezentate, cu simptome, operații, urmări și inițiale ale pacienților, lipsește Ștefana Rebreanu, poate chiar din pricină că intervenția din ziua de 1 noiembrie 1926 nu s-a făcut pe... apendicită! Drept pentru care, profesorul de la sanatoriul

unde va fi internat Puiu Faranga va purta anagrama... Demarat.

În acel ceas, bărbatului Liviu Rebreanu îi mai trebuiau 26 de zile pentru a împlini vârsta de 41 de ani și a constatat cu amărăciune că, în urma celor aproape 14 ani de viață matrimonială, Fanny a evitat, cu toate riscurile, să-i aducă pe lume un copil, ceea ce trebuie tradus prin: „Nu te-am iubit niciodată.” Peste două luni și patru zile, în noaptea de 4 ianuarie 1927, prozatorul se așază la masa de scris, însăilându-și răzbunarea și mărturisind îndată după apariția romanului *Ciuleandra*: „Pe Mădălina am ucis-o eu...”

Precum vedem, și din *Ciuleandra* lipsește... „motivarea”. Asta nu ne oprește să o căutăm în viața prozatorului și să dezlegăm taina acestui omor din senin, că degenerescența și ereditatea nu au nici o noimă într-o crimă conjugală. Prozatorul va explica tăcerea din *Ciuleandra* prin imprimarea (1927) manuscrisului cu *Cântecul lebedei* concomitent cu repetiția „Taci... Taci... Taci”, rostită de Puiu Faranga, întocmai ca un insert într-un film mut. În fapt, forța romanului stă în tăcerea ce înfășoară cele cinci glasuri: al pământului (mama Mădălinei), al sângelui (Policarp Faranga), al iubirii (Mădălina și medicul Ion Ursu), al morții (Puiu Faranga) și al rațiunii (gardianul Andrei Leahu).

Sub armura obiectivității Liviu Rebreanu își ascunde și oblojește inima însângerață, fără măcar a clipi din ochii aburiți cu spaima morții:

„Uneori simt cu mare luciditate cum mi se scurge în picături lente sângele și viața ca să se transforme în altă viață și alt sânge, să se transfigureze în oameni noi și într-un univers nou. De multe ori ostenit, extenuat, aș vrea să mă smulg din frământarea asta singuratecă, să beneficiez de bucuriile mărunte, banale, dar bucurii ale vieții care trece în ritm din ce în ce mai vertiginos. Și nu se poate. E o vrajă care mă readuce la masa de scris, o chemare misterioasă, care mă face să uit tot restul și să-mi trăiesc toate satisfacțiile într-o lume de ficțiune, dar cu atâta intensitate, de parcă ar fi mai reale decât realitatea.”³

Ceea ce va avea de îndurat și editorul său, spre a separa apele de uscat și a desluși scrisa olografă a prozatorului, diferența dintre edițiile revăzute și adăugite, interviurile, anchetele, cronicile, corespondența și orice petec de hîrtie care ar putea da seama despre un adevăr referitor la viața și opera lui Liviu Rebreanu.

Combătând sau ironizând fantasmalele hăituite de către diferiți biografi și exegeți rebrenieni, Niculae Gheran își face un bilanț hotărît: «Eu niciodată nu am scris din „amintiri”, câtă vreme documentele m-au ajutat și mă vor ajuta să pledez în favoarea unor adevăruri menite să însenineze orizontul biografic al unui mare scriitor român» (*Rebreniana*, II, p. 545).

Numai că în cazul lui Liviu Rebreanu avem câte un orizont biobibliografic pentru fiecare carte. Faptul însemnând că necazurile din *Calvarul* lui Liviu Rebreanu, din anii 1918-1918, nu s-au mântuit între decembrie 1918 și martie 1919, când prozatorul își dă spovedania la tipar; se vor înăspri și prelungi, în etape și popasuri, până în ziua de 1 septembrie 1944, încât Niculae Gheran, prins în mrejele acestui blestem editorial, a preluat povara, liber și nesilit de nimeni, pentru a scoate la liman adevărul tănuț sub faldurile fiecărei cărți.

Și fiecărei opere i-a deschis un dosar, „ca la poliție”:

«1. Când a avut loc „delictul”, respectiv datele bibliografice ale lucrării (ediția princeps, reeditările, traducerea și cota manuscrisului, dacă există în vreo arhivă); 2. Declarația făptașului, preluată din interviuri, jurnalele sale sau epistole; pe scurt ce relatează inițial și în timp autorul despre propria lui operă, inclusiv contrazicerile pe aceeași temă; 3. Ce spun martorii, respectiv ecoul scrierii în epocă și postumitate, în ordinea pronunțării; 4. Care este adevărul în lumina urmelor descoperite la locul „crimei” (reproducerea caietelor de creație și a variantelor de text, prilej de a corecta greșelile strecurate în ultima ediție, considerată din comoditate „definitivă”, în

lipsa coroborării versiunii anterioare și a manuscrisului)» (*Rebreniana*, II, p. 350).

Altfel spus, editorul deplin sau cumplit pare să fie un nepot de-al vestitului... Ochilă – „...în frunte numai un ochiu, mare cât o sită, și când îl deschidea nu vedea nimic;... Iar când îl ținea închis, dar fie zi, fie noapte, spunea că vede cu dânsul și în măruntaiele pământului...”, toate lucrurile „găurite ca sitișca, și străvezii, ca apa cea limpede; ...mulțime nenumărată de văzute și nevăzute; ...iarba cum crește din pământ, cum se rostogolește soarele după deal, luna și stelele scufundate în mare; copacii cu vârful în jos, vitele cu picioarele în sus și oamenii umblând cu capul între umere...”, dar care „numai pe sine nu se vede...”.

Care Ochilă ne învață să citim corect năframa unui text, dar să pricepem și ce se ascunde sub năframă, întrucât... fata împăratului Roș a fost găbuită de sub umbra iepurelui!!!

Adică era pe când nu s-a zărit, pentru că marele maestru editor nu a întemeiat încă o școală, măcar una după croiala filosofului Constantin Noica, fără catalog, dar cu școleri ce ies din crângul didascalos mai știutori ca profesorul...

Și bine-ar face culturnicii de la Bistrița, dacă tot n-au știut cum să țină în preajmă un asemenea cărturar de ispravă, să facă rost de bani – cu economii la becuțe de Crăciunul

serbat de pe la 1 noiembrie sau ouă închistrite cu trei luni înainte de Sf. Paști, ca să nu mai pomenim focurile bengale!!! – și să organizeze la Chiuza, în modernul și generosul Centru Cultural „Liviu Rebreanu”, o tabără de două săptămâni cu 12 oameni furioși, dar studioși pe viața și opera prozatorului Liviu Rebreanu, sub îndrumarea maestrului de ceremonii editorial-exegetice Nicolae Gheran, cu nădejdea că niște ochi tineri au ce învăța de la acest Stan Pățitu din țarcul strâmt al literaturii române. Între pățaniile sale, memorabile rămân și discuțiile cu cerberii de la cenzura multilateral-dezvoltată din vremea socialismului biruitor, cu directori de editură, cu miniștrii postdecembriști ai culturii din „neantul valah” și nu în ultimul rând cu moștenitoarele lui Liviu Rebreanu, vroind să intre basma curată în postumitate.

Liviu Rebreanu era însă încredințat că „Scriitorul trebuie să știe că viața lui întregă nu poate avea ascunzișuri, nici taine, nici menajamente. Mai curând sau mai târziu, toate se vor da pe față, toate secretele. Prin hârtiile lui vor scotoci oameni diferiți, indiscreți. Discreția scriitorului în viață e inutilă.”⁴

Și-ar fi un îndoit păcat să nu cunoaștem aceste ascunzișuri: odată că ne-am răsfățat nimicnicia intelectuală și alta că ne-am zdrențui rușinos admirația față de marele prozator român...

Note:

1. cf. N. Gheran, *Zicale, Mesagerul literar și artistic*, Bistrița, an V, nr. 8 (67) august 2004, reprodus în *Rebreniana*, II, p. 168.
2. B. A. R., S 1(201) – CMLXXIII, Inv. 231.345 (cf. Liviu Rebreanu, Fanny Rebreanu, *Intime*, Text ales și aparat critic de Nicolae Gheran, stabilirea textelor în colaborare cu Dana Hiticaș-Moldovan, Teodor Papuc și Lorența Popescu, indici de Teodor Papuc. Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, Editura

Academiei Române, București, 2012, pp. 265-266).

3. Liviu Rebreanu, scrisoare din Valea Mare, 14 aprilie 1938, către Puia-Florica Vasilescu; cf. Liviu Rebreanu, *La lumina lămpii*, pp. 27-279, și Nicolae Gheran, *Tînărul Rebreanu*, 1986, p. 413.
4. Liviu Rebreanu, pe o ciornă, ms. nr. 6, în Arhiva Liviu Rebreanu, Biblioteca Academiei Române, după Nicolae Gheran, *Tînărul Rebreanu*, ed. cit., p. 8.

Kazuo Ishiguro – nobelizatul cu două patrii

Virginia NUȘFELEAN

La un an de la marea surpriză Bob Dylan, ce a iscat atâtea controverse în lumea literară, mult râvnitul **Premiu Nobel** revine unui admirator declarat al celebrului cântăreț: britanicului de origine japoneză **Kazuo Ishiguro**. Imediat ce s-a transmis știrea, confirmată de jurnaliștii adunați să-l intervieveze, proaspătul nobelizat își mărturisește emoția și uimirea de-a fi urmașul atâtor scriitori celebri la prețuita distincție, dar și încântarea de a-l ști prezent pe onorabila listă a premiaților pe idolul adolescenței sale, faimosul Bob Dylan. „Acest premiu este pentru mine o nemaipomenită onoare, o dovadă că sunt pe urmele celor mai mari scriitori din toate timpurile.” – a declarat Ishiguro la BBC. „Cel mai britanic dintre asiatici, cel mai asiatic dintre romancierii europeni” – după cum îl califică Michel Schneider – a contat de astă dată pentru jurați mai mult decât coordonata geografico-politică. Academia Suedeză l-a ales „pentru romanele sale de mare forță emoțională, în care a dezvăluit abisul de sub iluzoriul nostru sentiment de confort în lume”, și pentru că a reușit să realizeze „cea mai remarcabilă lucrare într-o tendință idealistă”, conform formulării lui Alfred Nobel, după cum a declarat Sara Danius, secretara permanentă a Academiei.

Ca în fiecare an, favoriții caselor de pariuri au fost Philip Roth, Margaret Atwood, Joyce Carol Oates, Adonis, Haruki Murakami, Salman Rushdie, Milan Kundera, Ismail Kadaré și Ngugi wa Thiong’O. În preajma zilei decisive, s-a pariat pe victoria acestuia din urmă, un scriitor cu orientări marxiste, despre care jurnalistul Thierry Clermont, de la *Le Figaro*, a aflat că i-au fost traduse în suedeză chiar și cărțile scrise în kikuyu, limbă

vorbită doar de o etnie din Kenya. Cât despre finalist, nimeni nu se aștepta la această alegere. De la postul de radio SR, aflăm că pe Kazuo Ishiguro s-a pariat cu ani în urmă, dar nu și de data asta. N-au făcut-o nici măcar agenții săi literari. Când s-a anunțat câștigătorul, proaspătul premiat a crezut că e vorba de un *hoax* sau de-un *fake news*. Apoi, din toate părțile, au curs apelurile telefonice, și vestea a devenit credibilă. Deși s-a mizat intens pe Haruki Murakami, după unii cel mai citit, cel mai popular romancier japonez de pe mapamond, anunțul câștigătorului Nobel a fost primit cu mare entuziasm. Kazuo Ishiguro nu era totuși un necunoscut. Cărțile sale sunt traduse în vreo patruzeci de limbi. Pe piața românească ele au fost difuzate, de ani buni, de Editura Polirom, cu excepția romanului *Nemângăiații*, apărut la Rao. Ecranizarea romanului *The Remains of the Day*,

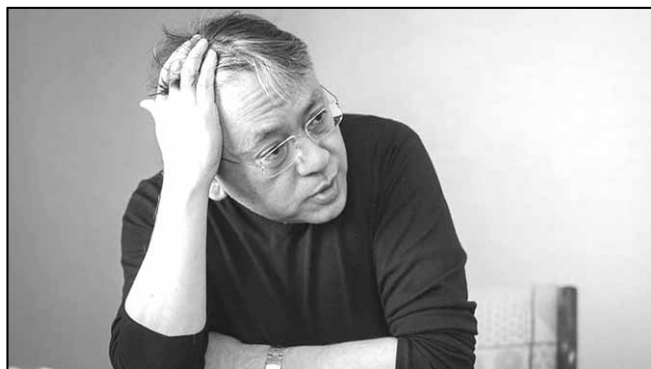

realizată de James Ivory, cu celebrii actori Emma Thompson și Anthony Hopkins, i-au înlesnit notorietatea scriitorului. Grație acestui film, Ishiguro și celebrul său roman au ajuns pe lista de lectură a marelui public. Cine poate uita figura majordomului interpretat de celebrul actor? Apoi, ecranizarea romanului *Never Let Me Go* de către Mark Romanek, cu Carey Mulligan și Keira Knightley în rolurile princi-

Nobel 2017

pale, vine să întrească recunoașterea scriitorului de către cititorii din lumea întreagă.

Născut la Nagasaki, în 8 noiembrie 1954, recentul nobelizat ar fi al treilea japonez câștigător al faimosului premiu, după Yasunari Kawabata și Kenzaburô Ôe, dacă Japonia l-ar considera cetățean japonez, acceptându-i dubla naționalitate. Articolul 11 din lege prevede însă că „Dacă un cetățean japonez obține o altă naționalitate, la cererea sa, și-o pierde pe cea japoneză”. Prin cetățenia britanică obținută în 1982, Kazuo Ishiguro a pierdut cetățenia țării pe care a părăsit-o urmându-și părinții în Anglia, unde tatăl său, oceanograf, a fost angajat de către guvernul britanic să lucreze la National Institute of Oceanography.

Reacții la anunțarea câștigătorului Nobel

În Japonia, vestea că scriitorul Kazuo Ishiguro este laureatul **Nobelului 2017** i-a făcut pe cititori să se năpustească în librării – deschise până noaptea târziu – pentru a-i cumpăra cărțile, iar pe jurnaliști i-a stârnit să fie și ei prezenți acolo pentru a lua pulsul momentului, încântați că a fost gratificat un japonez. Cum în librării stocul de romane semnate de Ishiguro era subțirel, purtătorul de cuvânt al editurii Hayakawa s-a grăbit să dea vești bune, anunțând AFP că s-au primit „o grămadă de comenzi” și că editura va retipări toate cele opt cărți traduse deja în japoneză. Guvernatorul orașului Nagasaki, Hodo Nakamura, a fost fericit să afle că cel căruia i s-a acordat faimoasa distincție în acest an s-a născut în orașul pe care îl administrează.

„Acordând o mare importanță locurilor natale, unde și-a plasat o parte din acțiunile poveștilor sale, obținând Nobelul cu creații personale desăvârșite într-o altă cultură, Domnul Ishiguro îi face să viseze pe toți cei mișcați de literatură.” – nuanțează guvernatorul.

Potrivit cotidianului *The Guardian*, Salman Rushdie s-a numărat printre primii scriitori care i-au transmis felicitări câștigătorului importantului premiu, imediat ce acesta a fost anunțat: „Toate felicitările mele vechiului meu prieten Ish, a cărui creație am admirat-o încă de la primul său roman *A Pale View of Hills*”. „Cuvântul ce-mi vine în minte când îl citesc sau mă gândesc la el – spune Michel Schneider în *Le Point* – este *acord*. Soluționare a disonanțelor trecutului într-o scriitură foarte actuală, acord între teme și stil, între autor și cititorul pe care-l invită cu el în *Rămășițele zilei*. Acord, cum se spune în muzică, atât de prezentă în scrierile sale, precum *Nemângâiații* și *Nocturne (...)*”. Brigitte Semler, atașatul de presă la *Presses de la Renaissance*, unde Ishiguro a fost pentru prima oară tradus în franceză, a ținut să ne reamintească cum, la apariția primelor două romane în Hexagon – *Lumière pâle sur les collines* (*A Pale View of Hills*) și *Un artiste du monde flottant* (*An Artist of the Floating World*) –, lumea literară l-a numit un Modiano japonez. Aceeași temă prezentă în cărțile scriitorului francez – memoria – revine obsesiv și în opera nobelizatului britanic. Cu altă forță însă, într-o tehnică narativă pe care Kazuo Ishiguro a dus-o – potrivit afirmației lui John Freeman – până la zenitul artistic, pricepere ce i-a fost răsplătită cu premiile Booker și Whitbread, iar acum cu faimosul Nobel, gratificație ce-i va multiplica, în mod sigur, cititorii. La Radio France Culture, criticul și editorul Florent Georgesco, considerându-l pe nobelizat un Kubrick al literaturii, este fascinat de felul în care acesta „inventează o lume nouă cu fiecare carte, ceea ce face din el unul din cei mai importanți și mai captivanți scriitori ai epocii noastre”. Într-un comentariu din *Le Figaro* (6 oct.), jurnalistul Bruno Corty e de părere că „Premiindu-l pe Ishiguro, membrii juriului suedez legitimează talentul unui om ce excelează în imaginarea unor universuri

stranii, cu un climat de multe ori apăsător, chiar angoasant. Poveștile sale trimit mereu la copilărie, lume pe care o părăsim cu regret, obsedați de ea până la moarte. (...) Universul românesc, ce pare adesea ieșit din visele sale, lasă cititorul tulburat și uimit. La zece ani după Doris Lessing (...), Nobelul gratifică un autor englez elegant și flegmatic, ce pare a-și fi ales deviza celebrului său personaj: «Always, dignity»”.

Start spre literatură

Înainte de-a se lansa în aventura scrișului, Kazuo Ishiguro a fost pasionat de muzică, dorindu-și să ajungă un star rock precum idolii săi Bob Dylan și Leonard Cohen. Era atât de fascinat de muzica acestora încât visează să le calce pe urme. Proaspăt absolvent de liceu, cu chitara în spate, Kasuro Ishiguro ia drumul Americii, să respire muzica idolilor săi în spațiul care i-a lansat spre celebritate. Ține chiar și un jurnal la acea vreme, care, alături de câteva texte compuse pentru cântăreța de jazz Stacey Kent, reprezintă nu doar primul său efort literar, ci și startul spre creație. Studiile de literatură și filosofie de la universitatea din Kent, ce-l ajută să stăpânească excelent limba engleză, pe care o va prefera japonezei vorbită în familie, cursurile de creație de la UEA, pregătirea temeinică și disciplina dau roade. Cele șapte romane – *A Pale View of Hills*, *An Artist of the Floating World*, *The Remains of the Day*, *The Unconsoled*, *When We Were Orphans*, *Never Let Me Go* și *The Buried Giant* – și culegerea de nuvele *Nocturnes: Five Stories of Music and Nightfall*, publicate între 1982 și 2015, fac din Kasuro Ishiguro un scriitor celebru în țara devenită patria sa de suflet, alături de Ian McEwan, Jonathan Coe, Julien Barnes și Martin Amis, și un scriitor universal, recent avizat, iată, de marele Nobel.

Memoria – temă obsedantă

Kazuo Ishiguro avea cinci ani când și-a urmat familia în Anglia, țara sa de origine

rămânând doar o amintire vagă. Însă, grație puterii lui de imaginație, și ideii că șederea lor în Marea Britanie nu este decât temporară, scriitorul reușește să întrețină amintirile legate de Japonia, să nu lase uitarea să-și facă drum spre ființa lui marcată de nostalgie. Nu sunt amintiri foarte clare, dar sunt „foarte intense”, după cum mărturisește într-un interviu acordat jurnalistei Sylvain Bourmeau de la *Inrockuptibles*, la apariția romanului *The Unconsoled (Nemângâiații)*, deoarece „Cei care se mută în jur de această vârstă – nu neapărat într-o altă țară – păstrează amintiri mai precise despre copilărie decât cei care trăiesc în același loc. Și asta deoarece există o motivație reală să nu uiți, să-ți amintești ceva anume, un loc pe care l-ai lăsat în urma ta.” Mă gândesc la bosniacul Aleksandar Hemon, care încerca și el să-și recompună trecutul prin narațiune. „Când ești strămutat – mărturisește acesta într-un interviu –, îți poți reconstitui povestea vieții din obiectele la care ai acces, dar, dacă nu le ai, îți rămân găuri în viață.” Lui Kazuro Ishiguro i-au lipsit cu siguranță obiectele, însă nu i-au lipsit amintirile și asta explică de ce tema obsedantă a cărților sale este memoria, în jurul căreia se ȧșes toate poveștile. „Există mereu lucruri interesante de povestit – spune el – când îți explorezi memoria. Am început să scriu având ideea asta-n minte. Prima mea carte vorbea despre Japonia și, scriind-o, încercam să n-o uit și să-mi re trăiesc copilăria; încercam să povestesc despre Japonia acelei perioade, conștient fiind însă de imposibilitatea reușitei. Era normal să scriu cu textura, cu materia amintirilor, a memoriei. Apoi, am continuat să scriu despre memorie fiindcă mă preocupă felul în care oamenii se folosesc de ea. Cum dau la o parte ce-i incomodează pentru a idealiza restul.” (Interviu, <https://julieanimots.wordpress.com>, oct. 2017). Și mai

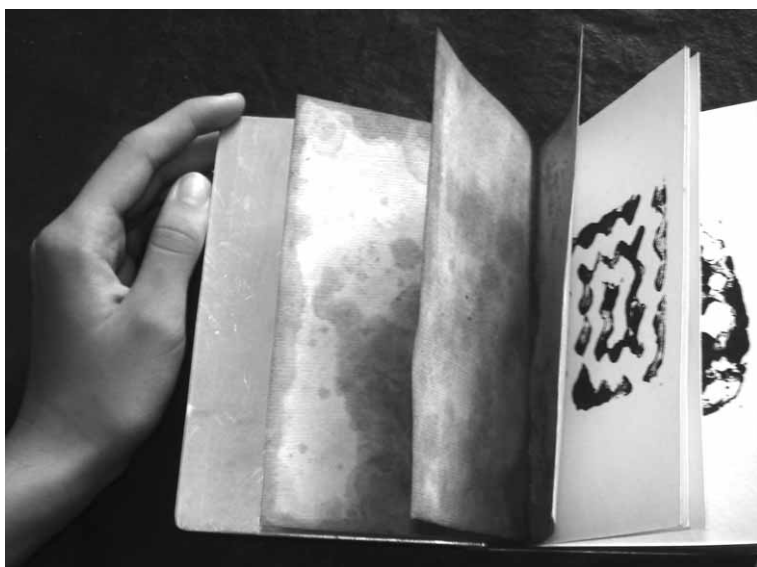

spune cât de mult îi place, cât de dependent e de această tehnică de scris, folosirea amintirilor, ce îți permite să ieși din schema rigidă a narațiunii cronologice, oferindu-ți o anume suplețe: „Îți poți recompune textul, îl poți desena, poți face din el o mixtură, o piesă muzicală. O parte merge mai bine aici decât dincolo? O deplasezi. Ordonezi. Poți înfrumuseța ceva, alterna, poți plasa un eveniment trecut lângă ceea ce se întâmplă în acea clipă. Îmi place această modalitate de-a construi un text și îmi place și atmosfera ce-o induce jocul bazat pe memorie. (...). Te afli într-un fel de ceață, faci lucrurile să se miște, refaci părți din povestire fără ca lectorul să știe ce s-a petrecut înainte sau după. De aici, un întreg mister. Naratorul poate ezita. (...). Te întrebi de ce își amintește de-un lucru sau de altul exact în clipa aceea, de ce a ales să vorbească despre asta; și astfel cititorul e mereu în așteptare, e mult mai atent la text”.

În loc de final

Referindu-se la perioada tulbure prin care trece țara sa de adopție, și lumea întreagă,

la valorile ce se clatină sub regimuri politice tot mai nesigure, tot mai compromise, Kazuro Ishiguro și-a exprimat speranța, cu ocazia interviurilor oferite, ca acest premiu să facă lumea mai bună, precizând că e o situație fericită „să vezi că mass-media iau în serios acest Nobel. Aș fi neliniștit în ziua în care un premiu Nobel de literatură ar trece neobservat și nu ar interesa mijloacele de comunicare. Asta ar însemna că ceva groaznic s-a-ntâmplat.” În 10 decembrie, la ceremonia de premiere de la Stockholm, după ce a adus un omagiu Instituției Nobel, laureatul pentru literatură revine asupra ideii de nesiguranță a lumii în care trăim și semnalează rolul Literaturii și al Premiului Nobel în acest sens: „Astăzi trăim vremuri de ostilitate tribală tot mai intensă, cu comunități ce se separă în grupări dușmănoase. La fel ca literatura, domeniul meu de-activitate, Premiul Nobel este o idee care ne ajută să visăm dincolo de zidurile ce ne despart, care ne aduce aminte că trebuie să luptăm împreună ca ființe umane. Este genul de idee pe care mamele o vor transmite, ca-ntotdeauna, copiilor, pretutindeni în lume, pentru a le da speranță și inspirație.”

Cartea ștampilelor din lut

Metafizica texturilor Danielei Frumușeanu

Diana MORAR

Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud a găzduit în această toamnă expoziția „Metafizic” a artistei Daniela Frumușeanu, o artistă complexă și activă, în prezent conferențiar universitar doctor la Universitatea Națională de Arte din București, Departamentul de Arte Textile și Design Textil, specializarea Tapiserie-Imprimeuri. Lucrările de pe simeze au oferit publicului șansa de a lua contact cu artă textilă de înaltă ținută, cu direcțiile contemporane din domeniu și au avut capacitatea de a-i atrage și inspira deopotrivă pe privitorii mai mici și mai mari. Daniela Frumușeanu știe și poate să redea concepte și idei profunde și actuale cu dezinvoltura și forța pe care numai talentul și experiența le pot asigura. Prin bunăvoința artistei, am obținut acest interviu care conturează noi căi de înțelegere a operei sale, dar și a personalității sale calde și deschise.

– *Stimată doamnă Daniela Frumușeanu, vă mulțumesc pentru amabilitatea de a-mi acorda acest interviu. Expoziția dvs. de la Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud din luna septembrie a acestui an, intitulată „Metafizic”, a avut darul de a atrage și de a impresiona vizitatorii, dar mai ales de a-i inspira. După părerea mea este cel mai plăcut efect al unui act artistic; dvs. cum percepeți asta?*

– Vă mulțumesc pentru prilejul de a explica și sub această formă mesajul lucrărilor mele. Să ne închipuim că artistul nu se poate exprima prin cuvinte, că nu are la dispoziție

decât forme, pânze, culori. El trebuie să dea viață unui gând, unei stări, unui mesaj și trebuie să convingă. Sunt multe aspectele vizibile capabile să rețină pe cineva în

fața unei lucrări: armonia cromatică, dinamica formelor, dialogul dintre părțile care formează compoziția etc. Cu toate acestea, cred că cel mai mult atrage atenția partea invizibilă, ascunsă în miezul lucrării: este partea care te face să te oprești, care te pune pe gânduri, care te inspiră. Creatorii, indiferent de domeniu, înțeleg acest lucru: este vorba despre o stare specială, asemeni unei lumini interioare călăuzitoare.

Construiești în gând ideea care la un moment dat ia formă, apoi pas cu pas o modelezi în realitate. Mate-

rializarea ideii înseamnă un drum lung cu suișuri și coborâșuri, cu transformări multiple, astfel încât este posibil ca lucrarea finală să nu corespundă întocmai planului inițial. Bucuria facerii este determinantă. Trebuie menținută vie până când simți că opera a prins viață.

Această lumină trece apoi de partea cealaltă, într-un fel misterios: în mintea și sufletul publicului. Acesta este efectul pe care mă bucur că l-ați remarcat și simțit. Materialul conține întotdeauna imaterialul, divinul, care îl susține și îi dă consistență. Din acest dialog menținut viu de plăcerea lucrului bine făcut, rezultă alte și alte idei.

– *Lucrările prezente în expoziție au o forță aparte, dată atât de concept, de reali-*

Plastică

zarea tehnică cât și de interpretările la care ne duc cu gândul. Cum decurge în cazul dvs. procesul creativ de la idee la lucrare/expoziție?

– Răspunsul anterior a anticipat întrebarea dvs. de acum. Nu sunt adeptă expozițiilor personale de tip variațiuni pe aceeași temă. Obişnuiam să fac astfel de expoziții asemeni multor artiști, la începutul carierei artistice. Prefer diversitatea și inventivitatea din toate punctele de vedere. Arta, asemeni naturii, pe lângă rigoare, presupune și joc. Am păstrat plăcerea și bucuria jocului și cred că acest lucru mă ajută să merg mai departe pe drumul meu.

Cum iau naștere lucrările mele? Se întâmplă să mă inspire un cuvânt, o melodie, o structură, o formă, un om, un eveniment din viața personală sau din viața publică. Acest moment generează o stare, pe fondul căreia încep căutările și construcția lucrării în gând, dar și în plan real. Desigur, sunt multe coordonate de care depinde materializarea unui obiect artistic: suportul din care este realizat, instrumentele, tehnicile și procedeele de lucru utilizate. Sunt lucrări care odată realizate nu mai suportă intervenții, dar sunt și lucrări care te cheamă să le mai adaugi câte ceva pe parcursul anilor. Și așa cum o intervenție într-o zonă a unei compoziții cere intervenții în altă zonă, așa se întâmplă și cu lucrările într-un spațiu expozițional. Plasarea unei lucrări într-un loc creează un dialog cu celelalte lucrări din cadrul expoziției. O expoziție este asemeni unei structuri organice în care componentele se susțin reciproc. Organizarea unei expoziții recrează, în esență, sub o altă formă și la o altă scară, ideea realizării unei compoziții. Spațiul expozițional este cadrul în care expoziția trăiește. El condiționează de fiecare dată viața formelor: poate să le ajute sau dimpotrivă, poate să inspire artistul sau dimpotrivă. Eu prefer spațiile simple, curate, luminoase, fără detalii arhitectonice care să intre în concurență cu lucrările.

Cum ia naștere la mine o expoziție? De fiecare dată când simt că am ce să spun și ce să arăt.

– *Titlurile alese pentru lucrări sunt mai mult decât niște nume, au sonorități poetice și sunt ca niște completări ale lucrărilor. Care este după părerea dvs. relația dintre cuvânt și opera de artă, care are întâietate? Care este tipul de relație care se stabilește între ele?*

– Numele lucrării trebuie să ducă spre inima lucrării, spre spiritul ei. Se întâmplă uneori ca un cuvânt să mă inspire și să devină titlul lucrării sau, să pun numele unei lucrări în funcție de cum mă inspiră lucrarea. Nu există o regulă. În cazul lucrărilor mele numele este conținut, nu este formal niciodată. Legătura dintre ele este naturală și indestructibilă. Iubirea pentru poezie, dar și pentru gândirea filozofică și-au spus se pare cuvântul și aici. Sunt artiști care lasă în voia totală a privitorului mesajul operei lor. Eu vreau să-l ajut să mă înțeleagă și mai ales, să înțeleagă faptul că un artist este un om care gândește și face în cunoștință de cauză ce face. Nu sunt de acord cu replici de genul: „nu știu să explic, pur și simplu așa mi-a ieșit”. E tristă și desuetă o asemenea atitudine.

– *Instalația „Muzica sferelor” s-a impus prin eleganța formelor, muzicalitatea ritmurilor create și rafinamentul cromatic. Ne puteți spune mai multe despre semnificațiile acestei lucrări?*

– Iubesc lumea formelor geometrice în general, iar, dintre ele, cercul în mod special, deoarece pentru mine acesta semnifică armonia, frumusețea, echilibrul, întregul, divinul. Toate formele geometrice se nasc în/din cerc. De aici pornind, posibilitatea de a exploata infinitele direcții de compunere a suprafețelor circulare este o invitație la un joc vizual, greu de refuzat. Am realizat instalația artistică Muzica Sferelor între anii 2007 – 2009. În anul 2009 am inclus lucrarea în expoziția personală „The Music of the Spheres”, prezentată la „Festivalul Art and Science” în cadrul Proiectului european „ART LANDSCAPE TRANSFORMATIONS”, cu ocazia aniversării Anului Astronomiei. Expoziția a avut loc la Sala Polivalentă, localitatea Siurgus Donigala (Sardinia, Italia). Această lucrare se referă la legătura organică dintre parte și întreg atât în natură, cât și în artă. Ansamblul este dominat de o formă centrală

circulară în care se descifrează delicat, dar ferm, conturul unei spirale. Discurile laterale conțin simboluri solare cu preponderență, dar și alte simboluri antice cu caracter universal.

– *Abordați cu ușurință teme profunde precum Timpul, Ordinea, societatea, Cartea-Cuvântul, Regenerarea, Devenirea. Ne puteți împărtăși câteva idei legate de procesul „alchimic” al transformării și revenirii acestor subiecte în opera dvs.?*

– Simt și mă gândesc că suntem mai mult decât credem, că suntem conectați la energia universală, chiar dacă viața cotidiană ne ține pe mulți dintre noi foarte aproape de material și terestru. Alegerea unor teme precum: Învelișul gândurilor, Cartea Spațiului Sufletului, cartea obiect numită „Cuvinte care zidesc”, Atingerea Focului, Cartea Timpurilor, asemeni tuturor celelalte lucrări, țin de structura mea interioară, de încercarea de a mă apropia și descoperi esența divină a omului, dar și a lumii înconjurătoare.

– *Arta textilă și instalația beneficiază și în arta internațională contemporană o ascensiune fără precedent și binemeritată. Care credeți că au fost aspectele care au contribuit la acest tip de efect?*

– Fiecare perioadă istorică are părți bune și părți mai puțin bune. Arta textilă și instalația artistică au cunoscut pe plan internațional o evoluție deosebită cu mult înainte de 1990, pe când la noi, informațiile despre arta textilă internațională pătrundeau sporadic în cantități neglijabile și numai la anumite persoane. După 1990, datorită accesului nelimitat la informații, au avut loc mutații importante la nivelul gândirii artistice din România și peisajul artistic de aici a cunoscut o revigorare vizibilă. Implicarea artiștilor români în proiecte internaționale este acum frecventă, fapt care nu poate decât să demonstreze că există nu numai un real potențial

aici, dar și o putere de recuperare și adaptare uriașă.

– *Care dintre proiectele dvs. vă este cel mai drag sau cu care ați avut cele mai frumoase experiențe?*

– Fiecare dintre proiecte îmi este drag, pentru că fiecare a însemnat o provocare din multe puncte de vedere: conceptual, al rezolvărilor plastice, am cunoscut oameni și locuri noi, am pus baza unor alte și alte proiecte. Nu în ultimul rând, fiecare dintre proiecte a presupus o investiție de suflet, timp și energie.

– *Ne puteți spune care sunt expozițiile sau proiectele pe care le pregătiți pentru viitorul apropiat, și nu numai?*

– În prezent sunt implicată într-un proiect numit 100 de zile ale Marii Uniri inițiat de Asociația Dar Development. Este vorba despre o expoziție itinerantă de artă textilă care punctează cele mai importante momente care preced sau succed momentul Marii Uniri. Expoziția va merge la mijlocul lunii noiembrie la Alba Iulia, iar în decembrie la Iași. Tot în prezent, am organizat împreună cu studenții mei expoziția de artă vizuală: *Periplu ancestral*, la Sala de conferințe a Muzeului Nicolae Minovici.

– *Care credeți că este după părerea dvs., rolul artistului în „cetate”?*

– Cred că artistul trebuie să creadă în viața și în menirea lui, să fie treaz ca spirit, să nu uite că arta trebuie să-i înalțe pe oameni prin tot ceea ce cuprinde ea, să-i ajute să înțeleagă și să vadă lumea din jur altfel, să-i ajute să-și vindece sufletele, să-i țină aproape de bine și frumos într-o lume care de multe ori pare că își pierde echilibrul, speranța.

– *Vă mulțumesc mult!*

– Vă mulțumesc frumos pentru oportunitate și întrebările inspirate!

Interviu realizat de **Diana MORAR**

Despre proscriși și visele lor imposibile

Vasile VIDICAN

Apropiindu-se timid de cinematografia de gen, *Periferic* (Bogdan George Apetri, 2011) rămâne un debut regizoral cu rădăcinile bine înfipte în cinematografia de autor, integrându-se firesc în contextul Noului Val. Filmul ilustrează în chip strălucit *mizerabilismul* la care se face adeseori referire când vine vorba de cinematografia română a ultimelor aproape două decenii.

Película urmărește o zi din viața Matildei (Ana Ularu), deținuta care în permisia de o zi pentru înmormântarea mamei ei, intenționează să fugă din țară. Pe cât de simplu (și în aparență, atent pregătit) este planul ei, pe atât de complicată îi e viața și plină de neprevăzut. Înainte de a oferi, conden-

Film

sată, povestea vieții unei tinere delincvente, filmul lui Bogdan George Apetri surprinde eșecul existenței unui om în formele sale cele mai variate și mai profunde.

Dacă narațiunea debutează cu ilustrarea ratării condiției de soră (și de fiică, implicit) – felul în care este primită de către Andrei (Andi Vasluianu), fratele ei, relevând o relație fraternă suspicioasă și ostilă – totul culmi-

nează cu neîmplinirea ei ca mamă. Pasajul din tren în care mama și fiul (interpretat de Timotei Duma) fumează împreună, dându-și unul altuia fumul în ochi, este elocvent în ceea ce privește responsabilitatea maternă a personajului central.

În spatele acestui periplu de doar douăzeci și patru de ore pulsează însă viața periferiei sociale și existențiale. Fără a emite sentințe sau judecăți, regizorul redă o lume degradată, alienantă, în care valorile, alături de visele și speranțele individului sunt diluate în magma respingătoare a realității. Orice speranță a Matildei este năruită de condiția însăși de proscrisă. Ea este tratată cu maliție și reticență de fratele și cumnata ei, singurele personaje din film care par să facă parte din altă lume, în vreme ce proxenetul (și tatăl fiului ei!) Paul (Mimi Brănescu) se comportă cu superioritatea celui care încă o mai consideră o „marfă” de care poate dispune oricând.

Periferic este construit în mod vădit precum un *buildungsroman* întors pe dos. Traseul existențial al eroinei este blocat de ziduri insurmontabile. Nicio formă de conciliere nu este cu putință – nici cu familia, nici cu lumea, nici cu sine! Trădarea fiului încheie apoteotic acest șir nesfârșit de eșecuri. Acel „O sa fie bine!” șoptit la urechea copilului rămâne cumva suspendat în incapacitatea exasperantă de a-și depăși condiția a fiecăruia dintre actanți.

Foarte bine construit, personajul interpretat de Ana Ularu este tot atât de bine jucat. Întruchipând animalul hăituit, îndărătnic, Matilda se zbate cu dârzenie într-o lume a imoralității și a degradării, din care însă face parte întru totul. Astfel că lupta ei se aseamănă cu zvârcolirile celor prinși în nisipuri mișcătoare. Într-o oarecare măsură,

Bogdan George Apetri nu ilustrează doar periferia societății, ci și marginalizarea individului care vrea să evadeze din interiorul ei. Imaginile des întâlnite în film a coridoarelor claustante (holul închisorii, holul vagonului de tren etc.) sugerează tocmai imposibilitatea evadării, opțiunile limitate.

Trecut prin școala americană de film, tânărul regizor alege să-și urmărească personajul, invocând un soi de curiozitate a camerei de filmat. Amețeața Matildei după accident este însoțită și acompaniată de „vertijul” cu care este urmărită de camera de luat vederi. Mai mult, Apetri acordă importanță fundalului. Mișcările personajelor din fond sunt de cele mai multe ori pline de înțelesuri. La masa care are loc după slujba de înmormântare, în fundalul imaginii cu Matilda fumând deoparte, distingem privirile iritate ale lui Andrei, mult înainte ca acesta să se ridice pentru a se apropia de ea. Bogăția aceasta a perspectivei atestă minuțiozitatea și atenția regizorală pentru detalii. Și tot de atenția la detalii ține felul în care debutează fiecare dintre capitole – scurte monologuri introductive, prezentări lapidare (sau chiar indirecte) a personajului ce urmează să intre în scenă.

Narațiunea filmică gravitează în jurul unui destin unic, cel al Matildei. Dar regizorul reușește să evite dezechilibrele ce se pot ivi în felul în care sunt redată personajele. Deși episodice, identitățile celorlalți protagoniști sunt bine conturate, cu trăsături suficient îngroșate, fiecare contribuind la compoziția narativă.

Ana Ularu

Periferic se pronunță eseistic pe marginea ideii că limitele existenței nu pot fi nicicum transgresate. Suntem ceea ce suntem, fără a putea vreodată să devenim. Contemplarea răsăritului la malul mării de către Matilda condensează imagistic intangibilul, imposibilitatea fetei de a accede la lumea pe care o visează.

Contraste 1

Dialogul artelor „Odată am știut să zbor” la Biblioteca Județeană George Coșbuc Bistrița-Năsăud, 17 noiembrie 2017. Invitați: Adrian Popescu și Adrian Ivanițchi.

Al. C. Miloș, Mirela Orban, Gavril Moldovan, Ioan Pinte

Lansarea cărții *Fiule, m-am vrut să-ți fiu candelă de ceas târziu* de Pr. Arhimandrit Dumitru Cobzaru, la Biserica Sfinții Trei Ierarhi, Bistrița, 5 noiembrie 2017.

În imagine: Olimpiu Nușfelean, pr. Ioan Pinte, autorul, pr. Tudor Mudure și lect. univ. dr. Diana Moțoc.

Participanți la eveniment: oficialități județene, scriitori, ziariști, enoriași.

Fotoalbum cu scriitori

Lansarea volumului *Iarba din ceainic* de Eugen Barz la BJBN, 14 decembrie 2017. În imagine: Ioan Pinte, E. B. – autorul, Emilia Poenaru-Moldovan și Andrei Moldovan.

Participanți la manifestare: Menuț Maximilian, Olimpiu Nușfelean, Icu Crăciun, Ioan și Lucreția Mititean, Mircea Daroși, Victor Știr.

Dezvelirea bustului scriitorului Vasile Rebreanu (sculptor Ilarion Voinea), în satul natal Florești din județul Bistrița-Năsăud. În imagine: IPS Andrei Andreicuț, Ioan Pinteă, Constantin Cubleşan, Nora Rebreanu.

Nora Rebreanu, fiica scriitorului

Mircea Vaida Voedod (inițiatorul realizării bustului scriitorului) și preoții Vasile Rusu, Grigore Toader și Horațiu Mureșan

Nora Rebreanu, alături de neamuri floreștene – Ionela Silvia Nușfelean, Paulina Mureșan, Silvia Mureșan, Maria Săsărman, Sara Ilișiu și Sabina Mureșan

Radu Sergiu Ruba la Casa Cărții N. Steinhardt din Bistrița. Alături – Alexandru Uiuiu.

Olimpiu Nușfelean, Radu Sergiu Ruba, Dan Coman

În avanpremiera Saloanelor Liviu Rebreanu, Gheorghe Glodeanu conferențiază la Colegiul Național Liviu Rebreanu, Bistrița. Îi sunt alături prof. dr. Vasile Filip și Olimpiu Nușfelean.

Imagine din sala festivă a Colegiului. În primul rând: Iacob Naroș, Elena M. Câmpan, Icu Crăciun, Macavei Al. Macavei.

Victor Știr, Al. C. Miloș, Dorel Macarie, Olimpiu Nușfelean, Alexandru Cățcăuan (organizatorul evenimentului), Gheorghe Glodeanu, la deschiderea festivalului, Biblioteca Județeană Bistrița-Năsăud.

Gheorghe Glodeanu, Andrei Moldovan, Menuț Maximilian, Zorin Diaconescu, Macavei Al. Macavei, Icu Crăciun, Ștefan Damian.

Saloanele Liviu Rebreanu 2017

La Cuibul visurilor din Maieru: Vasile Borș, primarul comunei, Alexandru Cățcăuan, Andrei Moldovan, Icu Crăciun.

La Complexul Muzeal din Năsăud: Valeriu Stancu, Ștefan Damian, Gheorghe Glodeanu, Virgil Rațiu, Adrian Medved, Vasile Băcu.

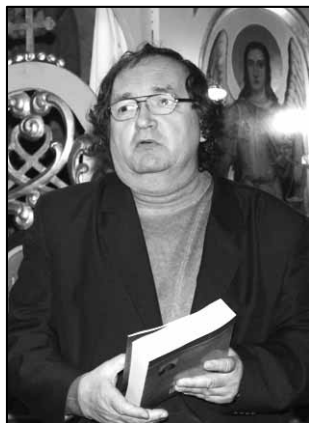
Parastas Liviu Rebreanu la Biserica din Târlîșua, preot paroh
Simion Sigartău.

Festivitatea de premiere a concursului național de proză:
Al. Cățcăuan, Valeriu Stancu (președintele juriului), Olimpiu
Nușfelean.

Adrian Alui Gheorghe – Marele
Premiu

Gheorghe Glodeanu – Premiul
pentru eseu

Alexandru Uiuiu – Premiul
pentru proză

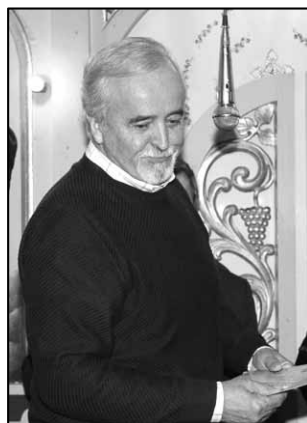
Cristina Cămărășan – Premiul
de debut în proză

George David – Premiul pentru
proză

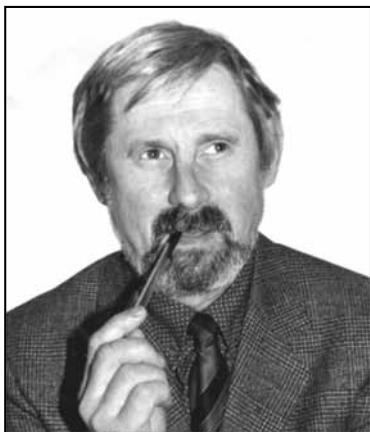
Ovidiu Constantin Cornilă –
Premiul de proză

Iacob Naroș – Mențiune
specială

Icu Crăciun – Mențiune
specială

Lucian PERȚA

Vasile MUSTE

Și astfel nu voi mai iubi

(Din volumul *Pot greși pentru tine*)

În locul meu, în cuibul culturii sighetene, iată,
șapte candidați, de șapte ani parcă
vor să vină, dar eu sunt poet cu vechi ștate de
plată
și nu mă sperii de ceea ce-ncearcă

eu am știut totdeauna pe mâinile cui
să-mi las poezia, la ce editură,
dar dac-am greșit pentru tine, să-mi spui,
tu, cititor, iubitor de cultură
și n-o să-mi mai dau poezia oricui!

Gela ENEA

priveam încă pe geamul trenului de București
când
am ajuns la Vișeu de Jos
la Festivalul de Poezie – având
invitație tipărită frumos –

Parodii pur și simplu

am coborât și am luat o mașină
hodorogită până la Vișeu de Sus
unde era festivalul – plină
de oameni obosiți ce parcă și-au pus
niște măști pe figură,
călugărițe și prostituate,

bătrâni și tineri duhnind a băutură,
toți și toate
asigurându-mă că și ei merg la festival –
dați-mi voie să trec, le-am zis,
luată de val –
când am ajuns, ca într-un vis,
și organizatorii și juriul m-au văzut,
așa ca pe un steag alb într-un câmp negru,
cu brațele deschise juriul a vrut,
brusc devenind integru,
așa cum se cere
și cum demult nu mai fu,
premiul întâi să-mi ofere –
dar eu nu și nu!

Lazăr LĂDARIU

Vremea și anii mă țin de mână

De aici din redacția
Cuvântului liber, după grafice,
urmăresc situația
zăpezilor dilematice
așternute peste Târgu Mureș

starea mea de veghe deranjează,
mi s-a spus că sunt prea gureș
și nu țin cont de ce acum contează
doar gândul ieșirii din iarnă
mă face să cred în onomastica ierbii
și asta înseamnă
că nu mai mi-e frică de litaniile cerului

numai lumină deasupra și sieși stăpân
mi-am dorit mereu poporului
meu român

și prin versuri doresc să-l aduc spre lumină...
dar prieteni prin ani
mă tot țin de mână!

Robert LASZLO

Când...

Nu știu când mă voi trezi
din utopia de a crede
că odată, într-o bună zi,
cultura tradițională va accede

Acolo unde-i este locul,
printre prioritățile guvernanților.
Nu știu dacă o să am norocul
acesta, din cauza birocrățiilor.

Aceștia absorb, la orice nivel,
și le leapădă apoi în vid toate
inițiativele bune, cu unicul țel
de a demonstra că nu se poate.
Oare cum am putea să le tăiem din zel?

Haideți cu mine, dragi cititori,
să milităm pentru folclor,
muzeele să aibă câți mai mulți vizitatori
și țăranul să revină pe strămoșescu-i ogor!
Acesta e visul meu, dar pare-mi-se
că mi-ar trebui un tălmăcitor de vise!

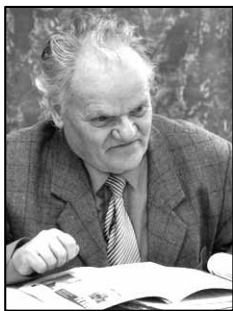
Cristian MUNTEAN

Răscoală țărănească

Străzile orașului Brașov sunt
înguste precum niște gâtlejuri,
pline cu nostalgii și pietriș mărunț,
care, cu diferite prilejuri,
s-a dovedit periculos pentru șoferi.
Pe aceste străzi, în neînserate dimineți,
mă îndrept eu spre Seminar, azi ca și ieri,
și puteți sau nu să mă credeți,
dar pe străzi așa strâmte, niciodată
nu s-ar putea face o demonstrație adevărată!

Carte dada

CITITOR DE REVISTE

Aurel PODARU

Dacia literară (Nr. 3, toamnă 2017). La întrebarea Laviniei Lazăr: „Dacă nu exista regia, ce erai?”

tânărul regizor ieșean Bogdan Guțu răspunde: „Eram un ratat al societății. Trăiesc cu teama ratării. Mă urmăresc constant fricile astea. Orice vine din interior devine productiv dacă îți dorești. Eu nu fac diferența între bine sau rău, frumos sau urât, pentru mine totul e un tot”. În sumar: Adriana Radu, Călin Ciubotari, Otilia Chitic, George Pleșu, Cătălin Gheorghe, Alice și Emanuel Florentin, Doru Scărlătescu, Mircea Coloșenco, Magda Ursache, Dionisie Vâtcu, Aurel Ghițescu, Mircea Cristian Ghenghea, Jan Cornelius, Doina Ioanid, Veronica D. Niculescu, Carla Francesca Schoppel, Liviu Antonesei, Emina Căpălnășan, Andreea Tacu.

Glasul Bucovinei (Nr. 1/ 2017). Revistă trimestrială de istorie și cultură, editată de ICR și apare la Chișinău și București.

Redactor șef: Alexandrina Cernov, membru de onoare al Academiei Române; red. șef adjunct: Ilie Luceac, redactor: Marin Gherman.

În acest număr puteți citi: Alexandru Cernov („Învățământul în limba română din Ucraina este în pericol”), Ilie Luceac („Un apărător consecvent al folclorului românesc: Bucovineanul Ioan Paulescu, solist al Operei Naționale din Chișinău”), Adrian Dinu Rachieru („Eusebiu Camilar și «duhul poeziei»”), Catinca Agachi („Istoricul și criticul literar Dan Mănucă, model de rigoare academică”), Vladimir Acatrinei („Familia Mandicevshi în contextul vieții muzicale a Bucovinei”), Filip Țopa („Povestea Bucovinei” vol. II, Partea a șaptea, „Amintiri zăgăzuite”), Doina Cernica („Cartea Voronețului – o călătorie în timp”), Alexandrina Cernov („Școala nr. 10 din Cernăuți – 200 de ani de la întemeiere”), Maria Gherman („Motiv de toamnă” – o carte de versuri din spațiul culturii nord-bucovinene).

Familia (nr. 7-8/ 2017). „Laurențiu Ulici vă consideră «un liric furios și inventiv, într-o poezie de asociațiuni șocante și personale», Mihai Ursachi vede în dumneavoastră un «devotat al esenței», iar Cezar Ivănescu vă atribuie o «voce care știe să seducă».

Dacă ați fi critic literar și v-ați detașa de poemele ce vă poartă semnătura, cum le-ați vedea/ interpreta/ analiza?”, întrebarea Hristinei Doroftei, la care Lucian Vasiliu oferă următorul răspuns: „Am făcut și ceva critică literară, în junețe. Mai bine spus comentarii, în «Dialog», «Convorbiri literare» (anii 1976-1986), la cărți semnate de Alexandru Paleologu, Mihai Ursachi, Cristian Simionescu, dar și la volume de debut cu numele Mircea Cărtărescu, Matei Vișniec, Aurel Dumitrașcu etc., etc. Nu mă pot detașa prea mult de propriile cărți. Mereu le îmbunătățesc, le rescriu, mintal mai ales. Căutând desăvârșirea? Oricum, am a mulțumi unui număr impresionant de critici literari veritabili care m-au citit (parțial sau total) și mi-au dedicat câteva rânduri sau studii: Daniel Dimitriu, Eugen Simion, Gheorghe Grigurcu, Al. Cistelean, Val Condurache, Nicolae Manolescu, Marin Mincu... ordine aleatorie, nesăbuită, listă foarte parțială!”

În sumar: Traian Ștef, Gheorghe Grigurcu, Alexandru Sereș, Marius Miheț, Lucian-Vasile Szabo, Florin Ardelean, Radu Țuculescu, Andreea Pop, Viorel Mureșan, Daniel Dumitrașcu, Vlad Mușat, Veronica Balaj, Vasile Mic, Radu Cange, Ioan Romeo Roșianu, Nicolae Suciu, Paul Tomanian, Marian Ilea, Leon-Iosif Grapini, Cornel Nistea, Adrian G. Romilă, Horia Blidaru, Adrian Iancu, Dan Ciupureanu.

POESIS (nr. 1, sept. 2017). „Despre Cătenar ce părere ai? Ai o opinie personală?”

e întrebarea lui George Vulturescu, la care Dumitru Păcuraru răspunde: „Am, dar nu sunt de acord cu ea. Nu, nu am o părere bună. Lucrurile

devin simple dacă vrei să faci ceva concret sau știi ce vrei să le ceri să facă alții. Fiecare breaslă ar trebui să-și organizeze *propriul Centenar*: scriitorii centenarul lor, artiștii centenarul lor, românii centenarul lor, maghiarii centenarul lor, sașii centenarul lor, armata centenarul ei etc. Pe bresle. Pe căprării. Ce înseamnă centenar? Nimic altceva decât o dare de seamă după o sută de ani. Ia să vedem, ce am făcut noi o sută de ani? Cum altfel putem face acest lucru decât prin scris, prin expoziții retrospective, prin antologii, albume, monumente, renovări de clădiri cu valoare simbolică, case memoriale... Prea mult pentru niște guvernanți ignoranți. Noi, românii, nu avem cultul străbunilor. Nu ne îngrijorează nici măcar cimitirele. Nu simțim istoria decât ca un prezent perpetuu și un trecut nerezolvat și istoric și juridic. Au și defilările farmecul lor, dar parcă este prea puțin. Toată lumea poate defila, mai cu seamă în perioadele dictatoriale. *Mi-e teamă să nu semene acest Centenar cu festivitățile de 1 mai și 23 august.* (Dintr-un dialog purtat pe marginea albumului „Aurel Pop, între două culturi”).

Mai semnează: Alexandru Zotta, Liviu Petru Bercea, Adrian Lesenciuc, Ioan Nistor, Ioan Țicalo, Petru M. Haș, Adi Cristi, Octavian Doclin, Gheorghe Glodeanu, Cassian Maria Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, Virgil Mihaiu.

Discobolul

DISCOBOLUL (nr. 238-239-240/ 2017).
Revistă de cultură

înființată în 1990. Cu Aurel Pantea, redactor șef, Gabriela Chiciudean, secretar de redacție, Ion Buzași, Ioana Cistelean, Cornel Nistea, Mircea Stâncel și Adriana Teodorescu, redactori. Revista are peste 300 de pagini, format A5, rubricile consacrate: de cea mai înaltă ținută, colaboratori de marcă. Printre care: Gheorghe Grigurcu, Ion Pop, Cocsis Francisko, Al. Cistelean, Nicolae Oprea, Iulian Boldea, Liviu Ioan Stoiciu, Ion Cuceu, Ioana Cistelean, Simona-Grazia Dima, Iulian Chivu, Mircea Popa, Monica Grosu, Mihai Pascaru, Sonia Elvireanu, Adina Curta, Leo Butnaru, după care urmează 11 poeți și doi prozatori, buni și ei, de să-i tot citești! Mircea Stâncel scoate „pe tarabă” câteva cărți semnate de Ion Buzași, Sonia Elvireanu, Florin Toma, Iosif Zoica și Maria-Daniela Pănăzan. Despre Mircea Eliade – 110 ani de la naștere scriu: Liliana Danciu, Simina Pârvu, Sorina Jurj și Petru Adrian Danciu. Tot 110 ani s-au împlinit, în 2017, și de la nașterea lui Pavel Dan, eveniment consemnat în revistă de Ion Vlad, care semnează Prefața la antologia *Ursita* de Pavel Dan, antologie alcătuită și îngrijită de semnatarul acestor rânduri și comentată de criticul și istoricul literar Constantin Cubleşan, autorul a două cărți despre prozatorul

Câmpiei Transilvane și opera sa. Cronica universitarului clujean se intitulează *Pavel Dan – o nouă antologie*, despre care spune, printre altele, că este „cea mai sintetică dar și cea mai bogată în conținutul documentar” /.../ „... foarte bine alcătuită de către Aurel Podaru, are toate circumstanțele necesare pentru o reactualizare a operei acestuia și impunerea, o dată în plus, în atenția unui public larg, a tânărului public dornic a se familiariza cu fenomenul literar național în toate etapele și aspectele evoluției sale contemporane.” Gabriela Chiciudean: „Despre locuire în *Păpușa de marmură*”, un amplu eseu despre întemeierea unei familii, despre „gustul amar al durerii și al suferințelor tuturor generațiilor de oameni așezați printre dealurile golașe ale Câmpiei Ardealului”. Despre singurătate și înstrăinare în propria casă/familie. „Singurătatea – temă principal și liant al operei lui Pavel Dan – este dominată în general de frig, un frig material și unul sufletesc, copleșitor ce duce la un sentiment de epuizare fizică și psihică.” Alina Andreica: „*Copil schimbat*” – *raportarea omului tradițional la dizabilitate*; Aurel Podaru: „*Opera lui Pavel Dan în liceu*”, o *provocare pentru profesorii de literatură română*; Mircea Ioan Casimcea: *Pavel Dan omagiat la Turda și la Câmpia Turzii*.

Contemporanul (Nr. 11, noiembrie 2017). De citit editorialul lui Nicolae Breban (*Răsturnarea valorilor*),

unde aflăm, printre altele: „Stalinismul, ceea ce se numește astfel, s-a declanșat în anul 1948 cu o vehemență brutală, decisivă – și o spuneam mai sus, pentru noi, elevii și studenții, semnalul cu adevărat brutal a fost excluderea tuturor manualelor școlare din învățământ, deoarece ele conțineau figuri și istorii emblematice și istorice ale națiunii și ale istoriei universale și înlocuirea lor cu acele cenușii și scrâșninde *Teze provizorii*, din care erau expulzați, dacă nu calomniati, întemeietorii națiunii și culturii și introduși, sub scuza și sub argumentul luptei de clasă și al unei turbate răzbinări sociale figuri de luptători sau autori scoși din retorta grosolană a noilor instituții bolșevice. (Cunoscuta istorie mincinoasă a lui Roller este una din nenumăratele exemple!). A durat apoi, cu o anume aproximație, acest stalinism de care vorbeam, până în anul 1964, anul eliberării masive a deținuților politici.” Mai semnează, printre alții: Bogdan Crețu, Constantin Coroiu, Aura Christi, Horia Vicențiu Patrașcu, Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru, Marian Victor Buciu, Dan Berindei, Alexandru Surdu, Bogdan C. Simionescu, Victor Voicu, Alina Bako, Gelu Negrea, Andrei Marga, Crișu Dascălu, Alex

Ștefănescu, Mircea Platon, Flore Pop, Magda Ursache, Alexa Visarion, Luiza Barcan, Maria Ana Tupan, Călin Căliman, Dana Duma.

INFINITEZIMAL

(Nr. 9/ 2017), o

publicație editată de Consiliul Județean Bistrița-Năsăud și Centrul Județean de Cultură Bistrița-Năsăud. Apare la București și la Bistrița. Sebastian Vlad Popa (director), Mihai Păcurar (Art Director), Iulian Dumitru, Vincențiu Mihail Iacob, Diana Elena Oprea, Irina Popescu-Criveanu, Alexandru Uiuiu, Michael Abramovich (redactori). Dialog: Genevieve Fieraru. Revista este finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. 288 de pagini, format mare.

„Considerați că s-ar cuveni ca marii traducători ai unei limbi să facă parte din istoria literară a limbii respective?” este cea de a patra (și ultima!) întrebare a anchetei pe marginea traducerilor și traducătorilor. Iată două din răspunsurile la această întrebare. Ioana Ironim: „Da, absolut! Marii traducători se cuvin integrați în istoria literară a unei țări, în panteonul culturii respective. Fără darul traducătorilor, culturile lumilor n-ar arăta așa cum sunt ele astăzi. Fără tezaurul traducerilor în limba română, cultura noastră evident n-ar fi avut evoluția pe care i-o cunoaștem.” Al doilea răspuns este oferit de Alex Moldovan: „Fără doar și poate. Dar, cel mai probabil, travaliul de stabilire a marilor traducători și a căilor prin care să fie anexați respectivei istorii ar duce la noi totul în derizoriu.”

NEUMA (nr. 1-2, noiembrie-decembrie, 2017). O nouă revistă.

De cultură. Director: Andrea H. HEDEȘ, redactor șef: Andrei MOLDOVAN.

„Semnul vizual sub care stă NEUMA este un trandafir, aflăm de la directoarea revistei în editorialul său, intitulat *Începem!*, această floare care transcende granițele culturale, religioase, etnice, deoarece frumusețea și armonia semnificațiilor sale sunt un *symbolon* care are puterea de a ne aduce împreună. [...] Revista NEUMA este o revistă cu profil cultural. La fiecare două luni veți putea citi un număr dublu care va acoperi teme de la literatură la istorie, de la teatru la filosofie, de la sport la educație, veți putea urmări viața culturală a românilor din diaspora și veți putea descoperi împreună cu noi adolescenți talentați la rubrica „Teen Spirit”, veți afla care sunt cele mai recente cărți ale Editurii NEUMA și îi veți putea cunoaște pe autorii lor, iar despre complexa și bogata dramaturgie contemporană românească veți putea citi în paginile consacrate teatrului, veți afla despre cele mai noi apariții

editoriale prin recenzii ale celor mai recente și valoroase cărți din literatura română contemporană și din literatura străină iar oameni de cultură din țară și din străinătate vor fi mai aproape de cititorii noștri prin interviuri.”

Invitatul special al acestui prim număr este Matei Vișniec, cu fragmente dintr-o piesă de teatru intitulată *Îți amintești de ziua în care am făcut prima dată dragoste?* Mai semnează: Radu Ilarion Munteanu, Horia Gârbea, Ada Carol, Pașcu Balaci, Florica Bud, Emilian Mirea, Boris Marian, Leon-Iosif Grapini, Cătălin Rădulescu, Florin Logreșteanu, Nicoleta Milea, Flavia Adam, Dumitru Hurubă, Ana Dobre, Monica Grossu, Geo Vasile, Laura Botușan, Ion Cocora.

Cafeneaua literară

(nr. 11, noiembrie 2017).

„Pentru Huppy și copiii din generația lui, Horia Gârbea scrie, așa cum o făcea și Tudor Arghezi pentru Mitzura și Barutu sau, mai nou, Florin Bican sau Ștefan Mitroi, în cel mai pur stil ludic, o poveste fermecătoare – *Uimitoarele aventuri ale lui Făt-Frumos din Lună*, Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2016, punând la bătaie o întreagă strategie postmodernă”, scrie Ana Dobre în recenzia sa intitulată: *Uimitoarele năzdrăvănii ale unui scriitor care se copilărește*, având în vedere cartea pomenită mai sus. „Horia Gârbea adună personajele cunoscute din basmele noastre, preia structura, dar creează – în afara principiului tipic basmului – lupta dintre bine și rău. El nu mai păstrează claritatea simbolurilor bine/rău, astfel încât zmeul nu mai este monstrul înfricoșător, nu mai este asimilat răului, ci tratat ca un rău abordabil. Zmeul Zmeilor fiind „o gazdă fără cusur”, Făt-Frumos nu mai este obligat să facă dovada curajului pentru a trece probele de inițiere, el trebuie să câștige prin diplomație, folosind puterea persuasivă a cuvântului... Caragialismul este supus acum miraculosului fantastic.”

În acest număr mai semnează, printre alții: Gheorghe Grigurcu, Valeria Manta Tăicuțu, Constantin Stancu, Șerban Codrin, Radu Ciobanu, Liliana Rus, Remus Valeriu Giorgioni, Ioan N. Roșca, Alexandru Mărchidan, Maria Miral.

PAVELDANIȘTII

(nr. 5-6/ noiembrie 2017). Iuliu Pârvu, în

eseul *Robia țărâni în opera lui Pavel Dan*: „Puțini scriitori în floarea vieții au parte de o recunoaștere postumă prelungită. Printre poeți, se mai întâmplă, dar printre prozatori – rar de tot. Explicația e simplă. Fermentația lirică se consumă, în general, precipitat, are adeseori manifestări

zgomotoase, pe când cea epică e mai domoală, se desfășoară în timp. Un poet are ce spune până la 30 de ani, un prozator însă abia își potrivește vocea. Pavel Dan pare, de aceea, o excepție. Posteritatea lui nu s-a poticnit, ci a crescut continuu și are încă resurse să sporească. Poate mai puțin ca subiect de evocări, pentru că cei care l-au cunoscut s-au retras pe rând dintre noi, dar cu siguranță ca obiect de exegeză a operei”.

În sumar: Victor Moldovan, Gheorghe Șeitan, Mircea Braga, Aurel Podaru, Mircea Ioan Casimcea, Vasile Vidican, Karina Riti, Ioana-Raluca Petran, Oana Maria Bucur, Laura Oroian, Melisa Rebeca Oltean, Denisa Maria Timariu, Denisa Bocoș, Teodora Delimoș, Maria Rodean și Ioan L. Șimon. Un generos omagiu la aniversarea celor 110 ani de la nașterea lui Pavel Dan și 80 de ani de la trecerea sa în eternitate. Un număr consistent, interesant, cu colaboratori de toate vârstele. Într-o ținută grafică și tipografică cu adevărat sărbătorească!

România literară (nr. 52/ 2017). De citit, cu creionul în mână, cronică lui Răzvan

Voncu, intitulată *Petru Cârdu: o recuperare obligatorie*. Petru Cârdu, fiind – se știe – un scriitor român și un promotor al literaturii noastre, în fosta Iugoslavie și în Europa. După o lungă introducere, cum însuși cronicarul recunoaște „pentru a sublinia importanța și frumusețea gestului lui Ioan Pinteă de a edita, într-o valoroasă antologie, poezia și interviurile lui Petru Cârdu, de la a cărui dispariție s-au împlinit, în 30 aprilie, 6 ani.”

În prima parte a volumului gândit și alcătuit de Ioan Pinteă sunt antologate cinci volume și un grupaj de poezii din periodice, iar în cea de a doua, sunt adunate 12 interviuri, realizate de-a lungul timpului cu mari personalități românești, iugoslave și europene, ediția având „meritul de a reprezenta ambii «versanți» ai activității lui Petru Cârdu: cea de poet și, respectiv, de animator cultural și punte între literatura română și lume”.

În sumar: Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Mircea Mihăieș, Gabriel Dimisianu, Horia Gârbea, Alex Ștefănescu, Daniel Cristea Enache, Sorin Lavric, Mircea Anghelescu, Mihai Măniuțiu, Florea Toma, Radu Cernătescu, Constantin Abăluță, Victor Neumann.

Caiete Silvane (nr. 155, dec. 2017). Menuț Maximilian

semnează o amplă și aplicată cronică literară la cartea lui Icu Crăciun, *In brevis*, apărută în colecția *Publicistică și eseu contemporan*, Editura

TIPO MOLDOVA, 2017. „Din sfera preocupărilor scriitorului nu lipsește readucerea în actualitate a personalității unor oameni de pe meleagurile natale, cum este Artemiu Publiu Alexi, patronul școlii din Sângeorz-Băi, despre care spune că «rămâne pentru posteritate una din personalitățile marcante, nu numai ale județului, ci a întreg neamului românesc» (p. 22). Dintre personalitățile pe care merită să le amintim, sunt și ziaristul, scriitorul și compozitorul Darius Pop, pe care-l surprinde în vacanțele de vară de la Maieru, petrecute la fratele lui, învățătorul Iustin, precum și Solomon Haliță, una dintre figurile ilustre pe care le-a dat României orașul Sângeorz Băi.

Nu sunt omise nici scrierile colegilor din generația sa, pe care-i prezintă cu generozitate, scoțând în valoare, din cartea fiecăruia, lucrurile ce merită menționate. Impresionează textul dedicat lui Alexandru Vlad, coleg de facultate cu Icu Crăciun, despre care aduce în fața cititorilor nu doar repere privind activitatea acestuia, ci și amintiri care i-au legat pentru totdeauna.”

În sumar: Viorel Mureșan, Imelda Chința, Carmen Ardelean, Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Gheorghe Moga, Viorel Tăutan, Irina Petraș, Alexandru Jurcan, Dănuț Pop, Augustin Mocanu, Roxana Cristian, Silvia Bodea Sălăjan, Daniel Mureșan, Ionim Marțian, Georgeta Mihale, Marin Pop, Ioan F. Pop, Simona Ardelean, Ioan-Pavel Azap, Luminița Rusu, Frithjof Schuon, Mirel Matyas, Daniel Săuca, Daniel Pișcu, Lucian Perța și Vasile Pușcaș.

Nord Literar (Nr. 11-12/ 2017). Criticul,

istoricul literar și universitarul băimărean Gheorghe Glodeanu a împlinit, recent, 60 de ani. Cu această ocazie, criticul, teoreticianul literar și distinsul universitar clujean, Ion Vlad reușește să-i creioneze sărbătoritului un profil pe măsura personalității sale. „Romanul, jurnalul și dialogul epistolar, alternativă a confesiunii și a memorialisticii, diversitatea prozei secolului XX, actualitatea literară în perspectiva unor modele și a unei tipologii narative dețin un loc privilegiat în scrisul acestui universitar de o rigoare și acribie demne de apreciat. În esență, paginile lui Gheorghe Glodeanu urmează perceptelor poeticii literaturii narative; diversitatea operelor examinate se redefineste prin consecvența unui teoretician format la școala devenirii formelor. Criticul și-a croit un tip de discurs întemeiat – cum spuneam – pe rigoare și minuție, pe sesizare a nuanțelor, a sugestiilor și a referențelor decantați în pagini de romane, de jurnal sau de lectură epistolară. Preeminența prozei fantastice (debutul editorial e elocvent: *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade*).

Profesorul Gheorghe Glodeanu, fostul student al Universității clujene, îmi oferea adesea impresia că rețrăim în anii studenției, ai doctoratului, ai concursului pentru o carieră universitară. A crezut în misiunea de dascăl și de continuator al cronicarilor prețuiți pentru devoțiunea lor în întâlnirea, de fiecare dată nouă, cu opere, scriitori și categorii generatoare ale reflecției; împătimit al prozei, al formelor generate de istoriile lumii și ale rapsozilor. Un masiv volum reunește paginile unei cariere și ale unei perpetue ispite: literatura scrisă sub emblema eternului «A fost odată...». Or, eposul își revendică muze protectoare. *Scriitori, cărți, muze, ipostaze ale discursului amoros în literatura română* (Tipo Moldova, Iași, 2017). Inspiratoare ale scrisului, fiice ale lui Zeus și ale Mnemozinei, muzele devin protectoarele scrisului. Gheorghe Glodeanu și-a descoperit în epos o ipostază a muzei creatoare!” (*Gheorghe Glodeanu sub semnul eposului*).

Despre Gheorghe Glodeanu și opera sa mai opinează: Cornel Ungureanu, Gheorghe Pârja și Ioan Derșidan.

IZVOARE FILOSOFICE

PERIODIC DE COMUNICARE MULTICULTURALĂ

filosofie și comunicare multiculturală, care apare sub egida Institutului de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române. Director: Acad. Alexandru Surdu, redactor șef: Eugeniu Nistor. Din sumar: Simpozionul Național „C. Rădulescu-Motru”, în cadrul căruia semnează: Acad. Alexandru Surdu, Acad. Teodor Dima, Acad. Alexandru Boboc, Eugeniu Nistor, Ioan Biriș, Florea Lucaci, Titus Lateș, Claudiu Baci, Marius Dobre, Sergiu Bălan, Mihai Ioan Micle, Gabriel Oancea, Doina Săucan, Henrieta Anișoara Șerban, Mihai Popa, Daniel Cojanu, Pompiliu Alexandru, Ruxandra Gherghinescu, Constantin Edmond Cracsner, Oana Vasilescu, Alexandra Andreuț.

CONTA

CONTA (Nr. 99/2017). „«Reinventarea» cititorului este o necesitate, crede

Adrian Alui Gheorghe și ne-o spune și nouă în editorialul său („Reinventarea” cititorului), numai el poate «căra» dintr-o generație în alta «povara de cultură». De pe la 1800 încoace problema aceasta apare/ reappare în spațiul public românesc, asumată de școală, de politic, de societate în general. Acum

am intrat/ reintrat pe orbita europenității. Dacă nu luăm și cultura română cu noi, ca semn de identitate și de identificare, riscăm să ne topim în spațiul vid, confundați în vreo noapte cu o ploaie de stele care lasă niște dăre din categoria «sfârâiacului» lui Creangă”.

În sumar, selectiv: Dumitru Chioaru, Mircea Bârsilă, Radu Țuculescu, Daniel Corbu, Simona-Grazia Dima, Magda Ursache, Vlad A. Gheorghe, Kocsis Francisko, Nicolae Corlat, Horațiu Ioan Lașcu, Flavius Lucăcel, Horia Dulvac, Traian Ștef, Ionuț Caragea, Mircea Pricăjan, Octavian Mihalcea, Anamaria Veleşcu, Iulian Ghercă, Doina Cernica, Gheorghe Simon, Vasile Spiridon, Lorand Gaspar.

BLAJUL – Revistă de literatură și artă. Fondată în anul 1934.

BLAJUL

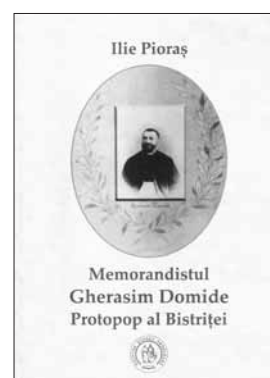
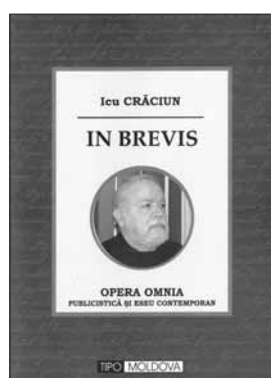
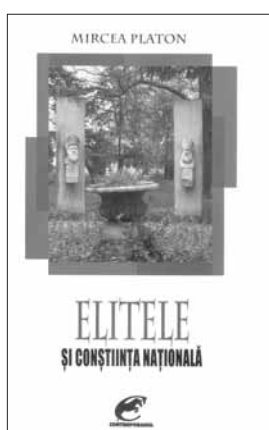
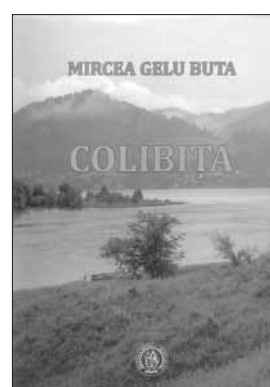
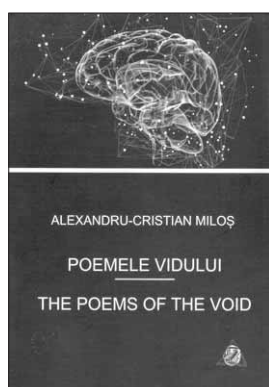
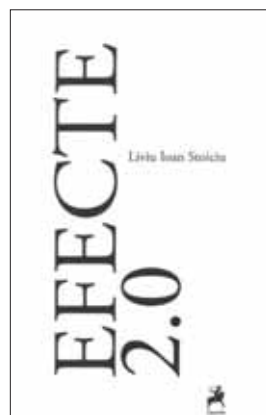
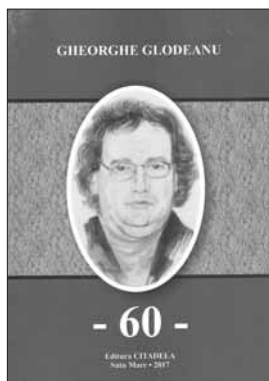
Serie Nouă, Anul X (XII) Nr. 3, noiembrie 2017. Apare sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. Director Ion Brad, redactor șef: Ion Buzași, secretar general de redacție: Ion Moldovan. Un număr dedicat în exclusivitate lui Pavel Dan.

„Zilele acestea am primit de la Cluj-Napoca un masiv și elegant volum: Pavel Dan – *Ursita* (Editura Mega), o ediție îngrijită de Aurel Podaru și prefată de Ion Vlad, colegul meu de an la Facultatea de Filologie clujeană, scrie Ion Brad în ampla sa cronică literară, intitulată *Neuitatul Pavel Dan*, care se referă la amintitul volum. Volum care cuprinde nuvele, opinii critice, pagini de jurnal, corespondență și o cronologie în imagini.

Așadar, o ediție diferită de toate celelalte, destul de numeroase, de un interes deosebit pentru toți admiratorii lui Pavel Dan, mai cu seamă pentru noi blăjenii. De aceea amintesc revista «Blajul», care apăruse între 1934 – 1936, printre întemeietorii ei numărându-se și Pavel Dan, în ea publicându-și câteva schițe, precum și diverse opinii critice.” Nimic nu-i scapă lui Ion Brad din ceea ce cuprinde această antologie. Le ia pe toate, la rând, le analizează, oferă citate, începând cu prefața lui Ion Vlad și terminând cu cronologia în imagini, pe care o reproduce integral și în revista „Blajul”.

„O carte admirabilă, o adevărată comoară editorială și grafică”, spune, în încheiere, cronicarul. Mai semnează: Ion Buzași, Radu Brateș, Victor Moldovan, Aurel Podaru și Ioana-Raluca Petran.

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

„Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicațiilor și nici pentru conținutul materialelor publicate.”

Daniela FRUMUȘEANU, *Cartea Râului*